

ISSN 2792-0518

Ana Tema:
Cumhuriyetin Yüzüncü Yılında Türkiye’de
Terörizm ve Terörizmle Mücadele

TERÖRİZM
VE
RADİKALLEŞME
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele
Araştırma Merkezi Derneği
Ankara 2023

T

Journal of
Terrorism and
Radicalization
Studies

R

Cilt/Volume: 2
Sayı/Issue: 2
Yıl/Year: 2023
Haziran/June

A

www.tradergisi.com

D

editortrad@teram.org

MİLLİ MÜCADELE'NİN YÜZÜNCÜ YILI

Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi

TRAD

Journal of Terrorism and Radicalization Studies

ISSN 2792-0518 (Basılı/Print)

ISSN 2822-2334 (Çevrimiçi/Online)

Cilt / Volume: 2 Sayı / Issue: 2 Yıl / Year: 2023

TERÖRİZM ve RADİKALLEŞME ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

TRAD

KÜNYE

ISSN 2792-0518 (Basılı) ISSN 2822-2334 (Çevrimiçi)

İMTİYAZ SAHİBİ

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneği Adına,

Erol Başaran BURAL

EDİTÖR / SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Serhat Ahmet ERKMEN, Altınbaş Üniversitesi

EDİTÖRLER KURULU

Hüseyin BAĞCI, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Haldun YALÇINKAYA, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi

Kenan Korhan DEMİR, Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Mustafa KİBAROĞLU, MEF Üniversitesi

Uğur GÜNGÖR, Başkent Üniversitesi

Hilmi DEMİR, TOBB ETÜ Üniversitesi

Merve SEREN YEŞİLTAŞ, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

YABANCI DİL EDİTÖRÜ

Pınar KADIOĞLU, Altınbaş Üniversitesi

YAYIN KURULU

Deniz Ülke ARIBOĞAN, Doğu Üniversitesi

Ragıp Kutay KARACA, İstanbul Aydın Üniversitesi

Yaşar ONAY, İstanbul Üniversitesi

Bilal KARABULUT, Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Sezai ÖZÇELİK, Karatekin Üniversitesi

Ali Şevket OVALI, Dokuz Eylül Üniversitesi

Yavuz ÇİLLİLER, İstanbul Gelişim Üniversitesi

Salih BIÇAKÇI, Kadir Has Üniversitesi

M.Sadık AKYAR, Girne Amerikan Üniversitesi

Gökhan İbrahim ÖĞÜNÇ, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Mehmet Emin ERENDOR, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi

Fatma Anıl ÖZTOP, Kocaeli Üniversitesi

Bora SANYÜREK, Milli Savunma Üniversitesi

Murat TINAS, Polis Akademisi

Buğra SARI, Mersin Üniversitesi

Göktürk TÜYSÜZOĞLU, Giresun Üniversitesi

Atasay ÖZDEMİR, Milli Savunma Üniversitesi

Yakup ŞAHİN, Polis Akademisi

Başar BAYSAL, Ankara Bilim Üniversitesi

Haluk KARADAĞ, Başkent Üniversitesi

Rifat Serav İLHAN, Ankara Üniversitesi

Atay AKDEVELİOĞLU, Ankara Üniversitesi

Bürke Uğur BAŞARANEL, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Hatice VAROL

Simay Sultan DOĞAN

Her hakkı saklıdır. Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi (TRAD) Ocak ve Haziran aylarında yılda iki defa yayımlanan; yayın prensipleri, bağımsız, ön yargısız ve çift-kör hakemlik ilkelerine dayanan ulusal hakemli bir dergidir. Makalelerdeki görüş, sav, tez ve düşünceler yazarların kendi kişisel görüşleri olup, hiçbir şekilde Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneğinin (TERAM) veya Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisinin (TRAD) görüşlerini ifade etmez. Makaleler, Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi'ne (TRAD) referans verilerek akademik çalışmalarda kullanılabilir. Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi'ne gönderilen makaleler iade edilmez. Dergiye gönderilen tüm makaleler lisanslı bir intihal programı kullanılarak incelenmektedir. Dergimiz "Açık erişimli" olup yayımlanan eserlerin tam metinlerine erişim ücretsiz, yazı dili Türkçe ve İngilizcedir.

YAZIŞMA VE HABERLEŞME ADRESİ

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneği
(TERAM)

Adres: Beytepe Mah. Kanuni Sultan Süleyman Bulvarı 5387. Cadde No:15A D:58
06800 Çankaya/Ankara
web sayfası: www.tradergisi.com
e-posta: editortrad@teram.org

BASKI

Vadi Grafik Tasarım Reklam Ltd.Şti.

İvedik Organize Sanayi Bölgesi 1420. Cadde No:58/1 Yenimahalle / ANKARA
Tel: 0312 395 85 71

DİZİNLER

TRAD halen "Directory of Research Journals Indexing (DRJI)", "Advanced Sciences Index (ASI)", "EuroPub", "ASOS", "İdeonline", "IJIFACTOR", "Cosmos", "International Institute of Organized Research (I2OR)", "Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD)", "Academic Resource Index", "Semantic Scholar", "Cite Factor", "Eurasian Scientific Journal Index-ESJI" ve "Acarindex" bünyesinde taranmaktadır.

EDITORIAL BOARD
JOURNAL of TERRORISM and RADICALIZATION STUDIES
TRAD

ISSN 2792-0518 (Print) ISSN 2822-2334 (Online)

LICENSEE

In the name of Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization
Association, Erol Başaran BURAL

EDITOR

Serhat Ahmet ERKMEN, Altınbaş University

EDITORIAL BOARD

Hüseyin BAĞCI, Middle East Technical University
Haldun YALÇINKAYA, TOBB University of Economics & Technology
Cenker Korhan DEMİR, Hasan Kalyoncu University
Mustafa KİBAROĞLU, MEF University
Uğur GÜNGÖR, Başkent University
Hilmi DEMİR, TOBB ETU University
Merve SEREN YEŞİLTAŞ, Yıldırım Beyazıt University

EDITOR FOR ENGLISH

Pınar KADIOĞLU, Altınbaş University

ADVISORY BOARD

Deniz Ülke ARIBOĞAN, Doğuş University
Rağıp Kutay KARACA, İstanbul Aydın University
Yaşar ONAY, İstanbul University
Bilal KARABULUT, Hacı Bayram Veli University
Sezai ÖZÇELİK, Karatekin University
Ali Şevket OVALI, Dokuz Eylül University
Yavuz ÇİLLİLER, İstanbul Gelişim University
Salih BIÇAKÇI, Kadir Has University
M.Sadık AKYAR, Girne American University
Gökhan İbrahim ÖĞÜNÇ, Gendarmerie and Coast Guard Academy
Mehmet Emin ERENDÖR, Kyrgyz-Turkish Manas University
Fatma Anıl ÖZTOP, Kocaeli University
Bora SANYÜREK, National Defence University
Murat TINAS, Turkish National Police Academy
Buğra SARI, Mersin University
Göktürk TÜYSÜZOĞLU, Giresun University
Atasay ÖZDEMİR, National Defence University
Yakup ŞAHİN, Turkish National Police Academy
Başar BAYSAL, Ankara Bilim University
Haluk KARADAĞ, Başkent University
Rifat Serav İLHAN, Ankara University
Atay AKDEVELİOĞLU, Ankara University
Bürke Uğur BAŞARANEL, Gendarmerie and Coast Guard Academy

PUBLICATION COORDINATOR

Hatice VAROL
Simay Sultan DOĞAN

All rights reserved. The Journal of Terrorism and Radicalization Studies – TRAD published twice a year; is a nationally peer-reviewed journal based on the principles of publishing, independent, unprejudiced and double-blind arbitration. In its published articles, the Editorial Board observes the highest ethical and scientific standards in relation to the issue and the requirement not to bear commercial concern. The opinions, arguments, thesis and thoughts within the articles are reflections of the authors and do not, in anyway, represent those of the Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization Association (TERAM). Articles can be used for academic purposes with reference to The Journal of Terrorism and Radicalization Studies – TRAD. Articles sent to The Journal of Terrorism and Radicalization Studies – TRAD will not be sent back. All articles submitted to the Journal are reviewed using a licensed plagiarism program. Our journal is "Open Access" and access to full texts of the published works is free and the literary language is Turkish and English.

CORRESPONDENCE AND COMMUNICATION

Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization Association (TERAM)

Address: Beytepe Mah. Kanuni Sultan Süleyman Bulvarı 5387. Cadde No:15A D:58

06800 Çankaya/Ankara

web page: www.tradergisi.com

e-mail: editortrad@teram.org

PRINTED BY

Vadi Grafik Tasarım Reklam Ltd.Şti.

İvedik Organize Sanayi Bölgesi 1420. Cadde No:58/1 Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312 395 85 71

INDEXES

TRAD is indexed in the "Directory of Research Journals Indexing (DRJI)", "Advanced Sciences Index (ASI)", "EuroPub", "ASOS", "Idealonline", "IJIFACTOR", "Cosmos", "International Institute of Organized Research (I2OR)", "Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD)", "Academic Resource Index", "Semantic Scholar", "Cite Factor", "Eurasian Scientific Journal Index-ESJI" and "Acarindex" indexes.

İÇİNDEKİLER / TABLE OF CONTENTS

Editör'den / Editor's Note.....I-III

Söyleşi / Interview

Interview with Prof. Alex P. SCHMID: Importance of the Definition of Terrorism / *Prof. Alex P. SCHMID ile Söyleşi: Terörizmin Tanımının Önemi*.....176

Türkiye'de Terörizm ve Terörizmle Mücadelenin 100 Yılı / *100 Years of Terrorism and the Countering Terrorism in Türkiye*188

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Türkiye'nin Uluslararası Terörizmle Mücadelesinde Bir Strateji Olarak Diplomatik Yumuşak Dengeleme / *Diplomatic Soft Balancing as a Strategy in Türkiye's Fighting International Terrorism*.....216
Mehmet ALKANALKA

Türkiye ve Fransa'nın Ayaklanmalara Karşı Koyma Yöntemleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz: Şeyh Said ve Büyük Dürzi Ayaklanmaları Örnekleri / *A Comparative Analysis of Türkiye and France's Counterinsurgency Methods: Examples of Sheikh Said and The Great Druze Insurgencies*238
Arman SERT

Türkiye'nin Sınır Ötesi Harekâtları ve PKK'nın Propaganda Yayınlarında Söylem: Serxwebun Dergisi Örneği (1992-2022) / *Türkiye's Cross-Border Operations and Discourse on PKK's Propaganda Publications: The Case of Serxwebun Magazine (1992-2022)*.....275
Çağatay BALCI ve Ferit MALKARA

Terör ve Anlatı: PKK'nın Ölen Terörist Hikâyeleri / *Terror and Narrative: PKK's Stories of Dead Terrorists*.....313
Zafer YILMAZ ve Ahmet GÜVEN

Women, Gender and Terrorism: The Case of Türkiye / *Kadın, Toplumsal Cinsiyet ve Terörizm: Türkiye Örneği*.....332
Fatma Anıl ÖZTOP

Afrika'da Terör: Boko Haram Terör Örgütü ve Kadın Teröristler / *Terrorism in Africa: Boko Haram Terrorist Organization and Women Terrorists*.....353
Buket ÖNAL

EDİTÖR'DEN

Bu yıl Türkiye'nin her yerinde Cumhuriyetin kuruluşunun 100. Yılı anısına akademik etkinlikler düzenleniyor. 100 yıl içinde Türkiye'nin yaşadığı toplumsal, siyasal, ekonomik dönüşümler incelenirken gelecek yüzyıl için çıkarımlar yapılmaya çalışılıyor. Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi olarak kendi imkân ve kabiliyetlerimiz çerçevesinde Türkiye'de terörizmle ilgili sorunların incelenmesine odaklandık.

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi (TERAM) ile Başkent Üniversitesi'nin ortaklaşa düzenlediği "Cumhuriyetin 100. yılında Türkiye'de Terörizm ve Terörizmle Mücadele Kongresi" için hazırlanan çalışmalar bu sayımızın belkemiğini oluşturdu.

Türkiye gibi onlarca yıldır terörizmden muzdarip olan ve binlerce insanını terör saldırılarında kaybetmiş bir ülkede terörizm çalışmalarının ilerletilmesi, konuya sadece akademik alanda ilgi duyanlar için değil terörizmle mücadelede görev alan kurumlar için de faydalı olacaktır. Bu anlayıştan yola çıkarak planlanan Kongre'de birbirinden önemli çalışmalar sunuldu. Bu çalışmalardan bazılarını bu sayımızda bulabileceksiniz. Ancak TRAD'ın bu sayısının ana eksenini "Türkiye'de Terörizm ve Terörizmle Mücadele" olmasına rağmen karşılaştığımız ilk eser bir hayli farklı.

Dünyadaki tüm benzerleri gibi TRAD da uluslararasılaşma çabası içerisindedir. Bilimin ve bilimsel bilginin evrensel olduğu gerçeğinden yola çıkarak Türkiye'de üretilen çalışmaların tüm dünyaya ulaştırılması ne kadar önemliyse dünyadaki terörizm ve radikalleşme ile ilgili literatürün Türkiye'ye aktarılması da o kadar önemlidir. Okuyucularımızın önceki sayılardan bildiği gibi bu sayımızda yine söyleşilerimiz bulunuyor. Bu sayının ilk söyleşisi yukarıdaki fikirden yola çıkarak ulaştığımız, dünya terörizm araştırmaları literatürünün en tanınmış simalarından birisi olan Prof. Alex P. SCHMID ile yapılan söyleşi oldu. Türkçeye tercüme edilenlerin yanısıra edilmeyen onlarca kitabı ve makalesi bulunan, alanın duayenlerinden Alex P. SCHMID TRAD için özel bir söyleşi yapmayı kabul edince heyecanla bir dizi soru hazırladık ve gönderdik. TRAD'a özel ve daha önce başka bir yerde yayımlanmayan bu söyleşiyi İngilizce ve Türkçe olarak yayınlıyoruz. Ayrıca Prof. SCHMID'e, bu özel söyleşiyi gerçekleştirdiği için teşekkür ediyoruz.

Alex SCHMID'in söyleşinin yanısıra bu sayımızda son derece özel bir panelin tartışma metni de yer almaktadır. Sosyal bilimlerde belli bir konunun önde gelen isimleri arasında yapılan tartışmaların gelecek nesillere

aktarılması, sonraki araştırmacılar açısından son derece zengin bir veri kaynağı olarak kabul edilmektedir. Türkiye’de Terörizm alışmaları’nın duayen isimleri denilince ilk akla gelen isimler olan Doç.Dr. Nihat Ali ÖZCAN ve Prof. Dr. Haldun YALÇINKAYA’nın yanısıra uzun süre Genelkurmay İstihbarat Başkanı olarak görev yapmış Em. Korgeneral Mehmet DAYSAL arasındaki tartışmanın yıllar sonra bile ilgiyle okunacağını söylemek hiç de yanlış olmayacaktır. ÖZCAN-YALÇINKAYA-DAYSAL’ın tartışmaları Türkiye’de terörizm çalışmalarının tarihinden günümüzdeki eserlerin niteliğine teorik, pratik ve metodolojik sorunları içerdiği kadar Türkiye’de terörizmle mücadelenin nasıl yapıldığına da ışık tutmaktadır.

Terörizmin teori ve pratiği ile bilen üç uzmanın tartışmaları ışığında bu sayımızda önemli çalışmaları toplamayı başarabildik. Bu çalışmalardan ilkinin Mehmet ALKANALKA hazırladı. ALKANALKA “Türkiye’nin Uluslararası Terörizmle Mücadelesinde Bir Strateji Olarak Diplomatik Yumuşak Dengeleme” isimli makalesinde terörizmle mücadele aracı olarak diplomasinin rolü ve önemini tartıştı. Bu tartışmayı Türkiye’de terörizm tarihi konusunda önemli bir örnek olay karşılaştırması izledi. Arman SERT, “Türkiye ve Fransa’nın Ayaklanmalara Karşı Koyma Yöntemleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz: şeyh Said ve Büyük Dürzi Ayaklanmaları Örnekleri” çalışmasında hem metot olarak karşılaştırmalı analiz nasıl yapılabileceğinin iyi bir örneğini verdi hem de iki farklı ülkenin ayaklanmaya karşı koyma stratejilerini inceledi.

Bilindiği gibi terörizmin en önemli boyutlarından birisi propagandadır. Hatta, uzun bir süre literatürde eylem yoluyla propaganda olarak da tanımlanan terör faaliyetlerinin propaganda boyutunun incelenmesi uzun süredir izlenen bir yöntemdir. Dergimizde bu bağlamda değerlendirilebilecek iki eser bulunmaktadır. Bunlardan birincisini ağatay BALCI ve Ferit MALKARA’nın hazırladığı “Türkiye’nin Sınır Ötesi Harekâtları ve PKK’nın Propaganda Yayınlarında Söylem: Serxwebun Dergisi Örneği (1992-2022)” başlıklı alışma. Türkiye’nin terörizmle mücadelesinde önemli bir boyut olan sınır ötesi operasyonların PKK terör örgütü tarafından nasıl görüldüğü ve propaganda malzemelerinde nasıl kullanıldığını inceleyen eser ciddi miktarda veri barındırıyor. PKK ve propaganda denilince ele alınan bir başka konu ise örgütün kendisini nasıl anlatarak eleman temin etme faaliyetlerini yürüttüğüdür. Zafer YILMAZ ve Ahmet GÜVEN’in kaleme aldığı “Terör ve Anlatı: PKK’nın Ölen Terörist Hikâyeleri” uluslararası literatürde gittikçe gelişen bir yöntem olan

teröristlerin hayat hikayelerinin anlatımı üzerinden örgütleri analiz etme yöntemi açısından Türkiye'deki ilk örneklerden birisi olması nedeniyle son derece önemli bir çalışma olarak kabul edilmelidir.

Dünyada son dönemde öne çıkan bir başka konu olan toplumsal cinsiyet ve siyasal şiddet ilişkisi de Türkiye'de terörizm çalışmalarında yer bulmaya başlayan bir konudur. O nedenle özel sayı konumuzun son makalesini Fatma Anıl ÖZTOP'un "Women, Gender And Terrorism: The Case of Türkiye" çalışmasına ayırdık. Bu sayımızda özel konumuzun dışında bir de ayrı çalışmamız bulunuyor. Buket ÖNAL yine toplumsal cinsiyet ve terörizm arasındaki ilişkiyi "Afrika'da Terör: Boko Haram Terör Örgütü ve Kadın Teröristler" başlığı ile inceliyor.

Dolu dolu bir sayıyı daha tamamlamış olmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Gelecek sayımızda sizlerle birlikte olmak üzere.

Prof.Dr.Serhat Ahmet ERKMEN

TRAD Editörü

INTERVIEW WITH PROF. ALEX P. SCHMID: IMPORTANCE OF THE DEFINITION OF TERRORISM ABSTRACT

The Journal of Terrorism and Radicalization Studies (TRAD) is pleased to host an interview with Prof. Alex P. Schmid. Prof. Schmid is a Distinguished Fellow at the International Centre for Counter-Terrorism (ICCT) in The Hague and Director of the Terrorism Research Initiative (TRI), in Vienna. Between 1978 and 2018 he was, for various periods of time, working in different capacities at Leiden University. In addition, he was Extraordinary Professor for Conflict Resolution at Erasmus University in Rotterdam and later held a Chair in International Relations at the University of St. Andrews, where he was also Director of the Centre for the Study of Terrorism and Political Violence (CSTPV). Alex Schmid has also held various other positions, including, for nearly seven years, one as Officer-in-Charge of the Terrorism Prevention Branch of UNODC in Vienna. His latest major work is his Handbook of Terrorism Prevention and Preparedness, which features contributions from nearly 40 leading experts in the field. It has quickly become a sought-after freely available resource on countering terrorism. Schmid has more than 225 publications in ten languages to his name, including an award-winning handbook on terrorism research. Until 2009, he was Co-Editor of the journal 'Terrorism and Political Violence' and, from 2009 to 2022, Editor-in-Chief of 'Perspectives on Terrorism', the largest scholarly online journal in the field of Terrorism Studies. Currently he is co-editor of this journal.

Keywords: *Terrorism Studies, Definition of Terrorism, Radicalisation, Far-Right Terrorism, Future of Terrorism.*

TRAD: Prof. SCHMID, first of all, thank you very much for accepting our interview request. We would like to know more about what captured your interest in terrorism and extremism studies in the first place. What are the main challenges you have faced with while studying terrorism?

Prof. SCHMID: In the 1970s, I moved from Switzerland to the Netherlands where I joined Leiden University, first as a contract researcher. My first contract came from the Dutch government and involved analyzing the background of terrorist attacks from the second generation of young South Moluccans who wanted to regain the independence of their fatherland Ambon from Indonesia. I specialized in conflict resolution and later became extraordinary professor at the Erasmus University (Rotterdam) in this field. The main challenge at that time was to get grants for the study of terrorism and I did research on many other subjects, e.g. for Amnesty International on root causes of gross human rights violations by state actors. All that changed with 9/11 in the United States and, in Europe, with the 11 March 2004 attacks in Madrid. However, by that time I was already working for the United Nations as Officer-in-Charge of the Terrorism Prevention Branch of

UNODC in Vienna. The main challenges: first, to get funding for research and second, to resist political interference with the research process and findings.

TRAD: Do you believe that terrorism studies have made positive progress since you began working on terrorism? Do you think that many of the most fundamental questions in this field have been fully answered?

Prof. SCHMID: There has been great progress in the field, as new institutes dedicated to the study of terrorism were created, first in Europe, in St. Andrews (Scotland) in 1994. In 2006, I became director of the Centre for the Study of Terrorism and Political Violence (CSTPV) at the University of St. Andrews. However, not all fundamental questions have been answered. To begin with: there is an ongoing controversy about the definition of terrorism. There has also been a search for “the terrorist personality” - but that has not been very successful except for lone actors and suicide terrorists who each tend to share common characteristic. As for the other terrorists: just like a soldier can become a war criminal, so a freedom fighter can become a terrorist if he (or she) disregards the laws of war and attacks non-combatants.

TRAD: You wrote several articles and book chapters about the definition of terrorism. Why is it so important to define terrorism? Why is it so difficult to define terrorism? What are the key obstacles? Do you believe that the dilemma regarding the definition of terrorism continues today? How would you define terrorism as a result of your studies?

Prof. SCHMID: You cannot establish databases on terrorism without a clear definition. You cannot have theories of terrorism without a uniform definition. In terms of international cooperation against terrorism, you also need a common political understanding – otherwise extradition of terrorists from one country to another does not work. There has been considerable progress in academia towards a consensus definition of terrorism. However, many governments prefer their own definitions and that is why the United Nations General Assembly has not managed to agree on a Comprehensive Convention against International Terrorism, despite the fact that debate has been going on since 1972, when the attack on the Munich Olympic Games took place. Some regimes came to power by means that included terrorism – most recently the Taliban. They are therefore inclined to come up with definitions that exclude instruments they used on their path to power. Since the power to define terrorism rests, in legal terms, mainly with governments, terrorism definitions vary greatly from country to country. However, the

international community has identified a number of offences as international terrorist crimes, including hijacking and hostage taking. Back in 1992, I proposed to the UN Crime Commission to make use of the existing consensus regarding war crimes and define acts of terrorism as the “peace time equivalent of war crimes”. That proposal to cut through the Gordian definition knot to arrive at a consensus definition was not accepted. The draft definition of the Ad Hoc Committee of the UN General Assembly’s 6th (legal) Committee has been on the table since 2003; it is much broader and vaguer than the one I proposed. For a discussion, see my latest article “Defining Terrorism” on the website of the International Centre for Counter-Terrorism at (www.icct.nl). As to the academic consensus definition I developed with the help of close to 200 colleagues, let me quote the exact wording:

“Terrorism refers, on the one hand, to a doctrine about the presumed effectiveness of a special form or tactic of fear-generating, coercive political violence and, on the other hand, to a conspiratorial practice of calculated, demonstrative, direct violent action without legal or moral restraints, targeting mainly civilians and non-combatants, performed for its propagandistic and psychological effects on various audiences and conflict parties. Terrorism as a tactic is employed in three main contexts: (i) illegal state repression, (ii) propagandistic agitation by non-state actors in times of peace or outside zones of conflict and (iii) as an illicit tactic of irregular warfare employed by state- and non-state actors.

TRAD: In the literature on radicalism and terrorism studies, there are several definitions based on various factors and dynamics of what radicalism is and who a radical person is. How do you define these concepts, namely radicalism and a radical person, in terms of terrorism studies?

Prof. SCHMID: Historically, radicalism was a political movement inspired by the French Revolution of the 1790s. In the 19th century, there were many political parties calling themselves “radical”. They opposed autocratic rulers, pleaded for a separation between church and state and fought for equal voting rights for all citizens, independent of property ownership. Many of today’s democratic achievements go back to goals those radicals fought for. The term “radicalisation” is a 21st century invention and is not directly linked to radical parties emerging from the French revolution. There are many definitions of radicalisation. My own is this, and I quote:

“An individual or collective (group) process whereby, usually in a situation of political polarization, normal practices of dialogue, compromise and tolerance between political actors and groups with diverging interests are abandoned by one or both sides in a conflict dyad’s conflict-waging in favour of a growing commitment to engage in confrontational tactics of violent extremism in the form of terrorism and war crimes. The process is, on the side of rebel factions, generally accompanied by an ideological socialization away from mainstream or status quo-oriented positions towards more radical or extremist positions involving a dichotomous world view and the acceptance of an alternative focal point of political mobilization outside the dominant political order as the existing system is no longer recognized as appropriate or legitimate.”

In other words, a “radical person” (in the original political party sense) is not the same as a “radicalised person” as the term is used now. We should also not forget that there are political situations where even moderates become radicalised, especially if the regime in power perpetuates its existence by electoral fraud, torture, murder, disappearances and media censorship.

TRAD: You have recently co-authored and edited the massive “Handbook of Terrorism Prevention and Preparedness” (The Hague: ICCT, 2021). Do you believe that it is possible for governments to prevent terrorism? What kind of actions should governments take to prevent terrorism?

Prof. SCHMID: Anyone can grab a kitchen knife and stab a stranger on the street or drive a car into a crowd of people. No government, not even a totalitarian one, can stop persons, especially mentally ill and suicidal persons, from doing so. In my Handbook, I distinguish between upstream, mid-stream and downstream prevention. Many governments focus almost exclusively on downstream, last-minute prevention rather than on earlier interventions in the formative years of adolescents where character education is meant to take place. Civic education – the topic of my next book – is the field where governments ought to invest more to prevent terrorism upstream as well as other forms of uncivil behaviour.

TRAD: A growing number of studies is drawing attention to the fact that far-right movements are on the rise in Western countries, especially in the USA. Is there a possibility that far-right movements could turn to terrorist acts? In terms of the far-right terrorists, do they tend to form organized

groups and movements, or is lone-actor terrorism the main threat from this ideological milieu?

Prof. SCHMID: There are some indications that after the first Anarchist Wave (1879-1920s), the second Anti-Colonial Wave (1919-1960s), the third New Left Wave (1960s-1990s) and the fourth Religious Wave (1979-2020s), a new Far-Right Wave of terrorism is emerging- not just in the United States but in other developed countries facing migration pressure and experiencing a populist backlash against political establishments. The rise of right-wing extremism has been facilitated by social media which link up like-minded lone actors within larger segments of societies, nationally and transnationally, allowing them to organise and proselytize among disadvantaged sectors of mainstream society. How to counter potential mass radicalisation, manipulated by right-wing mass media and populist leaders, is a question which requires all the study it can get.

TRAD: Do you believe that there is any nexus between technology and terrorism? How does this relationship work?

Prof. SCHMID: The lethal instruments of non-state terrorists have not greatly changed in the last 150 years: the bomb and the gun are still their main tools. What has changed much more are advances in communication technology. Terrorists do not longer have to glue posters on city walls explaining why they did what they have done: technological advances since the 1870s like the rotary press, television and the internet with its social media have given terrorists access to free mass exposure for even minor acts of violence, especially when they manage targeting prominent persons in landmark locations at prime time news hours. Terrorism is violence for communication but most of the propaganda work is carried out by others than the terrorists themselves.

TRAD: Could you outline the importance of intelligence in terms of counterterrorism?

Prof. SCHMID: Terrorists have the element of surprise on their side; for a brief moment in time – a bit longer in cases of hostage takings and especially kidnappings – they enjoy local superiority. It is impossible to prevent most acts of non-state terrorism without timely and accurate intelligence. The small size of terrorist cells in the underground makes infiltration very difficult; the existence of end-to-end encryption makes electronic communication intercepts almost impossible, while tracing couriers of terrorists 24 hours, 7 days a week is too labour-intensive for most

intelligence and security services. Many pieces of intelligence are needed to solve a terrorist puzzle before a planned attack can be foiled and often the discovered pieces of information belong to different terrorist plots. Without magnets, needles in a haystack cannot be found. The counter-terrorist magnets to find them vary greatly- from encouraging betrayal with the help of rewards to classical honeytraps.

TRAD: Prof. Schmid, our last question is about the future of terrorism. What will the future of terrorism look like?

Prof. SCHMID: The success rate of most non-state terrorist groups in achieving their goals is very low, except on the tactical level (like obtaining ransom money in exchange for kidnapped persons). If all terrorists were rational actors, they would, after studying the historical record of successes and failures of other terrorist groups, look for other strategies. As a specific tactic of waging conflict, terrorism will never fully disappear, but as a strategic doctrine, terrorism might be replaced by another revolutionary paradigm with a greater promise to bring about desired political changes. Then, and only then, will terrorism cease to have a future.

TRAD: Thank you for answering our interview questions.

**PROF. ALEX P. SCHMID İLE SÖYLEŞİ:
TERÖRİZMİN TANIMININ ÖNEMİ***
ÖZET

Öncelikle, Terörizm ve Radikalleşme Çalışmaları Dergisi (TRAD) olarak, Prof. Alex P. Schmid ile söyleşi yapmaktan duyduğumuz mutluluğu belirtmek isteriz. Prof. Schmid, Lahey’de bulunan Uluslararası Terörizmle Mücadele Merkezi’nde (*International Center for Counter Terrorism- ICCT*) Kıdemli Araştırmacı, Viyana’da bulunan Terörizm Araştırma Girişimi’nin (*Terrorism Research Initiative-TRI*) ise Direktörüdür. Prof. Schmid 1978-2018 yılları arasında Leiden Üniversitesi’nde farklı görevlerde çalışmıştır. Ayrıca, Rotterdam’da bulunan Erasmus Üniversitesi’nde “Çatışma Çözümü” alanında ve daha sonra Terörizm ve Siyasal Şiddet Çalışmaları Merkezi’nin (*Centre for the Study of Terrorism and Political Violence-CSTPV*) Direktörü olduğu St. Andrews Üniversitesi’nde Uluslararası İlişkiler Kürsüsünde görev yapmıştır. Alex Schmid ayrıca, yaklaşık yedi yıl boyunca Viyana’da bulunan Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (*United Nations Office on Drugs and Crime-UNODC*) Terörizmi Önleme Şubesinde görev yapmak da dahil olmak üzere çeşitli görevlerde bulunmuştur. En son önemli çalışması, alanında önde gelen kırk farklı uzmanın katkılarını içeren “*Handbook of Terrorism Prevention and Preparedness*” başlıklı kitaptır. Söz konusu kitap, terörizmle mücadele alanında en çok başvurulan ve açık kaynaklardan erişilebilen bir kaynak kitabı haline gelmiştir. Schmid’in terörizm araştırmaları üzerine ödüllü bir el kitabı da dahil olmak üzere on dilde 225’ten fazla yayını bulunmaktadır. 2009 yılına kadar “*Terrorism and Political Violence*” dergisinin Baş Editörlüğünü ve 2009’dan 2022’ye kadar terörizm çalışmaları alanındaki en önemli bilimsel çevrimiçi dergi olan “*Perspectives on Terrorism*” dergisinin Editörlüğünü yapmıştır. Prof. Schmid halen bu derginin yardımcı editörlüğü görevini sürdürmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Terörizm Çalışmaları, Terörizmin Tanımı, Radikalleşme, Aşırı Sağ Terörizm, Terörizmin Geleceği.*

TRAD: Prof. Schmid, öncelikle söyleşi talebimizi kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederiz. Söyleşimize, terörizmi araştırmaya nasıl başladığınızdan bahsederek başlamak ister misiniz? Araştırmalarınız süresince karşılaştığınız temel zorluklar nelerdir?

Prof. SCHMID: 1970’lerde, önce sözleşmeli araştırmacı olarak Leiden Üniversitesi’nde çalışmak üzere İsviçre’den Hollanda’ya taşındım. İlk sözleşmemi Hollanda Hükümeti ile yaptım. Bu kapsamda anavatanları Ambon’un Endonezya’dan bağımsızlığını yeniden kazanmak isteyen ikinci nesil genç Güney Maluku’luların terörist saldırılarının arka planını analiz etmeyi içeren bir çalışmaya başladım. Çatışma çözümünde uzmanlaştım ve daha sonra Rotterdam’da bulunan Erasmus Üniversitesi’nde bu alanda profesör oldum. O zamanlar asıl zorluk, terörizm çalışmaları için ödenek bulmaktı. Birçok konuda daha araştırma yaptım. Örneğin, Uluslararası Af Örgütü (*Amnesty International*) için, devlet aktörleri tarafından

* Altınbaş Üniversitesi Doktora Öğrencisi, Zehra DİLBAZ tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir.

gerçekleştirilen insan hakları ihlallerinin temel nedenleri hakkında araştırmalar yaptım. Amerika Birleşik Devletleri'nde 11 Eylül'de, Avrupa'da 11 Mart 2004'te Madrid'de meydana gelen terör saldırılarıyla her şey değişti. O zamana dek UNODC'nin Viyana'daki Terörizmi Önleme Şubesinde çalışıyordum. Başlıca zorluklar: birincisi, araştırma için fon bulmak, ikincisi araştırma süreci ve bulgularına yönelik siyasi müdahalelere karşı direnmek idi.

TRAD: Terörizm konusunda çalışmaya başladığınızdan bu yana terörizm çalışmalarının olumlu bir gelişme gösterdiğine inanıyor musunuz? Bu alandaki en temel soruların tam olarak yanıtladığını düşünüyor musunuz?

Prof. SCHMID: Avrupa'da ilk olarak 1994'te İskoçya'da bulunan St. Andrews Üniversitesi'nde terörizm araştırmalarına yönelik enstitüler kurulduğundan bugüne, bu alanda büyük bir ilerleme kaydedildi. 2006 yılında St. Andrews Üniversitesi'nde Terörizm ve Siyasal Şiddet Çalışmaları Merkezi'nin (CSTPV) direktörü oldum. Ancak, tüm temel sorular henüz cevaplanmamıştır diyebilirim. Başlangıç olarak, terörizmin tanımı hakkında devam eden bir tartışma devam etmektedir. "Terörist kişilik" için de araştırmalar yapıldı ancak bu, ortak özellikleri bulunan yalnız aktörler ve intihar eylemcileri dışında pek başarılı olmadı. Diğer teröristlere gelince, tıpkı bir askerin savaş suçlusu olabileceği gibi, bir "özgürlük savaşçısı" da savaş yasalarını hiçe sayarsa ve savaşçı olmayanlara yönelik eylemler yaparsa terörist olabilir.

TRAD: Terörizmin tanımıyla ilgili birçok makale ve kitap bölümü yazdınız. Terörü tanımlamak neden bu kadar önemli? Terörü tanımlamak neden bu kadar zor? Temel engeller nelerdir? Terörün tanımı konusundaki açmazın günümüzde de devam ettiğine inanıyor musunuz? Çalışmalarınız sonucunda terörizmi nasıl tanımlarsınız?

Prof. SCHMID: Net bir tanım olmadan terörizmle ilgili veri tabanları oluşturamazsınız. Tek bir tanım olmadan terörizm teorileriniz olamaz. Teröre karşı uluslararası iş birliği açısından da ortak bir siyasi anlayışa ihtiyacınız var, aksi takdirde teröristlerin bir ülkeden diğerine iadesi bir anlam ifade etmez. Akademide terörizmin ortak bir tanımına yönelik önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak, birçok hükümet kendi tanımlarını tercih etmektedir. Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1972'de Münih Olimpiyatlarında düzenlenen terör saldırısından bu yana tartışmalar devam etmesine rağmen Kapsamlı Uluslararası Terörizm Karşıtı Sözleşme (*Comprehensive Convention against International Terrorism*) konusunda anlaşmaya varamamıştır. Son olarak Taliban örneğinde de görüldüğü gibi, bazı rejimler terörizm dâhil olmak üzere şiddet içeren yöntemlerle iktidara

geldiler. Bu nedenle, söz konusu rejimler iktidar yolunda kullandıkları araçları dışlayan tanımlar bulmaya eğilimlidirler.

Yasal anlamda terörizmi tanımlama yetkisi çoğunlukla hükümetlerde olduğundan, terörizm tanımları ülkeden ülkeye büyük ölçüde değişir. Ancak, uluslararası topluluk, adam kaçırmaya ve rehine alma gibi bir dizi suçun uluslararası terör suçları olarak belirlemiştir. Ben ise 1992 yılında, savaş suçları konusundaki mevcut fikir birliğinin kullanılmasını ve terör eylemlerinin "savaş suçlarının barış zamanındaki eşdeğeri" olarak tanımlanmasını önerisinde bulundum. Bu fikir birliği çemberinden geçerek bir anlaşma tanımına ulaşmak için yaptığım bu öneri kabul edilmedi. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 6. (Hukuk) Komitesi'nin Geçici Komitesi tarafından hazırlanan taslak tanım 2003'ten beri masada duruyor; benim önerdiğim tanımdan çok daha geniş ve belirsiz bir tanım. Tartışma için, "Terörizmi Tanımlamak" başlıklı makalemi Uluslararası Terörle Mücadele Merkezi'nin (www.icct.nl) internet sitesinde bulabilirsiniz. Bu çerçevede yaklaşık 200 meslektaşımın yardımıyla akademik fikir birliğiyle geliştirdiğim terörizm tanımı için, tam metni alıntılama izin verin lütfen:

"Terörizm, bir yandan, korku yaratma, zorlayıcı siyasal şiddetin özel bir şekil veya taktiğine yönelik varsayılan etkinliği hakkındaki bir doktrine ve diğer yandan, genellikle sivillere ve muharip olmayan kişilere yönelik olarak, hedef kitleler ve çatışma tarafları üzerindeki propaganda ve psikolojik etkileri nedeniyle göstermelik, hesaplı ve doğrudan şiddet eylemlerinin, yasal veya ahlaki kısıtlamalardan bağımsız olarak gerçekleştirilen komplo pratiklerine atıfta bulunur. Terörizm, taktik olarak üç ana bağlamda kullanılır: (i) yasa dışı devlet baskısı, (ii) savaş dışı zamanlarda veya çatışma bölgeleri dışında devlet dışı aktörler tarafından propaganda amaçlı ajitasyon ve (iii) devlet ve devlet dışı aktörler tarafından kullanılan düzensiz savaşın yasadışı bir taktiği."

TRAD: Radikalizm ve terörizm araştırmaları literatüründe, radikalizmin ne olduğuna ve radikal kişinin kim olduğuna dair çeşitli faktörlere ve dinamiklere dayalı birçok tanım bulunmaktadır. Radikalizm ve radikal kavramlarını terörizm çalışmaları açısından nasıl tanımlarsınız?

PROF. SCHMID: Geçmişte, radikalizm, 1790'larda meydana gelen Fransız Devrimi'nden esinlenen siyasal bir hareketti. 19. yüzyılda, kendilerine "radikal" adını veren birçok siyasal parti vardı. Otoriter yöneticilere karşı çıktılar, kilise ve devlet arasında bir ayrımın olmasını savundular ve tüm vatandaşların mülkiyet sahipliğinden bağımsız olarak eşit oy hakkı için mücadele ettiler. Bugünün demokratik kazanımlarının birçoğu, o zamanlar radikallerin mücadele ettiği amaçlara dayanır. 21. yüzyılın bir icadı olan

"radikalleşme" terimi doğrudan Fransız Devriminden ortaya çıkan radikal partilerle ilgili değildir. Radikalizmin birçok tanımı vardır. Benim ise şöyle bir radikalizm tanımım var. Yine müsaadenizle alıntılıyorum:

“Genellikle siyasal kutuplaşma durumunda, çatışma yaratan tarafların diyalog, uzlaşma ve hoşgörü uygulamalarının bir taraf veya her iki tarafça terk edildiği, terörizm ve savaş suçları şeklindeki çatışmacı yöntemlerin artış gösterdiği, çatışmaya yol açan, bireysel veya kolektif (grup) bir süreçtir. Bu süreç, genellikle ana akım veya mevcut durum yönelimli eğilimlerden daha radikal veya aşırı pozisyonlara doğru bir ideolojik sosyalleşme ile eşlik ederken, ayrımcı bir dünya görüşü ve mevcut sistemin uygun veya meşru olarak tanınmaması nedeniyle egemen siyasi düzen dışında bir alternatif politik hareket noktasının kabul edilmesini içerir.”

Başka bir deyişle, “radikal bir kişi” (ilk siyasal partilerin bakış açısıyla) şu anda kullanılan “radikalize olmuş bir kişi” ile aynı değildir. Ayrıca, yönetimlerin varlığını sürdürmek için yaptığı, seçim sahtekârlığı, işkence, cinayet, kaybolma ve medya sansürü benzeri gibi politik uygulamalar ılımlı kişileri bile radikalleştirebilir.

TRAD: “*Handbook of Terrorism Prevention and Preparedness*” kitabının ortak yazarlarından ve editörlerinden birisiniz. Sayın Schmid, devletlerin terörizmi önleyebileceğine inanıyor musunuz? Devletler terörizmi önlemek için hangi tür önlemleri almalıdır?

PROF. SCHMID: Herhangi bir kişi bir bıçağı alabilir ve bir yabancıyı bıçaklayabilir, ya da arabasını bir kalabalığın üzerine sürebilir. Hiçbir devlet, hatta totaliter bir devlet bile, özellikle akli dengesi yerinde olmayan ve intihara teşebbüs eden kişileri bunu yapmaktan alıkoymaz. El kitabımda, terörizmi önleme kapsamında terörizm olayları öncesinde, esnasında ve sonrasında yapılacaklarla ilgili açıklama yapıyorum. Pek çok devlet, terörizm olaylarının öncesinde yapılacak müdahalelerden ziyade, neredeyse tamamen sonrasında ve son dakikada önleme konusuna odaklanıyorlar. Bir sonraki kitabımın konusu olan Vatandaş Eğitimi (*civic education*) hususu, terörizmi önlemek için, terörizm meydana gelemeden önce hükümetlerin daha fazla yatırım yapması gereken en önemli alandır.

TRAD: Çok sayıda akademik çalışma, başta ABD olmak üzere Batı ülkelerinde aşırı sağ hareketlerin yükselişte olduğuna dikkat çekiyor. Sizce aşırı sağ hareketlerin terörist eylemlere dönüşme olasılığı var mı? Size göre aşırı sağcı teröristler örgütlü gruplar ve hareketler oluşturma eğilimindedir mi, yoksa bu ideolojik çevrenin ana tehdidi tek aktörlü terörizm midir?

PROF. SCHMID: Birinci dalga olan Anarşist Dalga (1879-1920’ler), ikinci sıradaki Anti-Koloniyalist Dalga (1919-1960’lar), üçüncü dalga olan Yeni Sol Dalga (1960-1990’lar) ve dördüncü dalga olan Dini Dalga’dan (1979-2020’ler) sonra, yalnızca Amerika Birleşik Devletleri’nde değil, göç olgusuyla karşı karşıya kalan ve siyasi kurumlara karşı popülist bir tepki yaşayan diğer gelişmiş ülkelerde de bir yeni bir dalga olan, “Aşırı Sağ Dalga” terörizminin ortaya çıktığına dair bazı işaretler var. Aşırı sağın yükselişi, benzer düşünen yalnız kurt eylemcilerini ulusal ve uluslararası olarak daha büyük toplum kesimlerini içinde barındıran, sosyal medya tarafından kolaylaştırıldı. Aşırı sağcı kitle iletişim araçları ve popülist liderler tarafından manipüle edilen potansiyel kitlesel radikalleşmeye nasıl karşı konulacağı, araştırılması gereken bir sorudur.

TRAD: Teknoloji ile terörizm arasında bir ilişki olduğuna inanıyor musunuz? Teknoloji ile terörizm arasında ilişki nasıl işler?

PROF. SCHMID: Terör örgütlerinin öldürücü araçları son 150 yılda çok fazla değişmedi: bombalar ve silahlar terör örgütleri için hala ana araçlardır. Daha çok değişen şey, iletişim teknolojilerindeki ilerlemelerdir. Teröristler artık yaptıklarının nedenini açıklayan afişleri şehir duvarlarına yapıştırmak zorunda değiller. 1870’lerden bu yana teknolojik gelişmeler, televizyon ve sosyal medya dâhil olmak üzere, teröristlere küçük şiddet eylemlerinin bile ücretsiz kitle iletişim araçlarına erişimini sağlamıştır. Özellikle önemli kişilere ve önemli noktalara yönelik terör saldırıları, haber saatlerinde gerçekleştirildiğinde teröristlere büyük bir medya görünürlüğü sağlamaktadır. Terörizm iletişim için yapılan şiddettir, ancak propaganda çalışmalarının çoğu teröristlerden başka kişiler tarafından yürütülür.

TRAD: Terörle mücadele açısından istihbaratın önemini özetler misiniz?

PROF. SCHMID: Teröristlerin tarafında bulunan bir “sürpriz” unsuru vardır. Teröristler, rehine alma ve adam kaçırmada biraz daha uzun olmak kaydıyla, kısa bir süre için üstünlüğü ele geçirmenin “tadını çıkarırlar”. Zamanında ve doğru istihbarat olmadan, çoğu terör eylemi önlenemez. Bununla birlikte yeraltındaki küçük terör hücreleri sızmayı oldukça çok zorlaştırırken; uçtan uca şifrelemenin varlığı, elektronik iletişimin kesilmesini neredeyse imkânsız hale getirirken; teröristlerin kuryelerini haftada 7 gün 24 saat takip etmek, çoğu istihbarat ve güvenlik servisi için çok yoğun bir emek gerektirmektedir. Planlanan bir saldırı engellenmeden önce, bir terör eylemi yapbozunu çözmek için pek çok istihbarat parçasına ihtiyaç vardır. Genellikle keşfedilen bilgi parçaları da farklı terör planlarına aittir. “Miknatıslar olmadan samanlıkta iğne aranmaz.”

Bu miktatıslar, ödüllerin yardımıyla terör örgütü içerisinde ihaneti teşvik etmekten, klasik bal tuzaklarına kadar farklı alanlarda değişebilir.

TRAD: Prof. Schmid, son sorumuz terörizmin geleceği ile ilgili. Terörün geleceği sizce nasıl olacak?

Prof. SCHMID: Çoğu devlet dışı terör örgütünün hedeflerine ulaşmadaki başarı oranı, taktik seviyedeki başarılar (kaçırılan kişiler karşılığında fidye parası almak gibi) dışında çok düşüktür. Tüm teröristler rasyonel aktörler olsaydı, diğer terörist grupların başarılarının ve başarısızlıklarının tarihsel sürecini inceledikten sonra başka stratejiler ararlardı. Bir çatışma taktiği olarak terörizm, hiçbir zaman tam olarak ortadan kalkmayacaktır, ancak stratejik bir doktrin olarak terörizm, arzu edilen siyasi değişimleri gerçekleştirme konusunda daha büyük bir vaadi olan başka bir devrimci paradigma ile değiştirilebilir. Ancak o zaman terörizm bir geleceğe sahip olmaktan çıkacaktır.

TRAD: Sayın Schmid, sorularımızı yanıtladığınız için teşekkür ederiz.

TÜRKİYE'DE TERÖRİZM VE TERÖRİZMLE MÜCADELENİN 100 YILI* ÖZET

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bu yana geçen 100 yıllık süre içerisinde birçok farklı terörizm tehdidiyle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu çerçevede, 1880'lerden itibaren 1918'e kadar anarşizm, sosyalizm ve milliyetçilik ekseninde Balkanlar, Kafkasya ve Doğu Anadolu'da Osmanlı İmparatorluğu'nun maruz kaldığı siyasal şiddet hareketleri, 1918-1938 arasında genç Türkiye Cumhuriyeti döneminde Cumhuriyet karşıtlığı olarak kendisini göstermiştir.

1960-1990 yıllarında yaşanan Soğuk Savaş rüzgârı, sosyal ve ekonomik değişimler ile “yeni sol dalga” akımlarının ilerleyen yıllarda ayrılıkçı etnik terörizme esin kaynağı olduğu da görülmüştür. 1979 İran İslam Devrimi'nin ardından ise din motifli terörizm tüm dünyayı olduğu gibi Türkiye'yi de etkilemeye başlamıştır. 1990'lardan itibaren Türkiye'de ayrılıkçı/bölücü terörizm, radikal dini motifli terörizm, radikal devrimci “sol” terörizm tehditleri yaşanmıştır. 15 Temmuz 2016 tarihinde ise Türkiye, Fetullahçı Terör Örgütü'nün terör/kalkışma eylemlerine maruz kalmıştır. 2015-2016 yıllarında ayrılıkçı/bölücü, radikal devrimci sol ve radikal dini motifli terör örgütlerinin eylemleri sonucunda yüzlerce vatandaşımız hayatını kaybetmiş, binlercesi ise yaralanmıştır.

Tüm bu gerçekler ışığında, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi-SAM ve Terörizmle ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi-TERAM iş birliğinde 03-05 Mart 2023 tarihlerinde “Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye’de Terörizm ve Terörizmle Mücadele” temasıyla Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Kongresi düzenlenmiştir. Aşağıda okuyacağınız metin, 03 Mart 2023 tarihinde gerçekleştirilen açılış oturumu konuşmalarının çözümlenmiş halidir.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye, Cumhuriyetin 100. Yılı, Terörizm, Terörizmle Mücadele, Radikalleşme.*

Prof. Dr. Yelda ONGUN: Çok değerli hocalarım, katılımcılar, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi (SAM) ve Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi (TERAM) Derneği iş birliği ile ortaklaşa olarak düzenlenen “Cumhuriyet’in 100. Yılında Terörizm ve Terörizmle Mücadele” başlıklı kongremize hepimiz hoş geldiniz.

Baskı, korku hali yaratma gibi anlamlara gelen terör kavramı ile terörün örgütlü bir yapı ile organize terör saldırılarının anlamını karşılayan

* 03-05 Mart 2023 tarihlerinde “Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye’de Terörizm ve Terörizmle Mücadele” temasıyla düzenlenen Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Kongresinin açılış oturumunda yapılan konuşmaların deşifre edilerek metne dönüştürülmesiyle oluşturulmuştur.

terörizm kavramının tarihçesi milattan önce 7’nci yüzyıla kadar gider ve günümüze kadar toplumların ve devletlerin karşı karşıya kaldıkları bir olgu olarak varlığını çeşitli dönüşümler geçirerek sürdürür. Ulusal ölçekte seyreden terörizm olgusu 11 Eylül 2001 saldırıları ile küresel ölçek kazanmış ve uluslararası bir sorun haline gelmiştir. Fakat bu küresel sorun karşısında devletler bir araya gelememiş ve terörizmin tanımından başlayarak terörizmle mücadele konusuna kadar ortak bir mutabakat sağlayamamıştır.

100’üncü yılını kutladığımız Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan itibaren sistemli bir şekilde terör tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. FETÖ’den etnik bölücü PKK’ya ve aşırı solcu terör örgütü DHKP-C’ye, El Kaide ve DAESH gibi dini istismar eden terör gruplarından ASALA gibi terör örgütlerine kadar terörizmin farklı biçimleri ile Türkiye yıllardır mücadele etmektedir. Terör ve terörizmin tek bir nedeni olmadığı gibi terörizmle mücadele konusunda da tek bir çözüm yolu bulunmamaktadır.

On oturumdan oluşan ve üç gün sürecek olan Kongremizde bu konuların hepsine çok ayrıntılı bir biçimde farklı başlıklar altında değinilecektir. Etnik ayrılıkçı terörizm, dini motifli terörizm, radikal devrimci terörizm, medya propaganda dezenformasyon, terörizm ve toplumsal cinsiyet, istihbarat, teknoloji ve sınır ötesi operasyonlar gibi başlıklarla konu uzmanlar tarafından her boyutu ile tartışılacaktır.

Bu vesile ile değerli görüş ve çalışmalarıyla bizlere aydınlatacak olan konuşmacılarımıza ve siz katılımcılara teşekkür ediyorum. Bir teşekkür de tabii ki kongre düzenleme kuruluna, aylardır gelen bütün makaleleri inceleyerek titiz bir çalışma yürüttükleri için hepsine minnettarım. Son olarak da TERAM Başkanı Erol Başaran BURAL Hocama, Başkent Üniversitesi Sayın Rektörümüze ve Rektör Yardımcılarımıza bize verdikleri her türlü destek için ve sağladıkları imkanlar için teşekkür ediyorum. Başarılı ve faydalı bir kongre olmasını dileyerek sözü TERAM Başkanı Sayın Erol Başaran BURAL’a bırakmak istiyorum.

TERAM Başkanı Erol Başaran BURAL: Çok teşekkür ederim. Müsaadenizle öncelikle yaşadığımız deprem felaketinde hayatını kaybedenlere Allah’tan rahmet, yaralananlara da acil şifalar dileyerek başlamak istiyorum ben sözüme. Hocam biz TERAM’ı uzun yıllardır terörizmle mücadele eden ülkemizde terörizm, radikalleşme ve bu olgularla mücadele kapsamında akademik araştırmalar yapmak amacıyla Temmuz 2021 tarihinde kurduk. Cumhuriyetimizin kuruluşunun 100’üncü yılı

kapsamında da devlet kurumlarımız, üniversitelerimiz, sivil toplum örgütleri kendi alanları ile ilgili 100’üncü yıl kapsamında etkinlikler düzenlemeli düşüncesi ile biz de “Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye’de Terörizm ve Terörizmle Mücadele” konusunda bu tema ile bir etkinlik düzenlemeyi düşündük. Geçen sene yapacağımız faaliyetin kapsamı, içeriği, bunu ne şekilde hayata geçireceğimiz konusunda Sayın Prof.Dr. Yelda ONGUN hocamla ve ekip arkadaşlarıyla görüştük. Eylül ayında karşılıklı anlaşmamız sonucunda hazırladığımız bir protokolle de bu kongreyi hayata geçirmiş olduk. Dolayısıyla bu kongre tabii ki çok uzun bir sürece, sizin de biraz önce söylediğiniz uzun bir hazırlık dönemine dayanıyor, altı aylık bir sürece tekabül ediyor yaklaşık. Bu nedenle ben de hazırlık aşamasında emeği geçen düzenleme kurulumuza, bize yön veren bilim kurulumuza, bildiri gönderen tüm katılımcılara, yazarlarımıza, Başkent Üniversitesi’nin yönetimine, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Uygulama Merkezi’ne ve tekrar Sayın Prof.Dr. Yelda ONGUN Hocama, TERAM yönetim kuruluna, yine tüm düzenleme kurulu üyelerine çok teşekkür ediyorum. Ayrıca bizleri kırmayarak zamanını ayıran açılış oturumumuza katılan, kongremizi düşünce aşamasından itibaren destekleyen, bize yön veren biraz sonra da kendisini dinleyeceğimiz Doç.Dr. Nihat Ali ÖZCAN Hocama, Prof.Dr. Haldun YALÇINKAYA Hocama, bize kuruluşumuzdan itibaren desteklerini esirgemeyen komutanımız Emekli Korgeneral Mehmet DAYSAL komutanımıza teşekkür ediyorum, şükranlarımı sunuyorum. Bu etkinliğin akademik açıdan da ülkemize katkı sağlayacağını düşünüyorum. Şimdiden herkese başarılar diliyorum. Teşekkür ederim hocam, ben sözü tekrar size bırakıyorum.

Prof. Dr. Yelda ONGUN: Teşekkür ederim, sağ olun. O halde açılış oturumumuza başlayabiliriz. Açılış oturumumuzun ana teması “Türkiye’de Terörizmin ve Terörizmle Mücadelenin Tarihi, Ana Kavramlar” başlığını taşımaktadır. Birbirinden değerli üç duayen isim bizimle beraber. İlk konuşmacımız TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı Prof.Dr. Haldun YALÇINKAYA. Hocamız Terörizm ve Terörizmle Mücadelede Kavramsal Çerçeve konusunu ele alacak. Sayın hocam katılımınız için çok teşekkür ederiz, buyurun söz sizin.

Prof. Dr. Haldun YALÇINKAYA: Yelda Hocam çok teşekkürler öncelikle böyle bir organizasyona Başkent Üniversitesi’nin ortak olması, oradaki meslektaşlarımızın üretkenliğini gösteriyor. Umarım Ankara’da bizim oluşturduğumuz bu verimli çalışma ortamı İstanbul ve diğer şehirdeki

arkadaşlarımıza örnek olur, böylece rekabet ederiz. Ben hep söylerim Ankara’da biz daha çok çalışıyoruz diye ve siz de bunun örneklerinden birini ortaya koydunuz.

TERAM’a da ayrıca teşekkür ederim gerçekten. Biz sınıf arkadaşımız Erol Başaran BURAL ile. Türkiye, yüzyıldan fazla bir süredir terörizmin bütün dalgalarıyla birlikte yaşamış bir ülke olmasına rağmen maalesef düşünsel anlamda birçok eksikliği bulunuyor. Bu tarihi geçmişi düşündüğümüzde 2021 yılına gelene kadar terörizm hakkında düşünce üreten bir sivil toplum inisiyatifinin çoktan oluşması gerekirdi. Bu gelişme ancak 2021 yılında sınıf arkadaşım Erol Başaran BURAL, emekli olduktan sonra oluşturduğu bu sivil toplum örgütlenmesi sayesinde vücut bulabildi. İnanıyorum ki devletteki görevi olmasa, BURAL bu inisiyatifi otuz yıl önce de başlatırdı. Böylece büyük bir fayda yerine getirirdi diye düşünüyorum. Ancak hiç olmamasından daha iyidir ve inanıyorum ki bu entelektüel sorumluluğu fazlasıyla yerine getirmeye başladı, teşekkürler.

Ben çok uzun konuşmayacağım çünkü zaten itibar edip bana açılış konuşmasında Sayın Nihat Ali ÖZCAN gibi alanın on yıllardır düşünsel yazınına ortaya koyan ve Sayın komutanımız Mehmet DAYSAL gibi alanda uzun yıllar çalışmış konuşmacılar var. Bu açılış konuşmacılarımızın öncesinde sadece itibar edildiği için bana yer verildiğini düşünüyor ve çok teşekkür ediyorum. Onun için temel birkaç kavram hakkında konuşacağım ve fazla uzatmadan kıymetli katılımcıların diğer uzmanların uzmanlıklarından faydalanmasına imkân sağlayacağım.

Tabii ki terör oldukça kötü bir durum ama deprem daha da kötüsünü yaşattı bize. Tabi terörle ilgili konuşurken deprem, doğal felaketler veya ne bileyim trafik kazaları gibi veya savaş gibi birçok insan ölümüne neden olan başka kavramlarla da bağdaştırılır ve onlarla mukayese edilir ve mukayese edildiğinde de aslında bazı eksikler ortaya çıkar. Bir İngiliz akademisyenin, terörde yılda en fazla bin kişinin öldüğü ama İngiltere’de trafik kazalarında yılda 3.000 ile 5.000 arasında insanın hayatını kaybettiği, dolayısıyla terörün çok fazla abartıldığını söylediğini kulaklarımla dahi duymuştum. Tabi terörizmin aslında belki de en önemli özelliklerinden bir tanesi hedefine olan etkisi ile kurbanına olan etkisi arasındaki farktır. Kurban sayısı belki çok olmayabilir, fakat hedefe aslında çok büyük bir etki yaratır. Terör eylemlerinin en önemli özelliği, aslında, maliyetinin oldukça düşük olmasıdır. Şunu da belirtmek lazım, birçok devlet tarafından terörizmin bir anlamda mazeret olarak da kullanıldığını görüyoruz zaman zaman.

Devletlerin bunun manipülatif bir şekilde kendi çıkarları için kullanabileceğini görüyoruz. Örneğin, 11 Eylül saldırılarından sonra dönemin Amerika Birleşik Devletleri Başkanının “teröre karşı savaş” ilan etmesi terör- savaş üzerine çalışan bütün akademisyenlerde bir infial yaratmıştı. Yani elma ile armudun mukayese edilmesi gibi bir kavram olduğu söylenmişti bu durumun. Yani bunu derslerime gelen öğrencilerimin çoğuyla konuşuruz ve aslında bu hiç kabul edilebilir bir şey değildir! 11 Eylül’ün hemen ertesinde o şartlarda dahi bir grup akademisyen bunun olamayacağını, teröre karşı savaş olamayacağını ilan etmişlerdi ki zaten savaş ve terör birbirinden çok farklı kavramlardır. Her ne kadar ikisinde de silah, patlayıcı vesaire gibi şeyler kullanılıyor olsa dahi savaş aslında çok büyük bir organizasyondur. Bu büyük bir organizasyon içerisinde hedefleri olan tanımlanmış, belli hukuksal kuralları olan ve tabii ki etkisi çok fazla olan bir hadisedir. Fakat terörizm göreceli olarak maliyeti çok düşük olan ve zayıfın kuvvetliye karşı yaptığı bir eylem biçimidir.

Biz terörizmin teatral bir eylem olduğunu söyleriz. Yani terör eyleminin bir sahnede gerçekleştiğini vurgularız. Terörizmin, sahnede geçen eylemlerinin bir izleyici kitlesi olur ve eylemin etkisi izleyici kitlesinde ‘terör’ yani korku şeklinde yansımaktadır. Fakat savaş sahnede gerçekleşmiyor, hayatın her alanında gerçekleşiyor. Hayatın her alanını kapsayabilen bir şiddet hali bir anlamda ve dolayısıyla maliyeti inanılmaz seviyede yüksek olmaktadır. Fakat, terörizmde çok küçük maliyetlerle çok büyük etkiler yaratmak mümkündür.

Günümüzde bilim ve teknolojiye meydana gelen gelişmeler sayesinde iletişimde inanılmaz gelişmeler oldu ve bir anda dünyanın herhangi bir yerindeki bir kişi yapmış olduğu herhangi bir şeyi video görüntüsüyle canlı olarak yayınlatabiliyor ki bunun terörle bağdaşımı en üst noktaya gelmiş durumdadır. Yeni Zelanda’daki camii saldırısını birkaç yıl önce izledik ve o cami saldırısında bir kişi birkaç şarjörle bir silahla camiye yapmış olduğu saldırıda -ki çok acı bir saldırıydı- birçok insanı öldürdüğü görüntüleri dünyanın tamamına canlı olarak yayınladı. Eskiden, bu teatral şiddet halini bir bireyin canlı olarak yayınlaması ve tüm dünyaya erişebilmesi mümkün değildi. Fakat Yeni Zelanda’daki camii saldırısında o gün o anda tek kişinin tek silahla yaptığı eylem dünyanın tamamını etkilemişti. Belki de Normandiya çıkarması gerçekleştiğinde olandan daha büyük etki yarattı canlı olarak. Normandiya çıkarması esnasında kimse D-Day’de o gün ne olduğunu öğrenemiyordu veya daha sonra öğreniyordu. Fakat Yeni Zelanda’daki camii saldırısında o gün o anda tek kişinin tek silahla yaptığı

eylem dünyanın tamamını etkilemişti. Tabii ki Normandiya çıkarması daha sonra dünyanın geri kalanını da etkiledi. Ama terörizmin izlenmesi ve bunun etkisi çok önemlidir.

Dolayısıyla terörizmi tanımlarken savaştan farklı olarak bir düello olmadığını, triello olduğunu ifade ederiz. Savaşta iki taraf varken; terörizmde üç taraf vardır. Yani savaş esnasında olduğu gibi karşılıklı olarak iki tarafın gösterdiği bir şiddet hali değil; tam tersi iki tarafın sahnede gerçekleştirdiği bir eylemin üçüncü bir taraf olan izleyicilerin takip ettiğini görüyoruz. Burada bence “zayıfın güçlüye karşı daha küçük maliyetle yapmış olduğu eylem” şeklinde de tanımlayabiliriz. Türkiye neden terörizmin tüm dalgalarını yaşıyor sorusu ortaya çıkıyor. Terörizmle ilgili çalışan herkesin yeni bir terör eylemi gerçekleştiğinde bu yeni bir terör dalgasının başlangıcı mı sorusunu öne çıkarmayı severler. Bunun nedeni Rapoport tarafından tesis edilen terörizmin dört dalgası sınıflandırmasından kaynaklanır. 1800’lerin sonundan itibaren başlayan dönemde birincisi anarşizm dalgası, ikincisi kolonyal dalga, üçüncüsü yeni sol dalga ve dördüncüsü dini terörizm dalgası diye tanımlanan sınıflandırmaya Rapoport’un terörizmde dört dalgası şeklinde ifade edilir. 19’uncu yüzyılda anarşik dalgayı 20’nci yüzyılda 1’nci Dünya Savaşı ile birlikte 1960’lara kadar meydana gelen kolonyal dalga. Self determinasyon ilkesinin etkisiyle 1960’lardan sonra 1980’lere kadar yeni sol dalga ve İran Devrimi sonrasında da dini motivasyonlu terörizm olgusunu içeren dördüncü dalgadan bahsedebiliriz. Türkiye’nin terörizmin bütün dalgalarından etkilendiği söylenir. Aslında bu durum, Türkiye’nin muhatap olduklarının Türkiye’ye karşı gösterdikleri şiddeti ancak düşük maliyetle yapabilme kapasitelerinden kaynaklanmaktadır. Esasen terörle mücadele etmek son derece pahalı olmakla birlikte terörü yapan taraf için ise bir o kadar düşük maliyetle gerçekleştiğini bu noktada belirtmek gerekir. Dolayısıyla Türkiye açısından terörizm ve/veya terörle yetmişli yıllarla birlikte ASALA terörizmi ve sonrasında PKK terörizmi çağdaş dönemde en maliyetli mücadelelerin öznelerini oluşturmuştur.

2001 yılına gelindiğinde işte 11 Eylül saldırıları sonrasında dünyanın terörizmle tanıştığı daha doğrusu terörizmin “Global Terörizm” haline geldiği dönemde El-Kaide ile birlikte Türkiye’nin terörle mücadelesinde aslında yeni bir sayfaya girildiğini kabul etmek gerekiyor. Ondan öncesinde Türkiye mücadelesine ittifaklar içerisinde müttefiklerine anlatmaya çalışırken o tarihten sonra artık aynı sayfada yer almaya başladı ve burada Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi’nin Türkiye’de kurulmuş

olması da bu anlamda önemli. Şundan dolayı önemli yani Türkiye’nin bu konuda aslında düşünsel olarak katkı yapması gerekir düşüncesi dünya tarafından da NATO tarafından da anlaşılmış olduğunu gösteriyor.

Burada kavramsal çerçeveniz üzerinde durmam lazım. Biz genelde 11 Eylül’e kadar olan dönemde terörizmle ilgili tanımlamalar yaparken kamuoyunun kavramsal tartışmalara çok fazla girmediklerini görüyoruz. Ondan sonraki tarihlerde aslında girmeye başlıyoruz. Ancak bu aşamada bile daha çok hukukçular, kolluk kuvvetleri gibi hukuksal tanımlar kolluğun mücadele yöntemleri ya da askeri mücadele yöntemleri ile ilgili hususların tartışıldığını görüyoruz. Kavramsal tartışmalar esnasında bana göre en absürt olan kavramlardan bir tanesi 1990’lı yıllarda terörle mücadelenin kamuoyunda “düşük yoğunluklu çatışma” olarak tanımlanmasıdır. Bununla ilgili ben Harp Okulunda öğretim üyesiyken Genelkurmay Başkanlığının dönem içerisinde terörle mücadeleyi nasıl tanımladığına dair bir yüksek lisans tezi yönetmiştim. Ve hiçbir resmi dokümanda düşük yoğunluklu çatışma olarak tanımlanmadığını tespit ettik. Buna karşın kamuoyunda 1990’lı yıllar boyunca kamuoyundaki tartışmalarda düşük yoğunluklu çatışma kavramı inanılmaz derecede tüketildi. Ama hiçbir devlet kurumunun bununla ilgili mücadele yapan hiçbir birimde bu durum düşük yoğunlukta çatışma olarak tanımlanmamıştı. İşte böyle absürt bir durum yaşadık.

Türkiye’de terörizmin kavramsal tartışmalarını böyle nitelikli bir konferansta ki tekrar konferans yapanlara teşekkür ediyorum, tartışırken Türkiye’de kavramsallaştırma çalışmalarındaki absürtlüğü ve bu anormalliği not düşmek gerekiyordu. Maalesef ama gerçekten bize kavramsal açıdan bir fırsat ise 11 Eylül sonrasında ortaya çıktı. 11 Eylül sonrasında dünyada terörizmin küresel sorun olmaya başlaması ile birlikte küresel anlamda kavramsallaştırma tartışmaları başlamıştır. Türkiye’de de bizim gibi bu konu üzerine çalışanlar da artık kavramsallaştırma tartışmalarına böylece başlamıştır. Tabii bunun başka nedenleri de olduğunu düşünüyorum. Türkiye’de genelde işte askerlikle ilgili, savaşla ilgili hadiselerin çalışılması akademisyenler tarafından 1990’lı yılların sonuna kadar aslında zor konulardı, bunu kabul etmek gerekir. Şu örneği vermek isterim. Bugünlerde bir öğrencimle ülkemizdeki terörizmin finansmanı ile mücadele konusunda bir tez çalışması yapıyoruz. Ne gam ki bizim 1990’lı yıllardaki terörizmin finansmanı ile yapmış olduğumuz mücadele ile 11 Eylül sonrasında dünyada FATF’ın (Malî Eylem Görev Gücü / Financial Action Task Force-FATF) kurulması sonrasındaki mücadelemiz büyük farklılık gösteriyor. Maalesef önceki dönemlerde etkin bir şekilde terörizmin finansmanı ile mücadele

ettiğimizi iddia edemeyiz. Bu da aslında maalesef dünyanın bu belayı bizimle paylaşmaya başlaması sayesinde bizim kavramsal açmazlarımızdan da çıkmamızı sağlamıştır diyerek, burada sözü sonlandırayım. Yelda hocam böylece kavramsal tartışmalarımızı da ortaya koyup sonrasında Nihat hocama ve Mehmet DAYSAL komutanıma da sözü aktarmış olayım. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Yelda ONGUN: Sayın hocam çok teşekkürler sağ olun. İkinci konuşmacımız gerçekten bu alanın en önemli isimlerinden bir tanesi, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi ve TEPAV Program Danışmanı Doç.Dr. Nihat Ali ÖZCAN. Hocamız bize “Türkiye’de Terörizm ve Terörizmle Mücadeleye Tarihsel Bir Bakış” konusunu anlatacak. Sayın hocam buyurun söz sizde.

Doç.Dr. Nihat Ali ÖZCAN: Konuşmama başlarken, Başkent Üniversitesine ve TERAM’a teşekkürlerimi iletmek isterim. Haldun Hoca konuya bir giriş yaptı. Benim konum: Türkiye’de terörizm ve Türkiye’nin terörizmle mücadelesinin tarihi süreciydi. Sanırım dinleyiciler arasında öğrencilerim de var. Geçmişte bu konuyu ders olarak, Yüksek Lisans Programlarında birkaç sömestri verdim. Bana, bu kadar bakir olması ilginç gelmiştir. Bildiğim kadarıyla, Türkiye’de 25-30 farklı yerde yüksek lisans programı yapılıyor ama inanılmaz bir şey “Türkiye’de Terörizm” dair ders yok gibi. Yani Yüksek Lisans ve Doktora programları var Türkiye’de Terörizm” ile ilgili ya bir tane ya da hiç ders bulamayabilirsiniz. Bu çok ilginç bir durum. Biraz da çelişkili bir durum.

İlk olarak inter disiplinler bir alandan söz ediyoruz. Bu durum bizi çeşitli alanları bir araya getirmeye zorluyor. Bu konu, tarih, siyaset bilimi, hukuk, güvenlik çalışmaları, ekonomi, uluslararası ilişkiler, teknoloji, sosyoloji, psikoloji disiplinin bir bileşimi. Doğal olarak bunu sadece bir diplinin içinde açıklamak mümkün değil gibi görünüyor. Biraz önce Haldun hocamız da söz etti, abartılı bir durum mu terörizm, duygusal olarak bizi fazlaca incittiği için mi bu kadar çok ilgi duyuyoruz bu konuya. Oysa buna gelinceye insanın yaşamına ya da hayatına mal olan birçok olgu, konu var. Ama dediğim gibi, önemli bir fenomen, kaldı ki yeni bir olgu da değil, geçmiş yüzyıllardan miras kalan ve devam eden bir sorun. Demek ki birinci olarak konunun inter disiplinler bir alan olduğunu göz önünde bulundurmamız gerekiyor. Yani her disiplinden uzmanların bu alanla ilgili söyleyecek sözünün olması sürpriz değil ve gerekli. Çünkü tek başına bir disiplinin konusu olacak kadar “sade-yalın” değil.

Konuya Türkiye açısından baktığımızda da biraz önce söylediğim gibi ilginç bir durum var. Her nedense Türk akademisi ya da entelektüeli Türkiye’de terörizm meselesine ya taraf tutmaktan dolayı, yani sonuçta terörizm politik bir hadise olduğu için herkesin de politik bir duruşu var, öyle olunca ya politik ideolojik mülahazalarla ya da o alanı çok çetrefilli gördüğü için, kişisel güvenliği ve kendi geleceği açısından çok heyecan verici bulmuyor ve uzak durmayı tercih ediyor. Oysa sosyal bilimciler için gerçekten çok bakir bir alan. Özellikle de Türkiye’de terörizm bağlamında, merakınızı kamçılacak çok konu var.

Terörizmle ilgilenen herkes, sorunun sürekliliği olduğunu söyler. Şöyle, eğer bir çatışmayı anlamak istiyorsanız onun kök nedenlerine bakmanız lazım. Ardından tarihsel süreç içerisinde nasıl geliştiğini anlamamız gerek. Bu yüzden biz de Türkiye’de terörizmi anlamak istiyorsak terör olgusunun Cumhuriyetin yüzyıllık tarihinde ortaya çıkmış bir olgu olmadığını, bize İmparatorluktan miras kaldığını değişip dönüştüğünü fark etmemiz gerekiyor. Dolayısıyla da Cumhuriyet döneminde terörizm ve terörizmle mücadelesini anlamak, Osmanlı İmparatorluğunun, özellikle 19 yüzyıldaki terör ve terörizmle yüzleşmesini bilmeyi anlamayı gerektiriyor. Çünkü ortada bir süreklilik söz konusu. Son tahlil de Cumhuriyet İmparatorluğun mirasçısıdır.

Hal böyle olunca, soru şu: Tarihsel süreçle bağlantılı terörizmi nasıl ele alabiliriz? Saydığım disiplinlerin her biri bizim için yol gösterici olabilir. Mesela, sorunu kronolojik olarak ele alabilirsiniz. Ya da kendi içerisinde ilişkilendirerek dönemlere ayırabilirsiniz. Bunun en popüler olanı, aramızda çok sayıda lisans, yüksek lisans öğrencisi de var, bizi tembelliğe de teşvik ediyor olsa da Rapoport’un meşhur “Terörizm Dalgalarıyla” ilgili olan makalesinden esinlenerek bakmak. Elbette yeni araştırmacılar, bu bakışa farklı eleştiriler getirip, sorunu farklı biçimlerde sınıflandırılabilir. Yani bu işi tarihi dönüm noktaları olarak sınıflandırabilirsiniz, Türkiye’nin ve İmparatorluğun kendi karakteristiğine göre sınıflandırabilirsiniz, amaçlarına göre sınıflandırabiliriz, bu süreç içerisinde Türkiye’de kendi içerisindeki temel dinamiklere göre, coğrafyaya göre yani farklı farklı biçimlerde sınıflandırmak mümkün. O yüzden belki de anlaşılması en kolay olanlardan biri Rapoport’un yaklaşımı. Rapoport biliyorsunuz makalesini bundan 5-6 ay önce kitap olarak daha genişletilmiş vaziyette yayınladı. Ben de kolayca kaçarak, Rapoport’un dalgalarından da esinlenerek, Türkiye’de de terörizmin kendi içerisinde dört dalgaya ayrıldığını belirterek yol çıkabilirim.

19’uncu yüzyıl terörizmin bütün vasıflarını, yansımalarını Osmanlı İmparatorluğunda da görmemiz mümkün. Eylem türlerinden, örgüt özelliklerine, motivasyondan, yayılmasına kadar. Yani, popüler Rus Anarşistler nasıl Çar’a terör saldırısı düzenliyorsa, Avrupa da ABD’de devlet adamlarını askerleri, diplomatları hedef alıyorsa benzerlerini Osmanlı’da da görmek mümkün. II’nci Abdülhamit’e düzenlenen bombalı saldırıyı, bizim tarihçiler kendi perspektifinden, terminolojileri ile “suikast” olarak görse de aslında terörizm disiplini açısından eylem, bugünkü yol kenarına koyulan bombalı terör saldırısının tipik bir örneğidir. Motivasyon politik, eylem tipik bir yol kenarı bombasıdır. Oraya bomba koyulmuş, sonuçta çok sayıda insan ölmüş, onlarcası yüzlercesi yaralanmıştı ve bunun arkasında politik bir motivasyon vardı.

Farklı hadiselerde bizi, 19’uncu yüzyıl sonunda, 20’nci yüzyıl başında Selanik’te, Makedonya’da, İstanbul’da yaygın bir terör olduğunu, terörizmi strateji olarak benimsemiş gruplar bulunduğunu söylüyor. Şimdi şu soruyu soruyorsunuz; terörizm Osmanlı imparatorluğundan Cumhuriyete miras kaldığına göre Osmanlı İmparatorluğu’nda terörizmin bu kadar yaygın görülmesinin sebepleri neydi? Aslında Rapoport bize bazı ipuçları veriyor. Özellikle, toplumsal, kültürel, ekonomik, siyasi, askeri, teknolojik değişimlerin itici gücü çarpan etkisi var. Bilindiği üzere çok popüler bir söylem vardır; “terör genelde derin ekonomik, sosyal, siyasal değişimlerin yaşandığı dönemlerde kendini var eder, ortaya çıkar, daha çabuk görülür” şeklinde. Yani siyasal, sosyal altüst oluş dönemlerine bakmak lazım. Bu manada baktığınızda. 19’uncu yüzyıl Osmanlısı da dünyanın her yerinde olduğu gibi, Avrupa’da olduğu gibi, Rusya’da olduğu gibi, gerçekten çok önemli sosyal, ekonomik, teknolojik, siyasal dönüşümden geçiyor. Örneğin, göç konusu var. Eğer 19’uncu yüzyılda ve 20 yüzyılın başında Osmanlı’da terörizmle ilgileniyorsanız göç olgusuna bakmalısınız. Mesela göç alan iki önemli yer var Osmanlı’da. Birisi Osmanlı topraklarının batısında Selanik, diğeri doğuda, Batum. Her ikisi de Osmanlı’nın son yüzyılın da terörizm olgusunda önemli bir yere sahip. Selanik tarihine, Selanik’teki sosyal, ekonomik değişime, politik değişime, şehirleşmeye ve Selanik’in jeopolitik pozisyonuna baktığınız da liman, demiryolu, telgraf, çok kültürlülük, balkanların kapısı olması, Avrupa’nın oraya olan ilgisi, siyasi hareketlilik ilgi çekici. Benzer şeyleri Batum içinde söyleyebiliriz. Batum’un, Bakü ile bağlantısını, petrol endüstrisi ve demiryoluyla birlikte Karadeniz’e açılan kapı olması, göç alması, Rusya’dan gelen fikir akımlarına, ideolojik-siyasi tartışmalara, yol yöntem öğrenme metotlarına, işçi hareketlerine, ideolojik

tartışmalara, açık. İmparatorluğun iki ucundaki bu şehirlerden, İstanbul merkezli Selanik Avrupa’nın ve Balkanların, Batum ise Moskova bağlantılı fikir hareketleri ile Ermeni hareketlerini kuluçkası olacaktı.

Söz konusu faktörler, daha sonraki süreçte ortaya çıkacak terörizm dalgasının fikri ve fiziki koşullarını oluşturacaktı. Demek ki göç, Osmanlı’da demiryolları hatlarının çoğalmasa, telgrafın kullanımının yaygınlaşmaya başlaması, Balkanları da etkisi altına alan Avrupa’daki milliyetçilik akımları, özellikle Batum ve çevresindeki Ermeni meselesi, yine Kürt hareketleri ve buna benzer konular Osmanlı’da ortaya çıkan terörizm olgusunu ciddi manada etkilemiş görüyor. Bu gelişmelere terörizm perspektifinden bakmaya gerek olduğunu ortada. Uluslararası gelişmeler de tabii ki bu noktada oldukça etkili. Batı’nın Balkan politikaları ya da Çarlık Rusya’sının Kafkas politikaları, bu bölgede terörizmi etkileyen en önemli hususlardan birkaçı.

Bu dönemin, terörizmi farklı biçimde besleyen üç ayağından söz edebiliriz. Bunlar, Milliyetçilik, sosyalizm ve anarşizmdir. Sosyalizm ve devrim fikirlerinin cazibesini, anarşizmin ve sosyalizmin birbirinden çok şey öğrendiğini biliyoruz. Anarşizm, sosyalizmin yöntemler serisini, sosyalizm de anarşizmin ortaya koymuş olduğu şiddetin tarihi nasıl değiştireceğine yönelik tartışmalarla birlikte yürüdüğünü biliyoruz. Bu tartışmaların kısa bir süre sonra Osmanlı topraklarında ve özellikle de Balkanlarda milliyetçilik, anarşizm ve sosyalizm fikrî üçlemesinin ete kemiğe büründüğü bir gerçek. Benzer serüveni, kısa süre sonra Kafkaslarda ve doğu Anadolu’da da görebileceğiz.

Elbette bu etkileşim sadece İmparatorluğun kendi iç dinamiklerinden nasibini almıyor. Terörizmin uluslararası karakteri de doğal olarak, Osmanlı’yı da içerisine çekiyor. Çünkü devletlerle örgütler arasındaki ilişkiler, devletlerin örgütlerin politik amaçlarına duydukları sempati, terörizm olgusunun Osmanlı topraklarında bu kadar çok yaygınlaşmasına da imkân veriyor. Eğer bu alanla ilgilenen araştırmacılar olarak, 19’uncu yüzyıl sonunda, İstanbul Karaköy’deki Osmanlı Bankası baskınından habersizseniz ya da Selanik’teki seri bombalamalar ve eylemler konusunda bir fikriniz yoksa, terörizmin Türkiye’ye 20’nci yüzyılın son çeyreğinde uğradığına inanabilirsiniz. Oysa, Osmanlı’nın da son yüzyılında terörizm, İmparatorluğun yüz yüze kaldığı en önemli güvenlik sorunlarından birisiydi.

Tabii olarak bu olgu zaman içerisinde Osmanlı İmparatorluğunu, kurumlarını da değiştirdi ve dönüştürdü. Yani devlet kurumları da bu olguya

yönelik olarak değişti, kapasite kazandı. Mesela istihbarat tarihini okurken, özellikle çarlık Rusya’sında gizli polisin nasıl kurulduğunu, terörizmin ve anarşizme bunun etkisini görebilirsiniz. Benzer şekilde Osmanlı topraklarından Avrupa’ya, ya da Avrupa’dan Osmanlı topraklarına geçtiğinizde, her tren yolu istasyonunda bir jandarma ya da polis noktası bulunduğunu, parmak izi almaktan tutun da teröristlerin kimliklerinin tanımlanmasına, resimlerinin çekilmesine, polis istihbaratı ve uluslararası alanda polis iş birliğinin ortaya çıktığını ve Osmanlı’nın da son yüzyılında uluslararası polis organizasyonlarının doğal bir üyesi haline geldiğini görebiliriz. Anarşistlerin takip edilmesi için kapasitelerini geliştirdikleri gibi, Osmanlı ordusunun son yüzyıldaki en önemli hareketinin yüzde 60’ının aslında kavramsal olarak ayaklanma, anarşizm ya da çetecilik, komitacılık gibi tırnak içerisinde tanımlı konusunda çok uzlaşılmamış ama fonksiyonları açasından baktığınızda 21’inci yüzyıldaki düzene karşı silahlı eylemler kategorisini karşılayan bir tür “terör” hareketlere karşı kullanıldığını görüyoruz.

Jandarmanın reformundan tutun, ordunun kapasitesinin %50-60’ının Balkanlarda olmasının en büyük sebeplerinden birisinin bu olduğunu görmek mümkün. Terörizmin anlaşılabilmesi için kavramların bazı alanlarda iç içe geçtiği konusundan biraz önce Haldun Hoca da söz etti. Özellikle son zamanlardaki en büyük tartışmalardan bir tanesi “ayaklanmayla” ilgili konular. Savaşta da terörizm bir yöntem olarak kullanılıyor, yani terörizmin mekanizması da kullanılıyor. Savaşta terörizm mekanizması da kullanılıyor, savaş devam ederken ayrıca da terörizm kullanılabilir. Mesela şu anda Suriye’deki iç savaşta olup bitenleri mikro cerrahiyle teker teker ayırıp, neyin terörizm neyin gerilla savaşı ya da neyin ayaklanma olduğu konusunu tam olarak sınırlarını çizip, ortaya çıkarıp, bakın şu birbirinden bağımsız, şu terörizm, terör ya da bu ayaklanma bu gerilla savaşı şeklinde ayırt edebilmek çok mümkün olamıyor.

Çünkü tüm bunlar birlikte hibrit vaziyette kullanıldığı için karakteristiği itibariyle iç içe geçmiş durumda. O yüzden bu tartışmalarda Türkiye’de Osmanlı’dan miras kalan Türkiye’deki terörizm tartışmaları bir noktaya gidiyor. şimdi peki o zaman biz Türkiye’de bu işe nasıl bakabiliriz? Eğer Rapoport bize öncülük eder ve bu işi anlamayı kolaylaştırırsa bu işe aynı perspektiften bakabiliriz. Öncelikle şunu söyleyeyim biz de birinci dalga olarak 1880’de başlayan modern dalgayı Osmanlı’nın tarihinin kendi son 100 yılındaki olgulara bakarak birinci kategori olarak alabiliriz. Çünkü Balkanlar, Kafkaslar, Anadolu ve Ortadoğu’da Osmanlı’nın güvenlik

sistemini çok ciddi manada bozmak amacıyla, toplumsal yapıdaki dini, etnik, mezhepsel grupları harekete geçirmeye yönelik sistematik bir tehlike veya sorunlar yaratılmış, Osmanlı bu sorunlarla yüzleşmek durumunda kalmıştı. 1880’lerden belki daha da önceye gidebilir, belki başlangıç Osmanlı-Rus Harbi olarak alınabilir. Osmanlı’nın yüzleşmek durumunda kaldığı terörizm olgusunun üç temel ideolojik ayağının yani anarşizm, sosyalizm ve milliyetçilik olgusunun Türkiye’de Osmanlı’dan bu yana devam eden terörizm olgusunda önemli bir ideolojik motivasyon olduğunu da görmemiz gerekir. Yine Avrupa’yla Rusya arasındaki Balkanlar üzerindeki rekabetin ya da Kafkasya’da ortaya çıkan rekabetin aslında bunda etkili olduğunu da söylemek mümkün. Ve nitekim bu dönemde tabi kurumların, devlet kurumlarının da siyasilere de yasaların ya da düzenlemelerin de buna verdiği tepki de var tabi ki.

Yine küresel anlamda baktığımızda küresel bir iş birliği de ortaya çıkıyor yavaş yavaş. Yani nasıl? Teröristler dünyanın değişik yerlerinde o yüzyılda kendi aralarında iş birliği yapıp, birbirlerine öğrenen örgütler olarak bazı şeyleri öğretiyor, nasıl terörist olunacağına dair reçeteler yazıp, matbaalarda bastırıp, bunları kendi aralarında paylaşıyorsa, buna karşılık devletler ve hükümetler de kendilerini korumak için bunu yapmaları gerektiği konusunu yavaş yavaş bir şekilde anlamaya çalışıyorlar. Onlar da Roma’da Avrupa’nın değişik yerlerinde kongreler, konferanslar düzenleyip polis teşkilatları arasında nasıl iş birliği yapılır, istihbarat teşkilatları arasında nasıl iş birliği yapılır, demiryolu ve denizyoluyla seyahat eden anarşistlerin, teröristlerin nasıl takip edilebileceği, nasıl izlenebileceği gibi konularda devletler iş birliğine gittiler. Bunları bir bakıma Osmanlı’nın 1918’e kadar bu konuda karşılaştığı gerçeklikler. Bunun içerisinde Ermeni terörizminden, Makedonya İç Devrimci Örgütüne, yine Rumların ya da diğer etnik grupların kurmuş olduğu örgütler ve organizasyonlarla yüzleşmek durumunda kaldı. Örneğin 20’nci yüzyılda ASALA’yı anlamak istiyorsanız, ortaya çıkış dönemi olan 19’uncu yüzyıl sonundaki Ermeni meselesini, bu meselenin nasıl ete kemiğe büründüğünü, batıdaki Ermeni hareketlerinin temel karakteristiğinin, strateji ve taktiklerinin Avrupa’dan nasıl esinlendiğini, ama Doğu’da ortaya çıkan Ermeni hareketlerinin nasıl halk hareketine dönüşmek için silahlı gerilla hareketi biçiminde ortaya çıktığını da ortaya koymak gerekiyor.

Osmanlı’nın yüz yüze kaldığı ikinci dalga terörizm, aslında İmparatorluktan Cumhuriyete giden yoldaki karşılaştığımız terörizm olgusudur. Birinci Dünya Savaşının bittiği, 1918’den 1938’e kadar olan

dönemi içine alır. Bu dönemin en önemli karakteristiği, şüphesiz İmparatorluğun kendi iç meseleleri ile ilgili konulardır. Eğer biz terörizmi bir olgu, yöntem olarak ortaya koyuyorsak, 1918’den 1938’e kadar olan dönemde, 1918-1923 arasında Türkiye, sadece işgalcilere karşı değil kendi içinde de ciddi bir iç savaştan geçmiştir. Bu iç savaşta çok sayıda devlet dışı aktör yer alır. İstanbul Hükümeti Kuvâ-yi Milliye’yi isyancı olarak görürken, aynı dönemde Anadolu’nun birçok yerinde, farklı gerilla ve terörist grupları da olduğunu da unutmamamız gerekiyor. Karadeniz’e 1918’den 1923’lere kadar bakarsanız, yaygın biçimde Rum ve Ermeni silahlı gruplarını, o dönemki tanımla “çetelerini”, bugünkü kavramlarla ortaya koyarsanız, terörist ve terörizmin varlığını görebiliriz. Yani halkı yıldırmaya, yıpratmaya halkı politik tutumlarını değiştirmeye zorlamaya, göçe zorlayan birtakım silahlı hareketleri görebiliriz. Öte yandan Batı Anadolu’ya baktığımızda da benzer tablo söz konusudur. Mevcut hükümete karşı silahlı olarak ayaklanmış, politik bir ruhu olmayan, ancak daha sonra politize olan eşkıya grupları var. Onlar bir müddet sonra Anadolu’daki hareketin bir parçası haline geliyor. Yani gerçek manada baktığımızda aslında 1918 ile 1923 arası dönemde Türkiye’nin bir iç savaştan geçtiğini görebiliriz.

Üçüncü dönem, Rapoport, tarafından yeni sol dalga olarak tanımlanıyor olsa da bizim için daha farklı özellikler gösteriyor. Bu dönemde Türkiye’nin yüzleşmiş olduğu terör ve terörizmin temel dinamikleri 1960’ları kuşatan dünyayı çok iyi anlamayı gerekiyor. Yani Soğuk Savaş döneminin en büyük karakteristiği Sovyetler Birliğinin yani Doğu Blokunun, Batı Bloku yani Amerika aralarındaki nükleer yarışı. Buna bağlı gelişen dehşet dengesine, farklı araçlarla siyaset yürütmenin gerekliliğidir. Sovyetler Birliğinin dünyanın neresinde silahlı bir ayaklanma varsa bunu destekleme politikasına karşı, Batının da özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nin, 1950’lerden itibaren dünyanın neresinde batı karşıtı bir hareket varsa onları bastırmak amacıyla silahlı hareketleri desteklemesi terör ve terörizmi popüler ve yaygın hale getirirken Türkiye’de bundan nasibini aldı.

Bu noktada Türkiye, 1960’lara geldiğinde, yeni sol dalganın etkisi altında kaldı. Türkiye’nin talihsizliklerinden birisi jeopolitik konumuydu. Yani Vietnam Savaşının ortaya çıkardığı heyecan verici durum, bazı sol örgütler için yaşam alanı yaratan Filistin’in pozisyonu, Türkiye’nin sınır komşusu olan Suriye’nin tutumu, Türkiye’den radikalleşmiş olan grupların silahlı bir harekete dönüşmeye ihtiyaç duyduğu güvenli bölgeleri bulmalarını, Türkiye’deki radikalizmi ve sol hareketlere ilgiyi hızla arttırdı.

1960’lardan itibaren bu gelişmeye tepki veren- vermesi istenen “sağ” da hızla silahlı hareketlere dönüştü. Milliyetçi Sağ’a dini gruplarda dahil oldular. Özellikle 1950’lerden itibaren Mısır’ı terk eden Müslüman Kardeşlerin bir bölümünün Suudi Arabistan’a bir kısmının da Avrupa’ya gidip Almanya’ya yerleşmesi, onun ardından da Türkiye’de 1960’lardan itibaren bir “tercümeler” çağıının yaşanması, bu çevirilerle radikal Müslüman Kardeşler literatürünün Türkçeye hızla kazandırılması, aynı zamanda da Marksist klasiklerin Türkiye’ye hızlı bir biçimde görünmez eller tarafından tercüme edilerek, özellikle etkilenmeye açık radikalleşme yolunda büyük potansiyel gösteren genç jenerasyona empoze edilmesi, Türkiye’de radikalleşmeyi ve memnuniyetsizlikleri besleyen büyük ekonomik, sosyal, siyasal altüst oluşları, hükümetlerin istikrarsızlaşması, kentlerin büyük göç alması, gecekonduların çoğalması, genç nüfusa cevap verebilecek bir ekonomik refahın ve üniversite / eğitim imkanlarının olmaması, radikalleşme süreçlerini Türkiye’de gerek solda, gerek milliyetçilik gerekse İslami radikalizm anlamında şiddeti destekler bir eko-sistem yaratmıştır.

Ekonomik kalkınmanın ancak bir modelle, bu modelin de sosyalist ya da “millici” bir modelle gerçekleşebileceği varsayımı, bir müddet sonra bunun için bir devrimi, devrim içinde tarihi harekete geçirecek biçimde şiddeti meşrulaştıran bir zincir kurmuştur. Bu zincirin sonunda, olaylar uluslararası ortamda ve geçmişteki tarihsel mirasla, etnik, dini ve mezhepsel mirasla beslenmiş ve Türkiye kendini 1960’ların sonunda doğru bu dalganın içinde bulmuştur. Bu dalga 1970’lerin sonuna gelindiğinde, tırnak içerisinde gerek “İslami söylem”, gerekse “sosyalist söylem” toplumun içerisinde kendini ifade etmekte o zamana kadar zorluk çeken ya da bunu gizleme ihtiyacı hissedenlerin birden ortaya çıkmasına yol açtı. Nitekim Türkiye’deki Marksist hareketler, ki bir müddet sonra kendi yedeklerine bölücü Kürtçü faaliyetleri aldılar, Türk milliyetçiliği adına çalışanları etki-tepkiyle radikalleştirdiler. Bir müddet kenarda bekleyip, sessizliğini son yarım yüzyıldır koruyan “Siyasal İslamcılar” da sahneye dahil oldular. Bunu da destekleyen uluslararası rekabet, soğuk savaşın şiddeti destekleyen ortamı, Türkiye’deki ekonomik ve siyasal istikrarsızlıklar, göç hareketleri, Türkiye’yi gerçekten ciddi bir “terörizm cenneti” haline getirdi.

Bu “terörizm cenneti” Türkiye açısından baktığınız zaman, 1970’lerden itibaren farklı bir karaktere büründü, nitekim hemen yanı başımızda İran’daki İslam Devrimi, Türkiye’de terörizmi etnik ama aynı zamanda dini terörizmle birleştiren ve Kürt Hizbullah’ı olgusunu da ortaya çıkardı. Dolayısıyla önünüze bir yelpaze açtığımızda, Türkiye’de terörizm

konusunda yazmak, çizmek veya anlamak isteyen herkese cevap verebilecek nitelikte, geniş bir yelpazede terörizmin her türünü görmek bu manada mümkün. Yani bunun içerisinde Türkiye etnik terörizmi, bunun yanına dini referanslı terörizmi, mezhepsel ölçek yani mezhepsel karakterde küçük ölçekli terörizmi, bunun yanı sıra ideolojik olarak sosyalist veya sosyalizm fikrini destekleyen terörizmi, bireysel terörizmi yani aklınıza gelebilecek her türlü terörizm olgusunu maalesef son yüzyılında tecrübe etti. Bunu tecrübe etmesiyle birlikte karşılığında da büyük bir maliyet ödedi. 1950’lerden bugüne baktığımız zaman Türkiye’nin terörizme verdiği kurban sayısının 100.000 civarında olduğunu söyleyebiliriz. Bu terörizmin içerisinde model olarak kendine Güney Amerika’daki modeli örnek alan örgütleri, Maoizm’den etkilenerek Türkiye’yi sosyalist bir yola sokmak için Maoizm’i örnek alan uygulamaları, yine Maoizm’den etkilenip ama etnik amaçlı olan PKK terör örgütünü, yine PKK terör örgütünün bir müddet sonra kendisini geliştirip başka terör örgütlerine hamilik yaptığını, bütün bunların zaman zaman ittifak ilişkisine girdiğini, küresel terörizmin gelişmesiyle birlikte özellikle DAİŞ benzeri örgütleri, yine bu bağlamda baktığımız zaman işte El Kaide’yi, onların alt parçacıklarını, atomize olmuş vaziyette ne kadar örgüt varsa bunların hepsini Türkiye’de görmemiz mümkün.

Buraya kadar, Türkiye’nin terörizm olgusuna ne kadar da “verimli bir şekilde” imkân sağlayıcı bir karakterde olduğunu gördük. Şimdi son birkaç kelimeyle Türkiye’nin bu yüzyıl içerisindeki terörizmle mücadelesiyle de ilgili birkaç şey söyleyeyim. Türkiye terörizm olgusuyla karşılaştığımızda bütün dünyada olduğu gibi 1960’larda aslında biraz şaşırıldı. Belki 1938’e kadar bu konuda bir fikri vardı. Niye bir fikri vardı onu da söyleyeyim. 1918’de Türkiye’de ortaya çıkan olguların üstesinden gelebilecek siyasi, bürokratik ve güvenlik kadrolarına sahipti. Çünkü Balkanlarda uzun yıllar savaşmış, Balkanlar’daki mücadelelerde gerek mülki idare amiri olarak gerekse kolluk olarak gerekse subay olarak görev yapmış olan Cumhuriyetin ilk kadrolarının içerisinde inanılmaz derecede tecrübeli ve yetenekli insanlar vardı. Düşünün; 1910’larda Balkanlarda üstegmen iken 1920’lerde 1930’larda kırklı yaşlarında yeterince tecrübeye sahip olmuş insanlardı bunlar. Dolayısıyla 1918 sonrası karşılaştıkları sorunların üstesinden nasıl gelebileceklerine dair hem bir inançları hem politik bir programları hem de kapasiteleri ve kabiliyetleri vardı. Fakat 1938’den sonra Türkiye’de 1960’lara kadar yaşayan jenerasyon sistemden çıktı, yani emekli oldular, vefat ettiler, rolleri bitti.

Türkiye siyaset olarak farklı biçimlere dönüştü çok partili sisteme geçti. 1960'lara gelindiğinde yani terörizm başladığında herkes mücadeleyi yeniden ve sıfırdan öğrenmeye başladı, çünkü bu yeni bir durumdu. Sonrasında Türkiye kurumlarda bazı değişikliklere gitti. Mesela Jandarma Komando Okulunun kuruluşundan tutun da Soğuk Savaş dönemindeki anti-komünist hareketlerin ortaya çıkarabileceği sorunlarla baş etmeye yönelik olarak Özel Kuvvetlerin, dağ taburlarının ilga edilerek yerlerine komando taburlarının kurulmasının serüveni 1960'lardan sonra Soğuk Savaş ve NATO'nun konsepti ile de ilgili ve bağlantılıydı.

Türkiye’de terörizmle mücadele konusunda en önemli sorun ise terör kavramının sınırlarının ne olduğu konusunda karar alıcıların ve en başta siyasilere bir fikirlerinin olmaması ya da olan fikirlerinin gerçeklerle örtüşmemesiyle ilgilidir. Şimdi sorsak örneğin, terörizm, gerilla savaşı, ayaklanma diye kategorik olarak bunların her birisinin temel parametreleri var. Mesela terör genelde hafif silahlarla donatılmış, gizli, politik hedeflere suikast, banka soygunu gibi eylemlerle ulaşmaya çalışan bir hareket. Öbür taraftan gerilla savaşı dediğimiz zaman bu daha çok hafif piyade silahları ile teçhiz edilmiş, kendini açıkta gösteren, doğrudan askerleri hedef alan, halkı etkilemeyi ve yeniden yönlendirmeyi hedefleyen bir organizasyon. Ayaklanma dediğiniz zaman ise bunların kombinasyonu ortaya çıkıyor. Benim kişisel kanaatim Türkiye’de terörizmle mücadele konusunda en önemli sorun, özellikle de yüzleştığımız konu neyin polisiye neyin politik, hükümet etme işi olduğu konusunda ayırım yapmamakla ilgili. Örneğin, terörizm ve terör olgusu kapsamında eğer DHKP-C’den söz ediyorsanız bu polisiye bir meseledir. Yani polis teröristi yakalar, götürür ve yargıya teslim eder. Bu polisle ilgili bir husus. Tabi ki, hukuki, sosyolojik, siyasi boyutları ayrı, onları da tartışabilirsiniz. Ama bu polisin kapasitesiyle ilgili bir iş, yani polis bunu yapabilir. Çünkü DHKP-C dediğiniz örgütün sonuçta hafif silahları yani kalaşnikofu, el bombası, makinalı tabancası, patlayıcısı falan vardır ve bu polisin kapasitesi dahilinde baş edebileceği bir iştir. Ama mevzu PKK ise bu polisin işi olmaktan çıkar. Bu artık yarı askeri karakterde bir iştir. Yarı askeri bir karakter deyince orada birdenbire yeni bir tartışma başlıyor. Neden? PKK 120 mm.lik havan kullanıyorsa, roketatarlar, alçak hava irtifa savunma sistemleri kullanıyor ve aynı zamanda 300-500 kişi ile karakollara saldırıyorsa artık bu olgu, bu hadise polisin kapasitesini aşan bir realitedir. Polisin kapasitesini aşan bir realiteye cevap verebilmeniz için politik, psikolojik, teşkilat ve hukuki açıdan sizin kolluğunuzu ya da kolluk işi yapacak olan askerlerinizi buna uygun bir biçimde organize etmeniz ve

kendi mantığınızı, kendi kabullerinizi, beklentilerinizi buna göre dizayn etmeniz gerekir. Maalesef Türkiye PKK ile mücadele ederken bu yanlışın içine düşmüştür. Yani şöyle düşünün PKK’yı terör örgütü olarak tanımlıyorsunuz ama söyleminizde buna hafif soğuk algınlığı diyorsunuz ama gerçekte verilere baktığınızda bu bir verem. Neden? Düşünün bir dönem PKK 500-600 kişiyle taburlara saldırıyor, ağır silahlar kullanıyor, Doğa uçaksavar kullanıyor havan kullanıyor, günlerce süren çatışmalar oluyor. Siz de buna karşılık 50.000 kişiyle operasyon yapıyorsunuz. 50.000 kişiyle operasyon yapılan olgunun adı terörizm değildir. Orada ne olur? Siyasetçi buna terör diyerek “kendisini kurtarır”. Siyasetçi böyle dediği için kolluk da ya da kolluk görevi yapan asker de siyasetçiyi üzmemek için ya da onunla çatışmamak için o da buna terörizm der, fakat bu sorunla baş etmek istediğinizde terörizmin çok ötesine geçersiniz, çünkü terörizmle mücadele polisiye bir iştir. O yüzden de ne oluyor? Olgunun adını terörizm diye koyup tedavisini vereme göre yapıp, kayıt altına alırken de soğuk algınlığına göre reçete yazarsanız, ülkenin bütün kurumlarını ülkenin bütün sistemlerini her şeyden önemlisi vatandaşımızın algısını deforme eder ve bozarsınız. Türkiye’nin terörle mücadeledeki en önemli sorunu buydu. Nitekim bunun bir benzerini Suriye’de, Irak’ta görmek de mümkün. İlginçtir ki benzer bir ikileme şu anda Putin de düşmüş durumdadır. Putin Ukrayna’ya yaptığı müdahaleye özel operasyon diyor savaş diyemiyor, yaptığı iş ise nerden baksanız bütün boyutlarıyla savaş. Ama Putin’e sorarsanız iç hukuk ve uluslararası hukuktan kaynaklı olarak sorun yaşamamak için bunu özel operasyon olarak tanımlıyor. Mücadele meselesi çetrefilli, maliyetli ve uygun olmayan sonuçlar ürettiği için maalesef bu tartışmalar bütün boyutlarıyla dünyanın her yerinde farklı biçimlerde devam edecektir.

Tekrar sözümü toparlayacak olursam sosyal bilimciler için Türkiye’de terör ve terörizm olgusu inanılmaz “zenginlikte” bir alan. Bu alanın içerisinde akademisyenler ve araştırmacılar, maalesef hukuki olarak, siyasi bir baskıdan ve tepkiden kaçındıkları için bu alana girmek istemiyorlar. Örneğin gidiyor DAİŞ’i yazıyor, Sri Lanka’yı yazıyor, Avrupa’da bir örgütü yazıyor ama burnunun dibinde 50 yılda 80 farklı terör örgütü tarafından ortaya çıkarılan 100.000 kişinin öldüğü terörizmin her türlü çeşidinin her türlü eylem tipinin görüldüğü, Türkiye’yi yok sayıyor. Yani bu oldukça ilginç. Yani bu konuşma sonucunda bizi dinleyenlerden 3-5 kişi etkilenir, bir konu belirler bir tez yazımı konusunda mesele arar da bu konulara girerse bu işten büyük ekmek yer, akademik alanda bir şeyler üretmekte zorluk çekmez, çünkü önümüzdeki yüzyılda şu andaki gibi etrafımızda Irak, Suriye,

Afganistan, Yemen, Libya olduğu müddetçe terörizm gündemden düşmez. Ben sözümü burada keseyim Yelda hocam. Beni dinlediğiniz için hepinize çok çok teşekkür ediyorum. Umarım moralinizi bozmamışımdır. Kendinize iyi bakınız.

Prof. Dr. Yelda ONGUN: Sayın hocam çok teşekkür ederiz, çok kıymetli bilgiler verdiniz. Alana ilgi duyan gençlerimiz için de çok cesaretlendirici oldu konuşmanız. Üçüncü konuşmacımız da yine çok kıymetli bir isim, Em.Korg. Mehmet DAYSAL. Kendisi bizlere “Türkiye'nin Terörizmle Mücadelesinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) Rolü ve Önemi” konusunu anlatacak. Sayın komutanım siz terörizmle mücadele alanında TSK’da değişik kademelerde bulunmuş, NATO’nun farklı birliklerinde görev yapmış, yaklaşık 45 yıllık bir tecrübeye sahip olan, Afganistan ve Balkanlar gibi farklı bölgelerde NATO operasyonlarına katılmış ve yürütmüş, askeri istihbarat konusunda da en önemli isimlerden birisiniz. Sizin saha tecrübeleriniz ve şimdi söyleyecekleriniz hepimiz için çok önemli. Sayın komutanım sizi dinliyoruz, buyurun.

Em.Korg. Mehmet DAYSAL: Yelda Hanım çok teşekkür ediyorum benden önce konuşan Haldun Hocam ve çok değerli sınıf arkadaşım Nihat Ali Özcan Hoca’ya da mükemmel sunumları için teşekkür ediyorum. Yine bu kapsamda böyle bir kongreyi düzenleyen, katılan, emeği geçen herkese, TERAM ve Başkent Üniversitesine hem tebriklerimi hem de teşekkürlerimi sunuyorum. Bu kongreden istifade ile bu kadar kişi bir araya gelmişken, son günlerde ülke olarak çok büyük bir acı yaşıyoruz, bundan ötürü de bu elim deprem felaketinde hayatını kaybedenlere rahmet diliyorum, geride kalanlara da hem şifa hem de sabırlar diliyorum. Böyle acıları inşallah tekrar yaşamayalım, temennimiz budur.

Nihat Ali Özcan hocam bu işlerde usta, daha sonra onunla olan bir hatıramı da anlatacağım. Benim meslek hayatım boyunca her sıkıştığımda kendisini aradığım, bilgisine tecrübesine başvurduğum ve yardımını aldığım çok yakın bir arkadaşımıdır, onu burada görmekten de özellikle mutlu olduğumu belirtmek isterim. Çok güzel bir sunum yaptı, ondan sonra konuşmak o kadar da kolay değil diye düşünüyorum.

Nihat Ali Hocam tarihsel geçmişine göre terörizmle mücadeleyi de çok iyi özetledi. Türkiye’nin coğrafi konumuna baktığımız zaman zaten stratejik bir konumda, etrafındaki ülkelere baktığımız zaman da çok iyi bir model olmayan ülkelere kuşatılmış olduğunu görüyoruz. Yıllardan beri de bunun etkileriyle de karşılaşılıyor ve terörün her boyutunu, şiddetin her

boyutunu yaşıyor ve bunlara karşı da yüzlerce binlerce vatandaşını kaybediyor ve ekonomik olarak da önemli enerji sarfı durumunda kalıyorsunuz. Ben 1979 yılında teğmen olarak silahlı kuvvetlere katıldıktan sonra 1988 yılına kadar olan tüm meslek hayatım terörle mücadele içerisinde geçti. Bunun bir bölümünde de yurt dışı görevlerinde de fiilen görev almak suretiyle işin o boyutunu da yaşadım. Ülkemin tamamını gezdim, o bölgedeki insanları gördüm, en son bunların içerisinde de yine Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ne gittim ve durumu yakinen müşahede etme fırsatı buldum. Hep aklıma şu gelmiştir benim. Nihat Ali Özcan Hoca’nın biraz önce bahsettiği konuları da düşünerek, bu terör belası başımızda olmasaydı biz buna bu kadar enerji, bu kadar kaynak harcamasaydık acaba Türkiye nasıl bir ülke olurdu? Bizim ülkemizi bir bütün olarak hangi durumda görürdük ve ekonomimiz nerede olurdu? Refah seviyemiz nerede olurdu? Hep bunları kendi kendime sorgulamışım ve sonucunda çok üzüldüğümü de ifade edebilirim. Ama bu da Türkiye’nin bir gerçeği. Ben meslek hayatım boyunca yurt dışı görevlerde 1993 yılında Azerbaycan da 4 ay 5 ay gibi bir süre görev yaptım ve orada Elçibey’in ülkeden ayrılmasını ve Haydar Aliyev’in görevi gelmesini yaşadık. 1995 yılında Bosna Hersek’te Dayton Anlaşması döneminde öncesinde ve anlaşmanın hemen sonrasında o ülkenin en karmaşık döneminde bir yıl süreyle görev yaptım. Afganistan’da iki dönem görev yaptım. Bunlardan bir tanesi 2002-2003 yılında bir yıl TSK’nın tarihinde çok önemli bir görev üstlendiği bir görevdi. Lider ülke olarak 22 ülkeye emir komuta ettik ki bunlardan 11’i Avrupa Birliği üyesi ülkelerdi ve o dönemde Afganistan kurucu Meclisi olarak adlandıracağımız Loya Jirga’nın kurulumunda, şehrin güvenliğinin de sağlandığı bir görevdi. Daha sonra da 2012-2013 yılında bir yıl süreyle 11 yıl sonra bir daha görev aldım ve terör içerisinde terörle mücadele koşullarında yaşayan ülkenin 11 yıl sonra nerelere geldiğini gözlemleme imkanına da sahip oldum. Bütün bunların hepsinden çıkarılan dersler var. Ben bunları etrafımdaki arkadaşlarımla ve meslekten arkadaşlarımla hep paylaştım. Bizim çünkü yaşanan olaylardan dersler çıkarmamız ve bu dersleri de gelecek nesillere de aktarmamız gerekiyor ama bütün bu görevlerde ben hep şunu gördüm ve şununla iftihar ettim. Birincisi ülkemizin çok büyük olduğunu gördüm, ikincisi TSK’nın çok güçlü ve kendisine verilen her türlü görevi en iyi şekilde her ortamda yerine getiren bir kuruluş olduğunu gördüm, diğer bu konuda Türk insanının içindeki cevheri ne kadar yetenekli ne kadar fedakâr ne kadar cefakâr özverili olduğunu ama her türlü koşulda da kendisine verilen görevi nasıl en iyi şekilde yerine getirme gayreti içerisinde olduğunu gördüm.

Nihat Ali Özcan Hocamın tarihsel olarak özetlediği süreçte etki tepki yaklaşımı çerçevesinde belki de silahlı kuvvetlerde devlet de bu terörle mücadelede terörün attığı adımları kabuk değiştirmesine bağlı olarak değişik stratejiler değişik taktikler yöntemler belirleyerek ona ilişkin olarak kaynaklarını ayırarak mücadelesini sürdürdü. Çünkü terörle mücadelede bize hep söylenen şudur: akıllı akılın mücadelesidir. Yani siz karşı tarafı da çok akıllı olarak kabul edeceksiniz, dolayısıyla siz de tedbirlerinizi alırken kararlarınızı uygularken en az onun kadar akıllı en az onun kadar aktif olmalısınız ve bu aldığınız tedbirleri de uygulamaya dökmelisiniz. Tabii bu süreçler içerisinde de hem devlet hem de silahlı kuvvetler geliştirdiği taktikleri ve stratejileri uygulamaya koyarak eyleme dönüştürdü ve terörle mücadelesini bu şekilde sürdürdü.

15 Temmuz 2016 tarihinde yaşadıklarımız herkesin malumu. Bu yaşanan olaylardan sonra da yine devletimizin bütün birimleri terörle mücadelede çok yönlü mücadele stratejisi kararını aldılar ve iç kurumları bakımından da bunun tarihi bir dönüm noktası olduğu görüldü. 2018 yılından itibaren de terörle mücadelede öngörü, strateji ve tedbir olarak üç önemli bakış açısıyla ele alınmaya başlandı terörle mücadele. Bu ilkeler çerçevesinde de nelerin amaçlandığına bakarsak şunları görüyoruz. Olay sonrası operasyon anlayışından, Devletimiz kesintisiz operasyon anlayışına geçti. Tehlikeyi kendi sahamızda değil olduğu yerde bertaraf etme anlayışı geldi. Ekipman, araç, gereç ve personel kapasitesi artırıldı, yerli ve milli teknoloji kullanım oranı arttı ki bu bence terörle mücadelede en önemli gelişmelerden birisidir silahlı kuvvetler açısından da. Lojistik ve finansal kaynakların kurutulması hedeflendi. Yine sınır güvenliğini artırma konusunda da birçok tedbirler alındı ve uygulamaya sokuldu.

Terörizmle mücadelede de yine biraz önce hem Haldun Hocamın hem de Nihat Ali Hocamın vurguladığı şekilde istihdamı arttırmak, ekonomik imkanları arttırmak, eğitim imkanlarını arttırmak, özellikle yerel yönetimlerin örgüt tarafından istismarını önlemek, vatandaşla teması arttırmak, güvenlik ve özgürlük dengesinde kişisel kayıpların ortaya çıkmaması için azami gayret gösterilmeye başlandı. Amaçlanan proaktif bir şekilde terörle mücadelede kararlılığın sürdürülmesi oldu. Yine son dönemlerde bence Türkiye açısından terörle mücadelede en önemli stratejik adımlardan bir tanesi insansız hava araçlarının ve silahlı insansız hava araçlarının kullanılması oldu. Biz meslek hayatımız içerisinde çalıştığımız dönemlerde İHA’ların kullanımının ilk adımlarına şahit olduk, silahlı kuvvetlerde ve terörle mücadelede. Yurt dışından kiralanan İH’larla

sürdürülen mücadelelerde ne gibi zorluklar yaşadığımızı bunların ülkenin bekası açısından da ne gibi sonuçlar ortaya çıkardığını da o dönemde gördük ama bugün gelinen seviye ve insansız hava araçlarının kullanımı bence terörle mücadelede en önemli stratejik dönüm noktalarından bir tanesi oldu.

Afganistan görevim esnasında da özellikle son görevimde bütün dünyanın en üst seviyede teknolojiyi keşif gözetleme vasıtalarını, ateş sistemleri dahil olmak üzere terörle mücadelede nasıl kullandıklarını kendi gözlerimle gördüm. Bizim ulaştığımız seviye de bence dünya seviyesinde, o kalitede bir seviyeye gelmeye başladı, savunma sanayinde yaşanan gelişmelerle birlikte. Devletin terörle mücadele biliyorsunuz bütün kurum kuruluşlarıyla topyekûn bir mücadele gerekiyor. Sadece silahlı kuvvetlerin rol alması diğer kurum ve kuruluşların kendi üzerine düşen rollerin bunun dışında tutulması gibi bir konu düşünülemez. O nedenle etkili verimli bir mücadele istiyorsanız, Devletin bütün kurum kuruluşlarının hep birlikte ve bütün kaynakların en güzel şekilde kullanılarak terörle mücadelesini sürdürmesi gerekiyor. 2020 yılı içerisinde de İçişleri Bakanlığımız tarafından terörü kaynağında yok etme, kesintisiz operasyon, savunma değil taarruz, güvenlik istikrarı ve terörizmle mücadelenin işin merkezine yerleştirilmesi şeklinde bir mücadele tarzına geçildi. Bunun sonucunda da terörle mücadelede son yıllarda Türkiye’de bir paradigma değişikliğine gidildi. Kapsamlı bir mücadele içerisine girildiği görülüyor. Burada iç güvenlik kurumlarının, koordinasyon ve iş birliği süreçlerinin önemini vurgulamıştım. Son dönemlerde bunun da daha sağlam bir şekilde artarak ve yükselerek devam ettiği de görünmektedir. Ben çalıştığım dönemde de bunu çok iyi gördüm. 2008-2010 yıllarında Kara Kuvvetleri İstihbarat Başkanı olarak 2013-2015 yıllarında da Genelkurmay İstihbarat Başkanı olarak görev yaptım, istihbaratın en üst seviyesinde. Devletin kurumları arasında koordinasyonun, iletişimin, anlık bir paylaşımın terörizmle mücadele doğrultusunda ne kadar önemli bir rol oynadığını ben kendi gözlerimle gördüm ve tecrübe ettim. Eğer siz alınan bir istihbarı bilgiyi kendinize saklıyorsanız o operasyona dönüşmüyorsa hiçbir kıymeti yok zaten. Dolayısıyla onun ihtiyaç duyulan yer ve zamanda, ihtiyaç duyulan makama iletilmesi çok önemli. Bununla ilgili de iletişim vasıtalarımızın çok iyi olması lazım. Koordinasyon usullerinin esaslarının çok iyi değerlendirilmesi lazım ve bunların anında uygulamaya da dökülmesi lazım. Ben kendi başkanlık dönemimde de yapılan uygulamalardan bugüne kadar gelinen bölümde bu konuda da çok yol kat edildiğini ve önemli başarıların da buna bağlı olarak elde edildiğini gördüm. Bugün terör bölgelerine baktığımızda kırsaldan

şehirlere doğru icra edilen operasyonlarda Jandarma, Emniyet, TSK ve MİT gibi kurumların da katılarak operasyonların sürdürüldüğünü, bunlardan etkili sonuçların alındığını görüyoruz. Yine denizlerde de Sahil Güvenlik Komutanlığı ile birlikte Jandarma ve Emniyetin de katılımıyla operasyonlar icra edildiğini görüyoruz. Bu operasyonlardan da güzel sonuçlar alınıyor.

Tabii burada Türkiye’nin terörle mücadelesinde silahlı kuvvetler açısından olsun devletin kurumları açısından olsun yıllarca hep sert unsurlarının ön planda olduğunu görsek de aslında arka planda terörle mücadelede yumuşak güç unsurlarının da devletin unsurları tarafından kullanıldığını görüyoruz. Bizlerde görev süremiz boyunca görev hayatımız boyunca bunları en iyi şekilde uygulamaya çalıştık toplumla birleşme kapsamında toplumsal gelişime katkı kapsamında yürüttüğümüz projeleri ve yaptığımız katkıları bizler hatıralarımız içerisinde o dönemden bugüne aktarıyoruz. Gerçekleştirilen son dönemdeki başarılı operasyonlar sayesinde de gerek sınır içinde gerek sınır dışında birçok terör örgütü üyesinin silahlarını bırakarak ya teslim olduğunu ya da güvenlik güçleri ile iş birliği yapmaya başladığını görüyoruz. Ayrıca pişmanlıklarını göstermeye başladıklarını da görüyoruz.

Son dönemde ortaya çıkan önemli gelişmelerden bir tanesi de bence terörle mücadelede Milli İstihbarat Teşkilatının rolü. Çünkü ben kendi görev dönemimden de biliyorum, istihbarat birimleri bir kere zamanının önemli bir bölümünü birbiriyle yakın temas içerisinde iletişim halinde geçirmesi gerekiyor. Bununla ilgili çeşitli toplantılar veya iletişim vasıtaları üzerinden görüşmeler gerçekleştiriliyor. Değişik mekanizmaların kurulduğu, karargahlar içerisinde yine en son teknoloji iletişim vasıtalarıyla donanmış merkezlerin oluşturduğunu da görüyoruz. Bu kapsamda yapılan yasal değişikliklere de bağlı olarak MİT’in de terörle mücadelede kendisine düşen rolü artan yoğunluk ve çeşitlenen yöntemlerle devam ettirdiğini görüyoruz. Yurt içinde Emniyet, Jandarma ve Güvenlik Korucuları ile sınır ötesinde ise TSK ve MİT ile terör örgütlerine karşı verilen mücadelenin ana aktörleri olarak bu unsurların ortaya çıktığını gözlemliyorum. Yine son dönemlerde özellikle MİT’in sınır ötesi operasyonlarda oldukça başarılı ve çarpıcı operasyonlara imza atması da dikkat çekiyor. Bunlar aslında hep elde edilen istihbaratın operasyona dönüştürülmesiyle ilgili. Yani siz istihbaratı en doğru şekilde elde ederseniz bunu operasyonu yapacak birimlere zamanında iletirseniz o zaman yapılacak olan operasyonlarda başarılı sonuçlar alınması mümkün olabiliyor. Bunun en güzel göstergelerini özellikle son zamanlarda MİT’in gerçekleştirdiği operasyonlarda görüyoruz.

Tabii burada da 2014 yılında MİT Kanunu’nda yapılan değişiklikler sonrası MİT’in özellikle sınır ötesi operasyonlarda oldukça aktif şekilde rol aldığını görüyoruz. TSK çatışma hattında tespit ettiği bölgelerin, kırsal terör barınma alanlarının, silah, depo ve mevzilerini tahrip ederken; MİT de gerçekleştirdiği nokta operasyonlarla daha çok PKK ve PKK/YPG terör örgütünün sözde lider kadrosunu esas alıyor. Bence bu durum Türkiye’nin terörle mücadelede çok katmanlı bir anlayış benimsemesinin göze çarpan bir yansımasıdır. Yani yeni stratejide terör örgütünün sözde lider kadrosuyla mücadelede MİT aktif rol oynamıştır ama MİT bu görevleri yürütürken şundan da eminim ki bunu Devletin bütün kurum kuruluşları ile birlikte gerçekleştirmiştir. Yani silahlı kuvvetler de bunda önemli bir rol oynuyor. Herkesin bu başarılı sonuçlara bir katkısı oluyor.

TSK’nın rolü ve öneminden bahsetmek istiyorum tabii ki Türk Silahlı Kuvvetlerinin ne olduğunu böyle seçkin bir topluluğa anlatmak değil tabi ki maksadım. Herkesin Türk Silahlı kuvvetlerini yakından tanıdığını ve yürüttüğü faaliyetlere de aşına olduğunu biliyorum. Bu son deprem konusu da aslında bu konuyu iyice ortaya çıkardı, gündeme getirdi. Ben meslek hayatım boyunca hem yurt dışında hem de yurt içinde edindiğim tecrübelerden ve yaşadıklarımından hep şunları gördüm; Türk Silahlı Kuvvetleri bu ülkenin en köklü, en saygın ve en güvenilir kurumlarından biridir, bence birincisidir. Devletimizin milli güç unsurları var biliyorsunuz, bunlar bir devletin teminatı olan kurallar. Türk Silahlı Kuvvetleri bu milli güç unsurlarından askeri gücün öznesidir. Türk Silahlı kuvvetleridir yüzyıllara dayanan geçmişiyile devletimizin ve milletimizin bekasının en büyük teminatlarından biri olmuştur ve olmaya da devam edecektir. Bünyesinde bulunan birlik, karargâh, kuruluşlar, sahip olduğu organizasyon yapısı bilgi ve tecrübe birikimi ve kültürel geçmişiyile dünyadaki diğer silahlı kuvvetler arasında da çok seçkin bir yere sahiptir. Bunu ben yurt dışında yaptığım görevlerde de çok iyi gözlemledim. Türk Silahlı Kuvvetlerinin yaptığı görevleri bugün saysanız dünyada ilk beşin içerisinde. Silahlı kuvvetleri ve benim diyen ülkelerin yapamayacağı şeyleri yerine getirmektedir. Yurt sathına dağılan birlikleri, kuruluşları ile de devletimizin bütün birimleriyle milletimizle yakın temas ve irtibat halinde faaliyetlerini sürdürmektedir ve milletimizin de göz bebeğidir.

Bunlar terörle mücadelede de çok önemli hususlar. Çünkü siz gittiğiniz yerde eğer oradaki vatandaşla kaynaşmazsanız, o vatandaşın güvenini kazanmazsanız zaten mücadeleye baştan geride başlıyorsunuz demektir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin ve Türkiye’nin hepimiz biliyoruz ki iyi

olduğu birçok uluslararası kurum ve kuruluşlar var ve bunlar vasıtasıyla yurt dışında birtakım faaliyetler sürdürülüyor. Türk Silahlı Kuvvetleri de yine Türkiye’nin iyi olduğu en önemli kuruluşlardan biri NATO biliyorsunuz NATO içerisinde en önemli üyelere bir tanesi ve NATO içerisinde Türkiye bütün ülkelerle olan münasebetlerini sürdürüyor. NATO’nun bütün istihbarat sistemlerinin aynı zamanda kullanıcısı, buralardan bütün bilgilere ulaşma imkânı var, bütün bu bilgileri de paylaşma imkânı var. NATO ile yapılan toplantılarda da yine kendini gidip ifade etmesi ve Terörle Mücadele anlamında da oradaki taleplerini oradaki düşüncelerini herkesle eşit şekilde dile getirmesi mümkün. Ayrıca yine bu geniş organizasyon içerisinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin ve devletimizin bütün birimlerinin ikili iş birliği toplantıları yapma imkân ve kabiliyetleri var. Bu istihbaratta da böyle, operasyonel faaliyetlerde de böyle. Siz onları davet edersiniz, onlar sizi davet eder. Burada paylaşılan bilgiler terörle mücadelede terörizmle mücadelede etkili olarak kullanılacak hususlar olarak karşımıza çıkar. Ayrıca yine Türk Silahlı Kuvvetlerine baktığımız zaman dünya üzerinde görev yapan bütün askeri atışeler aynı zamanda Genelkurmay İstihbarat Başkanlığına bağlı olarak görev yaparlar ve bütün raporlarını geri bildirimlerini Genelkurmay İstihbarat Başkanlığına bildirirler. Bunlar sadece istihbarat alanında da çalışmazlar yani siz ne görev verirseniz büyükelçilik personeli ile birlikte o görevleri de yaparlar, onlar bizim dünyaya açılan pencereyiz gözümüz kulağımızdır. Yine benzer şekilde Türkiye’de görev yapan yabancı askeri atışelere baktığımız zaman bunlar da Genelkurmayla koordineli olarak faaliyetlerini gerçekleştirirler. İstedığınız zaman çağırırsınız, istediğiniz bilgiyi talep edersiniz, istediğiniz hususları paylaşabilirsiniz. Dolayısıyla bu bir anlamda silahlı kuvvetlere politik alanda da bazı görevler yüklüyor ve bir vasıta olarak karşımıza çıkıyor. O nedenle hani deriz ya “Eli, ayağı, kolu, bacağı uzun” diye, gerçekten de uzundur. Ülkenin her yerine ulaşabildiği gibi dünyanın her yerine de ulaşır. Dünyanın her yerine ulaştığı zamanda orada terörle ve terörizmle mücadele konusunda da kendisine düşen görevleri yapmak için imkân ve kabiliyeti vardır. Tabii ben yaptığım görevlerde terörle mücadele eden ülkelerde sadece kendi ülkemde değil yurt dışında da çalıştığımda hep şunu gördüm: Türkiye’nin terörle ve terörizmle mücadelesini dünyada herkes çok yakından takip ediyor ve ister kıskanarak, gıpta ederek nasıl değerlendiriyorsa bilmiyorum ama onlar ders almaya çalışıyorlar bizden.

Ben bununla ilgili bir kendi başımdan geçen örneği anlatmak istiyorum, biraz da Nihat Ali Özcan Hocam’a atıf yaparak bunu anlatmaya

çalışacağım. Ben Afganistan’da 2013 yılında görevdeyken şimdiki Amerikan Genelkurmay Başkanı Mark Milley Korgeneralliğe terfi etti ve Kolordu Komutanı olarak bizim görev yaptığımız komutanlığa atandı. Göreve başlamadan önce gelip bütün karargahları birlikleri ziyaret etme yani kendilerini göreve hazırlama dediğimiz eğitimleri var, bu eğitim esnasında da ben ona bir saat süreyle benim başkanlığımızdaki faaliyet alanları ile ilgili brifing verecektim. Brifingi yaklaşık 10 dakikada kesti ve bana Türkiye’nin terörle terörizmle mücadelesini anlat dedi. O toplantının sonunda da benden gizlilik bilgileri içermeyecek şekilde bir dosya hazırlamamı ve göreve geldiğinde kendisine teslim etmemi istedi. Bunu bir rehber olarak kullanmak istediğini söyledi. Ben o noktada Türkiye’ye izine geldiğimde çok değerli devre arkadaşım Nihat Ali Özcan Hocam ile buluşup bana iki dosya içerisinde yaptığı akademik çalışmaları vermesini istedim. Şu anki Amerikan Genelkurmay Başkanı bile Afganistan’da yaptığı görevde o bilgileri alarak Türkiye’nin terörle mücadeledeki tecrübelerinden istifade ile görevine başladı ve halen de görevini sürdürüyor. Bunlar çok değerli hususlar. Ben Afganistan’da şunu da yaşadım. O zaman Orgeneral John Allen’ın bir lafı vardı, derdi ki “böyle ülkelerde taktik alanda cereyan eden küçük gözükten bir olay stratejik sonuçlara yol açar.” Onun için siz ülkenin tamamını izlemek bilmek ve bilgi sahibi olmak tedbir almak zorundasınız. Çünkü bir damla gibi gözükten bir olay günün sonunda sizin karşınıza daha büyük kitleleri ve olayları çıkarır.

Tabii silahlı kuvvetler de terörle mücadelede farklı yöntemleri uyguluyor. Bunlardan bir tanesi 1990’lardan itibaren bizim temel zihniyetimizde yer alan etki temelli operasyonel yaklaşım dediğimiz bir yaklaşım. Bunu Milli Savunma Bakanımız Hulusi Akar da zaman zaman yaptığı basın toplantılarında söylüyor ve bunu silahlı kuvvetlerinin neredeyse bütün faaliyet alanlarında kullanıldığını ifade ediyor. Bu yaklaşım bizim askeri felsefemizden organizasyon yapımıza, satın alma süreçlerine her şeyi etkileyen bir süreç, bir yaklaşım. Türk Silahlı Kuvvetleri terörle mücadelede de yine bu yaklaşımı esas aldı. Bu tüm askeri ve askeri olmayan yeteneklerin etkileşimli, aşamalı bir şekilde uygulanmasını öngören bir strateji olarak ortaya çıkıyor. Eldeki bütün vasıtaların kullanımıyla da Türk Silahlı Kuvvetlerinin görevini yerine getirmesinin temelini teşkil ediyor. Burada operatif olarak hızlı gerçekleştirilen kararlı operasyonların düşmanın algısı üzerinde bir etki oluşturması ve gerektiğinde bölgeyi fiziksel güç kullanarak kontrol altına alma ve bu kapsamda kara, deniz, hava ve uzay güçleri dahil bütün güçlerin kullanımı, bunların bir hedef üzerinde

odaklanmasını içeren bir strateji. Terörist unsurlara karşı icra edilen askeri hareketlerde bu yaklaşımın benimsenmesiyle birlikte de 2019 sonrasında özellikle olumlu sonuçlar alındığını açıkça görüyoruz. Türk Silahlı Kuvvetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatının rollerini ve birlikte gerçekleştirdiği operasyonlardan bahsettim size. Bu operasyonlarda artık çatışma mekanının Türkiye sınırlarının dışına çıkarıldığını, Suriye ve Irak’ın söz konusu operasyonların merkezine dönüştüğünü, özellikle 2019’dan itibaren de çatışma sahasının Irak’a doğru genişlediğini görüyoruz. Özel kuvvet operasyonlarının icra edilmesi de yeni bir operasyon modelinin, derinliklerde yapılan hareketin benimsendiğini ve uygulanmaya başlandığını göstermesi açısından da bizim için önemli. Tabii bunu yaparken sizin bölgedeki özellikle Irak’ın kuzeyindeki unsurlarla da iş birliği yapmanız ve onlarla birlikte bazı inisiyatifler geliştirerek terör örgütlerinin hareket kabiliyetlerinin ve lojistik akışını da sınırlandırmanız gerekiyor. Bu kapsamda da yine Türk Silahlı Kuvvetlerinin devletin diğer birimleri ile birlikte olumlu roller oynadığını ve başarılı çalışmalar yaptığını görüyoruz. Türk Silahlı Kuvvetleri ve MİT iş birliği ile birlikte sınıra paralel dağlık alanlar ve tepeler kontrol altına alınırken, PKK Irak kuzeyinin daha da güneyine çekilmek zorunda bırakılıyor. Bu da gördüğümüz gerçeklerden bir tanesi. Son yıllarda bu operasyonlar esnasında biz klasik olarak hep Türk Silahlı Kuvvetlerinin kara gücünün kullanımına odaklandığını görürken geçmişte, artık kara gücüyle birlikte hava gücünü de bütün unsurlarla birlikte kullandığını, bundan da etkili sonuçlar aldığını da görüyoruz. Etki temelli operasyonel yaklaşımın da sürekli baskılama ve bastırma stratejisi ile desteklendiğini görüyoruz. Bu da sürekli Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen operasyonlarla ve etkili keşif gözetleme vasıtaları kullanılarak bu operasyonların sürdürülmesi anlamına geliyor. Yani sonuç olarak şunu söyleyebilirim daha fazla stratejik kavramlarla sizi sıkmak istemiyorum ama bütün meslek hayatım boyunca terörle mücadele içerisinde ömrümüz geçti, bugün de hala aynı konuları konuşuyoruz. Silahlı kuvvetler zamanın şartlarına uygun olarak bugünün şartlarına uygun olarak her zaman kendisine verilen görevi en iyi şekilde yerine getirmenin gayreti içerisinde oldu. Ben bundan sonraki süreçte de yine terörle mücadelede devletin ana kurumlarından birisi olan silahlı kuvvetlerin kendisine verilen görevi aynı şekilde başarılı bir biçimde sürdüreceğine inanıyorum. Beni sabırla dinlediğiniz için çok teşekkür ederim ve bu konferansın herkes için hayırlı olmasını diliyorum.

Prof. Dr. Yelda ONGUN: Sayın konuşmacılar ve katılımcılar müsaadenizle oturumu sonlandırmak istiyorum. Bütün katılımcılara çok teşekkür ediyorum.

TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI TERÖRİZMLE MÜCADELESİNDE BİR STRATEJİ OLARAK DİPLOMATİK YUMUŞAK DENGEME

Mehmet ALKANALKA*

ÖZET

Bu makalede Türkiye Cumhuriyeti’nin en önemli güncel güvenlik sorunu olan ve uluslararası boyutu ile daha da hassas yürütülmesi gereken terörizmle mücadelesi incelenerek diplomatik bir çözüm önerisine yer verilmektedir. ABD’nin askeri harekâtlarının da etkisiyle başarısız devletlere dönüşen Irak ve Suriye’deki otorite boşluğu, PKK/PYD’nin güçlenmesine neden olmuş, bu durum her iki ülkenin komşusu olan Türkiye’yi oldukça kötü olarak etkilemiş, hem sosyo-ekonomik hem de güvenlik boyutlarıyla etkilemeye devam etmektedir. Soğuk Savaş boyunca geçerli olan ve devletleri asıl aktör olarak kabul eden ve devletlerin stratejik rasyonel aktörler olduğunu kabul eden neorealizm teorisinin varsayımları 21. Yüzyılda yaşanan gelişmeleri tam olarak açıklayamamaktadır. ABD, Türkiye’nin güvenlik hassasiyetlerini ihmal ederek Türkiye’ye karşı asimetrik dengeleme (*asymmetric balancing*) stratejisi uygulanmaktadır. PKK/PYD terör örgütü ise çakal peşine takılma stratejisi (*jackal bandwagoning*) kapsamında fırsatçı davranarak ABD ile iş birliği yapmaktadır. Yumuşak dengeleme (*soft balancing*)nin bir türü de dengeleme için çözümü işaret etmek (*the signaling of resolve*) stratejisidir. Bu makalede Türkiye’nin uluslararası terörizmle mücadelesinin başarısına yönelik olarak Astana Süreci’ne Türkiye, Rusya ve İran’a ile birlikte Suriye, Irak ve Mısır’ın da katılarak ABD’ye karşı yumuşak dengeleme stratejisi uygulanması tavsiye edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Yumuşak Dengeleme, Başarısız Devlet, Uluslararası Terörizm, Çakal Peşine Takılma, ABD, PKK/PYD.*

DIPLOMATIC SOFT BALANCING AS A STRATEGY IN TÜRKİYE’S FIGHTING INTERNATIONAL TERRORISM ABSTRACT

In this article, the fight against terrorism, which is the most important current security problem of the Republic of Turkey and which needs to be carried out more sensitively with its international dimension, is examined and a diplomatic solution proposal is given. The authority vacuum in failed states Iraq and Syria, also with the effect of the US military operations, caused the PKK/PYD to get stronger, which affected Turkey, the neighbor of both countries, very badly, and it also has had an impact on both social, economic and security dimensions. Neorealism, which was valid during the Cold War and accepted states as the main actors and assumed that states were strategic rational actors, cannot fully explain the developments in the 21st century. The USA is implementing an asymmetric balancing strategy against Turkey, ignoring Turkey’s security sensitivities. The PKK/PYD terrorist organization, on the other hand, cooperates with the USA by acting opportunistically within

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, mehmetalkanalka@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-2311-935X

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 13 Mart 2023 / 13 March 2023

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 04 Nisan 2023 / 04 April 2023

the scope of the jackal bandwagoning strategy. One type of soft balancing is the signaling of resolve strategy. In this article, diplomatic signaling to resolve strategy is recommended with the participation of Turkey, Russia and Iran, as well as Syria, Iraq, and Egypt to the Astana Process against the USA.

Keywords: *Soft Balancing, Failed State, Transnational Terrorism, Jackal Bandwagoning, USA, PKK/PYD.*

GİRİŞ

Terörizm, Soğuk Savaş sonrası değişen iki kutuplu dünyadan sonra uluslararası ilişkiler gündeminde etkin olarak yer alan bir sorun olmuştur. Bu makalede Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli güvenlik sorunu olan uluslararası terörizmle mücadelesi bilimsel bir bakış açısıyla incelenerek, bir çözüm önerisine yer verilmektedir. Çalışmada uluslararası konjoktürdeki değişikliklerin Türkiye'nin terörizmle mücadelesine yansımaları ve Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) terörizmle mücadeledeki söylem ve eylem farklılıkları Amerikan askeri dokümanları analiz edilerek aydınlatılmaya gayret edilmiştir. Makalede neo-realizm teorisinin Soğuk Savaş sonrası ABD'nin tek kutuplu uluslararası yapıda uluslararası hukuk ve normlara aykırı olarak gerçekleştirdiği askeri harekâtlara bir karşı tepki olarak ortaya çıkan yumuşak dengeleme teorisinin, Türkiye için vaka çalışması kapsamında uygulanabilir bir strateji olduğu öne sürülmektedir.

ABD ve Türkiye Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization-NATO) müttefiki olmalarına rağmen, Suriye'de ABD'nin Kürdistan İşçi Partisi (Partiya Karkerên Kurdistan-PKK) / Demokratik Birlik Partisi (Partiya Yekîtiya Demokrat-PYD) terör örgütü ile askeri iş birliğinin nedenleri ve uluslararası terörizmin Türkiye ve komşusu Suriye özelindeki dinamikleri bu çalışmanın temel araştırma konusudur. ABD Dış Politikası, ABD'nin uluslararası sistemin zirvesinde yer almasını sağlayan askeri ve ekonomik potansiyelinin birleşimidir (Brooks ve Wohlforth, 2008, s.29). Irak'a 2003 yılında yapılacak askerî harekâta Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi Daimî üyesi Çin ve Rusya'nın veto edecek olmasının yanında NATO üyesi Fransa da karşı çıkınca, ABD Irak'ı işgal yetkisi önerisini BM'den geri çekti (Folker, 2013, s.34). BM Daimî Konseyi üyesi olmayan ancak hem Avrupa Birliği'nin ekonomik bakımdan en güçlü ülkesi hem de bir NATO üyesi olan Almanya da ABD'nin Irak'ı işgaline karşı çıkınca, dönemin ABD Savunma Bakanı Rumsfeld Fransa ve Almanya'yı eski Avrupa olmakla suçladı. Soğuk Savaş boyunca ortak düşman olan eski Sovyetler Birliği'ne karşı ortak hareket

NATO üyelerinin ABD'nin askeri uygulamalarına aynı ittifakta yer almasına karşılık itiraz etmeleri uluslararası ilişkiler literatürüne yumuşak dengeleme terimini kazandırdı.

ABD'nin kendi topraklarında maruz kaldığı 11 Eylül 2001'deki terör saldırısı sonrası Soğuk Savaş döneminde olası Sovyet saldırısına karşı Avrupa'da ABD'nin desteğini meşru kılacak NATO'nun 5. Maddesi ilk defa hayata geçirildi. Bu kapsamda bir NATO üyesi olan Türkiye de NATO müttefiki ABD'ye terörizmle mücadele konusunda destek sağladı. Terörizm, 9/11 terör saldırısı sonucu hem milli güvenlik belgelerinde öncelikli tehditler arasında yer aldı, hem de NATO çalışmalarında terörizmle mücadeleye geniş ölçüde yer verdi. NATO, terörizmi, kitle imha silahlarını ve füzeleri 21. Yüzyılın tehditleri olarak açıkladı (NATO, 2002).

Başarısız devletlerin terörle ilişkilerine yönelik farklı iddialara bulunmaktadır. 1999–2008 yılları arasında 153 ülkenin verileriyle yapılan bir çalışmada; zayıf devlet, başarısız devlet ve terörizm arasındaki ilişkiler incelendiğinde, çoğu başarısız devletin terörizme yatkın olmadığı, ancak savaş halindeki veya siyasi çöküş yaşayan başarısız devletlerde, terörün yaşanması olasılığının önemli ölçüde daha yüksek olduğu sonucuna varıldı (Coggins, 2015, s.455). Bu sonuçlar, başarısız devletler ile dış tehdit arasındaki ilişkiyi açıklarken, terörizmin makro düzeydeki siyasi bağlamının önemini de vurgular. Başka farklı bir görüşe göre ise, terörün ekonomik yoksunluktan kaynaklanmadığı, güçlü otokratik rejimlerin daha fazla terör üretmediği, ancak başarısız devletlerin terör yuvası olduğu ve daha öne yaşanmış çatışmaların terörü artırdığı iddia edilmektedir (Kis-Katos vd., 2011, s.17). Terörizmin totaliter yapılarda ortaya çıkma olasılığı daha yüksektir, ancak terör eylemleri büyük ölçüde terörist ideolojilerin yayılmasına, siyasi çatışmaların daha özgür ortamlara kaydırılmasına ve totaliter hükümetlerin terörü destekleme eğilimine atfedilebilen demokratik yapılarda daha sık görülür (Turk, 1982, s.119).

21. yüzyılın ABD başkanlarının onayıyla yürürlüğe giren Amerikan Milli Güvenlik Strateji belgelerinin ilki olan 2000 Yılı Milli Güvenlik Strateji Belgesi'nde; Amerikan istihbaratının, önümüzdeki on beş yıl içinde ABD'nin büyük olasılıkla Kuzey Kore'den, muhtemelen İran'dan ve yine muhtemelen Irak'tan gelecek bir ICBM (Kıtalararası Balistik Füze) tehdidiyle karşı karşıya kalacağını tahmin ettiği açıklandı (The White House, 1999, s.16). Tek kutuplu küresel düzende ABD'nin tehlike beklediği iki

ülkenin İran ve Suriye olması dikkat çekicidir. Aynı belgede, başarısız devletlerin riskleri ve çevresindeki ülkelere yayılma tehlikesine dikkat çekilerek, başarısız devletlerin yeni savaşları tetikleyebileceği ve yereldeki istikrarsızlığın söz konusu devletlerin ülke sınırlarını aşacağı da belirtildi (The White House,1999, s.2). ABD'nin 2000 Yılı Milli Güvenlik Belgesi'nde başarısız devletlerin savaşları başlatabileceği, komşu ülkelere de istikrarsızlık getirebileceği belirtilmiş olsa da, ABD uygulamada önce Irak'ta sonra Suriye'de aksi yönde hareket etti. ABD'nin 2003 yılındaki BM Güvenlik Konseyi'nin onayı almadan yaptığı Irak harekâtı sonucu Irak'ta iç savaş başladı. İç savaşın etkileri Irak sınırlarını aşarak Türkiye'de görüldü. Suriye'de başlayan iç savaş ise yine Türkiye'yi ve Suriye'ye sınır ülkeleri derinden sarstı ve hâlen de başta göçmenler sorunu olmak üzere sosyal, ekonomik ve askeri bakımdan çok yönlü olarak günümüzde de etkilemeye devam etmektedir. ABD Başkanı olarak Trump'ın seçilmesinin ardından yayımlanan Amerikan Milli Güvenlik Strateji belgesinde ise asıl tehdit olarak gören önceki güvenlik belgelerinde görülen terörizm tehdidi geride bırakılarak radikal bir strateji değişikliğine gidildi. ABD, geleneksel büyük güç rekabetine geri döndüğünü, Çin ve Rusya'nın bölgesel ve dünya çapındaki etkilerini artırdığını (The White House, 2017, s.25) açıkladı.

ABD, terörizmle mücadeleden neorealist teorinin varsayımları kapsamındaki büyük devletler arasındaki güç rekabetine geri döndüğünü ve bu kapsamda Çin ve Rusya'ya dikkat çekerken, Türkiye Cumhuriyeti dış destekli uluslararası terörizmle mücadelesine devam etmektedir. Bu makalede, NATO deklarasyonlarındaki ve ABD strateji belgelerindeki teröre yönelik tehdit değerlendirmeleri ile birlikte PKK/PYD'nin strateji değişiklikleri ve Suriye'deki iç savaşı nasıl istismar ederek uluslararası desteği de arkasına alarak güçlendiği ve daha tehlikeli hâle geldiği konusuna da yer verilmektedir.

Terörizm, ilk olarak giderek daha fazla uluslararası ve ölümcül hale geldiği için, ikincisi de en dramatik eylemleri Batılı ve demokratik değerlere aykırı olan küresel bir doktrin adına gerçekleştirildiği için 21. yüzyılın baskın güvenlik endişesi haline geldi (Hewitt vd.,2008, s.2). Uluslararası ilişkiler literatüründe başarısız devlet veya düşkün devlet kavramlarına da yer verilmektedir. Terörizmin uluslararası ve bölgesel ölçekli olarak birden fazla devleti etkilediği durumlarda jeopolitik olarak başarısız devletlere komşu olma konumu terörle mücadeleyi daha da karmaşıktırılmaktadır.

Genel anlamda ulus devletler iç savaşa maruz kaldıkları zaman başarısız devlet hâline gelirler (Rotberg, 2002, s.1). Başarısız devletlerin terörle mücadele konusunda dikkate alınmasını gerektiren diğer somut bir göstergesi de sınırlarında kontrol otoritesi ve yetisinin bulunmamasıdır. Güçlü devletlerin aksine, başarısız devletler sınırlarını kontrol edemezler. (Rotberg, 2002, s.5) Bunun sonucu olarak, devlet erkinin ifadesi sadece başkent ve etnik olarak belirli bir veya daha fazla bölge ile sınırlı olup, başarısız devletler ülkelerin tamamı üzerindeki hükümlanlık ve yetkilerini kaybederek devletin hükümlanlık haklarını başkentlerinde veya etnik bir unsur tabanının hâkim olduğu belli bölgelerde sürdürürler (Rotberg, s.86). Başarısız devletlerin diğer bir özelliği de devletin toprakları ve halkı üzerindeki otorite zaafiyeti nedeniyle, topraklarını üs ve halkını ise kendi menfaatleri doğrultusunda büyük devletlerin kullanmasıdır. Uluslararası ilişkiler teorilerinde asıl aktörler devletler olmalarına rağmen, Irak ve Suriye’de yaşananların ardından iç savaşlar sonucu Irak ve Suriye’nin başarısız devletler konumuna evrilmesi, Türkiye’nin terörle mücadelesinde devlet dışı terörist unsurların başarısız devletlerin topraklarında konuşlanmasına, daha da tehlikelisi ABD ve Rusya’nın da içinde yer aldığı karmaşık bir denklemde kalmasına neden oldu.

Terörizm, masum insanlara karşı, onları veya diğer insanları başka türlü yapmayacakları bir eyleme yönlendirmek amacıyla kasıtlı olarak şiddet kullanımı veya kullanım tehdididir (Primoratz, 1990, s.129). Terörizm belirli bir siyasi hedefi elde etmeye yönelik şiddet içeren bir mücadeledir (Çağlar, 1997, ss.119-20). Siyasi hedeflere ulaşmak ve bu doğrultuda yandaşlarını motive ve seferber etmek için terörist unsurlara hem bir ideoloji hem de bir halk tabanı gereklidir. Bu kapsamda ideoloji olarak PKK’nın; köklerinin dayandığı Soğuk Savaş güvenlik mimarisi düşünüldüğünde, Kürdistan İşçi Partisi adından da anlaşılacağı üzere Marxist ve devrimci ideolojiyi kullandığı açıktır. Soğuk Savaş yıllarında kurulan bazı terör örgütleri kuruluş ideolojisine sadık kalarak varlığını sürdürmeye çalışırken bazıları dönemin şartlarına göre ideolojik olarak değişim göstermiştir. PKK terör örgütü de süreç içerisinde ve özellikle Soğuk Savaş sonrasında ideolojik değişime giden örgütlerden biridir. 2000’li yıllar PKK için önemli ideoloji değişimlerine sahne olmuş ve örgüt Murray Bookchin’in “ekolojik toplum modeline dayalı komünalist konfederal sistem modeli” üzerine yoğunlaşmış, bu stratejiyi uygulamaya çalışmıştır. PKK/PYD terör örgütünün Amerikan emperyalizmine karşı Marksist ideolojiden, Marksist öğretisinde emperyalist

ve kapitalist olarak tanımlanan ABD ile birlikteliğe evrilmesi fırsatçı bir vaka olarak gösterilebilir.

Sorunun birçok dinamiğinin olması nedeniyle çözüm önerilerinin de akademik bir çerçevede ele alınarak incelenmesinin hem literatüre hem de sorunun çözümüne katkı sağlanması bu makalenin temel motivasyonudur. Makalenin bundan sonraki bölümlerinde sırasıyla dengeleme çeşitleri, transnasyonel terörizm ve etnik terörizm hakkında literatür araştırması sonuçlarının araştırıldığı teori ve metodolojik çerçeveden sonra, NATO ve ABD'nin teröre yaklaşımları incelenecek ve Türkiye'nin terörizmle mücadelesi bölümünde bu kavramlar ile birlikte PKK/PYD terör örgütünün takip ettiği stratejiler açıklanacaktır. Sonuç bölümünde ise tespit edilen bulgular ve ulaşılan sonuçlar kapsamında bir çözüm önerisi tavsiye edilecektir.

1. TEORİ VE METODOLOJİ

Uluslararası ilişkilerde asıl aktörler devletler olmasına rağmen, özellikle Soğuk Savaş sonrası devlet dışı aktörler dolaylı stratejiler kapsamında rakip devletler için dolaylı stratejilerin unsurları haline geldiler. Soğuk savaşın sona ermesiyle, en önemli güvenlik tehditlerinin teröristler, isyancılar, savaş lordları gibi devlet dışı aktörlerden kaynaklandığı, bu aktörlerin hem yerel hem de küresel ölçekte faaliyet gösterdikleri, bu yeni aktörlerinin varlıklarının çoğunlukla Soğuk Savaş'ın önemli teorileri arasında yer alan neo-realizme özgü güç dengesi ile güvenlik ikilemi kavramaları ile birlikte açıklanmaya çalışıldığı iddia edilebilir (Duyvesteyn ve Worrall, 2017, s.7). Soğuk Savaş boyunca geçerli olan ve devletleri asıl aktör olarak kabul eden ve devletlerin stratejik rasyonel aktörler olduğunu varsayan neorealizm 21. yüzyılda yaşanan gelişmeleri tam olarak açıklayamamaktadır.

Eski ABD Savunma Bakan Yardımcısı Wolfowitz, ABD'nin Irak'a askeri müdahalesiyle ilgili olarak; "Kudüs'e giden yol Bağdat'tan geçer." açıklamasını yapmıştır (Lieberfeld, 2005). Söz konusu açıklamada neorealizmin askeri gücün kullanılmasını meşru kılan varoluşsal bir tehditten ziyade mistik inşacı bir bakış açısı öne çıkmaktadır. ABD'deki yeni muhafazakârlar, 11 Eylül saldırılarının yarattığı korkuyu askeri güç aracılığıyla örtülü amaçları için kullandılar (Stewart, 2014). Neorealist akademisyenler Mearsheimer ve Walt'a göre; ABD'nin 2003 Irak'ı işgali gereksiz bir savaştı (1994). Bush yönetiminin Irak'ı işgal kararına

dayandırdığı varsayımlardan ilki, Saddam Hüseyin rejiminin kitlesel imha silahları edinmesinin eşğinde olduğu ve ikinci varsayım, rejimin 11 Eylül bağlantılı El Kaide ile anlamlı bağları olduğuydu (Stewart, 2014). Saddam'ın devrilmesi ABD'ye vaat edilen faydaları getirmedi, ancak tehditkâr rejimleri devirmek iddiası ile kullanılan askeri güç sorunları çözmediği gibi daha fazla sorun yarattı (Suri, 2018). İngiltere eski başbakanı Blair, Irak halkını özgür bırakmak istediklerini ancak Irak'ın bunun yerine kanlı mezhepsel bir şiddetin kurbanı olduğunu belirterek; “Bütün bunlar için daha çok üzüntü, pişmanlık ve özür dilemek istiyorum.” (Mason vd., 2016) açıklamasını yapmıştır. ABD'nin Irak'ta yaptığı askerî harekât hem hukuki meşruiyet hem de askeri istihbarat zafiyetleri sonucu bölgedeki durumu daha da kötüleştirmiştir. ABD'nin 2003 yılındaki Irak'ı işgali ve işgal için öne sürdüğü gerekçelerin geçersizliğinin zaman içinde ispat edilmesi ABD'nin stratejilerinin olası yanlışlıkları konusunda Türkiye'nin terörle mücadelesinde bölge ülkeleri birlikte daha bütünlük ve kapsamlı hareket etmesini gerektirmektedir.

Bu çalışmada Türkiye, Suriye ve Irak'ın sosyal dokusunu ciddi şekilde tahrip eden terör olgusunun dinamikleri ve nedenleri hakkında birincil strateji dokümanları ile ikincil araştırma makaleleri gibi kaynaklardan da yararlanılmıştır. ABD ile NATO'nun askeri dokümanlarının terörle mücadeleye yönelik esasları da analiz edilmiştir. Irak'ın ABD tarafından işgaline karşı çıkan Fransa ve Almanya'nın politikaları yumuşak dengeleme kavramını uluslararası ilişkiler literatürüne kazandırmıştır. Yumuşak dengeleme farklı şekillerde uygulama alanı bulurken, bazı devlet dışı aktörler bu durumu istismar da edebilmektedir. Devletlerin doğrudan savaş yerine farklı dengeleme stratejileri izlemesi nedeniyle çok boyutlu bir sorun olan Türkiye'nin terörizmle mücadelesinin farklı dinamikleri ayrı ayrı araştırıldı.

1.1. Dengeleme Çeşitleri

9/11 terör saldırısının ardından hazırlanan ABD 2002 Yılı Milli Güvenlik Strateji Dokümanında kaosa ve terörizme karşı dünyanın büyük devletlerinin tarihte ilk defa aynı safta olduğu ifade edilmektedir (The White House, 2002, s. Preface). Belgenin devamında 17. yüzyıldaki ulus devlet yükselişinden itibaren, büyük güçlerin birbirleriyle savaşa hazırlanmaları yerine barış içinde birlikte rekabet edebileceği bir dünyanın ve uluslararası ilişkiler için en iyi şansın yakalandığı da (The White House, s.25) realizmin

varsayımları gözardı edilerek vurgulanmaktadır. ABD Başkanı Bush, devletlerin ortak olarak terörizmle mücadele etmesi gerektiğini ve neo-realist teorinin öngördüğü büyük devletler arasında güç mücadelesi döneminin sonuna gelindiğini açıkladı. Güç dengesi teorisi uluslararası ilişkiler disiplininin olayları açıklamada kullandığı en yaygın teorilerinden birisidir. Doğanın boşluğu kabul etmemesi gibi, uluslararası politika da dengesiz gücü kabul etmez (Waltz, 2000, s.28). Gücün; doğru yer ve zamanda kullanılmamasının yanında, yanlış kullanılması da büyük sorunlara neden olabilir. Neorealizme göre varlığını devam ettirme devletlerin en öncelikli konusudur. Neorealizme göre devletler; uluslararası yapıdaki güç dağılımının değişmesine karşı tepki olarak genel anlamda, ya daha güçlü olanı dengelemeye çalışarak ya da iş birliği yapmak suretiyle peşine takılarak var olmaya devam etme stratejileri izlemektedirler. Peşine takılmanın riskleri ve uzun süreli birlikteliği oldukça zordur. Bu nedenle dengeleme stratejisi daha gerçekçi olmaktadır. Devletler, güç dengesi stratejisini ya ittifaklar kurarak dış dengeleme yoluyla ya da kendi güçlerini artırarak iç dengeleme yoluyla olmak üzere iki temel şekilde uygulayabilirler. Neorealist teoriye göre devletler tehditlere karşı rasyonel aktörler olarak aşamalı tepki verirler; bu kapsamda öncelikle sorunu başkasına yüklemeye çalışırlar, bunun mümkün olmaması durumunda ya müttefik ararlar ya da kendi kâbiliyetlerini artırma yolunu izlerler (Walt, 2019).

İttifaklarının kuruluşunun teorik temelini açıklayan ana teoriler arasında kabul edilen Waltz'ın üstün güce karşı güç dengesi teorisi ile tehde karşı Walt'un tehdit dengesi teorisi savunmacı bir yaklaşım göstermektedir. Değişen soğuk savaş konjontürü ile birlikte dengeleme stratejileri farklı uygulamalara da imkân vermiştir. Bu kapsamda Schweller farklı bir bakış açısı getirerek çıkar dengesi kavramını uluslararası ilişkiler literatürüne kazandırmıştır. İttifaklar sadece tehdit ve korkuya karşı değil de karşılıklı menfaatler için fırsatlardan istifade etmek suretiyle de oluşturulabilir ve bu stratejiye çakal peşine takılma adı verilir (Schweller, 1994, s.93). Vekil dengeleme, bir devletin güç aktarımı kâbiliyetini sınırlandırmak veya bir bölgede oluşan güç dengesizliğine ayar vermek amacıyla üçüncü taraflara kaynak ve de çoğunlukla silah aktarımı şeklinde uygulanır (Nexon, 2009, s.345). Düşük dengeleme, bir devlet saldırgan davranışlara karşı gücünü gerektiğinde kullanmadığı zaman oluşur. Bu durum stratejik bir hata olur ve sonrasında daha büyük kayıplara ve

savaşların önüne de geçilemez (Schweller, 1994, s.168). Asimetrik dengeleme ise devlet dışı aktörler ve onların sponsor devletleri ile hedef ülkeyi terörizm gibi asimetrik yöntemlerle zayıflatmayı amaçlamaktadır (Nexon, 2009, s.341). Yumuşak dengelemenin bir türü de dengeleme için çözümü işaret etmek adı verilen, özet olarak ikinci sıradaki güçlerin süper güç olan devlete sorunun çözümünün ancak kendileri tarafından sağlanabileceği mesajını vermelerine dayanmaktadır. Bu stratejinin başarısı; süper gücün dışındaki devletlerin kendi aralarında yakın koordineli çalışmalarına, daha çok devletin süper güce karşı yumuşak güç koalisyonuna katılmalarına ve böylece süper gücün bölgeye yönelik gelecekteki emellerine direnme ve kararlılık göstermelerine bağlıdır (Pape, 2005, s.37). Bu kapsamda, Türkiye'nin de yumuşak gücün bir çeşidi olan diplomatik çözümü işaret etmek stratejisi ile bölgedeki barışın ancak bölge ülkelerinin birlikte hareket etmesi ile sağlanabileceği mesajını vermesinin stratejik önem taşıdığı değerlendirilmektedir. Bu kapsamda Suriye'deki ve Irak'taki uluslararası terörizmin çözümüne yönelik olarak Astana Sürecine Suriye, Irak ve Mısır'ın da katılarak ABD'ye karşı yumuşak dengeleme stratejisi uygulanması bütün bölge ülkelerinin faydasına olacaktır. Walt, iş birliğinin yumuşak dengelemenin önemli bir unsuru olduğunu vurgulayarak, ABD'nin tercihlerine aykırı sonuçlar elde etmek için diplomatik bilinçli koordinasyonun ve yumuşak dengelemeye giden devletlerin birbirlerine yardım etmelerinin önemine dikkat çekmektedir (Walt, 2009, s.104). Tek kutuplu uluslararası yapıdaki tek kutuplu güce karşı yumuşak güç kapsamında devlet dışı aktörlere yardım etmek de uygulanan stratejiler arasındadır (Lieber ve Alexander, 2005, s.126). Türkiye ve ABD uygulamasında ise devlet dışı aktörlere yardım etme konusunda tam tersi bir uygulama söz konusudur. ABD, Türkiye'yi zayıflatmak ve gelecekteki hem stratejik olmayan hem de irrasyonel projelerine karşı Türkiye'nin müdahalesini engellemek maksadıyla devlet dışı aktör ve terör örgüt olan PKK/PYD'ye destek sağlamaktadır. ABD'nin Soğuk Savaş dönemi Latin Amerika'daki askeri müdahalelerinin her biri, Amerikalı karar vericilere Amerikan prestiji için maliyetler getirdiğini hatırlatan geniş bir muhalefet yaratmıştır (Friedman ve Long, 2015, s.153). ABD'nin *Global War on Terror* (GWOT) adı altında Afganistan ve Irak harekâtlarının sonucunda Afganistan'ın çekilmesi ve Irak'ta yaşanan iç savaşlar, Suriye'deki mevcut politikalarının ve PKK/PYD'ye verdiği desteğin kendisine hem NATO

müttefikleri Türkiye'nin güvenini kaybetmesine hem de bölge halklarının kendisine karşı olan olumsuz duygularını arttıracaktır.

1.2. Transnasyonel (Ulusötesi) Terörizm

Yapılan bir çalışmaya göre; transnasyonel terörizme etki eden faktörler arasında ülke içindeki terörist eylem tehdit seviyesinin tek etken olmadığı ve komşu ülkelere hareket potansiyelinin de önemli olduğu sonucuna varılmıştır (Bren vd., 2021, s.21). Yeni yüzyıldaki iç savaşlar, aktörlerin, kaynakların ve olayların ulusal sınırları aştığı ulusötesi bir karakter sergilemektedir (Gleditsch, 2007, s.293). Bu nedenle iç savaşlar, çatışmalar ve terörizm kavramları iç içe geçmiştir. Küreselleşme çağında coğrafyanın hala önemli olduğu not edilmelidir (Council of the European Union, 2009). Coğrafi yakınlık aynı zamanda Walt'ın tehdit dengesi kavramındaki tehdit işlevinin de bir unsurudur.

İç savaşlar, komşu devletlerin savunma harcamalarını etkiler, çünkü potansiyel yayılma komşu ülkeleri de tehdit eder (Phillips, 2015, s.425). Silah, para veya eğitim sağlamaya istekli yabancı hükümetler veya diasporaların (Laiti ve Fearon, 2018, s.81) varlığı iç savaş olma ihtimalini artırır. Potansiyel hareketlilik çok önemli bir etkidir ve terörizmi hem ulusötesi hem de uluslararası ilişkiler konusu hâline getirmektedir. Mülteci geçişleri sonucu, mültecilerin ve yerinden edilmiş nüfusun varlığı, ev sahibi ve gidilen ülkelerdeki müteakip çatışma riskini artırabilir, devletin etnik yapısını değiştirebilir ve ayrıca ekonomik rekabeti şiddetlendirebilir (Selehyan ve Gleditsch, 2006, s.3). 1973-2003 yılları arasında 123 ülkeden bireylerin katılımı ile yapılan bir çalışmada, iç savaşların uluslararası terörist eylemleri ile ölüm sayılarını yüzde 45 oranında artırdığı bulgusuna ulaşılmıştır (Campos ve Gassebner, 2013, s.27).

Komşu devletlerdeki iç savaşlar ve iç istikrarsızlık farklı boyutlarının yanında ulusötesi terörizm olarak da devletler için ciddi ve karmalık bir terör boyutu da barındırmaktadır. Bu nedenle, devletlerin güvenlik ve istikrar krizleri dış müdahaleler ile artmakta coğrafi olarak öncelikle sorunu olan komşu devletlerini de etkilemektedir. Nitekim Türkiye, Irak ve Suriye'deki iç savaşlardan her anlamda olumsuz olarak etkilenmiş ve ağır bedeller ödemek durumunda kalmıştır. Bu nedenle bölge ülkelerinin dış askeri müdahaleler başta olmak üzere, devlet dışı aktörlere verdikleri silah yardımlarının ve desteklerin doğru bir strateji olmadığı konusunda yumuşak dengeleme stratejisi ile dengelenmesi önem kazanmaktadır.

1.3. Etnik Terörizm

Makalede etnik terörizm ile Irak ve Suriye’de yaşanan iç savaşların etkileri birlikte incelenmiştir. Etnik çatışmanın temel nedenleri arasında halkı oluşturan etnik unsurlar arasında, bağlılık, iletişim eksiklikleri ve güvenlik ikileminden kaynaklanan gücü önleyici korumacı bir yaklaşım da sayılabilir (Lake ve Rothchild, 2005, s.44). İç savaş riski yüksek olan ülkelerde riskin fazla olmasının nedeni; etnik veya dini farklılıklarından değil, daha çok zayıf devletlere komşu olma, siyasi istikrarsızlık ve isyanı destekleyen engebeli coğrafya gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır (Fearon ve Stanford, 2003). İç savaşlar genellikle devletin çöküşünden sonra başlar, çünkü hükümetin isyanı caydırma kapasitesi iç savaştan dolayı azalmaktadır (Collier vd., 2009). Bir hükümet iç ve dış tehditlere karşı güvenliğini sağlayamazsa, isyancı silahlı gruplar veya terörist örgütler de dahil olmak üzere devlet dışı aktörler bu güvenlik açığından yararlanmak için şiddet kullanabilir. (Eizenstat vd., 2005) Fırsat odaklı nedensel açıklamaya göre ise, şiddet devletin çökmüş olmasından da kaynaklanmaktadır (Posen, 1994, s.104). Bu kapsamda Arap Baharı olaylarının fırsat olarak gören Suriye’deki sünni ağırlıklı halkın çoğunluğu tarafından geçmişte de isyanlar yaşayan Suriye’deki iç savaşı başlattığı iddia edilebilir. Yapılan bir anketin verileri, Arap Ayaklanmalarının çıkış yeri olan Tunus'ta, rejime karşı protesto kararında fırsatların algılanmasının gerçekten belirleyici bir faktör olmadığı, buna karşılık, ekonomik ve politik şikâyetlerin, bireylerin sokağa çıkıp devrimi başlatmasında merkezi bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Kılavuz, 2020, s.82). Aynı verilere göre; Mısır'da ise protestocuları, diğer Mısırlılardan ayıran ana faktörün şikâyetler olmadığı, Mısırlı protestocuların Mübarek rejimini protesto etmesi için fırsatlar algısının protestoculara yardımcı olduğu sonucuna varılmıştır (Kılavuz). Siyasi ve ekonomik hakların dağılımı büyük ölçüde siyasi rejimin özelliklerine bağlıdır ve rejim ne kadar baskıcı olursa, sıkıntılar o kadar büyük, fakat fırsatlar da o kadar az olmaktadır (Ellingsen, 2000, s.235). Türkiye, Irak ve Suriye bağlamında; Irak ve Suriye'nin BAAS yönetimlerinde ve çoğunlukla toplumun göreceli olarak etnik farklılıklarının ihmal edilerek sadece bir etnik gruba devletin yönetiminde yer verilmesine dayalı yapılanmasına karşılık, Türkiye Cumhuriyeti'nin anayasal eşitlik temelindeki demokratik yapısı nedeniyle PKK'nın Türkiye’de kurulması ve teşkilatlanması bu iddiayı teyit etmektedir.

Etnik grupların, yoğun veya coğrafi olarak sınır bölgelerde yaşamaya daha yatkın oldukları için isyan etme fırsatına sahip olma olasılıkları da daha fazladır. Etnik bağlılıkların diğer bağlılık türlerine göre daha muhafazakâr olma eğiliminde olmaları nedeniyle etnik grupların zorlu pazarlık sorunlarıyla karşı karşıya kalma olasılığı kısmen daha yüksektir (Denny ve Walter 2014, s.202). Toplumdaki ekonomik ve siyasi hakların dağılımı etnik gruplara göre yapılırsa ve etnik gruplardan biri durumdan memnun, diğeri memnun değilse, ayrımcılığa uğrayan kesimin isyan etme olasılığı artar (Ellingsen, 2000, s.234). Irak, Suriye’de yaşananlar bu argümanı kuvvetlendirmektedir. Devletin etnik ayrımcı bir politika izlemesi durumu ve buna karşılık isyancı örgütlerin etnik gruplar adına hem eleman temin ettiği ve etnik grupları temsil ettiğini iddia ettiği durumlarda çözüm anlaşması olasılığının oldukça düşük olduğu iddia edilmektedir. (Wucherpfennig vd., 2012, s.93). Çünkü bu tarz örgütlerin nihai hedefi ya yarı bağımsız ya da tam bağımsız bir devlet kurmaktır (Çağlar,1997, s.125). Etnik çatışmalar veya isyanların terörizm ile bağlantıları her zaman bulunmayabilir. Ancak, birden fazla devlette yaşayan etnik gruplar söz konusu olduğu durumlarda, yaşanan ülkelerin güçlü olmaları ve sosyal uyumun fazla olduğu durumlarda halk arasındaki uyumu azaltmak amacıyla terörizme de bir yöntem olarak başvurulabilir.

2. NATO VE ABD’NİN TERÖRİZME YAKLAŞIMI

NATO’ya göre; terörizm, NATO için öncelikli ve asimetrik tehditlerden biridir. Zayıf ve başarısız devletler, terör örgütlerinin NATO sınırları boyunca istikrarsız bölgeler oluşturmasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda transnasyonel terörizm, yalnızca NATO için bir tehdit değil, bütün dünya için de olumsuz sonuçlara neden olmaktadır (NATO, 2016). NATO’nun terörle mücadele prensipleri arasında; müttefiklere destek başlığı altında, devletlerin tek başlarına kendi halklarının ve topraklarının terörizme karşı korunmasında birincil sorumluluğa sahip olmaları ile birlikte NATO içinde müttefiklerin terör eylemlerini önleme, hafifletme, yanıt verme ve iyileştirme çabalarında iş birliği yapabileceği (NATO, 2016) ifadeleri bulunmaktadır. İsyanlar ve isyanlar ile mücadele konusunda ise NATO doktrini; isyan bastırma harekâtını, bir isyanı yenmek ve herhangi bir temel şikâyeti ele almak için yapılan kapsamlı sivil ve askeri çabalar olarak tanımlar (NATO, 2016). Aynı dokümanın devamında ise PKK/PYD’nin Suriye’deki durumu ile örtüşen şu ifadeler yer almaktadır; “Mevcut

uluslararası ortamda, devlet içi şiddet ve istikrarsızlık tehditleri ve riskleri genellikle, halkın sağlamlasını beklediği temel hizmetleri sağlayamayan kırılgan devletlerden kaynaklanmaktadır. Bahse konu devletler, silahlı grupların zorlayıcı meydan okumalarına karşı özellikle savunmasızdır. Fırsatçılar her türlü otorite boşluğundan yararlanır.” (NATO,2016).

Soğuk Savaş sırasında, “komünist destekli isyancılar” nedeniyle isyana karşı koyma ve gayri nizami harp ABD ordusu için önemli bir görevdi (Metz, 2000). ABD'nin konuyla ilgili dokümanları analiz edildiğinde sorunun çözümü açık olarak yazılı olmasına rağmen sahadaki uygulamanın tam tersi olması açıklanması güç bir husustur. ABD dokümanında; “İdeal olarak, ev sahibi ülke bir isyanı yenmede birincil aktördür...Nihayetinde her toplum kendi sorunlarına çözüm üretmek zorundadır.” (Department of the Army, 2014, ss.1-2) ifadeleri bulunmasına rağmen, ABD; Suriye’de ev sahibi ülke olan Suriye ile anlaşma yerine hem ev sahibi ülke aleyhine hem de NATO müttefiki Türkiye aleyhine devlet dışı aktörler ve terör örgütüne silah yardımı dahil her türlü destek ve korumayı sağlamaktadır. Başka bir Amerikan dokümanında ise; bir devletin başarısızlığının, yalnızca yerel topluluklar için bir talihsizlik değil, aynı zamanda küresel istikrar ve ABD ulusal çıkarları için bir tehdit haline geldiği ve radikal siyasi ve dini ideolojilere sahip bazı ulusötesi teröristlerin zayıf veya kötü yönetilen devletlere izinsiz girebileceği yer almaktadır (U.S. Joint Chiefs of Staff, 2013, s.I-1).

ABD gayri nizami harbi, direniş hareketlerinin, ayaklananların desteklenmesinde, devam eden veya olası konvansiyonel askerî harekâtları desteklemek için kullanmaya devam etmektedir. Gayri nizami harp, bir dış kaynak tarafından organize edilen, eğitilen, donatılan, desteklenen ve başka şekillerde yönetilen yerli veya diğer vekil kuvvetler aracılığıyla, birlikte veya bunlar tarafından yürütülen, normalde uzun süreli geniş bir askeri ve/veya paramiliter operasyonlar ve faaliyetler yelpazesidir (U.S. Army, 2006, s.2-1). Söz konusu operasyonlar; ulus-devlet veya devlet dışı rakiplere karşı düzensiz kuvvetler ile birlikte yürütülmektedir (U.S. Army, 2008, s.1-2). Özel kuvvetler tarafından yürütülen kuraldışı veya kirli harekâta iki temel unsur bulunmaktadır; operasyonu onların aracılığıyla yürütüleceği vekiller ve söz konusu vekillerin düzensiz birlikler olmasıdır.

3. TÜRKİYE'NİN TERÖRİZMLE MÜCADELESİ

Soğuk Savaş konjonktüründe PKK terör örgütü, Mao tarafından geliştirilen, zayıfın daha güçlü olan devlete karşı stratejik savunma, denge ve stratejik taarruz aşamalarından oluşan stratejiyi uygulamaya çalıştı. Dönem dönem denge aşamasına geldiğini zanneden PKK, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne karşı sabit savunma mevzilerinde direnç göstermeye çalışsa da her seferinde başarısız oldu. Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından 1992'de Irak kuzeyine yapılan sınır ötesi harekâtı ile 2015 yılındaki hendek operasyonları bu kapsamdaki örnekler arasında sayılabilir. PKK/PYD, Türkiye'nin komşu devletlerindeki savaşlardan hep faydalanmıştır. PKK, İran-İrak savaşında otorite boşluğundan faydalanarak silah ve mühimmat dâhil birçok lojistik destek sağlamıştır (Gündüz, 2022, s.41). Irak'ın Kuveyt'i işgaline karşı Koalisyon Güçleri tarafından 1991 yılındaki Irak harekâtı sonrasında Irak'ın kuzeyindeki Kürtler ayaklanmış ve Saddam Hüseyin'in askeri operasyonları neticesinde Türkiye'ye yoğun göç yaşanmış, Türkiye bu göçler ile Irak'ın kuzeyinde oluşan bu durumdan olumsuz yönde etkilenmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK)'nin 1993'deki 688 sayılı kararı gereği Irak güçlerinin 36. paralelin kuzeyine çıkışlarının yasaklanmasının ve ABD himayesinin etkisiyle hem bölgedeki Kürt grupları (IKDP, IKYB) hem de PKK örgütlenmelerine ve genişlemelerine devam etmişlerdir. Öcalan'ın 1999 yılında yakalanmasından sonra, PKK terör örgütü; Soğuk Savaş paradigmalarından uzaklaşarak bir arayış içinde konfederalizm, bölgesel oluşumlar, ekoloji temaları kapsamında farklı yapılar kurmuş, ideoloji olarak da Bookchin'in ekoloji ve demokrasi odaklı fikirlerinden etkilenmiştir (Güneş, 2018, ss.32-33).

Öcalan 26 Mart 2010'deki avukat görüşmesinde kronolojik olarak süreci anlatırken 1973 yılını başlangıç olarak PKK'nın eylemlerini dört dönem şeklinde özetlemiş; kamuoyuna çözüm süreci olarak ifade edilen sürecin başarısız olması durumunda "Devrimci Halk Savaşı" adıyla halk savaşının ve yoğun bir çatışma döneminin başlayacağını belirtmiştir (Güneş, ss.56-57). Bu bağlamda terörist Duran Kalkan'ın 2011'de "Kıra Dayalı Şehir Gerillacılığı" eğitim kitabı, aynı zamanda 2014'te yaşanan Ayn El Arab (Kobani) olayları ve 2015'de başlayan hendek çatışmaları, "şehir veya sokak savaşlarının" el kitabı olarak da tanımlanabilir (Güneş, s.57). ABD ve Avrupa Birliği (AB) tarafından, PKK'nın terör örgütü listesine alınmasının bir sorun olarak görülmesinin de etkisiyle, PKK'nın 8. Kongresi son

kongresi olmuş ve *Kongreya Azadî û Demokrasiya Kurdistanê* (KADEK) kurulmuştur. KADEK'in temel amacının Kürt sorununun demokratik bir temelde siyasal çözümü şeklinde olacağı belirtilerek Suriye, Irak, İran bölge örgütlenmelerinde örgütsel yapılar oluşturulmasına karar verilmiştir (Güneş, ss.103-104). Terör örgütünün dört ülkenin adını açıkça belirterek teşkilatlanması sorunun uluslar ötesi olduğunu ve dış destek ile varlığını uzun süre devam ettirmesi hem bölgesel hem uluslararası boyutunu ifşa etmektedir. Öcalan, yakalandıktan sonra vermiş olduğu sosyalist ve birleşik Kürdistan yerine her ülkede demokratik ve özgür olarak devam edilmesi demeci her ne kadar anlamlı gözüktüğü de pratikte bir anlam taşımamaktadır (Milliyet, 2004). Demeç sonrası birçok defa ateşkes ilan edilmesinin yanında, can ve mal kayıplarına yol açan çözüm süreci de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Benzer şekilde Suriye'deki iç savaştan da faydalanmasını bilen PKK/PYD'nin Suriye'nin kuzeyindeki faaliyetleri hayallerinden vazgeçmediğini de göstermektedir. İçişleri Bakanlığının yayımlanmış olduğu bir dokümanda terörizm ve PKK/PYD'ye yönelik aşağıdaki ifadeler konunun uluslararası boyutu ile fırsatçı çakal peşine takılma boyutunu ortaya koymaktadır; “PKK/KCK terör örgütünün Suriye kolu olan Demokratik Birlik Partisi (PYD), son dönemde bir yandan uluslararası alanda kendisini meşru bir aktör gibi göstermeye, diğer yandan da bazı uluslararası güçlerin verdiği siyasi ve lojistik destekle Suriye'de yaşanan iç karışıklığı fırsata dönüştürmeye çalışmaktadır.” (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017).

PKK/PYD politik fırsatçılığa dayalı bir strateji izlemiştir. Hem sözde kahraman ve özgürlük savaşçısı olarak uluslararası destek kazanmış, hem de Suriye'de önemli ölçüde koruma altına alınmış ve ekonomik getirisi olan kaynaklara sahip olmuştur. Bölge halkını da göçe zorlayarak bölgenin ve Türkiye'nin sosyal ve demografik yapısını da bozmuştur. PKK/PYD, 2014 yılından beri Irak Şam İslam Devleti (DEAŞ) ile mücadele maskesiyle çakal peşine takılma stratejisine benzer şekilde hem ABD ile birlikte hareket gitmiş, hem de Suriye Devleti ile iş birliği yaparak, askeri ve organizasyonel kaynaklarını artırmış, Öcalan'ın “demokratik konfederalizm”ini Afrin, Cezire ve Ayn El Arap'ta (Kobani) uygulamaya geçirmiştir (Bulanık,2022, s.86). PKK/PYD, Suriye'nin önemli petrol kuyularını, enerji bakımından önemli Tişrin ve Tabka barajlarını, değerli tarım alanlarını kontrol etmektedir (Bulanık, 2022, s.87). Ortadoğunun geleceği bakımından stratejik bir kaynak olan Fırat Nehri sularını da kontrol eden terör örgütü, aslında sırf bu nedenlerle bile öncelikle Suriye için varoluşsal bir tehdittir.

Suriye, iç savaştan kaynaklanan zafiyetini İran ve Rusya ile dış dengeleme yaparak gidererek zor da olsa varlığını sürdürmeyi başarmıştır. İran, Suriye'deki iç savaşın şiddetinin büyüklüğü ve uluslararası desteğinin de etkisiyle Suriye'ye başlangıçta verdiği desteğin yeterli olmaması nedeniyle, askeri güçlerini seferber etmiş, paramiliter gruplarından Şii gönüllülerini de devreye sokmuştur (Kılıçoğlu, 2021, s.11). Bunlar, bölgedeki halklar arasında daha çok kin ve nefret tohumlarını ekerek gelecekteki barış müzakerelerini de etkileyecek olumsuz gelişmeler olmuştur. Suriye, aynı zamanda PKK/PYD'ye karşı kontrollü bir strateji yürütmektedir. ABD'nin Afganistan ve Irak'tan çekilerek büyük güçler ile mücadele kapsamında Çin'e odaklanması Suriye'den de bir süre sonra çekileceğinin göstergesidir. Rusya ise 30 Eylül 2015'de Hama ve Humus'ta ilk hava saldırıları ile Suriye Devletine destek vererek başlayarak iç savaşın gidişatını değiştiren bir aktör olmasına rağmen, Ukrayna Savaşı nedeniyle Suriye'deki desteğinin azalacağı tahmin edilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti ise 1980li yıllardan beri terörle mücadelesine devam etmektedir. Türkiye'nin komşusu Suriye ile 877 km sınırı bulunmaktadır. Suriye'deki ABD, Rusya ve İran'ın askeri varlıkları ile Suriye'nin iç savaş sonrası bölünmüş politik ve sosyal yapısı PKK/PYD ile mücadelede Türkiye'nin icra ettiği terörle mücadele harekâtının zorluğunu ve uluslararası boyutunu ortaya koymaktadır. PKK/PYD terörist organizasyonu ile olan mücadele ABD için literatüdeki tanımıyla küçük bir savaş olabilir, ancak Türkiye Cumhuriyeti ve bölge devletleri için varoluşsal bir beka konusudur.

SONUÇ

Terörizm, Soğuk Savaş sonrası değişen iki kutuplu dünyadan sonra uluslararası ilişkiler literatüründe de öne çıkan bir sorun olmuştur. 11 Eylül 2001 terör saldırısı sonucu bu konu daha da önem kazanmış, milli güvenlik belgelerinde öncelikli tehditler arasında yer almıştır. Uluslararası ilişkiler teorilerinde asıl aktörler devletler olmalarına rağmen, Irak ve Suriye'de yaşananların ardından iç savaşlar sonucu Irak ve Suriye'nin başarısız devletler konumuna evrilmesi, Türkiye'nin terörle mücadelesinde devlet dışı terörist unsurların başarısız devletlerin topraklarında konuşlanmasına, daha da tehlikelisi ABD ve Rusya'nın da içinde yer aldığı karmaşık bir denklemde kalmasına neden olmuştur.

Başarısız devlet veya düşkün devlet kavramları da uluslararası ilişkiler literatüründe yer almaktadır. Terörizmin uluslararası boyut kazandığı durumlarda başarısız devletlere komşu olma sorununun boyutunu daha da artırmaktadır. ABD'nin askerî harekâtlarının da etkisiyle başarısız devlet konumuna düşen Irak ve Suriye'deki otorite boşluğu, iç savaşla birlikte terör örgütlerinin de güçlenmesine neden olmuştur. Başarısız devletlerin terörle mücadele konusunda dikkate alınmasını gerektiren diğer somut bir göstergesi de sınırlarında kontrol otoritesi ve yetisinin bulunmamasıdır. Bunun sonucu olarak, devletin otoritesi sadece başkent ve etnik olarak belirli bir veya daha fazla bölge ile sınırlı olup, başarısız devletler ülkelerinin tamamı üzerindeki meşrutiyet ve otoritelerini kaybederek bu haklarını başkentlerinde veya etnik tabanlarının hâkim olduğu belli bölgelerde sürdürürler Başarısız devletlerin diğer bir özelliği de ülke ve halk üzerindeki otorite zaafiyeti nedeniyle, büyük devletlerin ülke topraklarını üs olarak kullanması halk ise kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirebilmesidir.. ABD'nin terörizmle mücadelede söylem ve eylem farklılıkları bulunmaktadır. ABD'nin 2000 Yılı Milli Güvenlik Belgesi'nde başarısız devletlerin savaşları başlatabileceği, komşu ülkelere de istikrarsızlık getirebileceği belirtilmiş olsa da ABD uygulamada önce Irak'ta sonra Suriye'de aksi savaşları kendisi başlatmış ve istikrarsızlıklara neden olmuştur.

Soğuk Savaş döneminin Marksist ve Maoçu ideolojisi öğretilerine göre kurulan PKK/PYD, çakal peşine takılma stratejisi kapsamında, Soğuk Savaş döneminde Marksist ideoloji tabanlı ayrılıkçı gruplarla mücadele eden ABD ile iş birliği yapmaktadır. Bunda PKK/PYD terör örgütünün Amerikan emperyalizmine karşı Marksist ideolojiden ABD ile birlikteliğe evrilmesi fırsatçı bir vaka olarak gösterilebilir. ABD ise, NATO müttefikleri Türkiye'nin güvenlik hassasiyetlerini ihmal ederek, PKK/PYD terör örgütünü desteklemektedir. ABD'nin NATO müttefikleri Türkiye'ye karşı asimetrik dengelemeye giderek devlet dışı terörist unsurlarla hareket ettiği de ulaşılan sonuçlar arasındadır. NATO'nun terörle mücadele prensipleri arasında; müttefiklere destek başlığı altında, devletlerin tek başlarına kendi halklarının ve topraklarının terörizme karşı korunmasında birincil sorumluluğa sahip olsalar da NATO içinde müttefiklerin terör eylemlerini önleme, hafifletme, yanıt verme ve iyileştirme çabalarında iş birliği yapabilir ifadeleri bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin bir NATO üyesi olarak başta ABD olmak üzere bütün NATO üyesi devletlerden terörizme karşı harekâtında destek beklemesine rağmen tam tersi uygulamalara maruz kalmaktadır.

2010 yılından günümüze olan süreç incelendiğinde Suriye'nin iç savaş nedeniyle iç dengelemeye gidemediğini ve dolayısıyla karşılıklı ulusal menfaatlerin güçlendirilmesi kapsamında İran ve Rusya ile dış dengelemeye gittiğini belirtebiliriz. ABD'nin Afganistan ve Irak'tan çekilerek büyük güçler ile mücadele kapsamında Çin'e odaklanması Suriye'den de bir süre sonra çekileceğinin göstergesidir. Rusya ise 30 Eylül 2015'de Hama ve Humus'ta ilk hava saldırıları ile Suriye Devletine destek vererek iç savaşın gidişatını değiştiren bir aktör olmasına rağmen, Ukrayna Savaşı nedeniyle Suriye'deki desteğinin azalacağı tahmin edilmektedir.

Soğuk Savaş boyunca geçerli olan ve devletleri asıl aktör olarak kabul eden ve devletlerin stratejik rasyonel aktörler olduğunu varsayan neorealizm 21. yüzyılda yaşanan tek kutuplu dünyadaki gelişmeleri tam olarak açıklayamamaktadır. ABD'nin BM Güvenlik Konseyi olmadan 2003 yılındaki Irak'ı işgali ve işgal için öne sürdüğü gerekçelerin geçersizliğinin zaman içinde ispat edilmesi Türkiye'nin terörle mücadelesinde daha kapsamlı hareket etmesini gerektirmektedir. Irak'ın ABD tarafından işgaline karşı çıkan Fransa ve Almanya'nın politikaları yumuşak dengeleme kavramını uluslararası ilişkiler literatürüne kazandırmıştır. Türkiye'nin de yumuşak gücün bir çeşidi olan diplomatik çözümü işaret etmek stratejisi ile bölgedeki barışın ancak bölge ülkelerinin birlikte hareket etmesi ile sağlanabileceği mesajını vermesinin stratejik önem taşıdığı sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak uluslararası terörizmin çözümüne yönelik olarak Astana Sürecine Suriye, Irak ve Mısır'ın da katılarak ABD'ye karşı yumuşak dengeleme stratejisi uygulanması bu makalede tavsiye edilmektedir. Türkiye, Suriye ve Irak'ın diplomatik ilişkilerini terörizme karşı birlikte yürütmeleri hem bölgesel güvenlik hem de iyi komşuluk hukukunun da gereğidir.

KAYNAKÇA

- Bren, J. Vd. (2021). Identification of social, economic and security-political grounds for terrorism: useful tool or useless effort? *Obrana a Strategie*, 21(2):21
- Brooks, S. G. ve Wohlforth, W.C. (2008). *World out of balance*. Princeton University Press.

- Bulanık, G. (2022). *Suriye iç savaşında PKK/PYD terör örgütünün değişen vekâlet ilişkileri altında yatan nedenler*. Polis Akademisi Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Campos, N. F. ve Gassebner, M. (2013). International terrorism, domestic political instability, and the escalation effect. *Economics and Politics*, 25(1), 2013:27-47.
- Coggins, B. L. (2015). Does state failure cause terrorism? An empirical analysis (1999–2008). *The Journal of Conflict Resolution* 59, no. 3:455–83.
- Collier, P. Vd. (2009). Beyond greed and grievance: Feasibility and civil war. *Oxford Economic Papers* 61 (1):1–27.
- Council of the European Union. (2009). *A secure europe in a better World*. Publications Office of the EU. <https://doi.org/10.2860/1402>.
- Çağlar, A. (1997). Terör ve örgütlenme. *Amme İdaresi Dergisi* 30(3):119-133.
- Denny, E. K.ve Walter, B.F. (2014). Ethnicity and civil war. *Journal of Peace Research*, 51(2):199–212.
- Duyvesteyn, I. ve Worrall, J. E. (2017). Global strategic studies: A manifesto. *Journal of Strategic Studies*, 40(3):347–357.
- Eizenstat, S. E. Vd. (2005). Rebuilding weak states. *Foreign Affairs* 84 (1):134–46.
- Ellingsen, T. (2000). Colorful community or ethnic witches' brew? Multiethnicity and domestic conflict during and after the Cold War. *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 44(2):28-249.
- Fearon, J. D. ve Laiti, D.D. (2003). War ethnicity, insurgency. *The American Political Science Review* 97 (1):75–90.
- Folker, J.S. (2013). *Making sense of international relations theory*. (Second Edition) Lynne Rienner Publishers.
- Friedman, M. P. ve Long, T. (2015). Soft balancing in the Americas: Latin American opposition to U.S. Intervention, 1898–1936. *International Security*, 40 (1):120–156.
- Gleditsch, K. S. (2007). Transnational dimensions of civil war. *Journal of Peace Research*, 44(3):293–309.
- Gündüz, M. (2022). *Soğuk savaş sonrası PKK'nın ideolojik dönüşümü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Necmettin Erbakan Üniversitesi.

- Güneş, M.E. (2018). *Terör örgütü olarak PKK'nın siyasallaşmasında KCK'nın rolü.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi
- Hewitt, J.J. Vd. (2008). *Peace and conflict.* (1st ed.). Routledge.
- Kılavuz, M.T. (2020). Determinants of participation in protests in the Arab uprisings: Grievances and opportunities in Egypt and Tunisia. *Uluslararası İlişkiler*, Vol. 17 (67):81-96.
- Kis-Katos, K., Liebert, H. ve Schulze, G. (2011). On the origin of domestic and international terrorism. *European Journal of Political Economy*, vol. 27:17-36.
- Kılıoğlu, M. E. (2021). Suriye iç savaşı'ndaki Afganlar: İran devrim muhafızları Fatmiler Tugayı. *Ahi Evran Akademi*, 2(1):11-22.
- Laiti, J. D. F. ve D. D. (2018). Ethnicity, insurgency, and civil war. *The American Political Science Review*, 97(1):75–90.
- Lake, D.A. ve Rothchild, D. (1996). Containing fear: The origins and management of ethnic conflict. *International Security* 21(2):41–75.
- Lieber, K. A. ve Alexander, G. (2005). Waiting for balancing: Why the World is not pushing back. *International Security*, vol. 30(1):109–39.
- Lieberfeld, D. (2005). Theories of conflict and the Iraq War. *International Journal of Peace Studies*, 10 (2):1–21.
- Mason, R. Vd. (2016, 06 Temmuz). *Tony Blair: "I express more sorrow, regret and apology than you can ever believe."* *The Guardian*. Erişim tarihi: 15 Aralık 2022, <https://www.theguardian.com/uk-news/2016/jul/06/tony-blair-deliberately-exaggerated-threat-from-iraq-chilcot-report-war-inquiry>.
- Metz, S. (2000). New challenges and old concepts: Understanding 21st century insurgency. *Parameters*, no. Winter:1–12.
- Milliyet. (2004, 23 Ekim). *Öcalanın söylemi İmralı'da değişti.* milliyet.com. Erişim tarihi: 11 Kasım 2022, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/ocalanin-soylemi-imralida-degisti-392332>
- NATO. (2002). *Prague summit declaration.* *Nato.int*. Erişim tarihi: 11 Nisan 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm?selectedLocale=en
- NATO. (2016, 19 Ağustos). *NATO's military concept for defence against terrorism.* *Nato.int*. Erişim tarihi: 11 Kasım 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69482.htm

- Nexon, D. H. (2009). The balance of power in the balance. *World Politics*, 61(2), 330-359.
- Pape, R.A. (2005). Soft balancing against the United States. *International Security*, vol. 30(1):7-45.
- Phillips, B. J. (2015). Civil war, spillover and neighbors' military spending. *Conflict Management and Peace Science* 32(4):425-42.
- Primoratz, I. (1990). What is terrorism? *Journal of Applied Philosophy* 7(2):129-38.
- Posen, B.R. (1994). *The security dilemma and ethnic conflict*. Ethnic Conflict and International Security. Der. Michael E. Brown, Princeton: Princeton University Press.
- Rotberg, R. I. (2002). The new nature of nation-state failure. *The Washington Quarterly*, 25(3):83-96.
- Rotberg, R. I. (2003). *State failure and state weakness in a time of terror*, Brookings Inst. Press/World Peace Fdn.
- Schweller, R. L. (1994). Bandwagoning for profit: Bringing the revisionist state back in. *International Security*, vol. 19(1):72-107.
- Selehyan, I. ve Gleditsch, K. S. (2006). Refugee flows and the spread of civil war. *International Organization*, 60(2):335-366.
- Stewart, W. J. (2014). *How ideology became policy: The US war in Iraq and the Role of Neo-Conservatism*. Duke University.
- Suri, J. (2018, 19 Mart). *We ignore these iraq war lessons at our peril*. *cnn.com*, Erişim tarihi: 15 Aralık 2022, <https://edition.cnn.com/2018/03/19/opinions/iraq-war-lesson-is-diplomacy-suri-opinion/index.html>
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (2017). *PKK/KCK terör örgütünün Suriye kolu: PYD-YPG*. Erişim tarihi: 21 Aralık 2022, https://www.aa.com.tr/uploads/TempUserFiles/haber%2F2017%2F05%2FPPKK_KCK_Terrorist_Organisation_s_Extensi.pdf
- The White House. (1999). *A national security strategy for a new century*, Erişim tarihi: 29 Aralık 2022, <https://clintonwhitehouse4.archives.gov/media/pdf/nssr-1299.pdf>
- The White House. (2002). *The national security strategy of the United States of America*. Erişim tarihi: 29 Aralık 2022, https://history.defense.gov/Portals/70/Documents/nss/nss2002.pdf?ver=oyVN99aEnrA WijAc_O5eiQ%3d%3d

- The White House. (2019). *The national security strategy of the United States of America*. Erişim tarihi: 29 Aralık 2022, <https://history.defense.gov/Portals/70/Documents/nss/nss1999.pdf?ver=SL0909OTm51Ah0LQWBrRHw%3d%3d>
- Turk, A. T. (1982). Social dynamics of terrorism. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 463(1):119–128.
- U.S. Army. (2006). *Special operations forces*. FM 3-05 (FM 100-25).
- U.S. Army. (2008). *Special operations forces unconventional warfare*. FM 3-05.130.
- U.S. Joint Chiefs of Staff. (2013). Joint Publication 3-24: *Counterinsurgency*.
- Walt, S.M. (2009). Alliances in a unipolar world. *World Politics*, vol. 61(1):86–120.
- Walt, S.M. (2019). *The World wants you to think like a realist*. Erişim tarihi: 21 Aralık 2022, <https://foreignpolicy.com/2018/05/30/the-world-wants-you-to-think-like-a-realist/>
- Walt, S. ve Mearsheimer, J.J. (1994). An unnecessary war. *Foreign Policy Bulletin* 4 (134).
- Waltz, K. N. (2000). Structural realism after the Cold War. *International Security*, 25(1):5–41.
- Wucherpfennig, J. Vd. (2012). Ethnicity, the state, and the duration of civil war. *World Politics*, 64(1):79–115.

TÜRKİYE VE FRANSA’NIN AYAKLANMALARA KARŞI KOYMA YÖNTEMLERİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ: ŞEYH SAİD VE BÜYÜK DÜRZİ AYAKLANMALARI ÖRNEKLERİ **Arman SERT***

ÖZET

Bu çalışmada, devletlerin ayaklanmalar karşısında uyguladıkları yöntemlerin karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada Türkiye’de cumhuriyetin ilanını müteakiben 1925 yılında ortaya çıkan Şeyh Said Ayaklanması ile Birinci Dünya Savaşı sonrasında Fransız mandası olan Suriye’de gerçekleşen Büyük Dürzi Ayaklanması (1925-1927) örnek vaka olarak incelenmektedir. Temel araştırma sorusu; aynı dönemde ve yakın coğrafyalarda meydana gelen, alan yazında her ikisi de benzer şekilde mevcut otoriteye karşı barındırdığı dinî söylemler ve etnik milliyetçi motivasyonlarla ilişkilendirilen ayaklanmalar karşısında “Fransa ve Türkiye’nin nasıl cevap verdikleridir. İncelenen iki vakanın benzerliklerinin yanı sıra, Türkiye’nin kendi ulusal egemenliği ve toprak bütünlüğü içerisinde, Fransa’nın ise Suriye’de mandater devlet olarak bulunması konusundaki farklılık göz ardı edilmemektedir. Aksine, biri kendi ülkesinde diğeri ise manda topraklarında ortaya çıkan ayaklanmalar karşısında uygulanan yöntemlere odaklanılarak bunlar arasındaki benzerlik ve farklılıklar karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Çalışmadaki temel varsayım; Fransa ve Türkiye’nin ayaklanmalara karşı koyma faaliyetlerinin ilk bakışta yönetsel açıdan benzerlikler gösterse de bu ülkelerin uygulamalarında kendilerine has farklılıkların olduğudur. Nitekim araştırmadaki ön bulgular, iki devletin de operasyonel açıdan öncelikle güvenliği yeniden tesis etmeye odaklanarak, çoğunlukla konvansiyonel bir askeri yaklaşımla ve düzenli ordu birlikleriyle ayaklanmalara müdahale ettiğini göstermektedir. Ayaklanmacılarla halkı birbirinden ayırt etme, yasal çerçevede hareket etme ve meşruiyeti gözetme gibi konularda farklılıkların bulunduğu araştırmanın sonuçları arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye, Fransa, Ayaklanmaya Karşı Koyma (AKK), Şeyh Said Ayaklanması, Büyük Dürzi (Suriye) Ayaklanması.*

A COMPARATIVE ANALYSIS OF TÜRKİYE AND FRANCE’S COUNTERINSURGENCY METHODS: EXAMPLES OF SHEIKH SAID AND THE GREAT DRUZE INSURGENCIES

ABSTRACT

In this study, it is aimed to analyze the methods applied by the states against the insurgencies comparatively. In this context, the Sheikh Said Insurgency (1925-1926) emerged after the proclamation of the republic in Türkiye, and the Great Druze Insurgency (1925-

* Öğretim Üyesi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, armanst23@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7101-6702

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 24 Nisan 2023 / 24 April 2023

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 31 Mayıs 2023 / 31 May 2023

1927) in Syria, which became the French mandate after the First World War, are examined as case studies. The main research question is how France and Türkiye responded to the ethnic separatist insurgencies took place in the same period and in nearby geographies. In addition to these similarities, the difference between Türkiye in its national sovereignty and territorial integrity and France as a mandate state in Syria isn't ignored. On the contrary, the similarities and differences between counterinsurgency methods are comparatively examined. The basic assumption in the study is, although both states show some methodological similarities, they basically have unique differences in counterinsurgency. Thus, the preliminary findings show that both states countered with insurgencies with a mostly conventional approach and regular army units, focusing primarily on re-establishing security from an operational perspective. However, it is among the results that there are differences in issues such as discriminating the insurgents and the civilians, acting within the legal framework and considering legitimacy.

Keywords: *Türkiye, France, Counterinsurgency (COIN), Sheikh Said Insurgency, Great Druze (Syrian) Insurgency.*

GİRİŞ

Geçmişte meydana gelen vakalar, güncel durumdaki benzer olaylar için belirli ölçülerde veri sunmaktadır. Bu verilerin farklı yönleriyle analiz edilmesi, güncel durumda niteliksel olarak benzer vakalar ile karşılaşan karar alıcılar ve uygulayıcılara önemli bir bilgi birikimi oluşturulabilir. Çalışma kapsamında ise, geçmişten günümüze sayıları giderek artan ve gerek ulus devletlere gerekse uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehdit oluşturan ayaklanma vakaları konu edilmiştir.

Buna ilave olarak, ayaklanmalar ve bunlarla mücadele konusundaki tarihsel vakaların incelenmesinde gözetilmesi gerekli bazı temel hususların olduğu düşünülebilir. Bunlardan ön plana çıkan bir husus her bir vakanın siyasi, sosyal, ekonomik ve askeri gibi farklı boyutlarda kendine has ve karmaşık dinamikleri barındırmasıdır. Bir diğeri ise, bu türden faaliyetlerin meydana geldikleri dönemdeki özgün koşullar dahilinde incelenmesidir. Buna paralel olarak bu çalışmada ele alınan benzer tecrübelerle ilişkin örnek vakalar gerçekleştikleri zamansal bağlam içerisinde, kendine özgü koşul ve dinamiklerle incelenmeye çalışılmıştır.

Her ne kadar her bir ayaklanma vakasında nitelik bakımından özgün birtakım farklılıklar söz konusu olsa da günümüzde meydana gelen ayaklanma hareketlerinin doğasının, geçmiştekilere benzer birtakım süreklilikler gösterdiğini söylemek de yanlış olmayacaktır. Buna bağlı olarak günümüzde ayaklanmalarla karşı karşıya kalan ülkeler etkin bir strateji, model, doktrin veya yaklaşım geliştirme çabası içerisindedir. Bu konuyla

ilgili hem kendilerine hem de diğer ülkelere ait geçmiş tecrübeleri irdeleyerek başarılı veya başarısız olarak görülen uygulamaları sistematik bir şekilde yeniden ele alma ihtiyacı duyulmaktadır. Nitekim bu türden benzer tecrübeleri tarihsel perspektifte çokça görmek mümkündür. Örneğin benzer anlatıları, sömürgelerdeki küçük savaşlarda (*small wars*) Birleşik Krallık asker-valilerinden; İspanyol gerillalarına karşı Napolyon ordularından; komitacılar, eşkıyalar ve çetelerin büyük ölçüde etkili olduğu Balkanlar ve Arap Yarımadası'ndaki ayaklanmalara karşı Osmanlı subaylarından; Cezayir'deki ayaklanmalar karşısında Fransız subaylarından; Viet Konglara karşı önce Fransız sonra Amerikan askerlerinden; Afganistan ve Irak'a yönelik işgalleri bir süre sonra ayaklanmaya karşı koyma operasyonlarına dönüşen Amerikan ordusundan elde etmek mümkündür. Yine, yakın ve somut örnekler olarak Orta Doğu ülkelerinin bir kısmında meydana gelen ve Arap Baharı olarak nitelendirilen olaylar ile Suriye'de yaşananlar, ayaklanmaların ilerleyen dönemde de mevcut otorite ve düzene karşı birer tehdit olarak algılanmayı sürdüreceğine işaret etmektedir. Dolayısıyla, bu türden tehditler karşısında benimsenecek yaklaşım ve uygulanabilecek yöntemlerin özellikle geçmiş tecrübeler ve alınacak dersler bağlamında incelenmesinin, günümüzdeki ayaklanmalarla mücadeleye dair veriler sunması bağlamında önemli bir araştırma konusu olduğu değerlendirilmektedir.

Teorik olarak ayaklanma kavramını, merkezinde “halk” olan bir siyasal şiddet türünün yalnızca bir yönü olarak tasvir etmek mümkündür. Bu yönden bakıldığında ayaklanma kavramını genel olarak, bir devletin hükümetine veya başka bir şekilde inşa edilmiş bir otoriteye karşı, mevcut siyasi otorite ve iktidarı ortadan kaldırmaya veya ele geçirmeye yönelik şiddet içeren hareketler şeklinde tanımlamak mümkündür (Tucker, 2013, s. 15). Esasen bu çalışmanın odak noktasını oluşturan diğer bir yönünü ise, mevcut otoritelerin ayaklanmalar karşısında verdikleri tepkiler oluşturmaktadır. Konuya ilişkin güncel çalışmalarda² bu tepkilerin “ayaklanmaya karşı koyma (AKK/*counterinsurgency*/COIN)”³ olarak

² Konuya ilişkin son dönemde yapılan bazı örnek çalışmalarda “ayaklanmaya karşı koyma” kavramının kullanımını daha detaylı incelemek için bakınız: (Gray, 2012; Porch, 2013; Scheipers, 2014; Egnell ve Ucko, 2015; Byman, 2016; Frémeaux ve Reis, 2016; Newsinger, 2016; Demir, 2020).

³ Çalışmada, İngilizce alan yazında sıklıkla “*counterinsurgency*” ve kısaltılmış hali “COIN” şeklinde kullanılan bu kavramın, kavram bütünlüğünü sağlamak için “ayaklanmaya karşı koyma” ve kısaltması “AKK” olarak kullanılmıştır.

kavramsallaştırıldığı görülmektedir. Bu haliyle; ayaklanmaların mevcut otoriteye karşı bir tehdit olarak algılanması ve bu yönde bir problem konusu oluşturmasının yanı sıra, halkın da bir şekilde dahil olduğu karmaşık bir olgu olan ayaklanmalar karşısında ne türden yöntemlerin kullanılacağı da başlı başına önem arz etmektedir.

Bu kapsamda bu çalışmada, 1923 yılında Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanını müteakiben 1925 yılında ortaya çıkan Şeyh Said Ayaklanması ile Birinci Dünya Savaşı sonrasında Fransa mandası olarak kabul edilen Suriye’de Fransız yönetimine karşı aynı dönemlerde meydana gelen Büyük Dürzi⁴ Ayaklanması (1925-1927) birer örnek vaka olarak incelenmektedir.

Araştırmada cevabı aranan temel soru; aynı dönemde ve yakın coğrafyalarda meydana gelen, alan yazında her ikisi de barındırdığı dinî söylemler ve etnik milliyetçi karakteristiği bakımından ön plana çıkan ayaklanmalar karşısında Fransa ve Türkiye’nin nasıl cevap verdikleridir. İncelenen iki örnek vakanın bahse konu benzerliklerinin yanı sıra, Türkiye’nin kendi ulusal egemenliği ve toprak bütünlüğü içerisinde, Fransa’nın ise Suriye’de mandater devlet olarak bulunması konusundaki farklılık göz ardı edilmemektedir. Aksine, biri kendi ülkesinde diğeri ise manda topraklarında ortaya çıkan ayaklanmalar karşısında uygulanan yöntemler karşılaştırılarak bunlar arasındaki benzerlik ve farklılıklar incelenmektedir.

Çalışma nitel bir araştırmaya dayanmaktadır. Belirlenen iki örnek vaka, oluşturulan kategoriler dahilinde karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir. Bu kategoriler; “operasyonel faaliyetler, halka yönelik yaklaşımlar, meşruiyeti gözetme ve yasalara uygun hareket etme” olarak belirlenmiştir. Kategoriler dahilinde yapılan analizler esnasında doküman incelemesinden faydalanılmıştır. Veriler ise; T.C. Cumhurbaşkanlığı arşivleri, TBMM tutanakları, her iki ülkenin resmî kurumlarına ait belge ve raporlar, devletlerin üst düzey politik-askerî karar alıcılarının söylem ve yazıları, o dönemde çıkarılmış kanunlar ve yasal düzenlemeler, ayaklanmaya karşı koymaya yönelik resmî askerî yayınlar, Milletler Cemiyeti arşivlerindeki resmî dokümanlardan toplanmıştır.

⁴ Büyük “Dürzi” Ayaklanması’nın çeşitli kaynaklarda Büyük “Suriye” Ayaklanması olarak ifade edildiği de belirtilmelidir.

Bu kapsamda çalışmada öncelikle; ayaklanmalar ve ayaklanmaya karşı koyma kapsamındaki kuramsal ve kavramsal çerçeve ele alınacaktır. Akabinde, Büyük Dürzi ve Şeyh Said Ayaklanmalarının derinlemesine tarihsel anlatımlarından ziyade temel dinamikleri incelenecek ve iki ülkenin ayaklanmaya karşı koyma yöntemlerine odaklanılarak bunlar arasında ön plana çıkan hususlar ortaya koyulacaktır. Sonuç olarak ise tüm bu faaliyetler; güvenlik boyutundaki operasyonel faaliyetler ile daha ziyade siyasi, sosyal ve ekonomik boyuttaki faaliyetleri içeren halka yönelik yaklaşımlar, meşruiyeti gözetme ve yasalara uygun hareket etme kategorileri dahilinde karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir.

1. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Ayaklanma

Ayaklanmalar, siyasal şiddetin bir türü olarak nitelendirmekle birlikte siyasal şiddeti; *“bir siyasi topluluk içerisindeki siyasi rejime, siyasal aktörlere ve bunların politikalarına karşı kolektif saldırılar”* olarak tanımlamak mümkündür (Gurr, 1971, ss. 3-4). Ancak siyasal şiddet türleri arasında kesin çizgilerle bir ayırım yapmak veya objektif ve dar bir tanımlamada bulunmak oldukça güçtür. Nitekim gerilla savaşı, terörizm, isyan, kalkışma ve ayaklanmalar gibi kavramların alan yazında kimi zaman iç içe veya birbiri yerine kullanıldığı sıklıkla görülmektedir.

Bu bağlamda ayaklanmalar; *“mevcut otorite ile yönetimde olmayan bir grup arasındaki mücadelede, ikincinin çeşitli politik araçları ve şiddeti kullanarak birincinin meşruiyetini kaldırmak veya bazı reformlar gerçekleştirmek için uyguladığı faaliyetler”* olarak ifade edilebilir (O'Neill, 2005, s. 23). Burada mevcut otorite; bir devlet ya da bir grup devlet veya işgalci güçler olarak da ifade edilebilirken, yönetimde olmayan grup ise bir veya birden fazla halk tabanlı grup olabilmektedir. Bir diğer tanımlamaya göre ayaklanmalar, *“önceden var olan aşiret, kabile, aile veya etnik, siyasi ve dinî grup gibi toplumsal ağlardan gelişen ve karmaşık bir sosyal, fiziksel ortamda var olan halk merkezli siyasal şiddet hareketleridir”* (Kilcullen, 2006a, s. 29). Görüleceği üzere bu faaliyetlerin özü, mevcut otoriteye karşı belirli bir siyasal iktidar ya da nüfuz elde etmenin bir yoludur. Ayrıca, bir sorunun ulusal ya da uluslararası topluluğun dikkatini çekmesini sağlaması açısından da elverişlidir (Beckett, 2005, s. 1).

Bu tanımlamalardan hareketle, daha önce belirtildiği üzere, bu çalışmada ele alınan ayaklanma vakalarının birinde mevcut otorite kendi ülkesinin toprak bütünlüğü içerisinde bir ulus devlet iken diğerinde ise manda yönetimidir. Her ne kadar bu durum ilk bakışta her iki vaka için bir ayrıma işaret etse de ele alınan vakaların kavramsal olarak birer ayaklanma olarak nitelendirilmesine ve mevcut otoritelerin uyguladıkları ayaklanmalara karşı koyma yöntemleri bağlamında incelenmesine engel teşkil etmediği değerlendirilmektedir. Dahası, mevcut otoriteler açısından bu tür bir ayrımın, karşı karşıya kalınan benzer dinamiklere sahip ayaklanmalarla mücadelede hangi yöntemlerin uygulanacağı bakımından farklılıklar oluşmasına etki ettiği de savunulabilir.

Netice olarak ayaklanma vakalarında, yönetimde olmayan bir grubun, konvansiyonel askerî faaliyetler veya hızlı bir şekilde iktidarı kendi eline geçirme gibi daha ziyade geleneksel yöntemleri kullanarak politik hedeflerine ulaşamadığı veya ulaşamayacağı kanaatine vardığı zaman benimsediği bir strateji söz konusudur. Hatta bu strateji içerisinde kullanılan baskın, pusu, düzenli birliklerin yan ve gerilerine saldırma gibi vur-kaç tarzı yöntem ve taktiklerin, görece zayıf olanın silahı şeklinde tanımlandığına alan yazında sıklıkla karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla bu durumun; geleneksel olmayan, alışılmadık veya beklenmeyen bir karaktere sahip özgün bir stratejiye işaret ettiği söylenebilir. Bu stratejiye karşı mevcut otoritelerin verdikleri tepkiler ve kullanılan yöntemler ise bu çalışmanın odak noktası olmakla birlikte alan yazında sıklıkla “ayaklanmaya karşı koyma” olarak kavramsallaştırılmaktadır.

1.2. Ayaklanmaya Karşı Koyma

Ayaklanmaya karşı koyma kavramına ilişkin tanımlamalar incelendiğinde, kavramın aslında bir süreç olarak değerlendirildiğini ve bir ayaklanmanın ortaya çıkma ve gelişimine tam tersi bir sürecin bir şekilde yönetilerek geriye doğru işletilmesini belirttiği anlaşılmaktadır. Genel bir ifadeyle ayaklanmaya karşı koyma; bir ülkenin meşru hükümeti tarafından, kendisine yönelik bir ayaklanmayı önlemek, engellemek, bastırmak ve sona erdirmek için gerçekleştirilen çeşitli boyutlardaki uygulamaların bir kombinasyonunu içermektedir (Guide to the Analysis of Insurgency, 2012, s.1).

Diğer taraftan ayaklanmalar; doğası, kökenleri ve içerisinde uygulanan özellikle gayrinizami yöntem ve taktikler bağlamında en az geleneksel savaşlar kadar eski bir olgu olarak görülebilmektedir. Bununla birlikte, Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönem de dahil olmakla birlikte özellikle Soğuk Savaş'ın ilk dönemlerine genel olarak, “ayaklanmaların altın çağı” nitelendirilmesinin yapıldığına ve bunlara karşı koyma faaliyetlerinin ise “geleneksel” ayaklanmalara karşı koyma şeklinde ele alındığına rastlanılmaktadır. Bu dönemde özellikle konvansiyonel yaklaşımla askerî operasyonların icrası ve bozulan asayiş ve güvenliği yeniden temin etmeye yönelik faaliyetlerin ön plana çıktığı söylenebilir. Bu dönemden itibaren ayaklanmalara karşı koyma kapsamında yapılan kavramsal, kuramsal tartışmalar ve çok boyutlu araştırmaların günümüze kadar artarak devam ettiği ve artık “modern” ayaklanmaya karşı koyma olarak nitelendirildiği de görülmektedir (Kilcullen, 2006b, ss. 111-115).

Güncel durumda ise ayaklanmalara karşı koyma bağlamında geleneksel ve modern olarak nitelendirilebilen yaklaşımların hibrit bir şekilde incelendiği görülmektedir. Bu kapsamda, ayaklanmalar karşısında güvenlik boyutunda icra edilen askerî operasyonlar ile asayiş ve güvenliğe ilişkin faaliyetlerin yanı sıra toplumsal, ekonomik ve siyasi gibi çeşitli boyutlardaki faaliyetlerin bir arada ve eşgüdümlü yürütülmesinin daha etkili olduğu savunulmaktadır (Marston ve Malkasian, 2011, ss. 16-17). Daha önce de belirtildiği üzere ayaklanmalar halk merkezli siyasal şiddet türüdür. Dolayısıyla bir ayaklanmanın yalnızca askerî açıdan bastırılmasının ya da ayaklanmacıların etkisiz hale getirilmesinin ötesinde halkı merkezine alan politikaların ve halkın hem gönlüne hem de zihnine hitap edebilecek yaklaşımların geliştirilmesinin önem arz ettiğinin de alan yazında genel olarak kabul edildiği görülmektedir. Ancak bu türden teorik yaklaşımların uygulamaya geçirilerek istenilen ölçüde başarı elde edilmesinin kolay olmayacağı açıktır.

Öte yandan, belirtilen boyutlar çerçevesinde ayaklanmalara karşı koymada başarılı ve başarısız olarak ayırt edilebilen uygulamalar olsa da geçmişten günümüze verilen bu mücadelelerin en nihayetinde geleneksel silahlar ve yöntemler kullanan düzenli ordu birliklerinin belirli doktrinler ve askerî hareket tarzları dahilinde giriştiği ve konvansiyonel olarak da nitelendirilen bir savaştan ayrı olarak ele alındığı söylenebilir. Nitekim ayaklanmacılar kendi siyasal otoritelerini kurmak için mevcut siyasal otoriteyi

yıpratmaya, yıkmaya veya devirmeye, ayaklanmaya karşı koyanlar ise mevcut siyasi yapıları önceki haline getirmeye ve ayaklanmacıların faaliyetlerini azaltmaya ya da ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Bu nedenle ayaklanmaya karşı koyma temel olarak, kurulu bir otorite ve destekçileri ile ayaklanmacılar ve destekçileri arasında gerçekleşen silahlı bir siyasi rekabettir. Dolayısıyla bu mücadelelerde ayaklanmaya karşı koyma, bir ayaklanmayı askerî açıdan sona erdirmekten ayaklanmanın temel nedenlerini ele alıp bu gerekçeleri ortadan kaldırmaya kadar tasarlanmış, eş zamanlı ve kapsamlı olarak yürütülen hem sivil hem de askerî gayretleri ihtiva etmektedir (JP 1-02, 2016, s. 53; JP 3-24, 2018, s. 37).

Buradan hareketle ayaklanmaya karşı koymayı, mevcut otoritelerin ayaklanmalar ile mücadele için uyguladığı bütün faaliyetleri tanımlayan bir şemsiye terim olarak nitelendirmek mümkündür. Yukarıdaki tanımlamalardan anlaşıldığı üzere, günümüzde ayaklanmaya karşı koyma faaliyetlerinde sadece askerî yöntemler değil siyasi, ekonomik ve sosyal boyutlardaki faaliyetler de ön plana çıkmaktadır. Bu çok boyutlu faaliyetler açısından bir hükümetin ayaklanmaya karşı koyma yaklaşımının odak noktaları; ayaklanmacılara karşı askerî güç kullanmaktan, halkın güvenliğini temin etmek veya ayaklanmacıları ve destekçilerini cezalandırmaya kadar geniş bir ölçüde kategorize edilebilir (Guide to the Analysis of Insurgency, 2012, s. 16). Aslında, her yaklaşımda ayaklanmacılara karşı belirli ölçüde kuvvet veya askerî güç kullanılmakla birlikte diğer yöntemler de göz önünde bulundurulduğunda seçilen bir vakanın analizinde hangi karşı koyma uygulamalarına ağırlık verildiğinin farklılık yarattığı söylenebilir.

Her ne kadar bir takım benzerlik ve farklılıklardan söz edilebilse de bir ülkenin ayaklanma karşısında benimsediği yaklaşım muhtemelen; o ülkenin tarihsel deneyimine, kültürüne, içinde bulunduğu coğrafyaya, askerî yeteneklerine/kapasitesine, mevcut otoritenin niteliğine, halkın tutumuna ve ayaklanmanın karakterine bağlı olarak değişebilir (Heuser ve Johnson, 2016, ss. 1-2). Dahası hükümet, benimsediği yaklaşımı değiştirebilir ve zaman içerisinde gelişen ve değişen durumlar göz önünde bulundurularak pragmatik açıdan odağını ayarlayabilir. İlerleyen süreçte farklı vakalar karşısında karar alıcılar tarafından genellikle tekrarlanan veya kendi içerisinde süreklilik arz eden özgün bir tarza da sahip olabilir (Guide to the Analysis of Insurgency, 2012, s. 16).

Öte yandan, ayaklanmalar ve ayaklanmalara karşı koyma konularının günümüzde çoğunlukla Avrupalı ve Amerikalı araştırmacılar tarafından ilgi gördüğü yine alan yazında yapılan hızlı bir tarama ile anlaşılabilir. Özellikle de Fransa, Birleşik Krallık ve ABD'nin ayaklanmalara karşı koymada kendi içerisinde süreklilik içeren birtakım faaliyetlerle oluşan özgün davranış kalıpları veya tarzları olduğunu savunan çeşitli akademik çalışmalar mevcuttur (Heuser ve Johnson, 2016, s. 10). Bu tür fikirler genel olarak, ülkelere has toplumsal ve kültürel dinamikler ile tarihsel bağlamdan beslenmektedir.

Bununla birlikte, bu araştırma kapsamında incelenen ülkelerden biri olan Fransa'nın yukarıda belirtildiği üzere ayaklanmaya karşı koyma yaklaşım ve uygulamalarına ilişkin çokça çalışma mevcut iken, aslında ayaklanmalar konusunda oldukça fazla tecrübeye sahip bir başka ülke olan Türkiye'yi ele alan bu türden çalışmaların sınırlı sayıda olduğu söylenebilir. Genellikle vaka odaklı çalışmaların yapıldığı Türkçe alan yazında, konuya ilişkin bir yandan kuramsal bakış açısının eksik kaldığı diğer yandan ise kavramların, stratejilerin, yöntemlerin ve ayaklanmalara karşı koymada ülke geleneklerinin bu çalışmalar içerisinde yeterince yer almadığı da savunulmaktadır (Demir, 2020, s. 1).

Türkiye'de bu konudaki az sayıdaki önemli çalışmalardan biri olarak Edward J. Erickson'un (2013) orijinal başlığı "*Ottomans and Armenians: A Study in Counterinsurgency*" olan ve 2015 yılında Türkçeye "Osmanlılar ve Ermeniler Bir İsyanın ve Karşı Harekâtın Tarihi" adıyla çevrilen kitabı örnek gösterilebilir. Kitabın ana teması, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı esnasındaki ayaklanmalara karşı koyma tecrübesine ve uyguladığı yöntemlere yöneliktir. Nitekim bu çalışmada yazar, savaş devam ederken Anadolu'da ortaya çıkan Ermeni ayaklanmalarında Ermeni etnik nüfusunun tehciri olarak bilinen bir olayı, ayaklanmaya karşı koymaya yönelik yöntemler bağlamında başta İngiltere ve Fransa olmak üzere çeşitli ülke tecrübeleriyle de karşılaştırarak ele almasıyla farklı bir bakış açısı sunmuştur. Bu bağlamda, özellikle ayaklanmaya karşı koyma bağlamında oldukça fazla tecrübeye sahip olan Türkiye'yi de ele alacak şekilde iki farklı devleti kapsayan bu çalışmanın konusunun alan yazına katkı sunabileceği değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan, yabancı alan yazında Fransa'nın ayaklanmalara karşı koyma deneyimlerinin, Fransız İhtilali sürecindeki olaylar ile özellikle

Vendee Ayaklanmaları ve 19'uncu yüzyıl başındaki Yarımada Savaşı (*Peninsular War*) esnasındaki gelişmelere kadar götürüldüğü görülmektedir. Bununla birlikte, bu araştırmalar genellikle 1830'larda Cezayir'in işgali süreciyle başlatılmaktadır. İlerleyen süreçle birlikte Fransa'nın ayaklanmaya karşı koymaya yönelik bütüncül tecrübelerinin 1962 yılında Cezayir'in bağımsızlığına kavuşmasına kadar götürülerek incelendiği, çoğunlukla sömürgelerde meydana gelen olaylarda elde edilen tecrübeler içerisinde de özellikle Cezayir ve Vietnam'da yaşananların daha fazla irdelendiği söylenebilir (Durand, 2010, s. 11; Frémeaux, 2012, s. 49; Frémeaux ve Reis, 2016, s. 51).

Ayrıca, Fransa'nın ayaklanmaya karşı koyma tecrübeleri ile ilgili çalışmalarda; Louis-Lazare Hoche, Louis-Gabriel Suchet, T. Robert Bugeaud, Joseph Gallieni, Louis Hubert Gonzalve Lyautey, Charles Lacheroy, Roger Trinquier ve David Galula kendilerine sıklıkla yer bulan Fransız asker ve teorisyenlerdir. Bu kişilerin tecrübelerine binaen yazdıkları eserler ise, Fransa'nın ayaklanmaya karşı koyma konusundaki özgün tecrübelerini ve uygulamalarını analiz etmeye imkân sağlayan örnekler sunmakla sınırlı kalmamakta, ayaklanmalara karşı koyma açısından daha geniş bir çerçevedeki kuramsal ve kavramsal çalışmalara katkı sağlamaktadır. Örneğin, 1912-1925 yılları arasında Fas'ta görev yapan bir Fransız subayı olan Louis Hubert Gonzalve Lyautey'in bölgedeki ayaklanmalar karşısında sert tedbirlerin yanı sıra halkın refah seviyesini artırarak Fransız yönetimine boyun eğmesini sağlamaya yönelik önlemlerden oluşan bütünlüklü faaliyetleri, ilerleyen dönemde alan yazında halkın kalbini ve zihnine hitap eden bir karşı koyma yaklaşımı şeklinde ifade edilecek uygulamaların öncüllerinden birisi olarak ifade edilmektedir. Bunların arasında Fas'ta limanlar, hastaneler, su şebekeleri, okullar, demiryolları, karayolları, enerji hatları ve diğer altyapı tesislerinin inşası gibi faaliyetler yer almaktadır. Hatta, bu tarz bir yaklaşımın 21. yüzyılda ABD'nin Irak ve Afganistan'daki halk-merkezli olduğu iddia edilen uygulamalarının özünü oluşturduğu belirtilmektedir (Boot, 2014, ss. 157-161). Buna benzer şekilde tarihsel perspektifte Fransa'nın karşı koyma tecrübeleri içerisinde; yerleşim yerlerini yakma ve yıkma faaliyetlerinden ayaklanma bölgesindeki halkın mallarına el koymaya, "*ratissage*" adı verilen büyük çaplı askerî birliklerle icra edilen arama-tarama tarzı operasyonlardan "*hareketli küçük birliklerin (colonnes mobiles)*" kullanılmasına, kimi zaman işkence yöntemlerini de barındıran istihbarat ve sorgu faaliyetlerinden milis kuvvetlerin

kullanılmasına, “yağ damlası (*tache d'huile*)”⁵ yönteminden halkı zorla yerinden etmeye, ayaklanmacıların yaşam alanını daraltmayı ve boyun eğmelerini sağlamayı hedefleyen “*razzia*” adlı operasyonlarından “Arap büroları (*bureaux arabes*)” oluşturulmasına, salt askerî tedbirlerden hem askerî hem de ekonomik ve siyasi tedbirlerin bir arada uygulanmasına kadar geniş bir çerçevedeki yöntemler⁶ bulunmaktadır (Demir, 2020, ss. 99-106; Sert, 2020, s. 62).

Bu bağlamda, farklı ülkelerin siyasi, sosyal, ekonomik ve güvenlik boyutları içerisinde ayaklanmaya karşı koymada ön plana çıkan tutum ve davranışları incelenmeye devam edilmektedir. Bununla birlikte günümüzde ayaklanmaya karşı koymanın kuramsal açıdan temel olarak iki farklı biçimde açıklandığı görülmektedir. Bunlardan ilki; “düşman-merkezli yaklaşım (*enemy-centric approach*)”, ikincisi ise “halk-merkezli yaklaşım (*population-centric approach*)” olarak belirtilmektedir (Kilcullen vd., 2009, s. 14).

Bunlardan ilki olan düşman-merkezli kuramda, ayaklanmaya karşı koyma organize bir düşman ile mücadele olarak kavramsallaştırılmaktadır. Yine, faaliyetlerin ayaklanmacı örgütün/grubun üzerine yoğunlaştırıldığı belirtilmektedir. Bu kuramsal yaklaşım, birincil görev olarak adeta “düşman” şeklinde algılanan grubun yenilgiye uğratılmasını görürken, diğer faaliyetleri ise destekleyici çabalar olarak vurgulamaktadır. Bu yaklaşımı “önce düşmanı mağlup et” şeklinde özetlemek mümkündür (Kilcullen vd., 2009, s. 14). Genellikle; geniş çaplı düzenli ordu birlikleriyle icra edilen “kuşat ve ara (*cordon and search*)” ve “ara ve yok et (*search and destroy*)” türü askerî faaliyetler şeklinde karakterize edilmektedir (Guide to the Analysis of Insurgency, 2012, s. 16).

Bu türden bir yaklaşımın güvenlik boyutundaki faaliyetleri ve kuvvet kullanımını önceliklendirerek özellikle de halkın arasında varlık gösteren ayaklanmacı grubu arama, bulma ve etkisiz hale getirmeyi ön plana çıkardığı söylenebilir. Bu bağlamda, ayaklanmacıların halktan ayırt edilmesi veya

⁵ Yağ damlası yöntemini kısaca; “bir alanı askerî birliklerle işgal et, emir-komutayı tek elde topla, işgal edilen alanda güvenliği temin et, sivil gelişimi/kalkınmayı teşvik et, otoriteyi kur, başka bir alanı işgal ederek aynı faaliyetleri sırasıyla uygula” şeklinde formüle etmek mümkündür (Durand, 2010, s. 13; Sert, 2020, s. 53).

⁶ Ayaklanmaya karşı koyma kapsamında Fransa da dahil olmak üzere farklı ülke tecrübelerini derinlemesine inceleyen bir çalışma için bakınız: Demir, C. K. (2020). *Ayaklanmalar ve Ayaklanmalara Karşı Koyma: Kavramlar, Stratejiler ve Ülke Tecrübeleri*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

nasıl ayırt edileceği ve kuvvet kullanma esnasında bu ayırım gözetilerek hareket edilip edilmediği önemli bir husus olarak belirlemektedir. Bu nedenle bu çalışmadaki analiz için “kuvvet kullanımını içeren güvenlik boyutundaki operasyonel faaliyetler” ayrı bir kategori olarak belirlenmiştir.

İkinci olarak belirtilen halk-merkezli kuramın temelinde ise, ayaklanmanın ortaya çıktığı ortamdaki halk desteğinin kazanılması veya sürdürülmesi yer almaktadır. Aslında geçmişte de örnekleri bulunan bu kuramsal yaklaşımın öncüllerinden biri olarak sayılabilecek Santa Cruz de Marcenado (1684-1732) “Askerî Yansımalar (*Reflexiones Militares*)” adlı kitabında, bir ayaklanmanın erken dönem belirtilerinin nasıl tespit edileceği, nasıl önleneceği ve nasıl mücadele edileceği üzerine odaklanmış ve ayaklananların siyasi, sosyal ve ekonomik boyuttaki şikayetlerine çözüm olarak ayaklanmanın temelinde yatan nedenlere yönelik bir yaklaşımı savunmuştur (Heuser, 2010, ss. 39-40).

Diğer bir husus ise, ayaklanmacı gruba karşı doğrudan bir askerî harekât zorunlu görülse dahi nihai başarı kriterinin askerî bir harekâtın sonuçlarıyla doğrudan veya tamamen ilişkilendirilmemesi gerektiğidir. Bu bağlamda ön plana çıkan bir yöntem ise “kalpleri ve zihinleri kazanma (*winning hearts and minds*)” olarak adlandırılmaktadır. Bu türden bir bakış açısına göre temel referans noktası halkın desteğinin elde edilmesidir. Ayaklanmalara karşı koyma faaliyetlerinde askeri yöntemlerin yanı sıra siyasi, ekonomik, kültürel ve manevi açıdan gerçekleştirilecek uygulamaların birlikte yönetilmesinin önemi vurgulanmaktadır (Demir, 2020, s. 90).

Bu yaklaşımın ağırlık merkezini ise, hükûmetin halkla arasındaki ilişkisi, halkın hükûmeti meşru olarak algılaması ve desteği oluşturur. Bu bakımdan mevcut otoritenin meşruiyetini sürdürmesi veya meşru olarak algılanması önemlidir. Böylelikle bu yaklaşımda önceliğin halkın korunmasına, halkın güvenliğinin sağlanmasına ve halkın desteklenmesine verildiği söylenebilir (Kilcullen vd., 2009, s. 14). Temel olarak ise “temizle-tut-inşa et (*clear-hold-build*)” şeklinde ifade edilen faaliyetler ile karakterize edilir. Bu faaliyetlerin ilk örneklerinden biri olarak, 1948-1960 yılları arasında İngilizlerin Malaya’daki ayaklanmalar karşısında uyguladığı ve temelde güvenliği yeniden temin etmek için ayaklanmacılar ile halkın birbirinden ayrılması fikrini barındıran “temizle ve tut (*clear and hold*)” yöntemi gösterilmektedir. Bu yöntemin Malaya’daki teorisyeni ve

uygulayıcısı olan Robert Thompson'a göre mevcut otorite tarafından ayaklanmaya karşı koymaya yönelik genel bir plan oluşturulmalı ve bu plan ayaklanmacıları yalnızca etkisiz hale getirmeye değil, siyasi boyuttaki yıkıcı faaliyetleri bertaraf etmeye de yönelik olmalıdır. Bu nedenle ayaklanmacıların temel faaliyetlerini gerçekleştirdiği bölgelerde öncelikle güvenlik temin edilmelidir. Bu doğrultuda ayaklanma bölgesi ayaklanmacılardan temizlenmeli, aşama aşama ayaklanmacılardan temizlenen bölgelerde ise üs bölgeleri oluşturularak güvenlik birimlerinin sayısı artırılmalıdır (Thompson, 1966, ss. 50-58). Bu yöntem daha sonraları ABD ordusu tarafından geliştirilerek “temizle-tut-inşa et” şeklinde formüle edilmiştir. Bu geliştirilmiş biçimde ise karşı koyan taraf; bir taraftan ayaklanmanın ortaya çıktığı bölgeyi ayaklanmacılardan temizler, ayaklanmacıların tekrar faaliyet göstermemesine veya geri dönmemesine yönelik tedbirler alarak otoritesini korurken, diğer taraftan da halkın ihtiyaçlarını veya isteklerini de içerecek şekilde siyasal, sosyal ve ekonomik boyuttaki yönetim ve kalkınma programları vasıtasıyla sürdürülebilir bir halk desteği inşa eder (Guide to the Analysis of Insurgency, 2012, s. 16). Ancak burada, halk-merkezli yaklaşımların her zaman kuvvet kullanımını içermeyen tedbirlerden oluşan yöntem ve uygulamaları kapsadığına dair bir algılamının doğru olmayacağını da belirtmek gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, halk-merkezli yaklaşımlar sosyal, siyasal ve ekonomik boyuttaki faaliyetlerle birlikte çeşitli seviyelerde zor ve kuvvet kullanımını gerektiren faaliyetleri de içerebilmektedir. Dolayısıyla “halka yönelik yaklaşımlar” açısından bu ayırt edici husus çalışmadaki bir diğer kategoriye oluşturmaktadır.

En nihayetinde ayaklanmalara karşı koyma açısından önemli olan; ayaklanmayı henüz başlamadan veya yayılmadan önleme ve engelleme, eğer bunda başarısız olunup ayaklanma başlar ve genişler ise en kısa sürede sona erdirme, sona erdirildikten sonraki dönemde ise benzer bir olayın tekrar etmesini tetikleyecek etkenleri ortadan kaldırabilme düşüncesidir. Bu çerçevede, icra edilecek tüm faaliyetlerde hukuki çerçevenin dışına çıkmamak ve yasal zeminde hareket etmek de ayrı bir öneme taşımaktadır. Bu durumun, daha önce de üzerinde durulduğu şekliyle, ayaklanmacıların da esasen siyasal amaçları doğrultusunda elde etmeye yönelik çaba sarfettiği meşruiyeti, mevcut otorite açısından sürdürme veya meşru olarak algılanma ile de yakından ilişkili olduğu söylenebilir (Kiras, 2007, s. 197; Kilcullen, 2006b, s. 8; Alderson, 2010, s. 35; O'Neill, 2015, s. 15).

Dolayısıyla yasal çerçevede hareket etme ve meşruiyet, ayaklanmalara karşı koyma faaliyetlerini yürüten devletler için üzerinde hassasiyetle durulması gereken birbiriyle ilişkili kıstaslar olarak belirlemektedir. Bununla birlikte, kendi ülkelerinde bu mücadeleyi yürütenlerin halka şiddetle baskı yapmaları durumunda halkın nezdinde meşruiyetleri sorgulanabilir. Uygulanan şiddet veya kuvvet kullanımı yasal zeminin dışına çıkarsa bu durum daha da kırılğan hale gelebilir. Diğer taraftan, özellikle işgalci bir devlet açısından meşruiyet kazanmak ve bunu muhafaza etmenin ise çok daha zor olduğu söylenebilir (Demir, 2020, ss. 69-70). Bu düşüncelerin pratiğe dökülmesinin ise kolay olmayacağı açıktır. Zira, Osmanlı döneminde Birinci Dünya Savaşı sırasında Arap Yarımadası'ndaki ayaklanmalarda rol oynayan Thomas Edward Lawrence'ın da nitelendirdiği üzere ayaklanmaya karşı koyma; “yavaş ve karmaşık bir süreç olup bıçakla çorba içmeye benzer” (Lawrence, 2011, s. 8). Bu bağlamda, Türkiye ve Fransa'nın ayaklanmaya karşı koyma yöntemlerinin incelenmesinde kullanılacak diğer iki kategori, “yasal çerçevede hareket etme” ve “meşruiyeti gözetme” olarak belirlenmiştir.

Yukarıda bahsedilen güvenlik, sosyal, siyasal ve ekonomik boyutlardaki faaliyetler ile iki farklı kuramsal yaklaşım da tarihsel süreçte “bıçakla çorba içmeye çalışılırken” şekillenmiştir. Nitekim bir taraftan askerî yöntemler, diğer taraftan ise gerek halkı desteklemeye yönelik gerekse de yeniden inşa ve sürdürülebilir istikrar ortamı yaratma gibi diğer faaliyetler de bu karmaşık ve uzun sürece dahil edilebilir. Sonuçta, ayaklanmaya benzer şekilde ayaklanmaya karşı koyma da askerî, siyasal, ekonomik, toplumsal, kültürel vb. bileşenleri olan çok boyutlu bir olgu olarak değerlendirilebilir.

Böylelikle, ayaklanma ve ayaklanmalara karşı koyma konusunda kavramsal ve kuramsal bir çerçeve sunulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, tarihsel perspektifte incelendiğinde ayaklanmaya karşı koymaya yönelik iki temel sonuç çıkarılabilmektedir. Bunlardan ilki, ayaklanmaya karşı koymaya dair kuramsal bakış açısının geçmişten günümüze düşman-merkezli yaklaşımlardan halk-merkezli yaklaşımlara doğru evrildiğidir. İkinci olarak ise, geçmişte bir ayaklanma karşısında uygulanan güvenlik boyutundaki askerî operasyonlar ve geleneksel askerî yöntemler ön plana çıkarken, güvenlik boyutundaki faaliyetler önemini korumakla birlikte günümüzde sosyal, siyasal ve ekonomik boyuttaki karşı koyma yöntemlerinin de kavramsal açıdan bir arada değerlendirildiğidir.

Çalışmada yer alan örnek vakaların 1920'li yıllarda meydana geldiği ve düşman-merkezli yaklaşımlar ile güvenlik boyutundaki yöntemlerin ağırlıklı uygulandığı iddia edilen bir tarihsel aralıkta gerçekleştiği belirtilmelidir. Buna ilave olarak, her ne kadar bir ayaklanmanın kendine has dinamikleri olsa da benzer ayaklanma vakaları karşısında ülkelerin benimsedikleri yaklaşımlar ve uygulamaların birtakım benzerliklerin yanı sıra farklılıkları da içerdiği söylenebilir.

Bu çerçevede Büyük Dürzi ve Şeyh Said Ayaklanmaları birer örnek vaka olarak incelenecektir. Akabinde, ayaklanmalara karşı koyma bağlamında gerek güvenlik gerekse de sosyal, ekonomik ve siyasal boyutlardaki davranış tarzı ve uygulamaları içerecek şekilde Fransa ve Türkiye'nin karşı koyma faaliyetleri ortaya çıkarılacaktır. Sonuçta, bu faaliyetler içerisinde ön plana çıkan hususlar belirlenen kategoriler kapsamında karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir.

2. BÜYÜK DÜRZİ AYAKLANMASI VE FRANSA'NIN AYAKLANMAYA KARŞI KOYMA YÖNTEMLERİ

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı sonrasında dağılmaya başlamasıyla, Sykes-Picot Anlaşması doğrultusunda 1920 yılında Fransız askeri kuvvetleri Suriye'deki Şam şehrini işgal etmiştir. Diğer taraftan Milletler Cemiyeti, ilerleyen süreçte bağımsız birer devlet haline gelecek olan Suriye ve Lübnan'ın toprakları üzerinde Fransa'ya mandater yönetim yetkisi tanımıştır. Ayrıca, Milletler Cemiyeti'nin manda yönetimlerinin kuruluş amacını açıklamaya yönelik o dönemdeki söyleminin genel olarak, manda yönetimi altındaki toplulukların “çıkarlarını gözetme ve bağımsızlık için hazırlanmaları” temelinde şekillendiği belirtilmelidir (Best vd., 2015, s. 101; Grainger, 2015, s. 275).

Bu bağlamda, Fransa'nın Suriye topraklarındaki manda idaresi konusunda Milletler Cemiyeti tarafından 1922 yılının ağustos ayında kabul edilen resmî belgede ön plana çıkan hususlar özetlenerek aşağıda sıralanmıştır (League of Nations Official Journal, French Mandate for Syria and the Lebanon, 1922, ss. 1013-1017):

- Fransa, belirtilen bölgedeki halka “idari” açıdan tavsiye ve yardım sağlamakla yükümlüdür.

- Mandater, Suriye ve Lübnan'da yerlilere olduğu kadar yabancılara da temel haklar açısından tam bir garanti sağlayacak bir "yargı sistemi" kuracaktır.

- Mandater, bu yetkinin yürürlüğe girmesinden itibaren üç yıllık bir süre içinde Suriye ve Lübnan için "anayasa" oluşturacaktır.

- Bu anayasanın kapsamı, yerel makamlarla mutabık kalınarak çerçeveselenecek ve söz konusu topraklarda yaşayan tüm nüfusun haklarını, çıkarlarını ve isteklerini dikkate alacaktır.

- Mandater, "savunma maksatlı" olarak söz konusu bölgede askerî birlik bulundurabilecek ve gerekli gördüğü durumlarda bunların sayısını arttırabilecektir.

- Mandater, askerlerinin ve tüm malzeme, ikmal ve yakıtın geçişi için Suriye ve Lübnan'ın limanlarını, demiryollarını ve haberleşme araçlarını her zaman kullanma hakkına sahip olacaktır.

- Anayasanın yürürlüğe girmesine ve kamu güvenliğinin yeniden tesisine kadar, bölgenin savunması için gerekli olabilecek miktarda "yerel halktan oluşturulan birlikler veya kolluk birimleri" teşkil edilebilecektir.

- Suriye ve Lübnan halkları arasında "ırk, din veya dil farklılıkları nedeniyle" hiçbir şekilde ayırım yapılmayacaktır.

Milletler Cemiyeti'nin belirtilen bu kararı doğrultusunda Fransa, o döneme özgü koşullar içerisinde tartışmalı da olsa, Suriye ve Lübnan'da meşru bir otorite haline getirilmiştir. Ancak bu otoritenin veya hükûmet biçiminin esasen kalıcı olarak kurgulanmadığı, bunun yerine yukarıda belirtilen çerçevede ve geçici olarak oluşturulduğu anlaşılmaktadır.

Fransa'nın elde ettiği siyasi otoriteyi pratiğe dökme bağlamında gerçekleştirdiği ilk faaliyetlerinden birisi ise bölgeyi Suriye ve Büyük Lübnan olarak iki büyük proto-devlete bölmek olmuştur. Ayrıca Suriye proto-devleti de idari olarak beş alt birime bölünmüştür. Bunlar; Şam, Halep, Alevi, Cebel Dürzi ve daha sonraları Türkiye'ye katılacak olan yarı özerk İskenderiye olarak belirlenmiştir. Milletler Cemiyeti'nin yukarıda belirtilen kararında, Suriye ve Lübnan halkları arasında hiçbir şekilde ırk, din ve dil farklılıkları nedeniyle ayırım yapılamayacağı açıkça belirtilse de Fransa'nın bu uygulamasından anlaşılacağı üzere genel olarak mezhepsel farklılıklar üzerinden bir ayırım gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, bu türden bir

ayrımcılığa yönelik faaliyetlerin alan yazında “böl ve yönet” politikası olarak kavramsallaştırıldığı da bilinmelidir (Provence, 2008, ss. 59-61).

Fransız mandası haline gelen ve idari açıdan bölünen Suriye ve Lübnan topraklarında, bu faaliyetlere karşı daha 1920’lü yılların başlarından itibaren çok sayıda küçük çaplı ayaklanma hareketleri başlamıştır. Nitekim 1920 yılından 1925 yılında başlayacak Büyük Dürzi Ayaklanmasına kadarki süreç içerisinde meydana gelen bu ayaklanma hareketlerinin temel nedenin, Fransız yönetimi ile bölgede varlığını sürdüren yerel ve geleneksel idari yapılar arasındaki siyasi ve sosyal boyuttaki anlaşmazlıklar olduğu söylenebilir (Miller, 1977, s. 547). Ancak, bu dönemdeki ayaklanma hareketleri incelendiğinde bunların dağınık ve daha ziyade yerel bazdaki münferit gayrinizami saldırılar şeklinde kalarak ayaklanmacılar açısından istenilen etkiyi ortaya çıkarmadığı anlaşılmaktadır.

Fransızlar, böl ve yönet yaklaşımına paralel olarak Suriye’nin güneyindeki Cebel Dürzi bölgesi ile doğrudan bir ilişki geliştirmeye çalışmışlardır. Bu bölgede ve özellikle de Suriye’nin güneybatısında yer alan Havran’da çoğunlukla Dürzi nüfusunun yaşadığı bilinmektedir. Fransızlar 1921 yılında, Cebel Dürzi’deki aşiretlerin yerel liderleriyle, burayı yarı özerk bir devlet olarak kuran bir anlaşma da imzalamıştır. Buna göre, Fransız manda yönetimini kabul etme ve bu yönetime karşı herhangi bir faaliyette bulunmamaları karşılığında, belirlenecek bir vali ile birlikte temsilciler meclisi bölgeyi idari açıdan yönetecektir. Bu yaklaşımın, bir taraftan çoğunlukla Dürzilerin yaşadığı bölgedeki iktidar yapısını âdem-i merkezîyetçi bir anlayışla Şam’dan izole etmeyi, diğer taraftan ise bölgedeki Dürziler arasındaki geleneksel aşiret yapısı ve ataerkil bağları kırmayı amaçladığı da iddia edilebilir (Khoury, 1987, s. 153).

Her ne kadar Fransa ile Cebel Dürzi bölgesindeki yerel aşiret liderleri arasında bir anlaşma yapılmış olsa da 1922 yılına gelindiğinde, bölgede tanınan ve sözü geçen Dürzi aşiret lideri Sultan Paşa el-Atraş liderliğinde ayaklanma hareketleri ortaya çıkmıştır. Bu olaylar neticesinde, henüz Yüzbaşı rütbesinde bulunan Fransız subayı Gabriel Carbillet, Cebel Dürzi bölgesinin geçici valisi olarak görevlendirilmiştir (Miller, 1977, s. 52).

Esasen bir istihbarat subayı olan Yüzbaşı Gabriel Carbillet’in, Cebel Dürzi’deki görev süresince tuttuğu kendi notlarından oluşturulan “Cebel Dürzi’de (*Au Djebel Druze*)” başlıklı bir anı kitabı bulunmaktadır. Bu

kitabta, Carbillet'in göreve başladıktan sonraki ilk iki yıl içerisinde, bölgede birçok okul inşa ettirdiği, yol yapım çalışmalarını tamamladığı ve başta su temini olmak üzere alt yapı faaliyetlerinde bulunduğu belirtilmektedir. Carbillet ayrıca, yerel halkın büyük bir çoğunluğunun okuma-yazma bilmediğini ve bölgenin neredeyse tamamının farklı aşiret yapılarının etkisi altında bulunduğunu tespit etmektedir. Dahası, aşiret yapılanmalarının da kendi aralarında özellikle verimli toprakların paylaşımı ve kullanımını konusunda birtakım sorunlar yaşadığını ancak Sultan Paşa el-Atraş'ın bölgedeki aşiretlerin tamamıyla irtibatlı olduğunu ve sözünün geçtiğini ifade etmektedir. Diğer taraftan, her ne kadar bölgedeki halk yapılan okul, yol vb. faaliyetlerden memnun olsa da aşiretlerin bölgedeki hakimiyetinin üzerinde henüz yüzbaşı rütbesinde bulunan bir yabancı subayın otoriteyi temsil etmesinin özellikle aşiret liderleri tarafından hoş karşılanmadığı ve meşru görülmediği anlaşılmaktadır (Carbillet, 1929, ss. 15-19).

Bu bağlamda, vali olarak görev yapan Yüzbaşı Carbillet'in Cebel Dürzi bölgesini, halkın iradesinden, yerel idari yapılanmalar ve yerleşik siyasi geleneklerden ziyade Fransız bakış açısı ve normlarına göre yönetmeye çalıştığı iddia edilmektedir. Yerel halka ve özellikle çocuklara Fransızca öğretilmesi, yerel halkın yaşam tarzına saygı gösterilmemesi, toprakların paylaşımı konusunda aşiret liderlerinin görüşlerinden farklı hareket edilmesi bu doğrultuda gösterilen ilk örneklerdendir. Dolayısıyla bu tutum, bölge halkının bir kısmında tepki oluşturmuştur. Siyasi ve idari anlaşmazlıkların yanı sıra gerek Birinci Dünya Savaşı sonrasında tarımsal üretimin azalması gerekse de artan vergiler karşısında ekonomik boyutta sıkıntı çeken halkın durumu daha da kırılgan bir hale gelmiştir (Khoury, 1987, s. 155).

Dolayısıyla, her ne kadar el-Atraş önderliğinde 1922 yılında başlatılan küçük çaplı ayaklanma hareketleri de daha öncekiler gibi başarısız olsa da Fransız yönetimine karşı tepkiler sürmüştür. Bu doğrultuda, 1925 yılının temmuz ayında Sultan Paşa el-Atraş, manda toprakları genelinde Fransız Yüksek Komiseri olarak görev yapan Maurice Sarrail'e şikayetlerini ve taleplerini bildirmek üzere Beyrut'a bir heyet göndermiştir. Öncelikli taleplerinden bir tanesi ise Vali Carbillet'in görevden alınmasıdır (Carbillet, 1929, s. 20). Sarrail'in bu talep ve şikayetler karşısındaki tepkisi ise heyetin tamamını herhangi bir yargılama olmaksızın tutuklatmak olmuştur. Şiddet içermeyen bu başarısız girişimin ardından Sultan Paşa el-Atraş, Şam'da yeni

oluşturulan ve Fransız mandası karşıtı siyasi faaliyetler yürüten Halk Partisi'nin bazı üyelerinin de desteğiyle, Fransız otoritesine karşı üç yıl öncesine göre daha geniş çaplı bir ayaklanma başlatmıştır (Provence, 2005, ss. 80-82).

Ayaklanmanın ilk safhasında, özellikle Şam çevresinde ayaklanmacılar tarafından, emperyalistlere karşı çıkılması ve Suriyelilerin millî ve dinî inançlar doğrultusundaki isteklerini gerçekleştirmek için silahlanması gerektiğini içeren yazılı broşürler dağıtılmıştır. Bu durum, ayaklanmanın başlangıcında kullanılan söylemlerin emperyalizm karşıtlığı, etnik milliyetçilik ve dinî inanç üzerinden inşa edilmesi bakımından önemlidir. İlerleyen süreçte ayaklanmacılar taleplerini daha geniş bir çerçevede ifade etmeye devam etmiştir. Bu taleplerden ön plana çıkanlar arasında; Suriye'nin tam bağımsızlığı ve birliği, bir kurucu meclisin özgürce seçilmesi, anayasa çerçevesinin oluşturulması, Fransız askeri birliklerinin ülkeden tahliyesi, ulusal bir ordunun oluşturulması gibi hususlar yer almıştır (Bokova, 1990, s. 205). Bu hususlarda, sadece Cebel Dürzi için değil Suriye'nin tamamına yönelik isteklerin olduğu dikkat çekmektedir. Böylelikle, esasen yerel çaplı ve Dürzilere yönelik kökenlerine rağmen ayaklanma hızlı bir şekilde yayılmaya başlamıştır. Nitekim ayaklanmacılar, Suriye'deki şehir merkezlerinden de destek bulabilmiştir. Dolayısıyla ülke çapında yayılmaya başlayan ayaklanmanın, seküler bir etnik milliyetçi retorik'in yanı sıra dinî ifadelerin kullanımıyla da desteklendiği görülmektedir. Bununla birlikte, hazırlanan broşürlere ilave olarak çeşitli yerlerde halka açık toplantılar gerçekleştirmek suretiyle ayaklanmaya yönelik destek çağrılarının daha fazla halk kesimine ulaşması amaçlanmıştır (Provence, 2005, ss. 82-83). Bu bağlamda, yerel bazda başlayan ayaklanmanın daha genele yayılarak neredeyse tüm Suriye topraklarına sirayet eden bir ayaklanma biçimini aldığı anlaşılmaktadır.

Cebel Dürzi'den neredeyse tüm Suriye'ye yayılan bu ayaklanma açısından belirtilmesi gereken bir diğer önemli husus ise ayaklanmanın adlandırılması konusundadır. Alan yazındaki çalışmalar incelendiğinde bu ayaklanma kimi çalışmalarda Büyük Suriye Ayaklanması olarak geçerken diğer bir kısmında ise Büyük Dürzi Ayaklanması olarak ele alınmaktadır. Bu çalışmalar incelendiğinde, ayaklanmanın milliyetçi motivasyonla gerçekleştiğini vurgulayanların ilk adlandırmayı daha çok kullandığı görülmektedir. Diğer taraftan, ayaklanmayı, etnik milliyetçi yönü kabul

edilmekle birlikte, daha ziyade mezhepsel-dinî motivasyonla ele alanların ise ikinci adlandırmayı tercih ettiği anlaşılmaktadır (Miller, 1977, ss. 545-546). Nitekim bu ayaklanmanın kimi çalışmalarda Arap milliyetçiliğinin doğuşu veya yükselişi olarak nitelendirildiği de görülmektedir.

Neticede Fransızlar, bölgedeki mezhep farklılıklarını gözeterek “böl ve yönet” yöntemini uygulasa da 1925 yılından itibaren Cebel Dürzi bölgesindeki aşiretler ve Sultan Paşa el-Atraş önderliğinde mevcut otoriteye karşı büyük bir ayaklanma meydana gelmiş ve yaklaşık iki yıl sürecek olan olaylar kısa zamanda yayılmıştır.

Öte yandan, Fransa'nın Suriye'deki en yüksek temsilcisinin ve aynı zamanda Fransa'nın manda yönetiminden sorumlu olarak “meşru otoriteyi” temsil eden kişinin “Yüksek Komiser” olarak adlandırıldığı belirtilmelidir. Yüksek Komiser, Fransız hükümeti tarafından seçilerek yetkilendirilmekte ve faaliyetleri karşısında Fransız hükümetine hesap vermektedir. Bununla birlikte bu çalışmanın odak konusu olan ayaklanmaya karşı koyma bağlamında uygulanan yöntemler açısından ön plana çıkan ilk husus ise halk ve ayaklanmacılar arasında ayırım gözetmeden gerçekleştirilen askeri boyuttaki faaliyetlerdir. Yerel çaptaki ayaklanmanın genişleyerek Şam da dahil olmak üzere merkezi alanlara sıçraması üzerine, Yüksek Komiser olarak görevli bulunan General Maurice Paul Emmanuel Sarrail, herhangi bir uyarıda bulunmaksızın bu antik kentin yaklaşık 24 saat boyunca ve sürekli olarak “topçu ve hava birlikleriyle bombalanmasını” emretmiştir. Aslında daha önceki dönemlerde, yerleşim yerlerinin doğrudan bombalanması hem Fransız hem de İngilizler tarafından özellikle denizaşırı sömürgelerdeki ayaklanmalarda bölge halkını cezalandırmak için kullanılan yaygın bir yöntem olmuştur. Ancak daha önce, havadan ve Şam gibi büyük ve önemli şehir merkezlerine yönelik olarak kullanılmamıştır (Miller, 1977, ss. 545-546). Ayrıca belirtmek gerekir ki, bir ayaklanma karşısında havadan bombalama pratiğinin ise ilk kez İtalyanlar tarafından Trablusgarp Savaşı esnasında gerçekleştirildiği kabul edilmektedir (Beckett, 2001, s. 43). Ancak herhangi bir uyarı olmadan ve halk ile ayaklanmacıları ayırt etmeden yapılan bu tür bir kuvvet kullanımı uluslararası toplumda da büyük bir tepki oluşturmuş ve o dönemki koşullar dahilinde hem insani hem de mevcut uluslararası hukuk açısından tartışılara konu olmuştur (Wright, 1926, ss. 263-264).

Topçu ve hava birlikleriyle bombardımandan sonraki zamanda da güvenliği temin etmek için askerî operasyonlara ağırlık verilmiş ve ayaklanmaya katıldıkları değerlendirilen kişiler yerleşim yerlerinin meydanlarında herhangi bir yargılama olmadan doğrudan idam edilmiştir. Ayrıca, şehir merkezleri ve köylerde zırhlı araçların da katılımıyla düzenli ordu birlikleriyle askerî operasyonlar icra edilmiş ve birçok yerleşim yeri zarar görmüştür. Bu esnada, Şam'ın doğrudan bombalanması sonucunda, uluslararası toplumdaki şiddetli tepkilerin de büyük ölçüde etkisiyle, Yüksek Komiser General Sarrail görevden alınmak zorunda kalınmıştır. Yerine ise; daha önceleri gazeteci olarak görev yapan bir politikacı olan Henry de Jouvenel görevlendirilmiştir. Bu durum Fransızların ayaklanmalara karşı koyma tecrübelerinde, “bir sivilin görevlendirilmesinin ilk örneği” olarak kayıtlara geçmiştir. Jouvenel'in ilk faaliyetlerinden birisi ise 16 Şubat 1926 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk ile diplomatik görüşme yaparak Suriye'nin kuzey sınırlarını iki taraflı güvence altına almaya çalışmak olmuştur (Provence, 2015, s. 138).

İlerleyen süreçte ayaklanma askerî olarak bastırılmışsa da güvensizlik ortamı devam etmiştir. Bu sebeple; ayaklanmaya katılanlara genel af ilan edilmesi, daha önce mezhepsel olarak ayrılan devletçiklerin yönetiminin tekrar birleştirilmesi, doğrudan yönetim yerine Fransızların danışmanlığında yerel yöneticilerin iktidara gelmesinin sağlanması suretiyle dolaylı bir yönetim oluşturulması, anayasa oluşturulması için meclis kurulması ve manda yönetiminin sona ermesine yönelik zaman planlaması yapılması hususları kararlaştırılmış ve uygulanmaya çalışılmıştır. Bu uygulamalar, güvenlik boyutundaki faaliyetlerden sonra halkı merkezine alan yaklaşımlara doğru bir eğilimin olduğuna dair bir fikir verebilmektedir. Ancak, Fransızların bir yandan da propaganda faaliyetlerini artırdıkları ve yerel basına sansür uyguladıkları da bilinmektedir. Bu propagandalardan bir tanesi; “*siz (Suriyeliler) Fransa olmadan hiçbir şey yapamazsınız, ancak Fransa sizin için her şeyi yapabilecek güçtedir*” şeklindedir (Provence, 2015, ss. 139-149).

Ayrıca, “Yüksek Komiserlik” adı altındaki idari yapılanma ve daha başlangıçta “böl ve yönet” şeklindeki yaklaşımla Suriye'de otoriteyi sağlamaya çalışan Fransa'nın, bir yandan hava araçları, toplar ve zırhlı araçlar gibi o dönemdeki teknolojik yeniliklerden faydalanırken diğer taraftan da doğrudan bir yönetim yerine, yerel siyasi elitler olarak

nitelendirilebilecek aşiret liderlerinin Fransızların kontrolünde bir hükümet olarak görev yaptığı “dolaylı bir yönetimi” tercih ettiği anlaşılmaktadır. Böylelikle Fransız tecrübesinin, zamanla baskı uygulamaktan rıza elde etmeye ve düşman-merkezli yaklaşımdan halkı odağına alan bir yaklaşıma doğru kısmen evrildiği söylenebilir. Ancak, rızaya yönelik Fransa'ya özgü faaliyetlerin ve kısmen halkı odağına alan yaklaşımın tamamen halk dostu olarak ifade edilebilecek uygulamaları içerdiği söylenemez (Frémeaux ve Reis, 2016, s. 71).

Nitekim, her ne kadar ayaklanmaya karşı koyma askerî olarak başarılı olmuş ve 1927 yılından itibaren ayaklanmacıların şiddet eylemleri büyük ölçüde durdurulabilmiş olsa da siyasi, sosyal ve ekonomik boyutlardaki memnuniyetsizliklerin giderilmesi noktasında başarısız olduğu söylenebilir. Sonuçta Suriye’de mevcut otoriteye karşı tepkilerin sürmesiyle birlikte, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki ortam koşullarının da etkisiyle, bağımsızlığın elde edilmesine engel olunamadığı bilinmektedir.

3. ŞEYH SAİD AYAKLANMASI VE TÜRKİYE’NİN AYAKLANMAYA KARŞI KOYMA YÖNTEMLERİ

Suriye’deki ayaklanmadan yaklaşık altı ay kadar önce Türkiye’de Şeyh Said liderliğinde bir ayaklanma ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte bu ayaklanmanın, o dönemde Türkiye’deki daha çok etnik-ayrılıkçı ideoloji ve motivasyonları yönlendirmede etkili olan ve Kürt İstiklal Komitesi (Azadi/Kürdistan Bağımsızlık Komitesi) ve Kürt Teali Cemiyeti (Kürdistan Teali Cemiyeti) olarak adlandırılan gizli komiteler ve cemiyetler vasıtasıyla planlandığı iddia edilmektedir. Ayrıca farklı kaynaklarda “karşı-ihtilal, irticai, ayrılıkçı, gerici, din perdesi veya şemsiyesi altında millî” şeklindeki nitelendirmelerle ifade edildiği de görülmektedir (Cemal, 1955, ss. 13-14; T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, 1972, s. 97; Kalafat, 1992, s. 101; Mumcu, 1997; Toker, 1998, s. 27; Aybars, 2018, s. 285).

Kimi yazarlar tarafından ise bu ayaklanmanın, doğrudan doğruya Kürt milliyetçiliğinin doğuşu olarak adlandırıldığını da belirtmek gerekir (Olson, 2013; Olson, 2000). Şeyh Said ise İstiklal Mahkemesi’nde verdiği ifadede bu ayaklanmanın amacının şeriat düzenini geri getirmek olduğunu, ancak ayaklanmanın diğer liderlerinden bazılarının ise bir Kürdistan hükümeti kurma hedefinde olduklarını söylediği belirtilmektedir (Örgeevren, 2002, s. 201).

Neticede, Suriye'deki Dürzi Ayaklanmasının dinamiklerine benzer şekilde, alan yazında daha ziyade dinî söylemler ve milliyetçilik motivasyonu ile anılan bu ayaklanma, Musul meselesinin ön plana çıktığı dönemde meydana gelmesiyle de ayrıca dikkat çekmekte ve bu sorunla sıklıkla ilişkilendirilmektedir. Ayrıca; saltanatın kaldırılması, cumhuriyetin ilanı, halifeliğin kaldırılması gibi geniş çaplı birtakım toplumsal ve siyasal yeniliklerin etkilerinin henüz yeni olduğu bir süreçte merkezi otoriteye karşı ortaya çıkmasının da ayaklanma üzerindeki kavramsal tartışmalara yön verdiği söylenebilir.

Bunlara ilave olarak, Türkiye'de 1923 yılında ilan edilen cumhuriyet idaresinin henüz çok yeni olduğu da göz ardı edilmemelidir. Kaldı ki, bir taraftan yabancı düşman işgalinden henüz kurtulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti farklı sorunlarla karşılaşırken diğer taraftan ise ülke içerisinde meydana gelen çeşitli ayaklanmalarla mücadele etmektedir. Ayrıca bu ayaklanmanın öncesi, içinde bulunduğu koşullar, sonrası ve ortaya çıkardığı sonuçlar bağlamında Türkiye için bir dönüm noktası olarak nitelendirildiği de görülmektedir (Toker, 1998, s.9).

Şeyh Said Ayaklanması, 1925 yılının şubat ayının ortalarında başlamıştır⁷. Ayaklanmaya karşı hükümet tarafından verilen ilk tepki ise, ayaklanmanın ortaya çıktığı bölgeye yakın yerlerde konuşlu bulunan askerî birliklerin görevlendirilerek ayaklanma bölgesine sevk edilmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Genelkurmay Başkanlığı tarafından ayaklanmayı askerî açıdan sona erdirmek üzere “Üçüncü Ordu Müfettişliği” görevlendirilmiştir (T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, 1972, ss. 91-95).

Akabinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında ve Genelkurmay Başkanı'nın da katılımıyla 21 Şubat 1925 tarihinde Bakanlar Kurulu toplanmış ve ayaklanmanın etkili olduğu bölgedeki bazı yerleşim yerlerinde bir ay süre ile “sıkıyönetim (örf-î idare)” ilan edilmesi kararlaştırılmıştır (Toker, 1998, s. 25). 23 Şubat 1925 tarihinde meclis onayına sunulan

⁷ Alan yazında ayaklanmanın tam olarak ne zaman başladığına yönelik farklı görüşlerle karşılaşılabilir. Örneğin Martin van Bruinessen (2013, s. 422) 8 Şubat 1925 tarihini belirtmektedir. Behçet Cemal (1955, s. 22) ise 15 Şubat 1925 tarihini ayaklanmanın başlangıç tarihi olarak iddia etmektedir. Ancak bu farklı görüşlere rağmen, o dönemde Başbakan olarak görev yapan Ali Fethi Okyar tarafından ayaklanmanın başlangıç tarihi 13 Şubat 1925 olarak belirtilmektedir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1925, Devre: 2, Cilt: 14, İçtima Senesi: 2, 64. İçtima: s. 306).

sıkıyönetim ilanı hakkındaki Başbakanlık tezkeresi 25 Şubat tarihinde onaylanmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, Cilt: 14, İçtima Senesi: 2, 64. İçtima, 2. celse).

Yine aynı gün, ayaklanmacıların siyasi hedeflerine ulaşabilmek maksadıyla dinî inanç ve değerleri istismar ettikleri düşüncesiyle, halihazırda 29 Nisan 1920 tarihinden beri yürürlükte olan “Vatana İhanet (Hiyanet-i Vataniye) Kanunu’na bir madde ilave edilmesi (556 sayılı Kanun)” de mecliste kararlaştırılmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, Hiyaneti Vataniye Kanununun Birinci Maddesinin Tadili Hakkındaki 15 Nisan 1339 Tarihli Kanuna Müzeyyel Kanun). Bu kanunun yeniden düzenlenmiş hali ayrıca, 26 Şubat 1925 tarihinde resmî gazetede yayımlanmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, Cilt: 14, İçtima Senesi: 2, 64. İçtima, 2. celse: ss. 309-311).

Böylelikle, ayaklanmanın başladığı tarihten yaklaşık 10 gün sonra mevcut yasalar ile hukuk düzeni çerçevesinde ve Bakanlar Kurulu kararı ile meclisin onayıyla sıkıyönetim ilan edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, bir kanuna dayandırılarak ayaklanmacıların uyguladıkları şiddet eylemlerinin “vatana ihanet” suçu kapsamında değerlendirildiği ve bu suça dair hukukî yargılamaların “yasal zemini ve çerçevesi” oluşturulduğu görülmektedir.

Bununla birlikte, ayaklanmanın bir an önce sonlandırılmasının o dönemde meclisteki en önemli gündem konusu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim, mecliste ayaklanma karşısında alınacak tedbirler üzerine devam eden tartışmalar, siyasi konulardaki diğer faktörlerin de etkisiyle bir hükûmet değişikliğine sebep olacak kadar büyümüştür. Öyle ki, Ali Fethi Okyar’ın başında olduğu hükûmetin istifası, ayaklanmaya karşı uygulanacak tedbirlere dair 3 Mart 1925 tarihinde yapılan oylama sonrasında gerçekleşmiştir. Bu hükûmetin istifasında, ayaklanma vakasına karşı gereken önemin gösterilmediği, yerel bazda ve yetersiz tedbirler tercih edildiği görüşü de etkili olmuştur. Yeni bir hükûmet oluşturmak görevi ise İsmet İnönü’ye verilmiştir (Toker, 1998, s. 28). İnönü, yeni hükûmeti kurmasının hemen akabinde ayaklanma karşısında daha geniş çaplı ve kısa sürede istenilen sonucu verebileceğini değerlendirdikleri tedbirlerin kabulü için mecliste önemli bir rol üstlenmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1925, Devre: 2, Cilt: 15, İçtima Senesi: 2, 69. İçtima, Celse 1-2, ss. 126-154).

Yeni hükûmet ilk olarak, ayaklanma karşısında uygulamayı tasarladığı tedbirleri içeren bir “İçişleri Programı” sunmuştur. Bu programın adından da

anlaşılacağı üzere çizdiği geniş çerçeve, ayaklanmaya verilen önemi de açıklamaktadır. Ayrıca, 4 Mart 1925 tarihinde 578 sayılı “Tahrir-i Sükûn Kanunu'nun” kabulü ve yine aynı tarihte biri Ankara'da diğeri ise ayaklanmanın meydana geldiği bölgede gezici olarak görev yapacak şekilde iki “İstiklal Mahkemesi'nin” oluşturulması da meclis tarafından kararlaştırılmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, 1925, Devre: 2, Cilt: 15, İctima Senesi: 2, 69. İctima, Celse 1-2, ss. 126-154).

Yeni kurulan hükûmetin güvenoyu aldığı 4 Mart 1925 tarihindeki meclis konuşmasında İnönü; “...*Siyaseti dahiliyede her şeyden evvel hadisatı ahirenin sürat ve şiddetle itfası ve memleketin maddeten ve manen ifsattan vikayesi, umumî huzur ve sükûnun muhafazası ve herhalde devlet nüfuzunun teyit ve tarsini için seri, müessir tedabiri mahsusa ittihazını iltizam ediyoruz.*” diyerek devlet otoritesinin yeniden tesis edilmesini ve toplumda huzur ve güven ortamının sağlanmasını vurgulamıştır. Bu maksatla da ayaklanmanın hızlı ve kesin bir biçimde sona erdirilmesini amaç edindiklerini ifade ettiği görülmektedir (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, Cilt: 15, İctima Senesi: 2, 69. İctima, Celse 1-2: s. 127).

Aynı gün mecliste kabul edilen Tahrir-i Sükûn Kanunu da toplumun genelindeki huzur ve güveni muhafaza etmeyi ön plana çıkarmakta ve bu bağlamdaki yetki ve sorumlulukları açıklamaktadır. Bu kanunun maddeleri aşağıda sıralanmıştır:

“Birinci Madde: İrticaa ve isyana ve memleketin nizamı içtimaisini ve huzur ve sükûnunu ve emniyet ve asayişini ihlâl e bâis bilûmun teşkilât ve tahrikat ve teşvikat ve teşebbûsat ve neşriyatı Hükûmet, Reisicumhurun tasdikiyle, re'sen ve idareten men'e mezundur. İşbu efal erbabını Hükûmet İstiklâl mahkemesine tevdi edebilir.

İkinci Madde: İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren iki sene müddetle mer'iyülicradır.

Üçüncü Madde: İşbu kanunun tatbikine İcra Vekilleri Heyeti memurdur.” (TBMM Zabıt Ceridesi, Tahrir-i Sükûn Kanunu, 4 Mart 1925).

Bahse konu kanun maddeleri incelendiğinde, ayaklanmalar da dahil olmak üzere genel olarak toplumsal güvenliği ve sosyal düzeni bozucu faaliyetlere karşı yasal bir çerçeve oluşturulduğu görülmektedir.

Hukuksal ve siyasi boyutlardaki düzenlemeler, tartışmalar ve değişimlerle eş zamanlı olarak ayaklanma bölgesinde güvenlik boyutundaki

faaliyetler sürdürülmüştür. Nitekim, askerî birlikler 24 Mart 1925 tarihinde yığınaklanmayı tamamlamış ve genel manada ayaklanma bölgesini büyük çaplı birliklerle kuşatma ve halkla ayaklanmacıların ayırt edilerek ayaklanmacıların belirli bölgelerde tecrit edilmesi tarzındaki tenkil harekâtına başlanmıştır. Diğer taraftan ayaklanmanın liderinin yakalanmasına da ayrı bir önem verilmiş ve Şeyh Said 14 Nisan 1925 tarihinde yakalanmıştır (Cemal, 1955, ss. 71-72).

Akabinde, bir taraftan geri kalan ayaklanmacılara yönelik askerî boyuttaki takip harekâtı devam ederken diğer taraftan da hukuksal süreçler işletilerek İstiklâl Mahkemeleri'ndeki yargılamalar devam etmiştir. Bu yargılamalar esnasında, Şeyh Said de dahil olmak üzere ayaklanmaya katılan kişilerden bazılarının ifadelerinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF) ile bağlantılı oldukları da tespit edilmiştir. Buradan hareketle, ayaklanma bölgesindeki İstiklal Mahkemesi'nin kendi yetki alanındaki yerlerde bu partinin şubelerini kapatması, partiye üye kişilerden bir kısmının İstiklal Mahkemeleri'nde irticai faaliyetlerden dolayı yargılanmaları ve partinin irticai amaçlara sahip kişilerle var olduğu iddia edilen ilişkiler neticesinde tamamen kapatılması süreci başlatılmıştır (Aybars, 2018, s. 390).

Nihayetinde, hükümet tarafından yerel bir vakadan ziyade daha geniş çaplı bir karşı ihtilal olarak görülen ayaklanma esnasında, ayaklanmacılarla birtakım ilişkileri olduğu iddia edilen partinin kapatılması için 3 Haziran 1925 tarihinde Bakanlar Kurulu toplanmış ve Takrir-i Sükûn Kanunu'na dayandırılan gerekçeler neticesinde İstiklal Mahkemesi tarafından partinin faaliyetlerine son verilmiştir (Toker, 1998, s. 121). Kararın gerekçesini ise; partiye üye olan bazı kişilerin dinî inanç ve değerleri siyasete alet ederek propaganda yapmaları, bu propagandaların da ayaklanmanın başlamasında etkisinin olduğu şeklinde kısa ve öz biçimde ifade etmek mümkündür (Aybars, 2018, ss. 394-395). Partinin tüm şubelerinin kapatılmasından sonraki süreçte, Diyarbakır'da görev yapmakta olan İstiklâl Mahkeme'sinde, 27 Haziran 1925 tarihinde, ayaklanma ile ilgili son iddianame okunmuştur. Bu iddianamenin bir kısmında, mahkemenin yetki alanında bulunan 14 il ve iki ilçede tekke ve zaviyelerin kapatılması da talep edilmiştir (Toker, 1998: s. 121). Bu talebin gerekçesi ise; tekke ve zaviyelerin kuruluş sebep ve amaçlarının dışına çıkılarak şeyhler tarafından masum halkı kandırmak suretiyle "siyasi" birer fesat ocağı ve cemiyet haline getirildikleridir. Tekke ve zaviyelerin kapatılma kararı, Cemiyetler Kanunu'nun ruhsatsız açılan

cemiyetler hakkındaki hükmüne dayandırılmıştır (Örgeevren, 2002, ss. 274-279). Ülkedeki tüm tekke ve zaviyelerin kapatılması ise 30 Kasım 1925 tarihinde TBMM'de alınan karar doğrultusunda gerçekleşmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, Cilt: 19, İçtima Senesi: 3, 17. İçtima, 2. Celse, s. 288).

Bu bağlamda, özellikle lideri yakalandıktan sonra etkisi azalan Şeyh Said Ayaklanması gerek Genelkurmay Başkanlığı tarafından ağırlıklı konvansiyonel tarzdaki geniş çaplı düzenli askerî birliklerle tenkil ve takip harekâtının sürdürülmesi gerekse de siyasi ve hukuki açıdan alınan tedbirler neticesinde sona erdirilmiştir. Bununla birlikte; tüm bu yöntemlerin karar aşamasından uygulama esnasına kadar toplumsal açıdan meşruiyet gözetilerek, mevcut hukuksal düzenlemelere uygun olarak veya hukuki bir çerçeve oluşturulduktan sonra hareket edildiğini ifade etmek gerekmektedir. Nitekim, hem alınacak tedbirlere ilişkin karar aşamasında hem de kanunlar düzenlenmeden önce ve sonra mecliste bu yönde uzun süreli tartışmaların gerçekleştiği bilinmektedir.

4. FRANSA VE TÜRKİYE'NİN AYAKLANMALARA KARŞI KOYMA YÖNTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Örnek vakaların her birinin temel dinamikleri ve ayaklanmalara karşı koymada Fransa ve Türkiye'nin yürüttüğü faaliyetler bağlamında ön plana çıkan hususlar önceki bölümlerde incelenmiştir. Bu bölümde ise her iki ülkenin karşı koyma yöntemleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Uygulanan yöntemlerin analizinde; operasyonel faaliyetler, halka yönelik yaklaşımlar, meşruiyeti gözetme ve yasalara uygun hareket etme kategorilerine odaklanılmıştır.

Bu kapsamda, Fransa'nın ayaklanmalara karşı koyma yöntemlerinin oldukça zorlayıcı tedbirlere vurgu yaptığı görülmektedir. Kırsal alanların yanı sıra şehir merkezlerinin ayırım gözetmeksizin bombalanması buna açık bir örnektir. Kaldı ki bu durum sadece Suriye'deki halkın değil uluslararası toplumun da tepkisini çekmiştir. Buna ilave olarak, bölgede görevlendirilen ve mevcut siyasi otoriteyi Suriye halkından değil Milletler Cemiyeti'nden alarak temsil eden Fransızların; halkın iradesini, yerel toplumsal yapılanmaları ve bölgedeki yerleşik siyasi gelenekleri yeteri kadar göz önünde bulundurmadan kendi bakış açıları ve normlarına göre şekillendirilen bir yönetimi zorla dayattıkları da söylenebilir. Nitekim o dönemde

Suriyeliler tarafından Fransız yetkililerin “ahlaksız, yozlaşmış, anlayışsız, zalim ve adaletsiz” olarak nitelendirildikleri de iddia edilmektedir. Örneğin, o döneme ilişkin yazılarında Wright (1926) Fransızların Suriye'deki ayaklanmalar karşısındaki uyguladıkları yöntemler ve tutumunu; “*Fransız halkı bir manda yönetimi altında varlığını sürdürmek durumunda kalsaydı, mandacı olarak Fransa'yı seçer miydi?*” şeklinde sorgulamaktadır (s. 689).

Zamanla Fransa'nın uyguladığı yöntemlerde, özellikle bir sivilin Yüksek Komiser olarak görevlendirilmesiyle birlikte, zorlamadan ziyade rıza faktörünün etkisinin arttığı iddia edilebilse de mevcut otoritenin her şekilde korunması ve halkın sıkı bir şekilde kontrol altında tutulmasının birinci öncelik olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, otoritenin muhafazasına yönelik yürütülen faaliyetlerde meşruiyetin çok fazla gözetilmediği de belirtilebilir (Durand, 2010, ss. 11-12). Bunun en bariz örneği gerek bölge halkının gerekse de uluslararası toplumun büyük tepki göstererek Fransa'nın bölgedeki meşruiyetinin sorgulamasına neden olan, başta Şam olmak üzere şehir merkezlerinin ayırım gözetmeksizin hava ve topçu birlikleriyle aralıksız bombalanmasıdır. Bu konudaki bir diğer örnek ise, herhangi bir yargılama yapılmadan ayaklanmacı olarak değerlendirilen kişilerin infaz edilmesidir.

Diğer taraftan, genel af ilan edilmesi, doğrudan bir yönetim yerine Fransızların danışmanlığında yine Fransızların seçtiği ve Fransa'nın manda yönetimini kabul eden yerel aşiret liderlerinin iktidara gelmesinin sağlanması suretiyle dolaylı bir yönetim oluşturulması halka yönelik yaklaşımlar açısından ön plana çıkan diğer hususlardır. Ayrıca, anayasa oluşturulması için meclis kurulması, mezhepsel olarak ayrılan devletçiklerin yönetiminin bir süre sonra tekrar birleştirilmeye çalışılması ve manda yönetiminin sona ermesine yönelik zaman planlaması yapılmasına ilişkin girişimler de başarısız olmuştur. Nitekim Fransa, Büyük Dürzi Ayaklanması'nı bastırmayı askerî açıdan başarmış olsa da ilerleyen dönemde Suriye bağımsızlığını kazanmıştır.

Özetle, Fransa'nın Büyük Dürzi ayaklanması karşısındaki yöntemleri açısından ön plana çıkan özellikler; ayaklanmanın başlangıcından itibaren zorlayıcı ve baskılayıcı tedbirler uygulanması, konvansiyonel bir yaklaşımla düzenli askeri birliklerle kuvvet kullanımına yer verilmesi, Yüksek Komiserlik yapılanmasıyla komuta ve gayret birliğinin sağlanması, ayaklanma askerî açıdan bastırıldıktan sonra toplumsal gelişim ve

kalkınmaya yönelik faaliyetlerin uygulanmaya çalışılması şeklinde belirtilebilir. Bunun yanı sıra Fransa'nın manda yönetimi altındaki topraklarda çıkan bir ayaklanma karşısında, halkın geleneksel toplumsal yapısını ve kültürel dinamiklerini çok fazla göz önünde bulundurmadığı, uygulamalarda ayaklanmacılarla halkın birbirinden ayırt etmediği görülmektedir. Bu bağlamda, meşruyet ile yasal ve hukukî çerçevenin çoğunlukla önemsenmediği belirtmek yanlış olmayacaktır.

Bu bağlamda Fransa'nın Büyük Dürzi Ayaklanması karşısında ön plana çıkan yöntemleri şu şekilde kategorize edilebilir:

- Ayaklanma karşısında güvenliği temin etmek maksadıyla zorlayıcı ve baskılayıcı tedbirler uygulamaktan çekinilmediği görülmektedir.
- Operasyonel açıdan konvansiyonel bir yaklaşımla askerî kuvvet kullanımına öncelik verilmiştir.
- Yüksek Komiserlik yapısıyla, komuta ve gayret birliği sağlanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.
- Ayaklanma askerî açıdan bastırıldıktan sonra halkın desteğini kazanmaya yönelik faaliyetlerin uygulanmaya çalışıldığı belirtilebilir.
- Meşruyet ile yasal ve hukuki çerçevenin çoğunlukla önemsenmediği söylenebilir.

Diğer taraftan Türkiye'nin ayaklanmaya karşı koymaya yönelik yaklaşım ve uygulamalarında halkın huzur ve güvenliğini temin etmeye yönelik faaliyetler ve kuvvet kullanımının ön plana çıktığı söylenebilir. Nitekim ayaklanmaya karşı koyma kapsamında uygulanacak yöntemlere ilişkin tartışmaların da etkisiyle meşru zeminde bir hükümet değişikliği gerçekleşmiştir. Ayrıca bu uygulamalarda önceliğin askerî faaliyet ve yöntemlere verildiği, Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde emir-komuta birliğinin sağlandığı, konvansiyonel yaklaşımlar doğrultusunda büyük çaplı birliklerle icra edilen operasyonlara ağırlık verildiği, ayaklanmacıları ya da ayaklanmanın liderini yakalama ya da etkisiz hale getirmeye yönelik faaliyetlere odaklanıldığı söylenebilir.

Bunların yanı sıra, bir taraftan askeri faaliyetler sürdürülürken buna paralel olarak siyasi, sosyal ve yasal süreçler de eşgüdümlü olarak yürütülmüştür. Ayaklanmaya karşı koyma kapsamında yürütülen tüm faaliyetlerde meşruyeti sürdürme ve yasal çerçeve oluşturulmasına önem

verilmiştir. Kaldı ki tüm yöntemlerde mevcut yasalara göre hareket edildiği veya önce yasal çerçevenin hazırlandığı ve bu çerçeve dahilinde faaliyetlere başladığı görülmektedir. Bu bağlamda; sıkıyönetimin ilan edilmesi, Hıyanet-i Vataniye Kanunu'na bir maddenin ilave edilmesi, Takrir-i Sükûn Kanunu'nun kabulü, İstiklal Mahkemelerinin kuruluş ve çalışmaları, mevcut hukuksal çerçevede ayaklanmayla ilişkili olduğu tespit edilen Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın faaliyetlerine son verilmesi gibi uygulamalar dikkat çekmektedir.

Ayrıca; meclisteki tartışmalar, Bakanlar Kurulu kararları, geniş çaplı ve çok sayıda yasal düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde de bu hususların, gerçekleştirilecek faaliyetlerde meşruiyet ve hukuksal zeminin önemsendiğini desteklediği söylenebilir. Devamında; halk ile ayaklanmacıları birbirinden ayırt etmeye özen gösterildiği, bu bağlamda ayaklanmanın ortaya çıktığı bölgede ayaklanmacıları tecrit etmenin amaçlandığı, yakalanan ayaklanmacılar hakkında yasal süreçlerin yine bir kanunla kurulan mahkemeler tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir.

Özetle, Türkiye'nin Şeyh Said Ayaklanmasına karşı koyma yöntemleri açısından ön plana çıkan hususları ise şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Konvansiyonel bakış açısıyla düzenli askeri birlikler vasıtasıyla kuvvet kullanılmıştır.
- Halk ile ayaklanmacıları birbirinden ayırt edecek şekilde güvenlik boyutundaki faaliyetlerin önceliklendirildiği görülmektedir.
- Ayaklanma karşısında komuta ve gayret birliği, Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde tek bir otorite altında gerçekleştirilmiştir.
- Meşruiyet gözetilerek ve yasal çerçevede hareket edilerek faaliyetler yürütülmüştür.
- Ayaklanmacıların liderinin yakalanmasına ağırlık verilmiş ve ayaklanmacı grubun izole edilerek bozulan devlet otoritesinin yeniden tesis edilmesine çalışılmıştır.

Sonuçta hem Türkiye hem de Fransa'nın uyguladıkları yöntemlerin operasyonel faaliyetler açısından kısmen birbirine benzerlik gösterdiği söylenebilir. Her iki ülke de tek bir emir-komuta yapısı altında operasyonel faaliyetlerini yürütmüştür. Yine, konvansiyonel bir yaklaşımla düzenli askeri

birliklerden faydalanarak ayaklanmacıların etkisiz hale getirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ancak düzenli askerî birliklerle icra edilen operasyonlar esnasında Fransa'nın ayaklanmacılarla halkı birbirinden ayırt etmeden aşırı derecede kuvvet kullandığı, yakalanan ayaklanmacılara ilişkin yapılacak hukuksal işlemlerde ise yasal süreçleri gerektiği şekilde yürütmediği anlaşılmaktadır.

Öte yandan Fransa'nın, halkın toplumsal yapısı ve kültürel dinamiklerini göz ardı ettiği, Milletler Cemiyeti tarafından tanınan manda yönetimine dair belgede açıkça hiçbir dil, din ve ırk ayrımı yapılmayacağı belirtilmiş olsa da bölgeyi ırksal ve dinî-mezhepsel farklılıklara göre bölerek yönetmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Fransa'nın ayaklanmaya karşı koymada meşruiyeti çok fazla gözetmediği ve yasal süreçler dahilinde hareket etmeyi önemsemediği söylenebilir.

Bu kapsamda, meşruiyeti gözetme ve yasalara uygun hareket etme açısından Türkiye'den farklı davranış tarzları ve yöntemleri benimsediği görülmektedir. Nitekim Türkiye'nin ayaklanmaya karşı koyma faaliyetleri esnasında toplumsal dinamikleri gözeterek mevcut yasalara göre veya öncelikle usulüne uygun şekilde yasal bir düzenleme kabul edilerek hareket edildiği bilinmektedir. Yine, yasalarda belirtilen suçlar bağlamında ve oluşturulan mahkemelerde gerekli süreçlerin işletilmesi suretiyle uygulamaya geçildiği açıktır.

SONUÇ

Ayaklanmalara karşı koyma sınırları çizilmiş bir konsept ya da bir stratejiden ziyade, ortaya çıkan bir ayaklanma karşısında, içerisinde bu ayaklanmaya karşı koymaya yönelik çeşitli faaliyetlerin bulunduğu bir şemsiye kavram olarak görülebilir. Bir başka ifadeyle, içerisinde farklı yöntemler ve araçların bulunduğu bir alet çantası olarak da nitelendirilebilir. Ancak, alet çantasındaki faaliyetlerin tamamının askerî veya güvenlik boyutundaki çeşitli yöntemlerden oluştuğunu söylemek mümkün değildir. Ekonomik, toplumsal ve siyasi boyutlardaki birtakım yöntemlerin de en az güvenlik boyutundaki yöntemler kadar önemli olduğu ya da yalnızca askeri yöntemlerin uygulanmasının bir ayaklanmayı sona erdirmeyi her zaman garanti etmeyeceğinin günümüzde sıklıkla ifade edildiği belirtilmelidir. Ayrıca, bu yöntemler ve araçların her ne kadar ilk bakışta benzerlikler gösterse de ülkelerin özgün toplumsal koşulları, tarihsel bağlam ve kültürel

özellikleri ile diğerlerinden farklı bir tarz ile şekillenebileceği de söylenebilir (Sert, 2020, ss. 213-214).

Diğer taraftan, ayaklanmacılar kendi siyasi otoritelerini kurmak için mevcut siyasi otoriteyi yıkmaya veya devirmeye çalışırken, ayaklanmaya karşı koyanlar ise uygun gördükleri yöntemlerden bir kısmını kullanarak, mevcut siyasi yapıları eski haline getirmeye, otoriteyi yeniden tesis etmeye ve ayaklanmacıların faaliyetlerini azaltmaya ya da ortadan kaldırmaya çalışırlar. Bu tür bir mücadelenin ortasında ise halk bulunmaktadır. Bu bakımdan günümüzdeki alan yazında, ayaklanmaya karşı koyma faaliyetleri içerisinde halkı merkezine alacak yaklaşımların göz ardı edilmemesinin en az diğer yöntemler kadar önemli olduğuna dair kuramsal bir yaklaşımın bulunduğu söylenebilir. Bununla birlikte halk merkezli yaklaşımların yine kuramsal açıdan, yasalar çerçevesinde hukuka uygun kuvvet kullanımını tamamen yadsımadığı da belirtilmelidir.

Çalışmada, tarihsel perspektifte Fransa ve Türkiye'nin ayaklanmalara karşı koyma tecrübelerinin bir kısmını oluşturan örnek vakalar karşılaştırmalı olarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda; aynı dönemde, yakın coğrafyalarda meydana gelen ve alan yazında sıklıkla dinî söylemler ve etnik milliyetçi nitelikleriyle ele alınan Şeyh Said ve Büyük Dürzi ayaklanmaları incelenmiştir. Analizlerde her ne kadar iki devletin mevcut otoriteleri arasında niteliksel farklılık bulunsa da benzer özelliklere sahip ayaklanmalar karşısında kullanılan araçlar ve yöntemlere odaklanılmış, bunlar ise operasyonel faaliyetler, halka yönelik yaklaşımlar, meşruiyeti gözetme ve yasal çerçevede hareket etme kategorileri dahilinde araştırılmıştır.

Sonuçta, her iki devletin de benzer şekilde operasyonel açıdan öncelikle güvenliği yeniden tesis etmeye odaklandığı anlaşılmaktadır. Güvenliği tesis etmeye yönelik ise ağırlıklı olarak konvansiyonel bir askerî yaklaşımın benimsendiği söylenebilir. Buna paralel olarak, ayaklanmalara karşı koyma kapsamındaki operasyonel faaliyetlerin çoğunlukla düzenli ordu birlikleri vasıtasıyla yürütüldüğü görülmektedir.

Diğer taraftan Fransa'nın, ayaklanmacılarla halkı birbirinden ayırt etmeden kuvvet kullandığı, çoğunlukla yasal bir çerçevede hareket etmediği ve manda yönetimi konusunda Milletler Cemiyeti tarafından belirlenen yetki ve sorumluluklara aykırı şekilde meşruiyeti çok fazla önemsemediği

söylenbilir. Türkiye'nin ise kendi ülkesi sınırları içerisinde meydana gelen bir ayaklanma karşısında meşru hükümetin aldığı kararlar ve toplumsal dinamikler ile toplumun genel huzur ve güvenliğini gözeterek hareket ettiği görülmektedir. Yine, belirlenen karşı koyma yöntemlerinin yasalara dayandırılarak uygulandığı bilinmektedir. Ayrıca ayaklanmacılara yönelik yasal süreçlerin, o dönemki koşullar dahilinde usulüne uygun oluşturulan mahkemelerde yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, benzer ayaklanma vakalarına yönelik olarak Fransa ve Türkiye'nin karşı koyma faaliyetlerinin ilk bakışta yönetsel açıdan birtakım benzerlikler gösterse de temelde bu ülkelerin ayaklanmalara karşı koyma uygulamalarında kendilerine has farklılıkların mevcut olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Alderson, A. (2010). "Britain". Rid, T. ve Keaney, T. (Ed.), *Understanding Counterinsurgency Warfare: Doctrine, Operations, and Challenges* içinde (ss. 27-45). Routledge.
- Aybars, E. (2018). *İstiklâl mahkemeleri*. Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş. Yayınevi
- Beckett, I. F. (2001). *Modern insurgencies and counter-insurgencies: Guerrillas and their opponents since 1750*. Routledge.
- Beckett, I. F. (2005). *Insurgency in Iraq: A historical perspective*. Army War College, Strategic Studies Institute. Carlisle Barracks Pa.
- Best, A. vd. (2015). *20. yüzyılın uluslararası tarihi*. T.U. Belge (Çev.). Siyasal kitabevi, Ankara.
- Bokova, L. (1990). *La confrontation franco-syrienne à l'époque du mandat, 1925–1927*. L'Harmattan, Paris.
- Boot, M. (2014). *Görünmeyen ordular, gerilla tarihi*. İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Bruinessen, M. V. (2013). *Ağa, şeyh, devlet*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Byman, D. (2016). "Death solves all problems": The authoritarian model of counterinsurgency. *Journal of Strategic Studies*, 39(1): 62-93.
- Carbillet, G. (1929). *Au Djebel Druse: choses vues et vécues;(notes d'un officier de renseignements)*. Londres, A (Der.). Argo Editions, Paris.
- Cemal, B. (1955). *Şeyh Said İsyanı*. Sel Yayınları, İstanbul.

- Demir, C.K. (2020). *Ayaklanmalar ve ayaklanmalara karşı koyma: Kavramlar, stratejiler ve ülke tecrübeleri*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Durand E. de (2010). France. Rid, T. ve Keaney, T. (Ed.), *Understanding Counterinsurgency Warfare: Doctrine, Operations, and Challenges* içinde (ss. 11-27). Routledge.
- Egnell, R. ve Ucko, D. H. (2015). True to form? Questioning the British counterinsurgency tradition. *Insurgencies and counterinsurgencies: National styles and strategic cultures* içinde. (ss. 25-46). Cambridge University Press.
- Erickson, E. J. (2013). *Ottomans and Armenians: A Study in Counterinsurgency*. Palgrave Macmillan, New York.
- Frémeaux, J. (2012). The French experience in Algeria: Doctrine, violence and lessons learnt. *Civil Wars*, 14(1): 49-62.
- Frémeaux J. ve Reis B. C. (2016). French counterinsurgency in the era of the Algerian Wars, 1830–1962. Heuser, B. ve Shamir, E. (Ed). (2016) *Insurgencies and counterinsurgencies: National styles and strategic cultures* içinde. (ss. 47-74). Cambridge University Press.
- Grainger, J. D. (2015). *Suriye için savaş 1918–1920*. Özer Bostanoğlu (Çev.). Tarih Kuram Yayınları, İstanbul.
- Gray, C. S. (2012). Concept failure? COIN, counterinsurgency, and strategic theory. *Prism*, 3(3): 17-32.
- Guide to the Analysis of Insurgency (2012). United States, Central Intelligence Agency. Erişim tarihi: 10 Nisan 2022. <https://www.hsdl.org/?abstract&did=713599>.
- Gurr, T. R. (1971). *Why men rebel*. Routledge.
- Heuser, B. (2010). Strategy before the word: ancient wisdom for the modern world. *The RUSI Journal*, 155(1): 36-43.
- Heuser, B. ve Johnson, J. (2016). Introduction: National styles and strategic culture. Heuser, B. ve Shamir, E. (Ed.). *Insurgencies and Counterinsurgencies: National Styles and Strategic Cultures* içinde. (ss. 1-22). Cambridge University Press.
- Joint Publication (2016). *JP 1-02: Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*. Erişim tarihi: 11 Nisan 2022. https://fas.org/irp/doddir/dod/jp1_02.pdf.

- Joint Publication (2018). *JP 3-22: Foreign Internal Defense*. Washington, DC. Erişim tarihi: 11 Nisan 2022. [https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp3_22.pdf?ver=2018-10-10 112450-103](https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp3_22.pdf?ver=2018-10-10%20112450-103)
- Kalafat, Y. (1992). *Şark meselesi ışığında Şeyh Said olayı, karakteri, dönemindeki iç ve dış olaylar*. Boğaziçi Yayınları.
- Khoury, P. S. (1987). *Syria and the French mandate: the politics of Arab nationalism, 1920-1945*. Princeton University Press.
- Kilcullen, D. (2006a). Twenty-eight articles fundamentals of company-level counterinsurgency. *Marine Corps Gazette*, 90(7): 29-35.
- Kilcullen, D. (2006b). Counter-insurgency redux. *Survival*, 48(4): 111-130.
- Kilcullen, D., Porter, M. ve Burgos, C. (2009). *US Government counterinsurgency guide*. Department of State Washington D.C.
- Kiras, J. D. (2007). Irregular warfare: Terrorism and insurgency. *Understanding modern warfare*, 224: 186-207.
- Lawrence, T. E. (2011). *Evolution of a revolt*. Praetorian Press LLC.
- Marston, D. ve Malkasian, C. (2011). *Counterinsurgency in modern warfare*. Bloomsbury Publishing.
- Miller, J. L. (1977). The Syrian Revolt of 1925. *International Journal of Middle East Studies*, 8(4): 545-563.
- Mumcu, U. (1997). *Kürt İslam Ayaklanması*. (23. baskı). Um: ag. Vakfi yayınları.
- Nagl, J. (2005). *Learning to eat soup with a knife: Experiences of Malaya and Vietnam*. University of Chicago Press.
- Newsinger, J. (2016). *British counterinsurgency*. Springer.
- Olson, R. (2000). The Kurdish Rebellions of Sheikh Said (1925), Mt. Ararat (1930), and Dersim (1937-8): Their impact on the development of the Turkish Air Force and on Kurdish and Turkish nationalism. *Die Welt des Islams*, 40(1): 67-94.
- Olson, R. (2013). *The emergence of Kurdish nationalism and the Sheikh Said rebellion, 1880-1925*. University of Texas Press.
- O'Neill, B. E. (2005). *Insurgency & terrorism*. Potomac Books, Washington D.C.
- Örgeevren, A. S. (2002). *Şeyh Said İsyanı ve Şark İstiklal Mahkemesi: Vesikalar, olaylar, hatıralar*. Temel Yayınları, İstanbul.

- Porch, D. (2013). *Counterinsurgency: Exposing the myths of the new way of war*. Cambridge University Press.
- Provence, M. (2005). *The great Syrian revolt and the rise of Arab nationalism*. University of Texas Press.
- Provence, M. (2008). Liberal Colonialism and Martial Law in French Mandate Syria. Schumann, C. (Ed.) *Liberal Thought in the Eastern Mediterranean: late 19th century until the 1960s*. içinde. (ss. 51-74). Brill.
- Provence, M. (2015). French mandate counterinsurgency and the repression of the great Syrian revolt. Schayegh, C. ve Arsan, A. (Ed.). *The Routledge Handbook of the History of the Middle East Mandates* içinde. (ss. 136-151). Routledge.
- Scheipers, S. (2014). Counterinsurgency or irregular warfare? Historiography and the study of “small wars”. *Small Wars & Insurgencies*, 25(5-6), 879-899.
- Sert, A. (2020). Ayaklanmaya Karşı Koymada Ülke Tarzları: Türkiye Örneği (1923-1945). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı (1972). *Türkiye Cumhuriyeti'nde ayaklanmalar: 1924-1938*. T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları.
- TBMM web sitesi (2023). *TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, Cilt: 14, İçtima Senesi:2, 64. İçtima, 25 Şubat 1341 (1925), Celse 1-2-3, 290-344*. Erişim tarihi: 11 Şubat 2023. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c014/tbmm02014064.pdf>.
- TBMM web sitesi (2023). *TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, Cilt: 15, İçtima Senesi: 2, 69. İçtima, 4 Mart 1341 (1925), Celse 1-2: 125-158*. Erişim tarihi: 08 Mart 2023. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c015/tbmm02015069.pdf>.
- TBMM web sitesi (2023). *TBMM Zabıt Ceridesi, Hiyaneti Vataniye Kanununun Birinci Maddesinin Tadili Hakkındaki 15 Nisan 1339 Tarihli Kanuna Müzeyyel Kanun, 26 Şubat 1341*. Erişim tarihi: 02 Mart 2023. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc003/kanuntbmmc00300556.pdf.
- TBMM web sitesi (2023). *TBMM Zabıt Ceridesi, Takrir-i Sükûn Kanunu. 04 Mart 1925*. Erişim tarihi: 06 Şubat 2023.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc003/kanuntbmmc003/kanuntbmmc00300578.pdf

TBMM web sitesi (2023). *TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, Cilt: 19, İçtima Senesi: 3, 17. İçtima, 2. Celse, 288. (30 Kasım 1925)*. Erişim tarihi: 22 Şubat 2023. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c019/tbmm02019017.pdf>.

The United Nations Office at Geneva web sitesi (2023). *League of Nations Official Journal, French Mandate for Syria and the Lebanon (1922)*. Erişim tarihi: 02 Ocak 2023. https://archives.ungeneva.org/uploads/r/unog-registry-records-and-archives-unit-2/e/a/d/ead4d942638d642bc6ecc6d9b1749ca08b28623cecea7a608541286154f148b0/PV-19-1922_EN.pdf?token=4e501656d879865c16fe537e080590258d69be07386a2ea8a5114b73fa5eecd.

Thompson, R. G. K. (1966). *Defeating communist insurgency: experiences from Malaya and Vietnam*. Chatto & Windus.

Tucker, S. C. (2013). *Encyclopedia of insurgency and counterinsurgency: A new era of modern warfare*. Abc-Clio.

Wright, Q. (1926). Syrian Grievances Against French Rule. *Current History (1916-1940)*, 23(5): 687-693.

Wright, Q. (1926). The Bombardment of Damascus. *American Journal of International Law*, 20(2): 263-280.

TÜRKİYE’NİN SINIR ÖTESİ HAREKÂTLARI VE PKK’NIN PROPAGANDA YAYINLARINDA SÖYLEM: SERXWEBUN DERGİSİ ÖRNEĞİ (1992-2022)

Çağatay BALCI*, Ferit MALKARA**

ÖZET

PKK terör örgütünün kurulduğu 1978’den itibaren çeşitli yetenekler kazandığı görülmektedir. Bunlardan birisi terör örgütünün propaganda kapasitesidir. Günümüzde terör örgütlerinin propaganda faaliyetleri ağırlıklı olarak sosyal medya üzerinden yürütülüyor olsa da geleneksel yöntemler kullanılmaya devam etmekte, gazete, dergi, broşür ve televizyon yayınlarının terör örgütlerince kullanıldığı görülmektedir. PKK’nın 1982’den itibaren çıkarmış olduğu Serxwebun (Bağımsızlık) dergisinin günümüze kadar yayınlanması PKK’nın örgütsel yazılı basın kaynaklarına verdiği önemi göstermektedir. Bu çalışmada, sınır ötesinde terörle mücadele harekâtları, hareketlerin terör örgütlerinin propaganda stratejilerine yönelik etkileri, hareketler süresince PKK’nın propaganda yayınlarında ön plana çıkan söylemler Serxwebun dergisi incelenerek açıklanmıştır. Bu kapsamda, 1990’lı yıllardan günümüze TSK tarafından gerçekleştirilen sınır ötesi harekâtlar boyunca PKK’nın propaganda söylemlerinde ortaya çıkan etkiler; süreklilikler, örtüntüler ve farklılıklar, Serxwebun dergisinin yayınlarından elde edilen veriler doğrultusunda, içerik analizi yöntemiyle ele alınmıştır. Söz konusu analiz sonucunda, Türkiye’nin sınır ötesi harekâtlarında Serxwebun dergisinde ön plana çıkan söylemlerin yoğunluk ve göstergesel düzeylerinde süreklilikler ve farklılıklar gösterdikleri saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *PKK, Sınır Ötesi Harekatlar, Serxwebun, Propaganda, Söylem.*

TÜRKİYE’S CROSS-BORDER OPERATIONS AND DISCOURSE ON PKK’S PROPAGANDA PUBLICATIONS: THE CASE OF SERXWEBUN MAGAZINE (1992-2022)

ABSTRACT

PKK terrorist organization has gained various abilities since 1978. One of these gains is the propaganda capacity of PKK. Today, although the propaganda activities of terrorist organizations are mainly carried out through social media, traditional methods still continue. Newspapers, magazines, brochures and television broadcasts are still used by PKK. The Serxwebun (Independence) magazine, published by PKK since 1982, shows the importance

* Doktor Adayı, Milli Savunma Üniversitesi Alpaslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, cgtyblc@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-6553-4888

* Doktor Adayı, Milli Savunma Üniversitesi Alpaslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, feritmalkara@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4255-4023

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 11 Nisan 2023 / 11 April 2023

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 20 Nisan 2023 / 20 April 2023

that PKK's print media resources. In this study, cross-border counter-terrorism operations, the effects of the operations on the propaganda strategies of terrorist organizations, the discourses that came to the fore in the PKK's propaganda publications during the operations were tried to be explained by examining the Serxwebun magazine. In this context, the effects of the PKK's propaganda discourses during the cross-border operations; continuities, patterns and differences were discussed with the content analysis methodology in line with the data obtained from the publications of the Serxwebun magazine. As a result of the analysis, it has been determined that these discourses, which came to the forefront in the magazine Serxwebun during Türkiye's cross-border operations, show continuity and differences in their intensity and indicative levels.

Keywords: *PKK, Cross-Border Operations, Serxwebun, Propaganda, Discourse.*

GİRİŞ

Terör örgütleri, kuruluş ve örgütlenme dönemlerinden itibaren, toplumsal alanda etki yaratma, örgüte yönelik olumlu imaj tesis etme, yerel ve uluslararası meşruiyet kazanımına yönelik planlı faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu planlı faaliyetlerin temelini teşkil eden en önemli unsurlardan birisi de propaganda stratejisidir (Schmid, 2005, ss.140,141). Propaganda terör örgütlerinin, toplumsal alanda etki yaratma, örgüte yönelik olumlu imaj tesis etme, yerel ve uluslararası meşruiyet kazanımı gibi farklı hedeflerine ulaşmaları yönünde karşı karşıya kaldıkları gereksinimleri karşılayan en önemli araçlardan birisidir (Jung, 2015, ss.64-70).

Bu bağlamda, propagandanın, temel olarak terör örgütleri açısından uluslararası ve yerel kamuoyu ile uluslararası hukuk olmak üzere, birbirleri ile etkileşim içinde bulunan iki farklı boyutta araçsal bir nitelik arz etmektedir. Buna göre propaganda, terör örgütlerinin, uluslararası kamuoyunda görünürlük, prestij ve meşruiyet, uluslararası hukuk bağlamında ise hukuki statü kazanımı boyutunda önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir (Gill, 2012, ss.569-572). İkinci olarak propaganda, örgütsel strateji ve imaj bağlamında, terör örgütlerinin, eleman kazanma hedefleri ile etkileşim içindedir.

Terör örgütlerinin propaganda stratejilerine yön veren söz konusu temel boyutlar, belirli süreçler içerisinde etkileşimsel yoğunluk ve konjonktürel dönüşüm özellikleri gösterebilmektedir. Bu süreçlerin başında ise devletlerin terörle mücadele operasyonları; spesifik olarak ise sınır ötesinde terörle mücadele harekâtları gelmektedir. Bu süreçler, terör örgütlerinin propaganda stratejilerinde yer alan üç temel etkileşimsel boyutun daha fazla yoğunluk kazanmasına yol açarken buna paralel biçimde

propaganda stratejisinin düzeyini, tematik çerçevesini ve retorikleri de konjonktürel biçimde dönüşüme uğratabilmektedir (Wright, 1990). Bu bağlamda, Türkiye'nin, PKK (Partiya Karkeren Kürdistane) terör örgütüne yönelik olarak gerçekleştirdiği, 1990'lı yıllar itibariyle yoğunlaştırdığı, 2000'li yılların ikinci on yılı itibariyle ise konsept, alan ve hedefler bakımından dönüşümler gösteren sınır ötesi harekâtları önemli bir örneklem alanı oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, sınır ötesinde terörle mücadele harekâtları ve terör örgütlerinin propaganda stratejilerine yönelik etkileri, Türkiye'nin sınır ötesi terörle mücadele harekâtları ve PKK'nın propaganda yayınlarındaki dönüşümler Serxwebun dergisi örneği üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, 1990'lı yıllarda gerçekleştirilen Hakurk Harekâtı, Çelik Harekâtı, Çekiç Harekâtı, Şafak Harekâtı ile 2000'li yıllarda gerçekleştirilen Güneş Harekâtı, Pençe Harekâtları, Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı Harekâtları süreçlerinde PKK'nın propaganda söylemlerinde ortaya çıkan etkiler; süreklilikler, örüntüler ve farklılıklar, örgütsel Serxwebun dergisinin ilgili süreçlerdeki yayınlarından elde edilen veriler doğrultusunda incelenmiştir.

Metodolojik bağlamda içerik analizi yönteminin esas alındığı çalışmada temel olarak;

- 1) Türkiye'nin sınır ötesi terörle mücadele harekâtları süreçlerinde PKK'nın ana söylem evreni hangi öğelerden oluşmaktadır?
- 2) Türkiye'nin sınır ötesi terörle mücadele harekâtları süreçlerinde Serxwebun dergisinde söylem yoğunlukları nasıl şekillenmiştir?
- 3) Türkiye'nin sınır ötesi terörle mücadele harekâtları süreçlerinde Serxwebun dergisinde hangi söylem ağları kendisini göstermiştir?
- 4) Türkiye'nin sınır ötesi terörle mücadele harekâtları süreçlerinde söylemlerin göstergesel değerlerinde ortaya çıkan süreklilikler ve farklılıklar nelerdir? biçimindeki dört araştırma sorusuna yanıt aranmıştır.

Söz konusu araştırma soruları doğrultusunda gerçekleştirilen incelemelerde öncelikle, PKK'nın, Türkiye'nin sınır ötesi harekât süreçlerinde Serxwebun dergisinde belirli bir söylem evreni olduğu tespit edilmiştir. Bu söylemlerin ise Kürdistan, direniş, soykırım ve imha, ihanet ve işbirlikçilik, özel savaş, savunma, işgal, zafer ve yenilgi, Newroz ve halk

biçiminde konumlandırıldıkları görülmüştür. İkinci olarak, Türkiye'nin sınır ötesi harekât süreçlerinde, Serxwebun dergisinde bazı söylemlerin (Kürdistan, halk, ihanet ve işbirlikçilik, direniş, işgal) yoğunluk ve göstergesel düzeyde süreklilik arz ettiği saptanmıştır. Bununla birlikte söz konusu söylemlerin bazılarının (soykırım ve imha, Newroz, savunma, zafer) ise, farklı sınır ötesi harekât süreçlerinde farklı yoğunluklarda kullanıldıkları ve göstergesel düzeyde dönüşüm geçirdikleri de gözlemlenmiştir. Son olarak, her bir sınır ötesi harekât sürecinde, söz konusu söylemler arasında oluşan etkileşimler sonucunda ortaya çıkan söylem ağları saptanmıştır.

1. SINIR ÖTESİNDE TERÖRLE MÜCADELE HAREKÂTLARI VE TERÖR ÖRGÜTLERİNİN PROPAGANDA STRATEJİLERİ

Terörizm tarihsel niteliği itibariyle çoğunlukla “ülke içi alana özgü” olarak kabul edilen ve bu şekilde bir mekansallık düzleminde algılanan bir olgu olmuştur. Bu bağlamda özellikle terörizmin “yerleşik iktidara meydan okuma, mevcut siyasal sistemi değiştirme” motivasyonlarını yansıtmaları ve kamu düzenine yönelik temel tehdit durumları ile özdeşleştirilmesi bu algının oluşumunda ve pekişmesinde etkili olmuştur (Arena ve Arrigo, 2006, ss.3-10). Bu durum, söz konusu anlayışa paralel olarak, terörizmle mücadele de benzer bir mekansallık düzleminde algı ve kabulde karşılık bularak “ülke sınırları içerisinde mevcut siyasal sistemin ve kamu düzeninin korunması” şeklinde bir paradigmanın merkeze alınmasını beraberinde getirmiştir. Fakat söz konusu durum özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren farklı bir nitelik almaya ve dönüşüme uğramaya başlamıştır (Rinehart, 2010, ss.33-35).

Söz konusu dönüşüm, terör örgütlerinin ideolojik bakımdan yaşadıkları değişimler ve daha kapsayıcı ideolojik yaklaşım biçimlerinin benimsenmesi, örgütlenme, barınma, lojistik ve eğitim, faaliyet ve eylem imkânlarındaki gelişmeler ile şekillenmiştir (Jung, 2015, ss.68-70). Söz konusu gelişmeler terörizmin sınırları aşan bir olgu haline gelmeye başlamasına; terör örgütlerinin ise farklı ülkeleri barınma, lojistik ve eğitim, faaliyet ve eylem alanları olarak kullanabilmesini sağlamıştır (Kurum, 2017). Bu durum kaçınılmaz bir biçimde terörle mücadelenin doğasında da bir dönüşüm ortaya çıkarmış; terörle mücadelenin “ülke içi-kır ve şehir” şeklinde kabul gören mekansal niteliği ve yapısına sınır ötesi alan da bir mücadele ortamı olarak eklenmiştir.

Sınır ötesinde terörle mücadele olgusu, her ne kadar pejoratif düzeyde, yakın tarihte anti kolonyal hareketler-ayaklanmaya karşı koyma harekâtları ile benzeşim ve süreklilik ilişkisi içerisinde ele alınsa da esasen bu durum ciddi farklılık noktalarına işaret etmektedir. Zira, sınır ötesinde terörle mücadele harekâtları, uluslararası hukuk bakımından meşru müdafaa kapsamında belirli koşullar halinde (ilgili devletin terörle mücadelede isteksizliği veya yetersizliği) uygulanabilecek bir askeri seçenek (Başeren, 2003, ss.119-126), hedef ve motivasyonu “yerel iktidar ilişkilerinin ve yönetimin korunması” yerine yalnızca ilgili terör örgütünün etki ve kapasitesinin ortadan kaldırılması olan bir harekât biçimi olarak klasik anlamda ayaklanmaya karşı koyma harekâtlarından ayrılmakta ve farklılaşmaktadır (Rineheart, 2010, ss.33-36).

Sınır ötesinde terörle mücadele, söz konusu nitelikleri itibariyle sosyo-politik açıdan da farklı bir doğaya sahiptir. Bu çerçevede, herhangi bir ülkenin sınırları içinde ve egemenlik haklarına rağmen diğer bir ülkenin askeri güç kullanması, kısmi olarak üslenme ve örgütlenme gerçekleştirilmesi söz konusu sosyo-politik doğanın temelini oluşturmaktadır (Sitaraman, 2009, ss.1750-1760). Buna ek olarak, ilgili devlet ve sınırları içerisinde barınan terör örgütü arasındaki ilişkinin niteliği (destek ilişkisinin bulunup bulunmadığı, destek ilişkisinin türü ve ölçeği vb.) önemli bir parametredir. Diğer yandan, ilgili ülke kamuoyu nezdinde terör örgütünün konumu, ilgili ülkede terör örgütünün toplumsal tabanının bulunması da diğer önemli faktörler arasındadır (Utting, 2009). Son olarak harekâtı gerçekleştiren özne devletin kamuoyu ve harekâta yönelik tutumu ve uluslararası kamuoyunun tutumu (destek veya karşıtlık) bu sosyo-politik doğanın tamamlayıcı öğeleri konumundadır.

Sınır ötesinde terörle mücadele harekâtları doğal biçimde terör örgütlerinin silahlı kanat, çatışma, örgütlenme ve lojistik bağlamlarındaki strateji ve taktiklerine etki ettiği gibi aynı zamanda propaganda stratejilerine ve taktiklerine de belirleyici ve dönüştürücü bir etki gücüne sahiptir (Cragin ve Gerwehr, 2005). Bu etki, terör örgütlerinin, “eleman kazanma ve kitleleri etkileyerek destek tutumu tesis etme” odaklı klasik/konvansiyonel propaganda stratejilerinin ve taktiklerinin yerini, örgütsel güvenliğin ön plana çıkarıldığı, örgütün toplumsal tabanının harekâta karşıt tutum almasının, öncüllendiği stratejilere ve taktiklere bırakmaktadır. Bu bağlamda ana amaç, örgütün, sınır ötesi harekât ile karşı karşıya kaldığı örgütsel

kayıpların telafisi, örgütün bu süreçte prestij elde edebilmesi, uluslararası kamuoyu başta olmak üzere ilgili ülke kamuoyunun ve özne ülke kamuoyunun harekâtı “engelleme” bir sosyo-politik baskı iklimi oluşturması ve nihayetinde örgütsel güvenliğin sağlanmasıdır (Harmon vd, 2018, ss.11-20).

Terör örgütlerinin, sınır ötesi harekât süreçlerinde uyguladıkları propaganda stratejisi ve taktikleri bağlamında en somut ve açıklayıcı unsurlar, terör örgütlerinin propaganda yayınlarında yer alan söylemlerdir. Zira, sınır ötesi harekât süreçlerinde, terör örgütlerinin propaganda yayınlarında yer alan söylemler, klasik/konvansiyonel propaganda söylemlerinden farklılaşarak, konjonktür ile uyumlu bir nitelik kazanmaktadır (Rineheart, 2010, ss.40-45). Bu bağlamda, söz konusu süreçlerde “işgal, soykırım, direniş, savunma, halk, ihanet, zafer” söylemlerinin terör örgütleri tarafından ön plana çıktığı ve bu söylemler aracılığıyla sınır ötesi harekât süreçlerinde ana tema çerçevesi inşa edildiği PKK örneğinde görülebilmektedir.

2. TÜRKİYE’NİN SINIR ÖTESİ HAREKÂTLARINA KARŞI PKK PROPAGANDASI VE SÖYLEM ANALİZİ: SERXWEBUN ÖRNEĞİ

2.1. Türkiye’nin Sınır Ötesi Harekâtları Sürecinde PKK’nın Propaganda Faaliyetlerinde Söylemler ve Konumlandırmalar

1990’lı yıllardan itibaren Türkiye’nin PKK terör örgütüyle mücadelesi ülke içi ile birlikte sınır ötesine de taşınmaya başlanmıştır. Bu süreçte PKK terör örgütünün özellikle Irak’ın kuzeyini barınma, eğitim ve lojistik alanı haline getirme; bir “geri cephe” (Anonim, 1996) inşa etme stratejisine yönelmesi, aynı zamanda örgütün bu coğrafyayı Türkiye içinde eylem gerçekleştirme ve geri çekilme hattı olarak kullanması, bu alanın terörle mücadele alanı haline gelmesini beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda, 1992 yılında gerçekleştirilen Hakurk harekâtı Türkiye’nin, sınır ötesi harekât niteliğini karşılayan ilk harekâtı olmuştur. Hakurk harekâtı ile başlayan söz konusu süreç 1995 yılında gerçekleştirilen Çelik harekâtı, 1997 yılında gerçekleştirilen Çekiç ve Şafak harekâtları ile devam etmiştir. Söz konusu sınır ötesi harekâtlar 1990’lı yılların sonuna gelindiğinde PKK’nın içinden geçmekte olduğu süreç; dekapitasyon, güç, kapasite ve toplumsal destek kaybı sebepleriyle konjonktürel olarak duraksamıştır.

2000'li yılların başından itibaren PKK örgütsel olarak yeniden yapılanma sürecine girmiş; bu sürecin merkezi ise yine Irak'ın kuzey bölgeleri olmuştur. Örgüt bu süreçte, 1998 yılından itibaren kaybetmeye başladığı güç, kapasite ve toplumsal desteğin yeniden tesis edilmesi ve örgütün yeniden yapılandırılması adına yoğun faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bu süreç nihai olarak 2005 yılında KCK (Kürdistan Topluluklar Birliği / Koma Civakên Kurdistanê) yapısının ilan edilmesi ile birlikte sonlanarak örgütsel dönüşüm tamamlanmıştır. Bu durum PKK'nın, Irak'ın kuzeyinde konuşlu bulunduğu alanlarda faaliyetlerini yeniden yoğunlaştırmasına zemin hazırlamıştır. Bunun sonucunda terör örgütü Irak-Türkiye hattını yeniden aktif bir biçimde, barınma, eğitim, lojistik, eylem ve geri çekilme alanı olarak kullanmaya başlamıştır.

2005 yılı ile birlikte PKK'nın KCK yapısına geçişi ve Irak'ın kuzeyinde yeniden aktif bir strateji ve eylemsellik dönemine girmesi Türkiye'nin de sınır ötesi terörle mücadele harekâtlarına tekrar yönelmesini beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, 2008 Güneş harekâtı bu yönelimin ilk adımı ve örneği olmuştur. 2008 Güneş harekâtı, Türkiye'nin yalnızca Irak merkezli ve kısa vadeli sınır ötesi harekât konseptinin uygulandığı son harekât niteliğini yansıtmıştır. Zira 2016 yılından itibaren Türkiye, bölgede PKK/YPG terör örgütünün de faaliyetlerini yoğunlaştırmasıyla birlikte Suriye ve Irak'taki PKK ve PKK/YPG varlığının sonlandırılmasını hedefleyen, alan kontrolünü ve uzun erimli stratejiyi esas alan yeni bir sınır ötesi harekât konseptini benimsemeye başlamıştır. 2016 yılında Suriye'de gerçekleştirilen Fırat Kalkanı Harekâtı ile başlayan bu süreç, 2018 yılındaki Zeytin Dalı Harekâtı, 2019 yılında başlatılan Barış Pınarı Harekâtı ve Pençe Harekâtları ile sürdürülmüştür (Balcı, 2022).

Türkiye'nin PKK'ya yönelik söz konusu sınır ötesi harekâtları karşısında terör örgütü bu süreçlere özgü olarak şekillenen veya bu süreçlerde daha fazla ön plana çıkarılan bir takım tema ve söylemlere, propaganda yayınlarında daha fazla yer verme yönünde bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu yaklaşım PKK'nın, Türkiye'nin sınır ötesi harekâtlarına karşılık olarak militan ve sempatizanlarını, toplumsal tabanını, ilgili ülke ve toplumu, uluslararası kamuoyunu etkileme arayışını yansıtmaktadır. Söz konusu arayış temel olarak terör örgütünün örgütsel güvenliğinin fiziki ve algısal düzeylerde teminat altına alınması ve aynı zamanda Türkiye'nin sınır ötesi harekâtlarının meşruiyet kaybına uğratılmasını esas almıştır. Bu

çerçevede terör örgütünün ana yayın organı olan Serxwebun dergisi incelendiğinde 10 farklı söylemin, Türkiye'nin sınır ötesi harekâtları süreçlerinde sürekli biçimde ön plana çıkarıldığı saptanabilmektedir (Korkmaz, 2021, ss.104-127). Bu kapsamda; 'Kürdistan, direniş, ihanet ve işbirlikçilik, özel savaş, işgal, savunma, soykırım ve imha, zafer ve yenilgi, Newroz ile halk söylemlerinin' özel ve istisnai bir konuma sahip olduklarını ileri sürmek mümkündür (Korkmaz, 2021).

PKK'nın, Türkiye'nin sınır ötesi harekâtları süreçlerinde, ana propaganda organı olan Serxwebun dergisinde esas aldığı söylem evrenini oluşturan söz konusu öğeler göstergesel düzeyde ele alındığında son derece geniş ve çeşitli anlamların mevcut olduğu gözlemlenebilmektedir (Eker,2006). Bu noktada Kürdistan söylemi "dört parçalı Kürdistan, birleşik Kürdistan" anlamlarını ifade edebildiği gibi aynı zamanda Irak'ın kuzey bölgelerine işaret eden "Güney Kürdistan", Suriye'nin kuzey ve kuzeydoğu bölgelerine işaret eden "Batı Kürdistan", İran'ın batı ve kuzeybatı bölgelerine işaret eden "Doğu Kürdistan" ve son olarak Türkiye'nin doğu ve güneydoğu bölgelerine işaret eden "Kuzey Kürdistan" ifadeleri ile de anlamsal etkileşim göstermektedir. Bununla birlikte, "direniş" söylemi Türkiye'nin sınır ötesi harekâtlarına karşı koyma, PKK'nın ve "Kürt halkının" fiziki olarak korunması anlamlarını barındırmaktadır.

Diğer yandan, ihanet ve işbirlikçilik söylem çifti, Türkiye ile PKK'ya karşı faaliyetlerde bulunmak/yer almak, "PKK'ya gerekli desteği sunmamak veya örgütü Kürt halkının tek ve gerçek temsilcisi olarak kabul etmemek" şeklinde anlamlara işaret etmektedir. Bununla birlikte, özel savaş söylemi, Türkiye'nin sınır ötesi harekâtlar sürecinde uyguladığı iddia edilen "psikolojik harekât", "kamuoyuna yönelik dezenformasyon ve aldatma" faaliyetlerini içermektedir. İşgal söylemi, Türkiye'nin, PKK'nın kısmi veya geniş bir alan kontrolü sağladığı veya konuşlandığı alanlarda askerî harekâtlar yürütmesi ve "ilgili ülkenin egemenlik ihlali" şeklinde imgelenirken, savunma söylemi ise direniş söylemine benzer biçimde Türkiye'nin sınır ötesi harekâtlarına karşı "PKK'nın ve Kürt halkının korunması" biçiminde kodlanmıştır.

Bu söylemler ile doğrudan bir etkileşime sahip olan soykırım ve imha söylemleri, Türkiye'nin sınır ötesi harekâtlarının, "Kürt halkını fiziken ve kültürel olarak yok etme, PKK'nın örgütsel varlığının tamamen ortadan kaldırılması" hedeflerine hizmet ettiği yönündeki argümanı esas alırken,

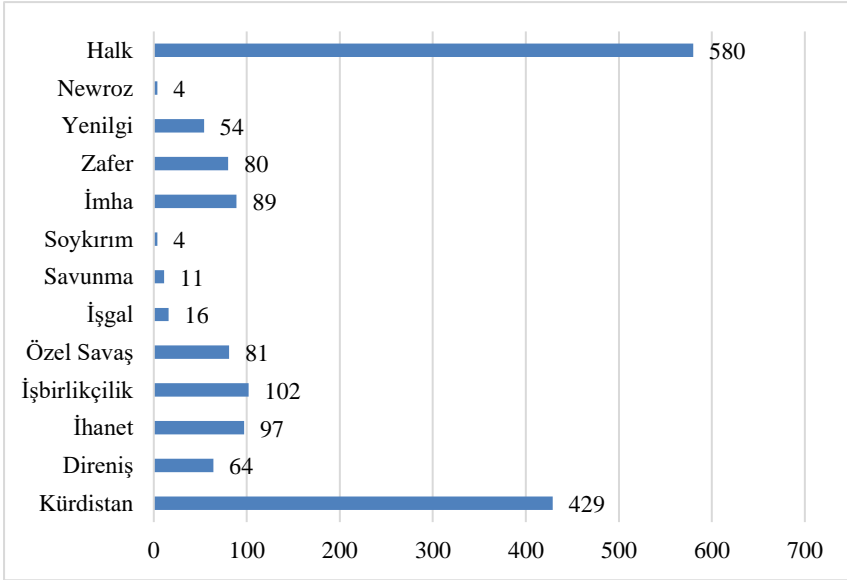
zafer ve yenilgi söylemleri ise sınır ötesi harekât süreçlerinde “TSK'nın stratejik ve taktik düzeyde yaşadığı iddia edilen kayıplar ve başarısızlıklara”, simetrik olarak PKK'nın bu bağlamda elde ettiği “kazanım ve başarılarla” vurgu yapmaktadır. Son olarak “Newroz” söylemi, tarihsel bir anlatıya işaret etmesi bağlamında bu süreçlerde “yok oluşa karşı yeniden doğuş” mitine işaret ederken halk söylemi ise “Kürt halkı”, Türk halkı ve kamuoyu, sınır ötesi harekâtların icra edildiği ülkenin halkı şeklinde farklı anlamları barındırabilmektedir. Söz konusu söylemler, Türkiye'nin 1990'lı yıllardan itibaren gerçekleştirmeye başladığı sınır ötesi harekât süreçlerinde Serxwebun dergisinde en sık biçimde ön plana çıkarılan unsurlar olmuşlardır.

Bu çerçevede, her bir sınır ötesi harekât sürecinde söz konusu söylemlerin incelenmesi önem taşımaktadır. Bu çerçevede, çalışma kapsamında, 1992-2022 yılları arasında, Türkiye'nin sınır ötesi harekât süreçlerinde Serxwebun dergisinde yer alan ilgili söylemler yoğunluk, göstergesel boyut ve söylem ağı bakımından incelenmiştir. Bu doğrultuda, ilk olarak, her bir harekât sürecinde yayınlanan dergi sayılarında ilgili söylemlerin ne sıklıkta kullanıldıkları tespit edilerek bu noktada nicel verilere ulaşılmıştır. İkinci olarak, ilgili söylem yoğunluklarının tespitinin ardından, ilgili söylemlerin, ilgili harekât sürecinde taşıdıkları göstergesel değer ve anlamlar saptanmıştır. Son olarak, harekât süreçlerinde, ilgili söylemlerin anlam çerçeveleri arasındaki etkileşimler tespit edilerek harekât süreçlerine özgü söylem ağları ortaya konmuştur.

2.2. 1992 Hakurk Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisinde Söylemler

1992 yılı Ekim ayında Irak'ın kuzeyinde konuşlu PKK örgütüne, barınma, eğitim ve lojistik alanlarına yönelik olarak başlatılan Hakurk harekâtı, Türkiye'nin, stratejik konsept bağlamında gerçekleştirdiği ilk sınır ötesi harekât niteliğine sahip olmuştur. Bu harekât süresince Ekim ve Kasım aylarında 130 ve 131. sayıları yayınlanan Serxwebun dergisi incelendiğinde, ilgili söylemlerin yoğunlukları tespit edilerek şu verilere ulaşılmıştır: Kürdistan söylemi 429 kez, direniş söylemi 64 kez, ihanet ve işbirlikçilik söylemleri 97-102 kez, özel savaş söylemi 81 kez, işgal söylemi 16 kez, savunma söylemi 11 kez, soykırım ve imha söylemleri 4-89 kez, zafer ve yenilgi söylemleri 80-54 kez, Newroz söylemi 4 ve halk söylemi ise 580 kez kullanılmıştır (Serxwebun, 1992a; 1992b).

Tablo 1. Türkiye'nin 1992 Hakurk Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisinde Söylem Yoğunlukları (Kaynak: Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)

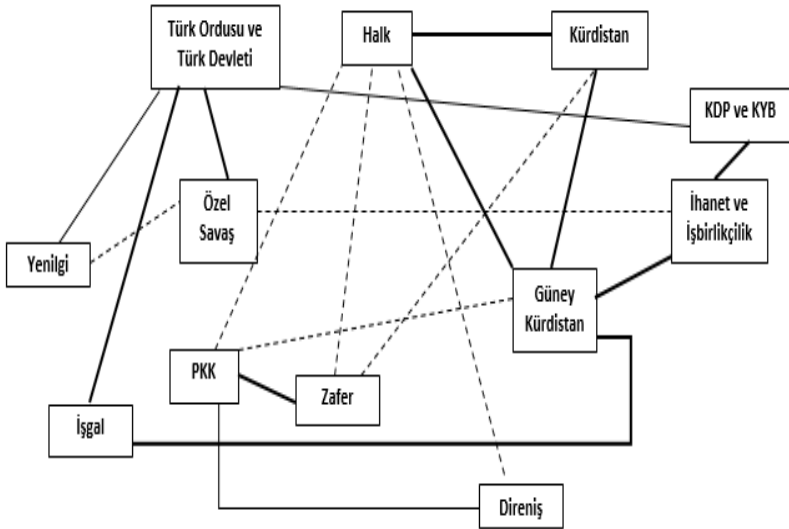

İkinci olarak söz konusu söylemler, yoğunlukları ile birlikte göstergesel açıdan ele alındıklarında farklı anlamların ifade edildiği görülebilmektedir. Bu çerçevede, 1992 Hakurk harekâtı sürecinde Serxwebun dergisinde Kürdistan söylemi daha çok “Güney Kürdistanı” kastetmek maksatlı, direniş söylemi ise “Türkiye'nin sınır ötesi harekâtına karşı koyma” anlamını taşımaktadır (Serxwebun, 1992a; 1992b). Bununla birlikte ihanet ve işbirlikçilik söylem çifti yoğun bir biçimde “Türkiye'nin sınır ötesi harekâtına destek vermek ve aktif iş birliğinde bulunmak” şeklinde bir imgeselliğe sahipken bu imgesellik KDP ve KYB örneklerinde somutlaştırılmaktadır (Serxwebun, 1992a; 1992b). Buna göre PKK, 1992 Hakurk harekâtı sürecinde KDP ve KYB güçlerinin Türkiye'ye yönelik desteği ve harekât sahasındaki aktif iş birliği bu aktörleri “ihanet ve işbirlikçilik” söylem çiftinin odağına yerleştirmiştir. Bu süreçte özel savaş söylemi “Türk devletinin, Türk halkına ve kamuoyuna yönelik dezenformasyon, aldatma ve yanıltma girişimleri ve stratejisi” anlamı doğrultusunda kullanılırken işgal söylemi ise “Güney Kürdistan'da Türk ordusunun varlığı” biçiminde imgelenmiştir (Serxwebun, 1992a; 1992b). Buna karşılık savunma söylemi “Güney Kürdistan'ı ve PKK'yı savunma” biçiminde ön plana çıkarılırken imha söylemi ise bununla bağlantılı biçimde

“Türkiye'nin PKK'yı örgütsel olarak ortadan kaldırma hedefi” biçiminde konumlandırılmıştır (Serxwebun, 1992a; 1992b). Son olarak, zafer ve yenilgi söylemleri klasik biçimde “Türk ordusunun başarısızlığı/başarısızlık beklentisi, PKK'nın kazanımı ve zaferi/zafer beklentisi” biçimlerinde anlam taşırken halk söylemi ise büyük ölçüde “Kürt halkı” ile özdeşleştirilmiştir (Serxwebun, 1992a; 1992b).

1992 Hakurk harekâtı sürecinde Serxwebun dergisinin ilgili sayıları çerçevesinde oluşan söylem ağı incelendiğinde en baskın biçimde “Türk ordusu ve Türk devleti” ile özel savaş, yenilgi ve işgal söylemleri arasında etkileşim ve özdeşim kurulduğu saptanmıştır (Serxwebun, 1992a; 1992b). Diğer yandan Kürdistan söylemi ile halk söylemi, güney Kürdistan ifadesi, ihanet ve işbirlikçilik söylem çifti ve KDP ve KYB arasında birlikte kullanımında, etkileşim ve tamamlayıcılık ilişkisi kurulduğu gözlemlenmiş, son olarak PKK, zafer ve direniş söylemlerinin bir söylem üçgeni oluşturduğu tespit edilmiştir (Serxwebun, 1992a; 1992b).

Şekil 1. 1992 Hakurk Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisinde Oluşan Söylem Ağı (Kaynak: Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)

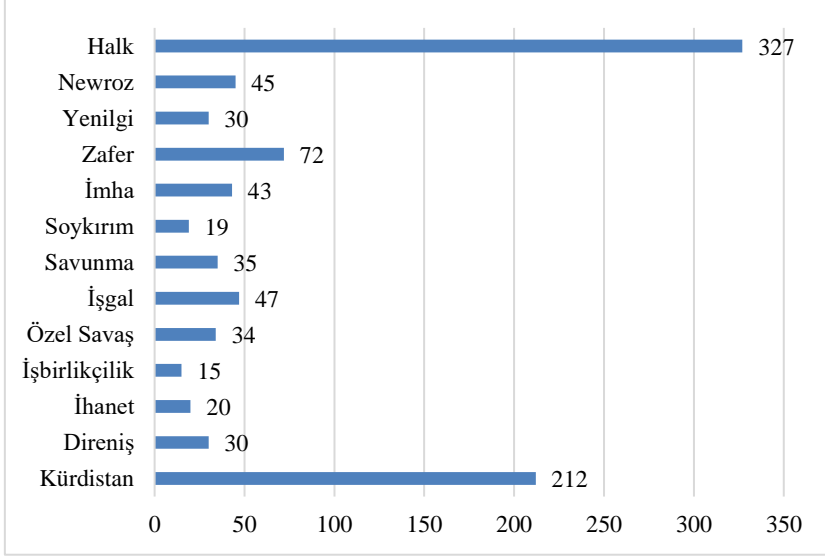

2.3. 1995 Çelik Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisinde Söylemler

1995 yılı mart ayında, Irak'ın kuzeyinde konuşlu PKK hedeflerine yönelik olarak başlatılan Çelik harekâtı sürecinde, Mart ve Nisan aylarında Serxwebun dergisinin 159 ve 160. sayıları yayınlanmıştır. Harekât sürecini kapsayan dönemde yayınlanan söz konusu iki sayı bağlamında Serxwebun dergisinde söylem yoğunluğu incelendiğinde Kürdistan söyleminin 212 kez, direniş söyleminin 30 kez, ihanet ve işbirlikçilik söylem çiftinin ise 20-15 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. Diğer yandan ilgili sayılarda özel savaş söylemi 34 kez kullanılırken, işgal söylemine 47, savunma söylemine ise 35 kez yer verildiği görülmüştür. Soykırım ve imha söylemlerinin 19-43 kez, zafer ve yenilgi söylemlerinin ise 72-30 kez kullanıldığı bu süreçte, Newroz söyleminin 45, halk söyleminin ise 327 kez kullanıldığı saptanmıştır (Serxwebun, 1995a;1995b).

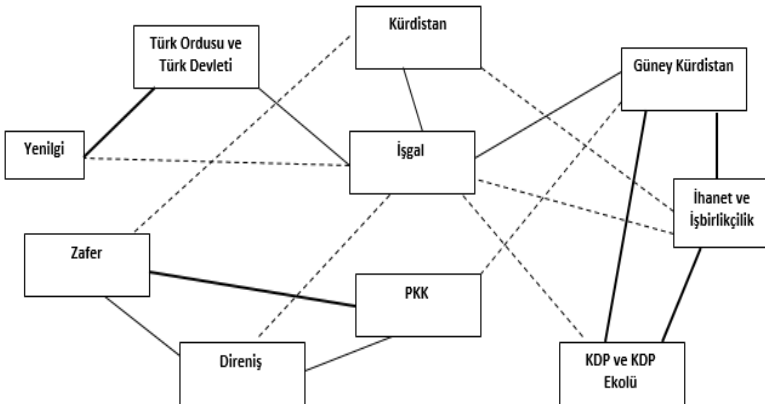
İlgili söylemler, 1995 Çelik harekâtı sürecinde göstergesel açıdan incelendiğinde ilk olarak Kürdistan söyleminin büyük ölçüde “Güney Kürdistan” anlamına atıf yaptığı, direniş söyleminin ise Türkiye'nin sınır ötesi harekâtına karşı koyma şeklinde imgesel olarak biçimlendirildiği görülmüştür (Serxwebun, 1995a;1995b). İhanet ve işbirlikçilik söylem çifti söz konusu süreçte, “Türkiye'nin sınır ötesi harekâtına destek ve aktif iş birliği” anlamının yanı sıra “KDP'ye destek ve sempati-KDP ekolüne taraftarlık” biçiminde somutlaştırılmaya çalışılmış, özel savaş, klasik anlamda “kamuoyuna yönelik aldatma ve yanıltma stratejisi” olarak ifade edilmeye devam ederken işgal söylemi ise “Türk ordusunun Güney Kürdistan'daki varlığı” şeklindeki anlama işaret etmiştir (Serxwebun, 1995a; 1995b). Bununla ilişkili olarak savunma söylemi “Güney Kürdistan'ın savunulması” ifadesinde yoğunlaşırken imha ise PKK'nın örgütsel varlığının tehdit altında olmasını imgelemektedir (Serxwebun, 1995a;1995b). Bununla birlikte, zafer ve yenilgi söylemleri “Türk ordusunun başarısızlığı ve PKK'nın başarısı” biçiminde yansıtılırken, Newroz ise “yeniden doğuş/yok olmaya karşı koyma” miti ile ilişkilendirilmiş, halk söylemi ise büyük ölçüde “Güney Kürdistan halkı” olarak konumlandırılmıştır (Serxwebun, 1995a; 1995b).

Tablo 2. Türkiye'nin 1995 Çelik Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisinde Söylem Yoğunlukları (Kaynak: Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)

1995 Çelik harekâtı sürecinde Serxwebun dergisinde oluşan söylem ağları ele alındığında ilk olarak “Güney Kürdistan, KDP ve KDP ekolü, ihanet ve işbirlikçilik” söylemleri arasında kurulan yoğun özdeşim kendisini göstermektedir (Serxwebun, 1995a; 1995b). Diğer yandan “PKK, direniş ve zafer” söylemleri arasında etkileşim oluşurken, “Türk devleti ve ordusu, yenilgi ve işgal” söylemleri arasında baskın bir özdeşleşme görülmektedir (Serxwebun, 1995a; 1995b).

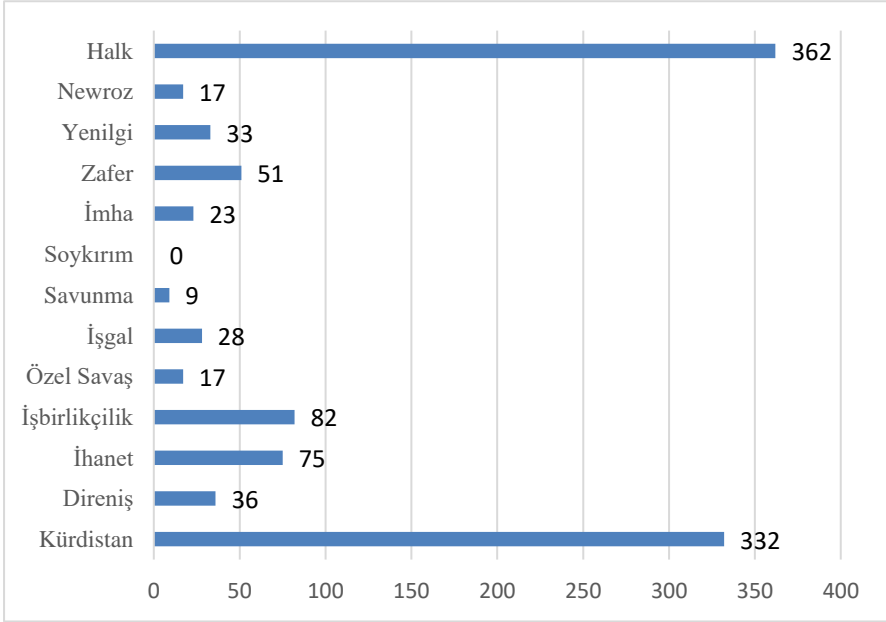
Şekil 2. 1995 Çelik Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisi Çerçevesinde Oluşan Söylem Ağı (Kaynak: Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)

2.4. 1997 Çekiç Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisinde Söylemler

1997 yılı mayıs ayında, Irak'ın kuzeyinde yer alan PKK hedeflerine yönelik olarak başlatılan Çekiç harekâtı süresince PKK tarafından Serxwebun dergisinin 185 ve 186. sayıları yayınlanmıştır. Söz konusu yayının iki sayısı söylemsel yoğunluk bağlamında incelendiğinde Kürdistan söyleminin 332 kez, direniş söyleminin 36 kez, ihanet ve işbirlikçilik söylem çiftinin 75-82 kez kullanıldıkları saptanmıştır. Bununla birlikte, özel savaş söyleminin 17 kez işgal söyleminin 28 kez kullanıldığı, savunma söylemine 9, imha söylemine 23 kez yer verildiği tespit edilmiştir. Son olarak zafer ve yenilgi söylem çiftinin 51-33 kez kullanıldığı ilgili sayılarda Newroz söylemi 17 kez, hak söylemi ise 362 kez kullanılmıştır (Serxwebun, 1997a; 1997b).

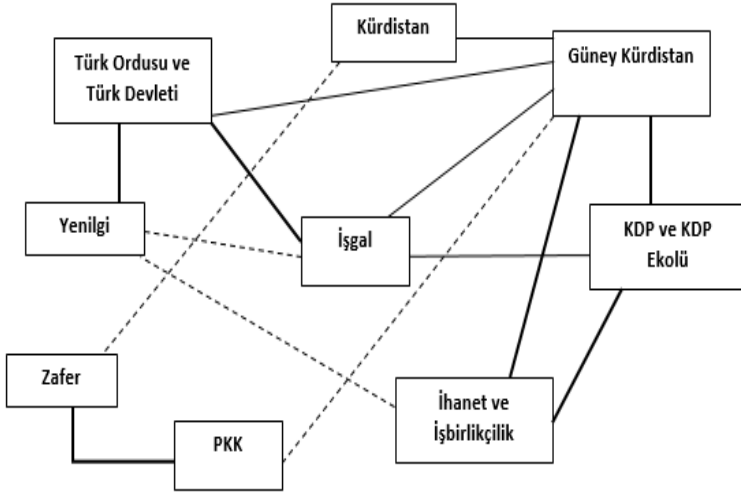
Tablo 3. Türkiye'nin 1997 Çekiç Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisinde Söylem Yoğunlukları (Kaynak: Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)

Gösterge düzeyinde değerlendirildiğinde 1997 Çekiç harekâtında Serxwebun dergisindeki ilgili söylemler arasında Kürdistan söyleminin “Güney Kürdistan” vurgusunu ön plana çıkardığı, direniş söyleminin ise yine “Türk ordusuna karşı koyma” biçiminde anlamlandırıldığı görülmüştür (Serxwebun, 1997a; 1997b). İkinci olarak ihanet ve işbirlikçilik söylemleri bu harekât sürecinde de Türkiye’ye aktif destek sunmak/karşı koymamak,

KDP ve KDP ekolü ile ilişkilendirilmiş, işgal ve savunma söylemlerinin de bununla etkileşim içinde kullanıldığı saptanmıştır (Serxwebun, 1997a; 1997b). Zafer ve yenilgi söylemlerinin yine “Türk ordusunun mutlak başarısızlığı/PKK'nın mutlak başarısı” biçiminde ele alındığı ilgili sayılarda halk söyleminin ise “Kürt halkı/Güney Kürdistan halkı” şeklinde değerlendirildiği görülmüştür (Serxwebun, 1997a; 1997b). Bu çerçevede, söz konusu öğelerin oluşturduğu söylem ağı incelendiğinde ise yoğun ve baskın bir biçimde “Güney Kürdistan, ihanet ve işbirlikçilik, KDP ve KDP ekolü” söylemleri arasında ve “Türk ordusu ve devleti, işgal ve yenilgi” söylemleri arasında etkileşim bulunduğu saptanmıştır.

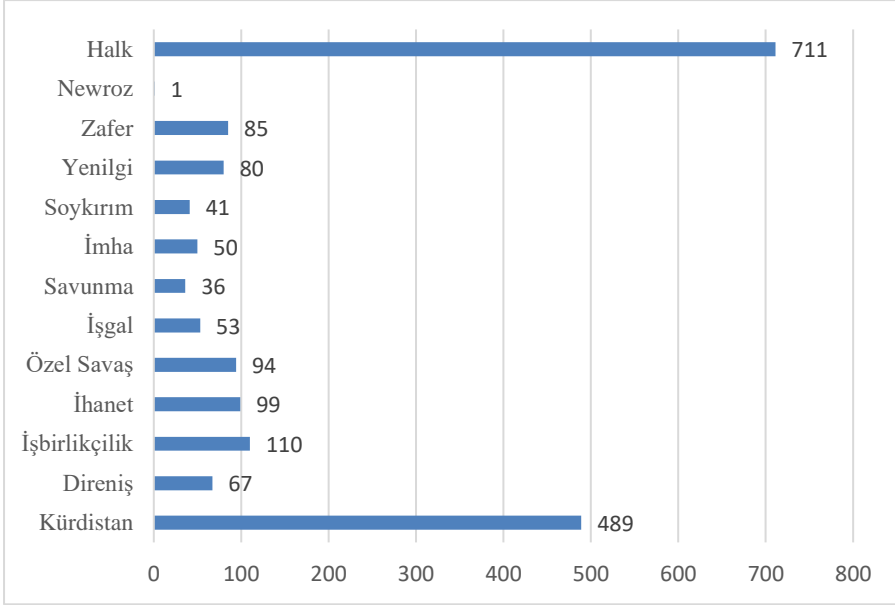
Şekil 3. 1997 Çekiç Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisi Çerçevesinde Oluşan Söylem Ağı (Kaynak: Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)

2.5. 1997 Şafak Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisinde Söylemler

1997 yılı Ekim ayında icra edilmeye başlanan Şafak Harekâtı sürecinde yayınlanan Serxwebun dergisinin 190, 191 ve 192. sayıları incelendiğinde, söylem evrenini oluşturan söylemler arasında Kürdistan söyleminin 489 kez, direniş söyleminin 67 kez, ihanet ve işbirlikçilik söylemleri 99-110 kez kullanıldığı görülmüştür. Bununla birlikte özel savaş söyleminin 94 kez, işgal söyleminin 53 kez, savunma söyleminin 36 kez, soykırım ve imha söylemlerinin 41-50 kez, zafer ve yenilgi söylemlerinin 85-80 kez, Newroz söyleminin 1 kez ve halk söyleminin 711 kez ilgili sayılarda yer aldığı tespit edilmiştir (Serxwebun, 1997c; 1997d; 1997e).

Tablo 4. Türkiye'nin 1997 Şafak Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisinde Söylem Yoğunlukları (Kaynak: Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)

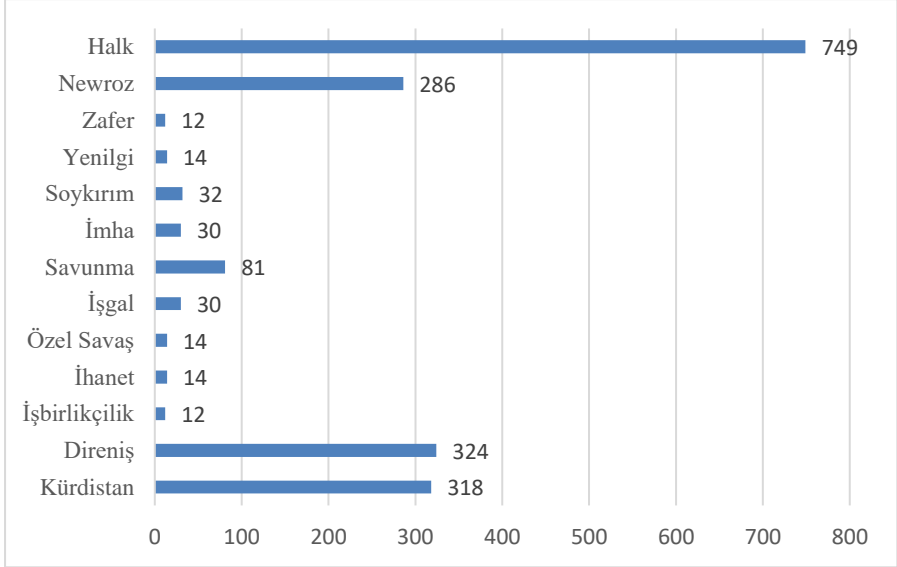

Göstergesel düzeyde söz konusu söylemler arasında Kürdistan söylemi “güney Kürdistan ve kuzey Kürdistan” anlamlarını kapsayacak biçimde kullanılırken, direniş söylemi ise “Türk ordusuna karşı koyma, Türkiye'nin sınır ötesi harekâtına karşı halk hareketi” biçiminde kodlanmıştır (Serxwebun, 1997c; 1997d; 1997e). İhanet ve işbirlikçilik söylemlerinin “Türkiye'nin sınır ötesi harekâtına karşı halk hareketine katılmamak, PKK'ya destek sunmamak, KDP ve KDP ekolünü desteklemek” biçiminde anlamına sahip olduğu bu süreçte özel savaş söylemi yoğun bir biçimde “psikolojik savaş” ve “Kürt halkına ve Türk halkına yönelik aldatma ve yanıltma faaliyetleri” olarak nitelendirilmiştir (Serxwebun, 1997c; 1997d; 1997e). İşgal, savunma, soykırım ve imha söylemlerinin etkileşim içerisinde kullanıldığı bu süreçte “Türk devletinin Güney Kürdistan'ı işgali, PKK'nın Kürt halkını, güney Kürdistan'ı ve kendisini imhaya karşı savunması” biçiminde sunulmuştur (Serxwebun, 1997c; 1997d; 1997e).

Zafer ve yenilgi söylemlerinde, Türk ordusunun yenilgi ve bozgun ile özdeşleştirilmesi yönündeki yaklaşım sürdürülürken, 1997 yılının PKK'nın 20. kuruluş yıldönümü olmasına ilişkin vurgular doğrultusunda zafer söylemine yalnızca harekât/askeri bağlamı bir anlam yüklenmekle

zafer ve yenilgi söylemleri 12-14 kez, Newroz söylemi 286 kez ve halk söylemi 749 kez kullanılmıştır (Serxwebun, 2008a; 2008b; 2008c).

Tablo 5. Türkiye'nin 2008 Güneş Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisinde Söylem Yoğunlukları (Kaynak: Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)

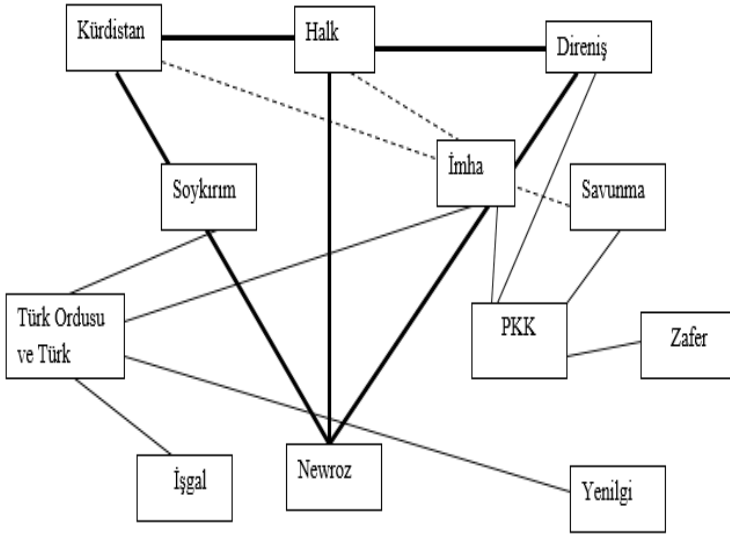

2008 Güneş Harekâtı sürecinde, ilgili söylemlerin göstergesel karşılıkları ele alındığında Kürdistan söyleminin “Güney Kürdistan ve Kuzey Kürdistan” biçiminde nitelenirken, direniş söylemi ise Türkiye'nin sınır ötesi harekâtına fiziki karşı koyma ve aynı zamanda halk tepkisi/direnişi biçiminde şekillendirilmiştir (Serxwebun, 2008a; 2008b; 2008c). Bununla birlikte direniş söylemi aynı zamanda mekânsal anlam atıfları ile de ilişkilendirilerek “Zap direnişi” biçiminde yerel nitellemelere de zemin oluşturmuştur. Bununla ilişkili olarak işgal, imha ve savunma söylemleri, “Türk ordusunun Güney Kürdistan'ı işgali, Kürt halkının, Güney Kürdistan'ın ve PKK'nın konuşlu bulunduğu alanların savunulması” şeklinde geniş bir anlam evreni oluşturmuştur (Serxwebun, 2008a; 2008b; 2008c).

Diğer yandan, zafer ve yenilgi söylemleri, “PKK'nın direniş başarısı, Türk ordusunun askeri başarısızlığı” ile özdeşleştirilirken, Newroz söylemi bu bağlamda tamamlayıcı bir anlam atfı çerçevesinde “imha hedefine karşı yeniden doğuş” niteliğinde ifade edilmiştir. Bu durum halk söylemi ile paralel biçimde “Kürt halkının yok edilmesi hedefi, Newroz ruhu ve yeniden doğuş, zafer” söylemleri arasında yoğun bir etkileşim yaratılmasına zemin

oluşturmuştur (Serxwebun, 2008a; 2008b; 2008c). Bu durum ilgili sayılarda oluşan söylem ağlarında da kendisini göstermiş “Newroz, direniş, halk, zafer, Kürdistan” söylemleri yoğun bir etkileşim gösterirken, “Türk ordusu ve devleti, yenilgi, işgal” söylemleri de baskın biçimde bir arada kullanılmıştır (Serxwebun, 2008a; 2008b; 2008c).

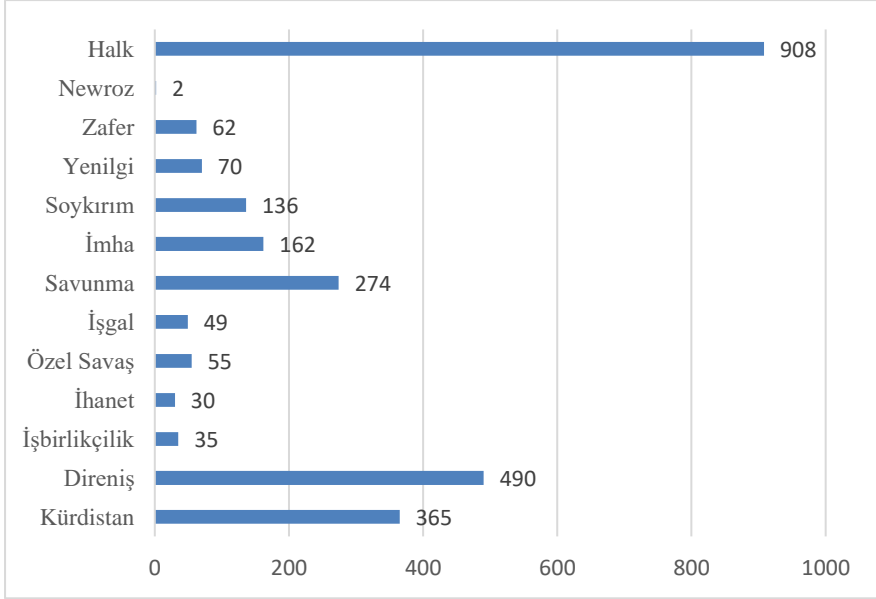
Şekil 5. 2008 Güneş Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisinde Çerçevesinde Oluşan Söylem Ağı (Kaynak: Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)

2.7. 2016 Fırat Kalkanı Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisinde Söylemler

2016 yılında Suriye'nin kuzeyinde konuşlu PKK/YPG ve DEAŞ terör örgütlerine yönelik olarak başlatılan Fırat Kalkanı harekâtı sürecinin ilk döneminde 417, 418 ve 419. sayıları yayımlanan Serxwebun dergisi incelendiğinde söylemin yoğunlukları bağlamında şu verilere ulaşılmıştır: Kürdistan söylemi 365 kez, direniş söylemi 490 kez, ihanet ve işbirlikçilik söylemleri 30-35 kez, özel savaş söylemi 55 kez, işgal söylemi 49 kez, savunma söylemi 274 kez, soykırım ve imha söylemleri 136-274 kez, zafer ve yenilgi söylemleri 62-70 kez, Newroz söylemi 2 kez ve halk söylemi 908 kez kullanılmıştır (Serxwebun, 2016a; 2016b; 2016c).

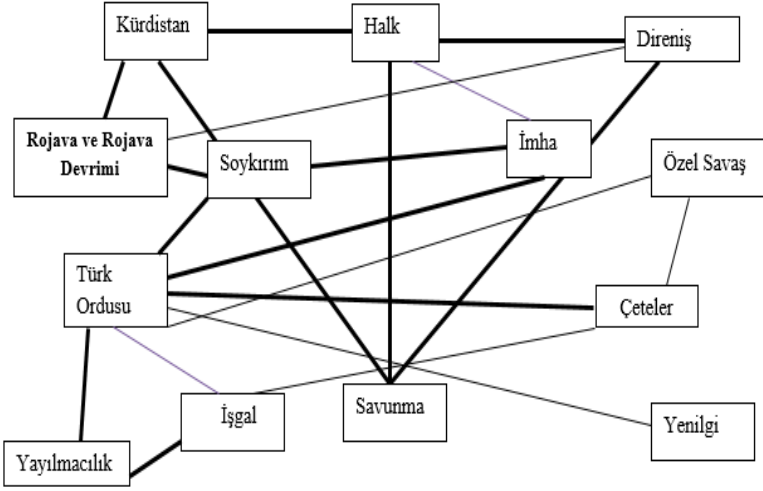
Tablo 6. 2016 Fırat Kalkanı Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisindeki Söylem Yoğunlukları (Kaynak: Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)

Söz konusu söylem yoğunluklarının ardından ilgili söylemler göstergesel düzeyde ele alındığında Kürdistan söyleminin “batı Kürdistan” tanımını ifade eden “Rojava” biçiminde anlamlandırıldığı, işgal, direniş ve savunma söylemlerinin ise “Rojava ve Rojava Devriminin Türk ordusunun işgaline karşı korunması, Türkiye’nin Suriye’yi işgaline karşı konması, halkın öz savunma inisiyatifi alması” şeklinde anlamsal etkileşim oluşturduğu görülmüştür (Serxwebun, 2016a; 2016b; 2016c). Bu düzlemde işgal söylemi aynı zamanda “Türkiye’nin yayılcılık hedefleri” argümanları ile ilişkili biçimde kullanılmıştır. Diğer yandan, soykırım ve imha söylemlerinin doğrudan “Kürt halkının-Rojava halkının imhası/yok edilmesi” şeklinde ön plana çıkarıldığı bu süreçte, özel savaş söylemi ise “kamuoyuna yönelik aldatma ve yanıltma faaliyetleri” anlamına ek olarak Türkiye’ye harekât süresince destek veren gruplara atfedilen “çete” söylemini de kapsayan bir yapı oluşturmuştur (Serxwebun, 2016a; 2016b; 2016c). Nihai olarak, zafer ve yenilgi söylemlerine dair anlam atıflarına “Türk ordusunun yenilgisi, PKK/YPG’nin zaferi” biçiminde bir çerçeve inşa edilirken halk söylemi ise “topyekûn Kürt halkı, Rojava halkı, Suriye halkları” şeklinde ifade edilmeye başlanmıştır. Bu çerçevede oluşan söylem

ağında “Rojava ve Rojava devrimi, soykırım ve imha, Türk ordusu, yayılmacılık” söylemlerinin yoğun bir etkileşim gösterdiği saptanmıştır.

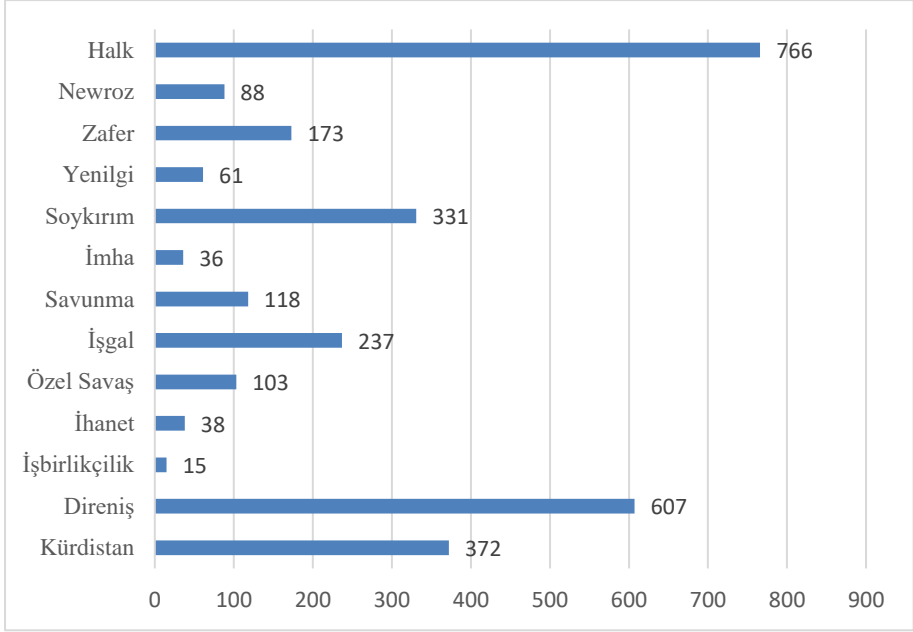
Şekil 6. 2016 Fırat Kalkanı Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisi Çerçevesinde Oluşan Söylem Ağı (Kaynak: Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)

2.8. 2018 Zeytin Dalı Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisinde Söylemler

2018 yılının şubat ayında, Suriye'nin kuzeyinde bulunan PKK/YPG varlığına yönelik olarak başlatılan Zeytin Dalı Harekâtının ilk dönemi süresince, Serxwebun dergisinin 434, 435 ve 436. sayıları yayımlanmıştır. Bu çerçevede, ilgili sayılardaki söylem yoğunlukları incelendiğinde şu verilere ulaşılmıştır. Kürdistan söyleminin 372 kez, direniş söyleminin 607 kez, ihanet ve işbirlikçilik söylemlerinin 38-15 kez, özel savaş söyleminin ise 103 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, işgal söyleminin 237 kez, savunma söyleminin 118 kez, soykırım ve imha söylemlerinin 331-118 kez, zafer ve yenilgi söylemlerinin 173-61 kez, Newroz söyleminin 88 kez ve halk söyleminin 766 kez kullanıldığı da gözlemlenmiştir (Serxwebun, 2018a; 2018b; 2018c).

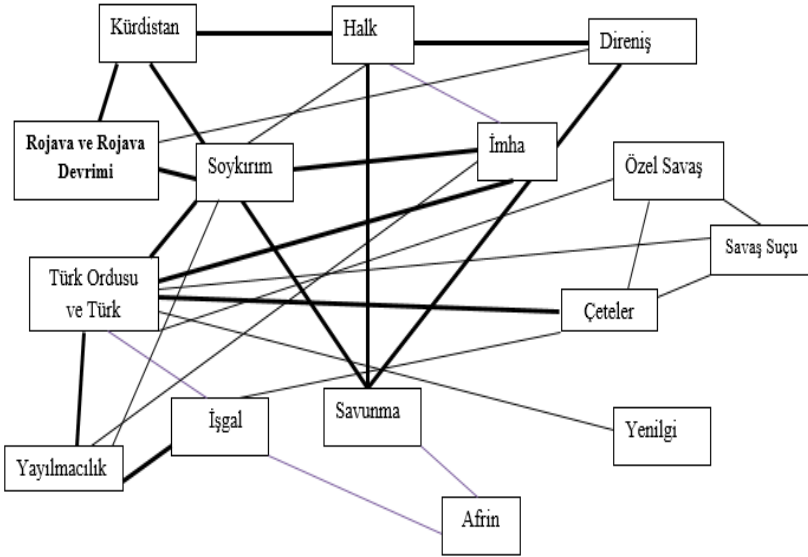
Tablo 7. 2018 Zeytin Dalı Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisindeki Söylem Yoğunlukları (Kaynak: Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)

Bu söylemlere yüklenen anlamlar ve anlam atıfları açısından ele alındığında, Zeytin Dalı harekâtının ilk döneminde Serxwebun dergisinde Kürdistan söyleminin baskın bir şekilde “Rojava” söylemi ile özdeşleştirildiği görülmektedir. İkinci olarak işgal, soykırım ve imha ve özel savaş söylemlerini eş güdüm içinde kullanan terör örgütü, “Türkiye’nin Rojava’yı işgali, yayılmacılık stratejisi, Kürt halkına yönelik soykırım ve imha, Rojava devrimi kazanımlarının imhası, özel savaş stratejisi ve çeteler” biçiminde anlam etkileşimleri oluşturmuştur (Serxwebun, 2018a; 2018b; 2018c). Yine bu bağlamda işgal, savunma ve direniş söylemlerinin ortak imge noktası olarak “Afrin” ön plana çıkarılmış; “Afrin’in savunulması, Afrin direnişi, Kürt halkının ve Rojava’nın savunulması” şeklinde tamamlayıcı ifadelerle de yer verilmiştir. Zeytin Dalı harekâtının mart ayında yoğunlaşması, PKK’nın bu süreçte Newroz söylemini daha fazla ön plana çıkarmasını beraberinde getirmiştir. Buna göre Newroz söylemi, zafer ve yenilgi söylemlerini de içine alacak biçimde, “Rojava devriminin ve Kürt halkının imhasına karşı koyma ve yeniden doğuş” şeklindeki anlam evrenine işaret etmiştir (Serxwebun, 2018a; 2018b; 2018c). Bununla birlikte halk

söylemi “Kürt halkı” anlamının yanı sıra “Ortadoğu halkları, Suriye halkları” biçiminde de öne çıkarılmıştır. Bütünsel düzeyde ele alındığında, Zeytin Dalı harekâtı süresince Serxwebun dergisinin ilgili sayıları göz önüne alındığında söylem ağının büyük ölçüde “Türk ordusu ve devleti, soykırım ve imha, işgal, çeteler ve özel savaş, yayılmacılık” söylemleri ile “Newroz, halk, direniş, savunma, Rojava devrimi” söylemleri arasındaki etkileşimlerle oluştuğu saptanmıştır (Serxwebun, 2018a; 2018b; 2018c).

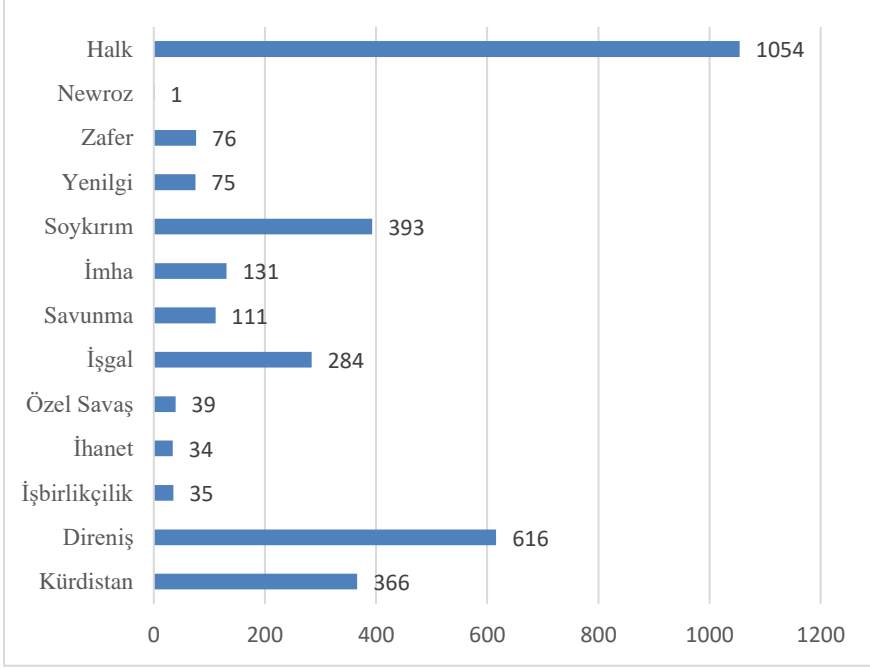
Şekil 7. 2018 Zeytin Dalı Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisi Çerçevesinde Oluşan Söylem Ağı (Kaynak: Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)

2.9. 2019 Barış Pınarı Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisinde Söylemler

2019 yılı Ekim ayında Suriye'nin kuzeyinde bulunan PKK/YPG terör örgütüne yönelik olarak başlatılan Barış Pınarı Harekâtı süresince Ekim, Kasım ve Aralık aylarında 454, 455 ve 456. sayıları yayımlanan Serxwebun dergisi incelendiğinde ilgili söylemin yoğunlukları tespit edilerek şu verilere ulaşılmıştır: Kürdistan söylemi 366 kez, direniş söylemi 616 kez, ihanet ve işbirlikçilik söylemleri 34-35 kez, özel savaş söylemi 39 kez, işgal söylemi 284 kez, savunma söylemi 111 kez, soykırım ve imha söylemleri 393-111 kez, zafer ve yenilgi söylemleri 76-75 kez, Newroz söylemi 1 kez ve halk söylemi 1054 kez kullanılmıştır (Serxwebun, 2019e; 2019f; 2019g).

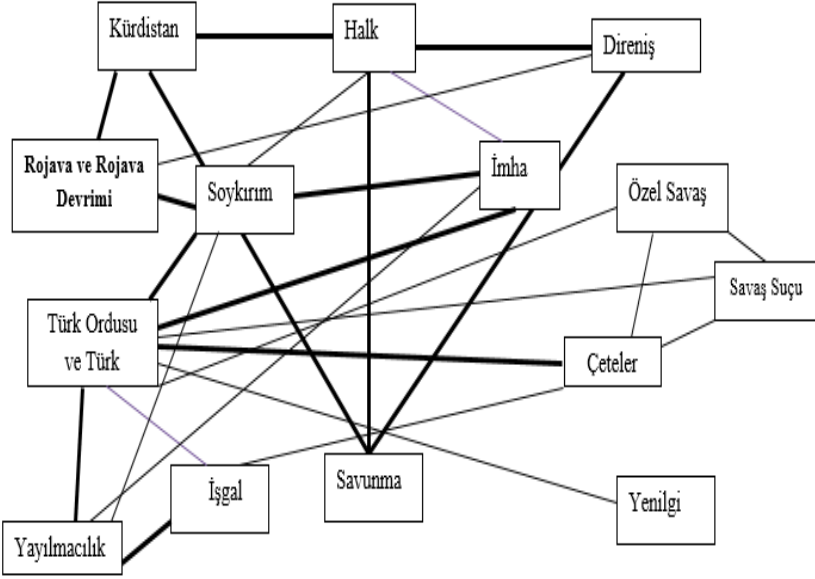
Tablo 8. 2019 Barış Pınarı Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisindeki Söylem Yoğunlukları (Kaynak: Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)

Söz konusu söylemler, kendilerine atfedilen anlamlar açısından değerlendirildiğinde Kürdistan söyleminin “Rojava ve Rojava devrimi” ile özdeş biçimde kullanıldığı, bununla birlikte halk söyleminin ise “Kürt halkı, Suriye halkları ve Ortadoğu halkları” anlamını taşıyacak biçimde işlev gösterdiği saptanmıştır (Serxwebun, 2019e; 2019f; 2019g). Buna karşılık işgal söylemi “Rojava’nın işgali” ve kısmen “Suriye’nin işgali” biçiminde sunulurken, soykırım ve imha söylemleri ise “Kürt soykırımı, Kürt halkının imhası” şeklinde anlamlandırmaya tabi tutulmuştur (Serxwebun, 2019e; 2019f; 2019g). Bu çerçevede, Barış Pınarı harekâtı süresince ilgili söylemlerle eş güdüm içerisinde “kimyasal silah kullanımı, sivillere saldırılar, savaş suçları” gibi çeşitli argümanlara da yer verilmiştir. Diğer yandan, direniş ve savunma söylemlerinin büyük ölçüde “Rojava’yı, Rojava devrimini, Kürt halkını savunma” anlamları ile şekillendirildiği bu süreçte oluşturulan söylem ağında “halk, Rojava ve Rojava devrimi, Kürdistan, direniş ve savunma” söylemleri etkileşim gösterirken, “Türk ordusu ve Türk

devleti, yayılmacılık, soykırım ve imha, çeteler, işgal, özel savaş” söylemleri arasında baskın bir ilişki kurulmuştur (Serxwebun, 2019e; 2019f; 2019g).

Şekil 8. 2019 Barış Pınarı Harekâtı Sürecinde Serxwebun Dergisi Çerçevesinde Oluşan Söylem Ağı (Kaynak: Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)

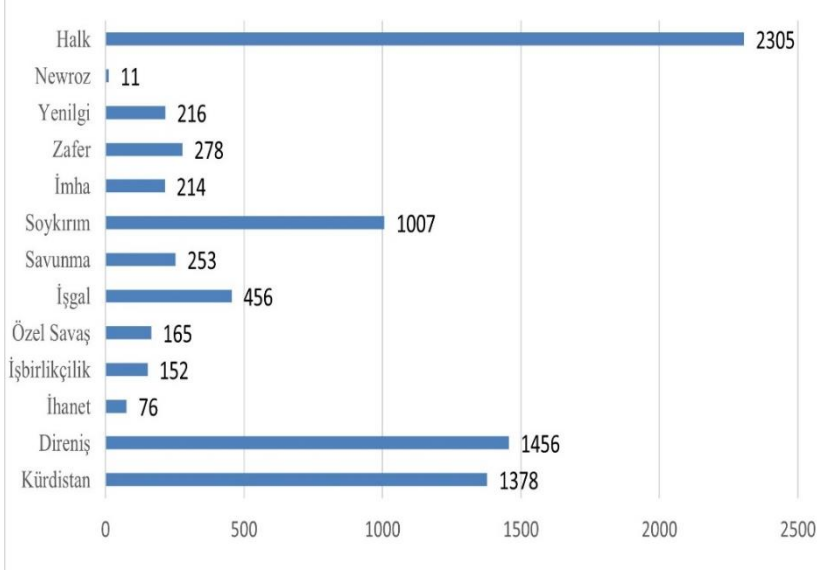

2.10. 2019-2022 Peñçe Harekâtları Sürecinde Serxwebun Dergisinde Söylemler

2019 yılı itibariyle, Irak'ın kuzeyinde yer alan PKK unsurlarına ve barınma alanlarına yönelik olarak başlatılan Peñçe harekât dizisi uzun bir süreci kapsamaktadır. Bu bağlamda 2019-2022 yılları arasında, Peñçe harekâtları sürecinde Serxwebun dergisinin ilgili sayıları her bir yıl özelinde incelenmiştir. Buna göre, 2019 yılı çerçevesinde Serxwebun dergisinin 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456. sayıları taranmış ve incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, söylem yoğunlukları bakımından, Kürdistan söyleminin 1378 kez, direniş söyleminin 1456 kez, ihanet ve işbirlikçilik söylemlerinin 76-152 kez kullanıldıkları saptanmıştır. Bununla birlikte, özel savaş söyleminin 165, işgal söyleminin 456 kez, savunma söyleminin 253 kez, soykırım ve imha söylemlerinin 1007-214 kez, zafer ve yenilgi söylemlerinin 278-216 kez, Newroz söyleminin 1 kez ve halk söyleminin ise 2305 kez kullanıldığı

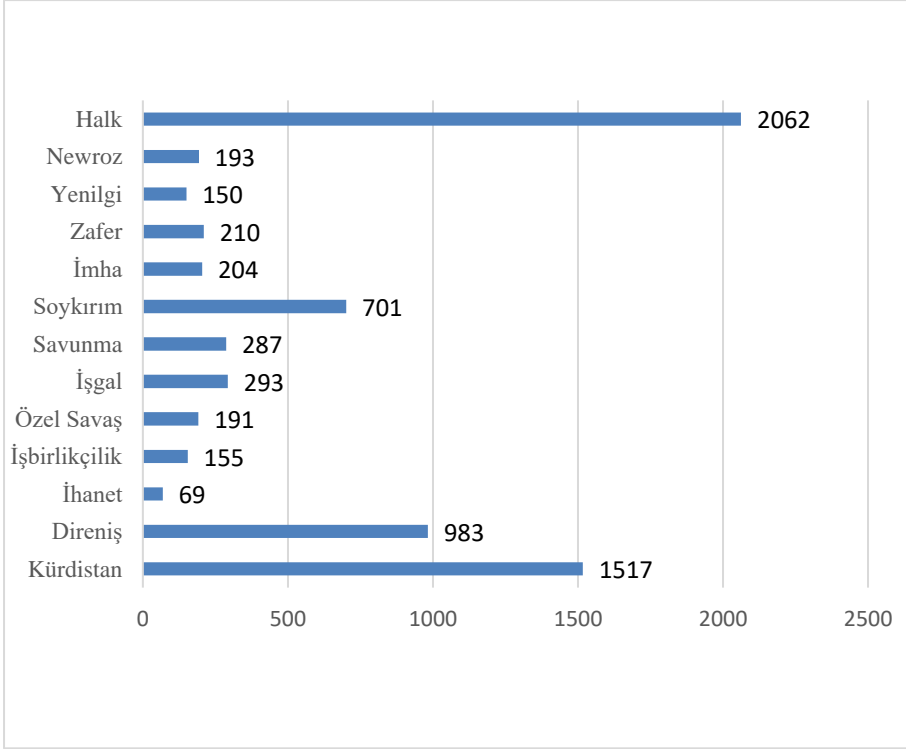
görülmüştür (Serxwebun, 2019a; 2019b; 2019c; 2019d; 2019e; 2019f; 2019g).

Tablo 9. Türkiye'nin Peñçe Harekâtları Kapsamında 2019 Yılında Serxwebun Dergisinde Söylem Yoğunlukları (Kaynak: Yazarlar Tarafından Hazırlanmıştır)

İkinci olarak, Peñçe harekâtları sürecinde, 2020 yılında Serxwebun dergisinin ilgili sayıları olan 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463 ve 468. sayıları incelenmiştir. Bu sayılarda Kürdistan söyleminin 1517, direniş söyleminin 983, ihanet ve işbirlikçilik söylemlerinin 69-155, özel savaş söyleminin 191 kez kullanıldığı görülmüştür. Bununla birlikte yine ilgili sayılarda işgal söyleminin 293, savunma söyleminin 287, soykırım ve imha söylemlerinin 701-204, zafer ve yenilgi söylemlerinin 210-150, Newroz söyleminin 193, halk söyleminin ise 2062 kez kullanıldığı saptanmıştır (Serxwebun 2020a; 2020b; 2020c; 2020d; 2020e; 2020f; 2020g; 2020h).

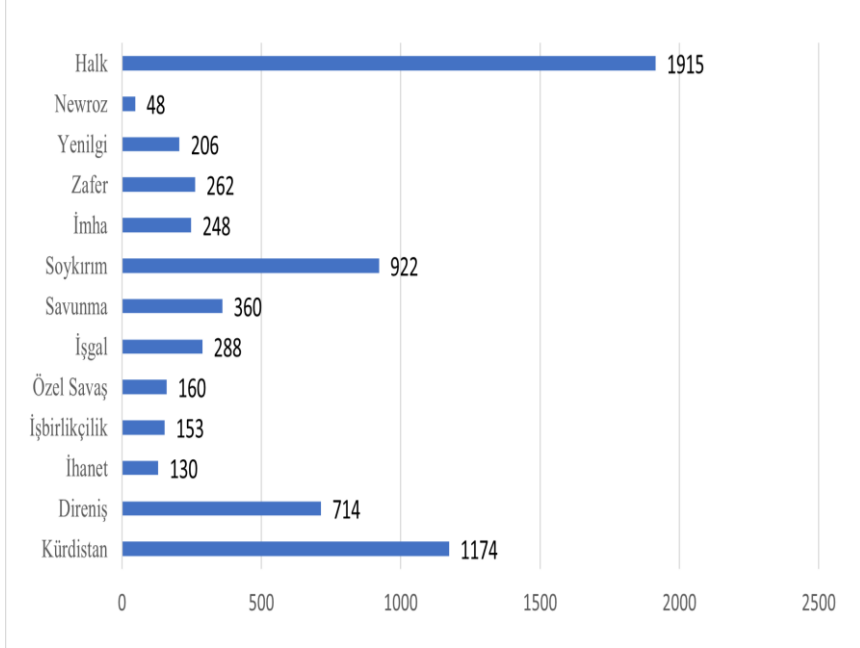
Tablo 10. Türkiye'nin Pençe Harekâtları Kapsamında 2020 Yılında Serxwebun Dergisinde Söylem Yoğunlukları (Kaynak: Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)

Diğer yandan, Pençe harekâtları kapsamında, 2021 yılı içerisinde Serxwebun dergisinin 470, 472, 473, 474, 476, 478 ve 480. sayıları incelenmiştir. Bu çerçevede, 2021 yılında Serxwebun dergisinin ilgili sayılarında Kürdistan söyleminin 1174, direniş söyleminin 714, ihanet ve işbirlikçilik söylemlerinin 130-153, özel savaş söyleminin 160 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. Buna ek olarak, yine ilgili sayılarda, işgal söyleminin 288, savunma söyleminin 360, soykırım ve imha söylemlerinin 922-248, zafer ve yenilgi söylemlerinin 262-206, Newroz söyleminin 48 ve halk söyleminin ise 1915 kez kullanıldığı görülmüştür (Serxwebun, 2021a; 2021b; 2021c; 2021d; 2021e; 2021f; 2021g; 2021h).

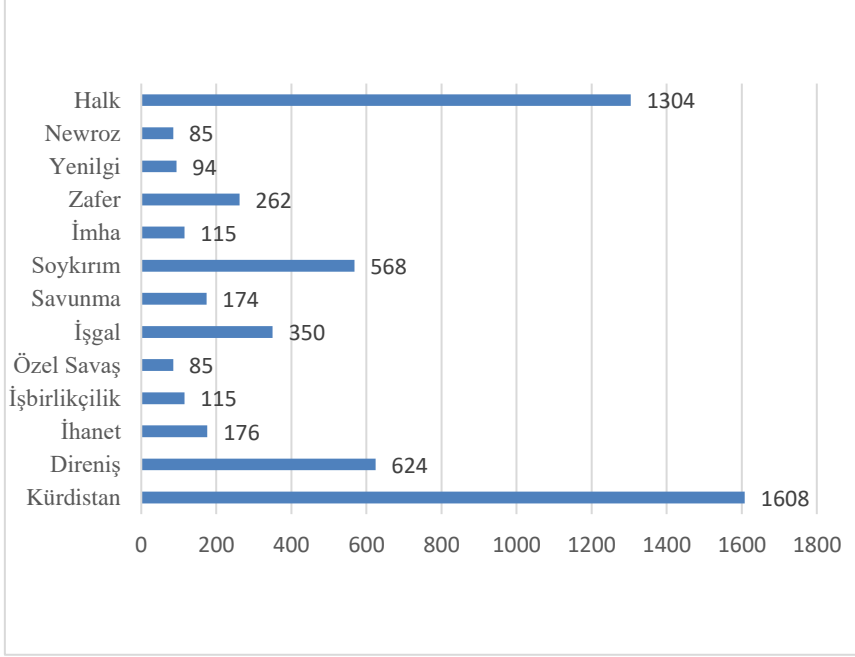
*Türkiye'nin Sınır Ötesi Harekâtları ve PKK'nın Propaganda Yayınlarında Söylem:
Serxwebun Dergisi Örneği (1992-2022)
Çağatay BALCI, Ferit MALKARA*

Tablo 11. Türkiye'nin Pençe Harekâtları Kapsamında 2021 Yılında Serxwebun Dergisinde Söylem Yoğunlukları (Kaynak: Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)

Son olarak 2022 yılı kapsamında Serxwebun dergisinin Pençe harekâtları süreci ile ilişkili 484, 486, 488, 489 ve 490. sayılar incelenerek söylem yoğunlukları bağlamında şu sonuçlara ulaşılmıştır: Kürdistan söylemi 1608 kez, direni söylemi 624 kez, ihanet ve işbirlikçilik söylemleri 176-115 kez, özel savaş söylemi 85 kez ve işgal söylemi ise 350 kez kullanılmıştır. Diğer yandan savunma söyleminin 174 kez, soykırım ve imha söylemlerinin 568-115 kez, zafer ve yenilgi söylemlerinin 262-94 kez, Newroz söyleminin 85 kez ve halk söyleminin ise 1304 kez kullanıldığı saptanmıştır (Serxwebun, 2022a; 2022b; 2022c; 2022d; 2022e).

Tablo 12. Türkiye'nin Pençe Harekâtları Kapsamında 2022 Yılında Serxwebun Dergisinde Söylem Yoğunlukları (Kaynak: Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)

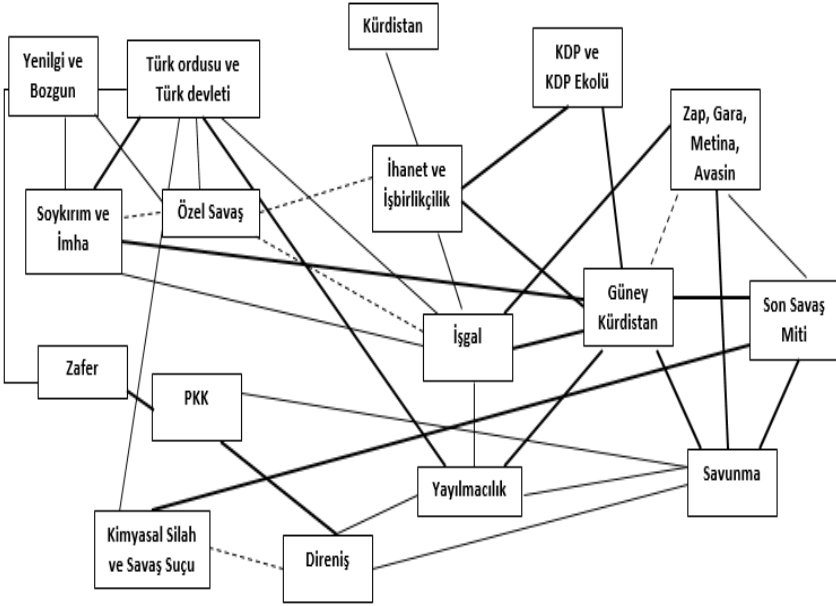

Pençe harekâtları sürecinde Sexwebun gazetesinin ilgili sayılarında yer alan söz konusu söylemler göstergesel açıdan ele alındığında Kürdistan söyleminin “Güney Kürdistan” anlamının yanı sıra “dört parça Kürdistan” imgesini çağrıştıracak biçimde kullanıldığı görülebilmektedir. Söz konusu durum PKK tarafından Pençe harekâtlarının “son savaş” miti ile ilişkilendirilmesi ile paralellik arz etmektedir. Buna göre, işgal, halk, soykırım ve imha söylemleri ile eş güdüm içerisinde “Kürdistan’ın işgali-Güney Kürdistan’ın işgali, Irak’ın işgali, Kürt halkının yok edilmesi, PKK’nın imha tehlikesi, PKK-Kürt halkı özdeşliği ve kader birliği” imgeleri söz konusu söylemlerinin temelini oluşturmuştur (Balci,2022). Bu süreçte, terör örgütü tarafından sıklıkla ön plana çıkarılan “kimyasal silah kullanımı” yönündeki dezenformatif iddialar özellikle soykırım ve imha söylemlerini pekiştirici argüman alanları yaratma taktığının izlerini ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, direniş ve savunma söylemlerine büyük ölçüde “Kürt halkını ve PKK’yı savunma, harekâtlara karşı koyma ve halk hareketi yaratma” anlamlarında yer veren terör örgütü buna ek olarak, Pençe harekâtları sürecinde belirli alanları (Zap, Avaşın, Metina, Gara) markalama

yöntemiyle ön plana çıkararak bu alanlara ilişkin olarak “yerel savunma/direnış alanları” söylemini de sıklıkla kullanmıştır (Balcı,2022). Buna ek olarak PKK, söz konusu -alanlarda yaşanan çatışmalarda “taktik başarı” iddialarını da zafer söylemi ile eş güdüm içerisinde ortaya koymuş, diğer yandan Türk ordusu ile yenilgi söyleminin özdeşleştirilmesi de yine bu bağlamda kendisini göstermiştir. Son olarak, ihanet ve işbirlikçilik söylemlerini Pençe harekâtları sürecinde sıklıkla kullanan PKK söz konusu söylemleri “PKK'ya aktif destek sunmamak, Türk ordusuna karşı koymamak, Türk ordusuna destek sunmak, KDP'ye ve KDP ekolüne taraftarlık” anlamlarının tümünü ifade edecek biçimde öne çıkarmıştır.

Şekil 9. Pençe Harekâtları Sürecinde Serxwebun Dergisinde Oluşan Söylem Ağı
(Kaynak: Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)

3. KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ VE BULGULAR

3.1. Süreklilikler

Türkiye'nin, 1990'lı yılların başından itibaren Irak ve Suriye'de PKK ve uzantılarına karşı gerçekleştirdiği sınır ötesi harekât süreçlerinde PKK'nın ana yayın organı olan Serxwebun dergisinde ön plana çıkarılan

söylemlerin incelenmesi sonucunda süreklilik gösteren birtakım bulgulara ulaşılmıştır. Söz konusu bulgular, PKK'nın, Türkiye'nin tüm sınır ötesi harekâtlarında ortaya koyduğu propaganda söylemlerinin sürekliliklerinin ve dolayısıyla bu bağlamda oluşan genel çerçeveyi ortaya koymaktadır. Buna göre söz konusu süreklilik bulgularını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Söylem yoğunlukları bağlamında, Türkiye'nin tüm sınır ötesi harekât süreçlerinde Kürdistan ve halk söylemleri en fazla kullanılan söylemlerdir.
- Söylem yoğunlukları bağlamında Newroz söylemi, Türkiye'nin sınır ötesi harekât süreçlerinin mart ayına rastlayan safhalarında öne çıkmakta ve yoğunluk göstermektedir.
- Söylem yoğunlukları bağlamında, direniş söyleminin, Türkiye'nin tüm sınır ötesi harekât süreçlerinde ikincil ana söylem olarak konumlandığı görülmektedir.
- Göstergesel açıdan, Türkiye'nin sınır ötesi harekât süreçlerinde, ihanet ve işbirlikçilik söylemleri baskın biçimde “KDP ve KDP ekolü/taftarlığı” anlamları, ikincil olarak ise “PKK'ya aktif destek sunmamak, Türkiye'ye destek sunmak ve karşı koymamak” anlamları ile özdeşleştirilmektedir.
- Göstergesel açıdan, Türkiye'nin sınır ötesi harekât süreçlerinde direniş ve savunma söylemleri baskın biçimde “harekâta silahlı karşı koyma/PKK'nın alan kontrolü sağladığı bölgenin savunulması” anlamlarını taşımaktadırlar.
- Göstergesel açıdan, Türkiye'nin tüm sınır ötesi harekâtları işgal söylemi ile özdeşleştirilmekte ve bu şekilde sunulmaktadır.
- Göstergesel açıdan, Türkiye'nin sınır ötesi harekât süreçlerinde, soykırım ve imha söylemleri “Kürt halkının ve PKK'nın yok edilmesi ve imhası” biçiminde anlamlandırılmaktadır.
- Göstergesel açıdan, Türkiye'nin sınır ötesi harekât süreçlerinde, özel savaş söylemi baskın biçimde “kamuoyuna yönelik aldatma/yanıltma/gerçekleri gizleme” anlamları düzleminde kullanılmaktadır.
- Göstergesel açıdan, Türkiye'nin tüm sınır ötesi harekâtlarında, zafer ve yenilgi söylemleri harekât süreci ve sonrasında “Türk ordusunun

başarısızlığı/yenilgisi/bozgunu, PKK'nın zaferi ve başarısı” biçimlerinde imgeselliğe sahiptirler.

- Söylem ağları açısından, Türkiye'nin sınır ötesi harekât süreçlerinde, “Türk ordusu ve devleti, işgal, özel savaş, yenilgi, soykırım ve imha” söylemleri, “PKK, zafer, direniş, halk, savunma” söylemleri ve “ihamet ve işbirlikçilik, Kürdistan, KDP, işgal” söylemlerinin büyük ölçüde etkileşim içinde ve tamamlayıcı biçimde kullanıldıkları gözlemlenmektedir.

3.2. Farklılıklar

Türkiye'nin, PKK ve uzantılarının Irak ve Suriye'deki varlığına yönelik olarak gerçekleştirdiği sınır ötesi harekât süreçlerinde, terör örgütünün propaganda söylemleri, ana yayın organı olan Serxwebun dergisi çerçevesinde incelendiğinde tüm harekât süreçlerinde geçerlilik gösteren birtakım sürekliliklerin yanı sıra farklılık alanlarının olduğu da görülmüştür. Buna göre, söz konusu süreçlerde Serxwebun dergisinde yer alan ilgili söylemlerin her bir harekât sürecinde söylem yoğunluğu, gösterge düzeyi ve söylem ağları bakımından farklılık ve istisnailik oluşturabildiği saptanmıştır. Söz konusu farklılıkları ve istisnai noktaları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Söylem yoğunlukları bağlamında, soykırım ve imha söylemlerinin, 1990'lı yıllarda gerçekleştirilen sınır ötesi harekâtlarda daha düşük bir yoğunluğa sahip olmasına karşın 2016 yılında gerçekleştirilen Fırat Kalkanı Harekâtından itibaren bu söylemlerin yoğunluğunda ciddi bir artış gözlemlenmiştir.

- Söylem yoğunlukları bağlamında, Newroz söyleminin 1990'lı - yıllarda gerçekleştirilen sınır ötesi harekât süreçlerinin aksine, 2000'li yıllarda gerçekleştirilen sınır ötesi harekât süreçlerinde daha yoğun bir kullanıma sahip olduğu görülmüştür. Bu bakımdan, 2008 yılında gerçekleştirilen Güneş Harekâtı ve 2018 yılında gerçekleştirilen Zeytin Dalı Harekâtı, Newroz söyleminin en yoğun biçimde kullanıldığı süreçler olmuşlardır.

- Söylem yoğunlukları bağlamında, zafer, yenilgi ve savunma söylemlerinin yoğunluklarında, 2016 yılında gerçekleştirilen Fırat Kalkanı Harekâtı ile birlikte ciddi bir artış kendisini göstermiştir.

- Göstergesel açıdan, 1990'lı yıllarda gerçekleştirilen sınır ötesi harekât süreçlerinde Kürdistan söylemi büyük ölçüde “Güney/Güney Kürdistan” imgesi ile özdeşleştirilirken, 2016 yılındaki Fırat Kalkanı Harekâtı ile birlikte bu söylemin “Rojava ve Güney Kürdistan” biçiminde bir anlam çerçevesine oturtulduğu görülmektedir.
- Göstergesel açıdan, 2016 yılından itibaren Türkiye'nin sınır ötesi harekât konseptinde yaşanan dönüşüme paralel olarak, işgal söylemi yayılmacılık imgesi ile özdeşleştirilmeye başlanmış; benzer biçimde soykırım söylemi de bu özdeşleştirme de yoğun biçimde kullanılmıştır.
- Göstergesel açıdan, özel savaş söylemi, tüm harekât süreçlerinde geçerli ana anlamına ek olarak, 2016 yılından itibaren “çetelerin kullanımı, kimyasal silah kullanımı, sivillere saldırı, savaş suçu” söylemleri ile de tamamlayıcı bir biçimde kullanılmaya başlanmıştır.
- Göstergesel açıdan, savunma söylemi, 2008 yılında gerçekleştirilen Güneş Harekâtından itibaren “PKK'nın alan kontrolü sağladığı alanların savunulması” bağlamında ön plana çıkarılmaya başlanmış; bu durum direniş söyleminin de tamamlayıcı bir öge olarak kullanılmasyla geniş bir çerçeveye kavuşturulmuştur. Buna göre PKK, 2008 Güneş Harekâtı sürecinde “Zap direnişi/Zap savaşı” söylemini öne çıkarırken, 2016-2019 sürecinde “Rojava direnişi, Afrin direnişi”, Pençe harekâtları sürecinde ise “Medya savunma alanları, Avaşın direnişi, Zap direnişi, Gara direnişi/savaşı” söylemlerini öne çıkarmıştır. Bu durum, 2008 yılından itibaren PKK'nın, sınır ötesi harekâtlar sürecinde “yerel direniş mitleri” yaratma ve alan markalama taktiğine yöneldiğini göstermektedir.
- Göstergesel açıdan, 2016 yılından itibaren işgal söylemi, “Kürdistan'ın işgali” anlamına ek olarak ilgili ülkenin (Irak ve Suriye) işgali ve egemenlik ihlali anlamlarında da kullanılmaya başlanmıştır. PKK bu yeni anlamsal açılımı ile birlikte ilgili ülkelerin kamuoylarını etkileme arayışına girmiştir.
- Göstergesel açıdan, imha söylemi, özellikle Pençe harekâtları süreci ile birlikte “PKK'nın yok edilmesi”, “Kürt halkı-PKK kader birliği” ve “son savaş” miti ile daha fazla ilişkilendirilmeye başlanmıştır.

- Göstergesel açıdan, zafer ve yenilgi söylemleri, 2016 yılından itibaren daha çok “taktik düzey zafer ve yenilgi” biçiminde anlamlandırılmaya başlanmıştır.
- Göstergesel açıdan, direniş söylemi 1990'lı yıllarda gerçekleştirilen sınır ötesi harekât süreçlerinde “Türk ordusuna karşı koyma “biçiminde anlamlandırılırken, 2016-2019 sürecinde “halkın işgale karşı öz savunması”, Pençe Harekâtı- sürecinde ise PKK'nın “yerel direnişleri” biçiminde anlam kazanmaya başlamıştır.

SONUÇ

PKK terör örgütünün -propaganda söylemlerini, sınır ötesi harekâtlar süresince belirli bir düzlemde şekillendirdiği görülmektedir. Kullanılan söylemin çerçevesi, söylem yoğunlukları ve söylem göstergelerinin incelenmesi neticesinde ortaya çıkmaktadır. Sınır ötesi harekât koşullarının, ülke içinde terörle mücadele operasyonlarının koşullarından farklı olması, terör örgütlerinin bu süreçlere uyum sağlama çabalarını yoğunlaştırmaktadır. Bu durum Türkiye'nin sınır ötesi harekâtları ve PKK'nın propaganda söylemlerinde örneklenebilmektedir. 1990'lı yılların başına kadar ülke içinde terörle mücadeleyi deneyimleyen PKK 1992 yılından itibaren sınır ötesinde, “güvenli alan” olarak belirlediği noktalara (Kurum, 2017) yönelik harekâtlara karşı propaganda söylemlerini farklılaştırmak ve spesifikleştirmek zorunda kalmıştır.

1990'lı yıllardan bu yana, farklı dönemlerde gerçekleştirilen sınır ötesi harekâtlar boyunca PKK, birtakım söylemleri sürekli biçimde ön plana çıkarmış ve tüm harekâtlarda bu söylemlerden oluşan propaganda çerçevesini kullanmıştır. Bu bağlamda, PKK'nın ana yayın organı Serxwebun dergisi incelendiğinde, söz konusu söylemler ve harekât süreçlerindeki işlevleri arasındaki etkileşim tespit edilmiştir. Bununla birlikte, ilgili inceleme sonucunda, PKK'nın, sınır ötesi harekât süreçlerindeki söylem stratejisinin genel dinamikleri de saptanmıştır. Buna göre ilk olarak PKK'nın, tüm sınır ötesi harekâtlarda geçerli olmak üzere, belirli söylemleri yoğun ve baskın kullandığı görülmüştür. Kürdistan, halk ve direniş söylemleri bu noktada öne çıkmaktadır. Bununla birlikte PKK'nın, farklı sınır ötesi harekât süreçlerinde, örgütsel olarak ihtiyaç alanları ile söylem yoğunlukları arasında paralelliğin mevcut olduğu görülmüştür. Örneğin, soykırım ve imha ile zafer ve yenilgi söylemlerinin,

1990'lı yıllarda gerçekleştirilen sınır ötesi harekâtlarda daha düşük bir yoğunluğa sahip olmasına karşın 2016 yılında gerçekleştirilen Fırat Kalkanı Harekâtından itibaren bu söylemlerin yoğunluğunda ciddi bir artış gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, Newroz söyleminin 1990'lı yıllarda gerçekleştirilen sınır ötesi harekât süreçlerinin aksine, 2000'li yıllarda gerçekleştirilen sınır ötesi harekât süreçlerinde daha yoğun bir kullanıma sahip olduğu görülmüştür. Bu bakımdan, 2008 yılında gerçekleştirilen Güneş Harekâtı ve 2018 yılında gerçekleştirilen Zeytin Dalı Harekâtı, Newroz söyleminin en yoğun biçimde kullanıldığı süreçler olmuşlardır.

Diğer yandan, göstergesel düzeyde ele alındıklarında, PKK'nın söz konusu söylemlerinin bir kısmının tüm harekât süreçleri boyunca benzer gösterge düzeylerinde kullanıldıkları tespit edilmiştir. Buna örnek olarak, savunma, özel savaş ve işgal söylemlerinin göstergesel değerlerinin tüm harekâtlar boyunca aynı anlam evrenini yansıtmaları gösterilebilmektedir. Bununla birlikte, sınır ötesi harekât süreçlerinin farklı konjonktürlerde gelişmesi neticesinde birtakım söylemlerin göstergesel dönüşüme uğradıkları da saptanabilmektedir. Bu çerçevede, özellikle 2016 yılından itibaren soykırım ve imha söylemlerinin “kimyasal silah kullanımı, savaş suçu” argümanları ile özdeşleştirilmesi, Pençe harekâtları sürecinde “yerel direniş ve savunma” mitlerinin yaratılmaya çalışılması bu durumu örneklemektedir. Söz konusu bu veriler, PKK'nın, Türkiye'nin sınır ötesi harekâtlarına karşı, belirli söylemleri; söylem yoğunluklarını ve göstergesel değerlerini sabit, belirli söylemleri ise konjonktürel ihtiyaçlar doğrultusunda değişken biçimde kullanabildiğini ve araçsallaştırabildiğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Arena, M.P. ve Arrigo, B.A. (2006). *The terrorist identity explaining the terrorist threat*. University Press.
- Balci, Ç. (15 Ekim 2022). *Pençe harekâtları ve PKK'nın propaganda stratejisine etkileri*. Erişim Tarihi: 15 Mart 2023. <https://orsam.org.tr/tr/pence-harekâtlari-ve-pkknin-propaganda-stratejisine-etkileri/>
- Başeren. S.H. (2003). *Uluslararası hukukta devletlerin münferiden kuvvet kullanmalarının sınırları*. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Cragin K. ve Gerwehr S., (2005). *Dissuading terror strategic influence and the struggle against terrorism*. RAND Corporation Press.

- Eker, S. (2006). *Terör örgütlerinde dil kullanımı ve terörist söylemlerin dil bilimsel yöntemlerle meşrulaştırılması*. Erişim tarihi: 03 Mart 2023. https://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/suer_eker_teror_organizasyonlari_de_dil_kullanimi_dilbilimsel_mesrulasirma.pdf
- Gill, P. (2012). Terrorist violence and the contextual, facilitative and causal qualities of group-based behaviors. *Aggression and Violent Behavior*, 7: 565-574.
- Harmon, Christopher C. ve Rendall G. Bowdish. (2018). *The terrorist argument: Modern advocacy and propaganda*. Brookings Institution Press.
- Jung, J. (2015). Organizational behavior of terrorist groups. *Journal of Public Administration and Governance*, 5(2): 62-77.
- Korkmaz S. C. (2021). *Terör örgütü PKK'da kimlik inşası, Serxwebun 1982-2019*. Nobel Yayıncılık.
- Kurum, M. (2017). *Terörist örgütlerin güvenli ortamları ve PKK*. Nobel Yayıncılık.
- Rineheart, J. (2010). Counterterrorism and counterinsurgency. *Perspectives on Terrorism*, 4(5): 31-47.
- Anonim. (1996). *Savaş ve ordu kılavuzu*. Weşanen Serxwebun Yayınları
- Schmid A. (2005). Terrorism as psychological warfare. *Democracy and Security*, 1(2): 137-146.
- Serxwebun. (1992a). Sayı 130
- Serxwebun. (1992b). Sayı 131
- Serxwebun. (1995a). Sayı 159
- Serxwebun. (1995b). Sayı 160
- Serxwebun. (1997a). Sayı 185
- Serxwebun. (1997b). Sayı 186
- Serxwebun. (1997c). Sayı 190.
- Serxwebun. (1997d). Sayı 191.
- Serxwebun. (1997e). Sayı 192.
- Serxwebun. (2008a). Sayı 315.
- Serxwebun. (2008b). Sayı 316.
- Serxwebun. (2008c). Sayı 317.

- Serxwebun. (2016a). Sayı 417.
Serxwebun. (2016b). Sayı 418.
Serxwebun. (2016c). Sayı 419.
Serxwebun. (2018a). Sayı 434.
Serxwebun. (2018b). Sayı 435.
Serxwebun. (2018c). Sayı 436.
Serxwebun. (2019a). Sayı 450.
Serxwebun. (2019b). Sayı 451.
Serxwebun. (2019c). Sayı 452.
Serxwebun. (2019d). Sayı 453.
Serxwebun. (2019e). Sayı 454.
Serxwebun. (2019f). Sayı 455.
Serxwebun. (2019g). Sayı 456.
Serxwebun. (2020a). Sayı 457
Serxwebun. (2020b). Sayı 458
Serxwebun. (2020c). Sayı 459.
Serxwebun. (2020d). Sayı 460.
Serxwebun. (2020e). Sayı 461.
Serxwebun. (2020f). Sayı 462.
Serxwebun. (2020g). Sayı 463.
Serxwebun. (2020h). Sayı 468.
Serxwebun. (2021a). Sayı 470
Serxwebun. (2021b). Sayı 472.
Serxwebun. (2021c). Sayı 473
Serxwebun. (2021d). Sayı474
Serxwebun. (2021e). Sayı 476
Serxwebun. (2021f). Sayı 478
Serxwebun. (2021g). Sayı 480
Serxwebun. (2022a). Sayı 484.

Serxwebun. (2022b). Sayı 486.

Serxwebun. (2022c). Sayı 488.

Serxwebun. (2022d). Sayı 489.

Serxwebun. (2022e). Sayı 490.

Sitaraman, G. (2009). Counterinsurgency, the war on terror, and the laws of war. *Virginia Law Review*, 95(7): 1745-1839.

Utting, K. (21 Eylül 2009). *The information campaign and countering insurgency: Lessons from palestine 1945-1948*. Erişim Tarihi: 13 Mart 2023. <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/information-campaign-and-countering-insurgency-lessons-palestine-1945-1948>

Wright, J. (1990). *Terrorist propaganda Red Army Faction PIRA*. Palgrave Macmillan.

TERÖR VE ANLATI: PKK’NIN ÖLEN TERÖRİST HİKÂYELERİ

Zafer YILMAZ*, Ahmet GÜVEN**

ÖZET

Terör örgütleri eylemlerini meşrulaştırmak, yeni üyeler kazanmak ve sempatanlardan destek almak için anlatıları değerlendirmektedirler. Anlatılar terör örgütleri için güçlü araçlardır, çünkü insanların dünya hakkındaki inançlarını ve algılarını şekillendirmeye yardımcı olabilmekte, öngördükleri sözde daha büyük bir amaç veya ideoloji adına şiddet eylemlerini haklı çıkarmak için kullanılabilirler. Terör örgütleri mağduriyet, baskı veya adaletsizlik hissine hitap eden anlatılar geliştirmekte ve bu anlatılar marjinalleştirilmiş veya haklarından mahrum bırakılmış hisseden bireyleri örgüte katmakta işlevsel olabilmektedirler. Bu çalışmada bölücü terör örgütü PKK’nın (Partiya Karkeren Kurdistan / Kürdistan İşçi Partisi), Peñçe-Kilit Operasyonu sürecinde büyük kayıplar verdiği döneme denk düşen 2022 yılı aralık ayında, Avrupa yayını Yeni Özgür Politika gazetesinde yayınladığı ölen terörist hikâyeleri, anlatı araştırmalarının birikimlerinden faydalanarak, çoklu içerik analizi yöntemleriyle incelenmiştir. Hikâyeler diyalojik -performatif, yapısal, tematik ve referans analizlerine tabi tutulmuş, PKK’nın anlatılarında vücut bulan anlam dünyası yorumlanmıştır. Terörist anlatıların yorumlanmasının, PKK örneğinde, terör örgütünün “kültürel alet çantasını” anlamaya önemli katkı sunacağı savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Terör, Anlatı, PKK, Kültür, Anlam.*

TERROR AND NARRATIVE: PKK’S STORIES OF DEAD TERRORISTS

ABSTRACT

Terrorist groups use narratives to legitimize their actions, recruit new members and gain support from sympathizers. Narratives are powerful tools for terrorist organizations because they can help shape people's beliefs and perceptions about the world and can be used to justify acts of violence in the name of a supposedly greater cause or ideology. Terrorist organizations develop narratives that appeal to feelings of victimization, oppression or injustice, and these narratives can be functional in recruiting individuals who feel marginalized or disenfranchised. In this study, the stories of dead terrorists published by the separatist terrorist organization PKK (Partiya Karkeren Kurdistan - Kurdistan Workers' Party) in the European newspaper Yeni Özgür Politika in December 2022, which coincided with the period when the PKK suffered great losses during Operation Claw-Lock, were examined with

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü, zaferyilmaz@ogr.bandirma.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0348-8238

* Doçent Doktor, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü, aguven@bandirma.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2452-2992

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 24 Nisan 2023 / 24 April 2023

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 21 Mayıs 2023 / 21 May 2023

multiple content analysis methods by making use of the knowledge of narrative research. The stories were subjected to dialogic - performative, structural, thematic and referential analyses, and the world of meaning embodied in the PKK's narratives was interpreted. It is argued that the interpretation of terrorist narratives, in the case of the PKK, will make a significant contribution to understanding the "cultural toolbox" of the terrorist organization.

Keywords: *Terror, Narrative, PKK, Culture, Meaning.*

GİRİŞ

PKK terör örgütünün Avrupa yayını Yeni Özgür Politika gazetesi, 12 Aralık 2022 tarihli sayısında yayınladığı ölen terörist hikâyesinde örgüt elebaşlarından “Adil Biliki” kod adlı Ramazan Aybi'nin 15 yıl önceki ölümünü şöyle anlatmaktadır:

“...Komutan Adil'in eli kalbinin üstündeydi. Ama kan yoktu. M-16 mermisinin çekirdeği kalbine isabet etmiş, sırtından dışarı çıkmamıştı...

...Artık bedeni yaşam emaresi göstermiyordu... Eli yanına düştü... Artık yapabileceği hiçbir şey yoktu... Nabız da yoktu. [Hamza] komutanının yaşamını yitirdiğine kanaat getirince her iki yanağını öptü. İki kelime, tek cümle morarmış dudaklarından döküldü: 'Şehit düştü'...

...İnsan kalbi durduktan sonra beyni 6-7 dakika daha çalışmaya devam edermiş. Komutanlarının kalbi durmuş, nabızı atmamıştı. Ama o birden tekrar dirilmişçesine Hamza'ya dönerek, 'Bijî Serok Apo, Şehit Namirin' diye seslendi. Hamza sese dönüp bakınca Komutan Adil'in kendisine el salladığını gördü. Ardından tüm gücü ile vadiye doğru koştu. Bu bir mucizeydi...

...Adil, artık daha fazla koşamadığı için vadinin birkaç metrelik sol yamacındaki kayalıklara yöneldi. Kayalıkların arasına ulaştı... Sağ elini yarasına götürdü... Yarasından kan akıyordu... Yumruğunu sıktı... Secdeye gider gibi eğildi...” (Amed, 2022).

PKK'nın söz konusu hikâyesindeki Ramazan Aybi isimli şahıs, 8 Ekim 2007'de Gabar Dağları'nda operasyona giden askeri birliğimizi pusuya düşürüp 13 askeri şehit eden, yine 21 Ekim 2007 günü Dağlıca Karakolu'na baskın düzenleyip 12 askerimizi şehit eden PKK terör örgütü elebaşlarındandır. Aybi, 4 Aralık 2007 günü düzenlenen sınır ötesi operasyonda, çatışmada yaralanmıştır. Kuzey Irak'ın Amedi kentindeki bir

hastanede tedavi gören Ramazan Aybi hikâyede söz edildiği gibi “çatışmada” değil, 25 Ağustos 2008’de hastanede ölmüştür (Milliyet, 2008).

PKK sözde şehitleri için yıllardır albümler ve muhtelif kahramanlık hikâyeleri yayınlamaktadır. Abartılı ve gerçeklerden uzak bu hikâyeler bugüne kadar akademik inceleme konusu olmamıştır. Oysa bu tür hikâyelerin PKK’nın kültürel kodlarını ve anlam dünyasını yorumlamada önemli kaynaklar olduğu düşünülmelidir.

Türk Silahlı Kuvvetleri’nin 2022 yılının son aylarında büyük başarıyla sürdürdüğü geniş çaplı Pençe-Kilit Operasyonunda bölücü terör örgütü PKK ağır kayıplar vermiştir. PKK’nın aynı süreçte bilhassa yurt dışı yayın organlarında gerek bu operasyon esnasında gerekse de önceki operasyonlarda etkisiz hale getirilen teröristler hakkında sözde kahramanlık hikâyeleri yayınlarını artırdığı gözlenmiştir.

Bu çalışmada; terör örgütünün 2022 yılı aralık ayında, Avrupa’da yayın yapan Yeni Özgür Politika gazetesinde yayınladığı ölen terörist hikâyeleri, “Anlatı Araştırmalarının” birikimlerinden faydalanarak, derinlemesine içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Hikâyelerdeki örüntüler çıkarılmış, anlatı araştırmalarının klasik (tematik, yapısal, diyalojik / performatif) analiz yöntemlerinin yanı sıra literatüre katkı sağlayacağı düşünülen referans (diğer anlatılara veya büyük anlatılara atıflar) analizleri yapılmış ve yorumlanmıştır. Çalışmada; terörist anlatılarının yorumlanmasının, PKK örneğinde, terör örgütünün kültürel alet çantasını anlamaya katkı sunacağı savunulmaktadır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Üzerinde uzlaşmış bir tanımlı olmamakla birlikte anlatı, belirli bir kültür ve bağlam içinden gelir, asgari düzeyde bir özne, eylem ve zaman içerir, değer ve kimlik inşa etmektedir. Sosyal dünyayı anlatisallık yoluyla tanımlar, anlar ve anlamlandırırız ve sosyal kimliklerimizi anlatılar ve anlatisallık yoluyla oluştururuz (Somers, 1994, s.617). İnsan yaşamının merkezi bir dürtüsü olan anlam yaratma, zorunlu olarak bir anlatı süreci oluşturur (Copeland, 2018, s.233). Hikâyeler hayatımızda önemli olan olaylardan yararlanır ve anlatılan olayların doğrudan kronolojik olarak hatırlanması yerine sürekli olarak anlamların-değerler, yargılar, motivasyonlar, bağlılıklar ve duygular-yerini alır (Barthes, 1977, s.119). Anlatılar kolektif eyleme katılım için gerekçeler sağlar ve bireylerde harekete geçmek için ahlaki bir zorunluluk hissi uyandırabilirler (Polletta,

2006, s.6). Daha da önemlisi, anlatılar sadece bireysel yaşamların zamanına aşkın kolektif değerler aşlamakla kalmaz, aynı zamanda bireylere kolektivitelerine ve onun geleceğine doğru bir şekilde katkıda bulunmak için ideal olarak nasıl yaşamaları ve ölmeleri gerektiğini de söyler (Tölölyan, 1989, s.101).

Terörizm ve anlatı birbiriyle yakından ilişkilidir. Terörizm genellikle siyasi, dini veya sosyal hedeflere ulaşmanın bir aracı olarak şiddet kullanımını meşrulaştıran belirli bir anlatı veya ideoloji tarafından yönlendirilir. Terör örgütleri, üyeleri arasında bir kimlik ve amaç duygusu yaratmak, yeni üyeler kazanmak ve davalarına destek toplamak için anlatıları kullanır. Terör örgütleri tarafından kullanılan anlatılar genellikle eylemlerini algılanan baskı veya adaletsizlik karşısında kahramanca veya gerekli olarak resmeder. Aynı zamanda mağduriyet duygusu yaratmak için kendilerini ya da davalarını hükümet ya da dini bir grup gibi daha güçlü bir gücün saldırısı altındaymış gibi gösteren anlatılar da kullanabilirler. Buna ek olarak, terör eylemlerinin kendisi de hedef alınan nüfusa korku ve savunmasızlık hissi aşıl原因an yeni bir anlatı yaratmanın bir yolu olarak görülebilir. Bu durum, her iki tarafın da eylemlerini meşrulaştırmak için anlatıyı kullandığı bir şiddet ve karşı şiddet döngüsüne yol açabilir. Tüm anlatıların terörizme yol açmadığını ve tüm terörizm faaliyetlerinin belirli bir anlatı tarafından yönlendirilmediğini de belirtmek gereklidir. Bununla birlikte, anlatının terörist faaliyetlerdeki rolünü anlamak, terörizmi önleme ve terörizmle mücadelede etkili stratejiler geliştirmek için çok önemlidir (Casebeer ve Russell, 2005, ss.4-6).

Makalenin girişinde örneklenen Ramazan Aybi hikâyesi akıldışı ve saçmadır ama PKK'nın anlatıları ikna etmek için değil, ilham vermek içindir. Hikâye (veya bizim eşanlamlı kullanacağımız “anlatı”) suç ve terör eylemi söz konusu olduğunda bir tasarım olarak kurucu işlev görmektedir. Şüpheliyi harekete geçiren veya suç ve terör eylemini gerekçelendiren, böylelikle iç ahlaki dengeyi sağlayan şey anlatıdır. Bir anlatıyla temellendirilmemiş terör eylemi yoktur.

2. TERÖRLE MÜCADELEDE KARŞI-ANLATI YAKLAŞIMI

Terörle mücadelede karşı-anlatı (*counter-narrative*) yaklaşımları, terör örgütlerinin şiddet eylemlerini meşrulaştırmak için kullandıkları ideolojik anlatılara meydan okumayı ve bunları bozmayı amaçlayan stratejilerdir. Karşı-anlatı yaklaşımları daha olumlu, kapsayıcı ve gerçeklere dayanan

alternatif perspektifler ve mesajlar sunarak bu anlatıların altını oymaya çalışmaktadır. Bu, azınlık topluluklarının katkılarının vurgulanmasını, demokrasi ve insan hakları gibi ortak değerlerin vurgulanmasını ve terör örgütleri tarafından kullanılan yanlış iddiaların ve propagandanın ifşa edilmesini içerebilmektedir. Karşı-anlatı stratejileri, kamuya açık mesaj kampanyaları, topluma erişim programları ve hedefli sosyal medya kampanyaları da dâhil olmak üzere çeşitli yollarla uygulanabilmektedir. Söz konusu stratejiler genellikle hem terörist şiddetin acil tehdidini hem de aşırıcılığın altında yatan ideolojik etkenleri ele almak için kolluk kuvvetleri ve istihbarat toplama gibi diğer terörle mücadele tedbirleriyle birlikte kullanılır. Genel olarak, karşı söylem yaklaşımları aşırılıkçı ideolojilerin cazibesini azaltmayı ve bireylerin radikalleşmesini veya terör örgütlerinin elemanı hale gelmesini önlemeyi amaçlamaktadır (Ferguson, 2016, ss.7-8).

Terörizm araştırmalarında anlatı çalışmaları oldukça yeni bir yönelimdir. David Omand'ın 2005 yılında ifade ettiği "terörist mesaja maruz kalan grupların çevrelerinde gördüklerini anlamalarına yardımcı olacak bir karşı anlatıya şiddetle ihtiyaç olduğu" tezi kısa sürede Batılı politikacılar, yetkililer, düşünce kuruluşları ve medyada yaygın kabul görmüştür. Öyle ki karşı-anlatı hızla salt bir kavram olmaktan çıkmış; Avrupa Birliği (AB), Birleşmiş Milletler (BM), Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization / NATO) gibi uluslararası kurumlar tarafından birçok projelere konu edilerek uygulamaya dökülmüş, hatta çeşitli şirketler ve sivil toplum kuruluşlarının da katılımıyla bir tür endüstriye dönüşmüştür (Glazzard, 2017, ss.3-7).

Pozitivist ve projeci / pratikçi bu yaklaşım, işe yarayıp yaramadığına dair kuşku ve itirazlar bir yana, akademide:

- Şiddet içeren kelimelerin şiddet eylemlerine yol açtığı,
- Karşı anlatıların terörist anlatıların yerini alabileceği,
- Terör tehdidinin söylem yoluyla hafifletilebileceği gibi iddialı varsayımlara ve zayıf teorik temellere dayanması nedeniyle eleştirilmiştir (Copeland, 2018, ss.232-234).

Nitekim "Think Again Turn Away", "Exit USA", "Say No To Terror" gibi "beyaz" veya "gri" karşı-anlatı proje örnekleri anlatı ile söylemi aynı saymaları gibi temelden sorunlu olmaları ve daha birçok nedenle işlevsiz kalmış, ters tepmiş ve hatta alay konusu olmuştur (Herwaarden, 2020, ss.17-25).

3. ANLATI KRİMİNOLOJİSİ VE TERÖR ANLATILARI

Terör ve anlatı ilişkisine dair bir diğer anlama yönelimi, kavramsal altyapısı 2009'da kurulmaya başlanan “Anlatı Kriminolojisi (*Narrative Criminology*)” alt disiplininden gelmektedir. İnsanları suça yönelten anlatıların biçim ve içerik özelliklerini araştıran bu alt disiplin son dönemde “bireyler neden yerleşik rejimlere karşı terör eylemlerinde bulunurlar, kendilerini niye tehlikeye atarlar?” gibi terörizm çalışmalarıyla ilişkilenen sorulara da kafa yormaya başlamıştır. Bu kapsamdaki çalışmalarda; terörizm çalışmalarında dillendirilen eyleme ve örgüte katılıma yönelik anlatıların, teröristin anlam dünyasını ve terör örgütünün kültürel aksesuarlarını yorumlamada sunduğu olanaklara dikkat çekilmektedir.

Anlatı Kriminolojisinin kurucularından L. Presser'in anlatı ve suç ilişkisine etki odaklı pozitivist yaklaşımı (Presser, 2008); süreç içerisinde S. Sandberg'in “performatif ve diyalojik” analizleri dâhil etmesi (Sandberg, 2022), J. Fleetwood'un Bourdieu'dan esinlendiği “anlatı habitusu” kavramı (Fleetwood, 2016) ve C. Archetti'nin “terör anlatılarının bireysel ve toplumsal inşası” yaklaşımı (Archetti, 2015) gibi katkılarla terörizmi de kapsayacak biçimde genişlemekte ve derinleşmektedir.

Fleetwood'un “anlatı habitusu” bireylerin kişisel anlatılarını inşa ederken bunu egemen söylemlerle (iktidar alanlarını yansıtan) ilişkili olarak yapmak zorunda olduklarını, ancak yine de habitus içinde öğrenilen ve taşınan söylemlerden yararlanarak bu anlatıların inşasında failliği nasıl kullanabileceklerini analiz eder (Fleetwood, 2016, ss.181-182).

Fleetwood, Bourdieu'nun bir toplumsal alanda egemen olan ve sorgulanmayan ortak görüş veya kabul anlamına gelen “Doxa” kavramını da analizine katar. “Doxa” toplumsal faillerin alana uygun davranmalarını sağlar, alanın yapısını meşru ve doğal gösterir, toplumsal alanda hâkim olan güç ilişkilerini de yansıtır ve pekiştirir. Fleetwood'da anlatı habitusu kelime dağarcığı, anlatı biçimleri, mecazlar, söylemsel biçimler ve özne konumları dâhil olmak üzere alana ait anlatı Doxa'sının içselleştirilmesidir. Yaratıcılık, habitus tarafından belirlenen sınırlar çerçevesinde mümkündür. Anlatı habitusu bireylerin anlatılarını ve anlatı kimliğini yapılandırır. Eylemi iki şekilde sürdürür ve motive eder: anlatılar, davranışlar için süregelen rasyonalizasyonlar olarak alışkanlık haline gelebilir veya değerlendirmeler anlatı yoluyla gerçekleşebilir. Kişisel anlatılar habitus tarafından oluşturulsa da bu durum anlatıların şekillendirilmesinde etkileşimlerin rolünü ortadan

kaldırılmaz. Ona göre anlatı kriminolojisi, yalnızca bireye değil, toplumsal yapıya da dikkat çekebilmelidir (Fleetwood, 2016, s.188).

Bir başka deyişle, Doxa, PKK örneğinde, terör örgütünün egemen kabulleridir ve ölen hikâyeleri de Doxa'da içselleşmiş kelime, anlatı, mecaz ve söylemler repertuarıdır.

Archetti ise anlatıyı terörizm araştırmalarının içinden görür ve anlatıları incelerken, bireysel anlatılar ile kolektif anlatılar arasında bir ayrım yapılması gereğini ifade eder. Bireysel anlatı, bir kişinin dünyayı ve dünyadaki rolünü anlamasından oluşur, bir bireyin kimliği ("biz kimiz") herhangi bir anda içinde bulunduğu ilişkiler ağı tarafından şekillendirilir. İletişim teknolojileri, bu tür ilişkilerin yüz yüze etkileşimler alanının ötesine genişletilmesinde rol oynamaktadır. İşte bu noktada birey diğer anlatılarla temasa geçebilir. Bunlar diğer aktörlerin bireysel anlatıları (örneğin arkadaşlarımıza ve tanıdıklarımıza ait) olabileceği gibi kolektif anlatılar da (örneğin demokratik bir toplumun aidiyet duygusuyla ilgili veya etnik bir azınlığın gelenekleri, dini bir grubun ritüelleri vb. tarafından sürdürülen anlatılar) olabilir. Kolektif anlatılar, siyasi hareketlerde olduğu gibi (veya terör örgütleri) belirli mobilizasyon amaçları doğrultusunda teşvik edilebilir (Archetti, 2015, ss.50-52).

Diğer aktörlerin anlatıları da dâhil olmak üzere gelen herhangi bir bilgi asla olduğu gibi özümsemeyecek, bireysel anlatının prizmasından süzülüp bireyin kendine mal edilecektir. Bu, zaman içinde bireyin dünya görüşünde bir değişikliğe yol açabilir, değişen sosyal ilişki kalıplarına, gözden geçirilmiş bir kimlik gelişimine, bireysel anlatıya, davranışa ve sürekli bir döngü içinde benzerlerine yansiyabilir. Kısmen bizim eylemlerimizin bir sonucu olarak, kısmen de ağlarımızdaki tüm aktörlerin eşzamanlı eylemlerinin bir sonucu olarak, ilişkilerin haritaları sürekli değişmektedir. Bu da etrafımızdaki dünyayı yorumlama ve hareket etme şeklimizle birlikte kimliğimizin de sürekli evrilmesine yol açar (Archetti, 2013, s.68).

Archetti ilişki olarak inşa edilen ve zaman içinde değişebilen anlatı kavramlaştırmasını radikalleşme ve buradan belki terör örgütüne katılma sürecini açıklamada daha etkili olarak değerlendirir (Archetti, 2017, ss.220-221). Bireysel anlatı, bir sosyal aktörün herhangi bir zamandaki ilişkiler kümesi tarafından şekillendirilen kimliği, bunun sonucunda ortaya çıkan dünya görüşü ve buna karşılık gelen eylemi hakkındaki açıklamasıdır. Bu

bakış açısına göre, aşırılık yanlısı bir gruba katılmak, sanki grubun kolektif anlatısı bireysel anlatının yerini almış gibi, dışsal bir anlatının birey tarafından alınıp içselleştirilmesinin bir sonucu değildir. Aşırılık yanlısı bir grubun parçası olmak, daha ziyade değişen ilişki kalıplarının bir sonucu olarak, grubun kolektif anlatısıyla uyumlu bir bireysel anlatı geliştirmek anlamına gelir. Bireysel ve kolektif anlatılar bir arada var olur. Radikalleşmenin bu açıklaması bireyin aktif rolünü vurgulamaktadır. Her ne kadar sosyal alanı oluşturan ilişkiler kümesi içindeki konumumuz kim olduğumuzu, ne bildiğimizi, nasıl düşündüğümüzü ve nasıl hareket ettiğimizi belirlese de bu deterministik bir anlam taşımamaktadır. Aslında sosyal bağları nihai olarak yöneten bireydir. Buna ek olarak, gelen herhangi bir bilgi doğrudan kişinin zihnine akmaz, ancak her zaman bireysel anlatının prizmasından seçilir ve okunur (Archetti, 2015, s.53).

4. METODOLOJİ, ÖRNEKLEM VE ARAŞTIRMACILARIN ÖZDÜŞÜNÜMSELLİĞİ

4.1. Metodoloji

Bu çalışmada temel olarak anlatı kriminolojisinin analiz yöntemleri kullanılmıştır. Sandberg'in özetleyip çerçevelediği yöntemler hikâyenin rolleri veya karakterleri, hangi olay örgüsünün oynandığı, hangi sınırların bir araya getirildiği ve hikâyenin hangi türde olduğu gibi hikâyelerin içeriğini ve biçimini araştıran anlatı araştırmalarının birikimi ve genel hatlarıyla sistematik ifadesidir (Sandberg, 2022). Sandberg'in önerdiği analizler demetini diyalojik / performatif, yapısal ve tematik başlıklarında sınıflandırmak mümkündür.

4.1.1. Diyalojik / Performatif Analiz

Anlatı analizine yönelik bu yaklaşımda, anlatı bağlamının yakından okunması önemlidir ve anlatının gerçekleştiği etkileşim, hangi anlatının anlatıldığı ve izleyici tarafından nasıl anlaşıldığı açısından çok önemli kabul edilir. Hikâye anlatımı, bir dinleyici kitlesi ve bir hikâye anlatırken bir amacı ya da hedefi olan bir ya da daha fazla hikâye anlatıcısı olan bir performans olarak görülür. Diyalojik/performatif gelenekte soru, hikâyenin ne hakkında olduğu ya da nasıl anlatıldığı değil, kimin, ne zaman ve neden konuştuğudur (Riessman, 2007, s.105).

4.1.2. Yapısal Analiz

Yapısal analiz bir hikâyenin biçimini vurgular. Sorulan soru, bir öykünün nasıl organize edildiğidir. Yapısal anlatı analizi toplum dilbilim ve anlatı bilimden esinlenir. Toplumsal bağlam, kurumsal kısıtlamalar, güç ilişkileri ve daha geniş kültürel söylemlerden ziyade hikâyenin küçük yapı taşlarıyla ilgilenir. Hikâyelerdeki mikro düzeyde detaylar ve somut anlatım teknikleri sayesinde hikâyeler analiz edilir ve buradan hareketle toplumsal önem anlaşılacak istenir (Sandberg, 2009, ss.526-527).

4.1.3. Tematik Analiz

Tematik anlatı analizi, hikâyenin ne hakkında olduğu sorusu etrafında döner. Anlatılanların içeriği, anlam ve nokta/coda gibi analizin merkezinde yer alır. Tematik analiz nadiren dil, biçim veya etkileşime bakar ve bu nedenle daha genel olarak nitel metodolojideki tematik analiz veya tematik kodlamaya benzer. Temel fark, hikâyelerin tamamının genellikle analize dahil edilmesi ve vakalar arasında teorileştirilen temaların bunlardan elde edilmesidir. Tematik anlatı analizi yapan araştırmacı belirlenen temaların tek bir hikâyeye veya tek bir bireye özgü olmayıp daha büyük bir şeyi temsil edip etmediğine dikkat etmelidir (Sandberg vd., 2019, s.407).

PKK'nın ölen terörist hikâyelerinden çıkarılabilecek örgüt Doxa'sı ve oradan Anlatı Habitusu'nu yorumlamanın böylesi geniş bir analizler ilişkiselliği ile mümkün olabileceği düşünülmektedir.

4.1.4. Referans Analizi

Archetti anlatının ve özellikle terörist anlatının “yeniden anlatım” olduğunu ifade eder. Ona göre, anlatı kavramı, terörist hikâyenin örgütün liderleri tarafından nasıl inşa edildiğini anlamaya yardımcı olur, ancak sempatanların, angaje destekçilerin ve yeni katılanların yeniden anlatımı yoluyla zaman içinde yayılmayı ve varlığını sürdürmeyi başarır. Teröristlerin anlatısı, her anlatı gibi, kolektif bir inşanın sonucudur. Herhangi bir anlatının varlığını sürdürmesinin nedeni de daha geniş kitleler tarafından sürekli olarak yeniden anlatılması ve yeniden çağrıştırılmasıdır (Archetti, 2017, s.241). Yine aynı biçimde anlatının yeniden anlatımını güçlendiren onun kolektif anlatılara veya büyük anlatılara yönelik referanslarının yoğunluğu ve ilişki halidir. Archetti'ye göre de anlatı bireysel olduğu kadar kolektif bir karşılıklı inşanın ürünüdür (Archetti, 2013, s.68).

Bu araştırma için geliştirilmeye çalışılan bir yöntem olarak, örneklem seçilen PKK ölen terörist hikâyelerine, referans analizi biçiminde kavramlaştırmayı önerdiğimiz, “hikâye başka hangi hikâyelere ve / veya büyük anlatılara atıf yapıyor?” soruları da sorulmuştur.

4.2. Örneklem

Araştırmada örneklem olarak PKK'nın Avrupa yayını Yeni Özgür Politika gazetesinde Aralık-2022'de yayınlanan 23 teröriste ait ölen hikâyesi seçilmiştir. Seçilen zaman aralığında PKK'nın ölen terörist hikâyelerinin artış gösterdiği gözlenmiştir. Bu durumun PKK'nın Pençe-Kilit Operasyonunda verdiği büyük kayıplarla ilişkili olduğu yorumlanmaktadır. Bölücü terör örgütünün ağır yenilgisini hangi biçim ve içerikteki hikâyelerle anlamlı hale getirmeye çalıştığını araştırmanın PKK'nın iç-kültürünü ve anlam evrenini yorumlamada yön gösterici olacağı düşünülmüştür.

Yazarları ve geçmiş / güncellik yönünden 15 teröristin hikâyesi geçmişe dair ve bireysel “anı”, 8 teröristin hikâyesi ise güncel ilişkin örgütsel basın bildirisidir. Bireysel anılarda yazarın ismi bellidir, fakat bu isimlerin kod adları olabileceği sanılmaktadır (Amed, 2022; Nuda, 2022). PKK'nın sözde silahlı yapılanması HPG'nin basın bildirimleri ise Yeni Özgür Politika gazetesinde isimsiz olarak yayınlanmıştır (Yeni Özgür Politika, 2022a; Yeni Özgür Politika, 2022b).

4.3. Araştırmacıların Özdüşünümselliği

Özdüşünümsellik, kişinin kendi inançları, değerleri ve varsayımları ile bunların bakış açısını ve eylemlerini nasıl etkilediği üzerine düşünme sürecidir. Kişinin kendi konumunun ve bu konumun dünyayı kavrayışını nasıl şekillendirdiğinin eleştirel bir şekilde incelenmesini içerir. Akademik araştırma ve yazımda özdüşünümsellik özellikle antropoloji, sosyoloji ve kültürel çalışmalar gibi araştırmacıların genellikle kendilerinden farklı toplulukları ve kültürleri incelediği alanlarda önemlidir. Araştırmacılar özdüşünümsel davranarak kendi önyargılarını ve sınırlılıklarını fark edebilir ve bunların araştırmaları üzerindeki etkisini açıkça belirtirler (Popoveniuc, 2014, ss.209-210).

Terörizm çalışmalarında özdüşünümsellik esas itibarıyla “Eleştirel Terörizm Çalışmaları” yaklaşımında ifade bulmaktadır. Alandaki düşünümsellik eksikliğini tespit eden yaklaşım terörizm çalışmalarında bulunan devlet merkezliği sorunsallaştırmaktadır. Özdüşünümsellik

meselesi, terörizm çalışmalarında bağlamsallaştırma eksikliği, tarih dışılık, devletçi önyargı gibi zayıflıklara işaret etmektedir (Heath-Kelly, 2010, s.236).

Bu çalışmanın araştırmacıları devletçi önyargılardan uzak biçimde, araştırmanın bağlamsallaştırma ve tarihselleştirme amaçları doğrultusunda PKK'yı, hemen tüm uluslararası kurumlar gibi, bölücü bir terör örgütü olarak kavramsallaştırmakta ve ele aldığı mesele karşısındaki konumunu bu yönde belirlemektedir.

5. ANALİZLER

5.1. Diyalojik / Performatif Analiz

Örgütsel anlatılarda konuşan PKK terör örgütüdür. PKK'nın özellikle yurtdışı kitesine hitap etmektedir. Pençe-Kilit Operasyonunda kayıplar veren örgütün ölümleri meşrulaştırması, sözde kahramanlar olarak mitleştirilmesi ve yeni eleman devşirilebilmesi için örgütün sözde kültür ve değerlerinin yeniden üretilmesi amaçlanmaktadır.

Bireysel anı türündeki hikâyelerde hedef kitlesi, amacı ve anlatı bağlamı örgütsel anlatılarla aynıdır. Konuşan “örgütün anlatı habitusu içinde öğrenilen ve taşınan söylemleri kullanan” yazarlar değil, aslında yine örgüttür. Bu tür hikâyelerde “otantik anlatıcı” görünendir; özünde örgüt kültürü ve onun “değerleri”, “geçmişin tanıklıkları” aracı kılınarak yeniden inşa edilmek istenmiştir.

5.2. Yapısal Analiz

Örgütün doğrudan anlatıları “eksikli trajik kahramanlık hikâyesi” türündedir. Ölenin bireysel karar süreçleri, karşılaştığı engeller, ölüm biçimi ve “bıraktığı miras” kısımlarının yani üç boyutlu inandırıcı kahramanın yokluğu eksikli tür olma nedenidir. Bu özel türde standart biçimde ve sırasıyla teröristin doğum yeri, ailesinden veya yakın çevresinden devraldığı örgüte katılım yahut tanıklık mirası, istihdam edildiği yerler, yüzeysel ve basmakalıp kişisel özellikler kısaca yer almaktadır.

Bireysel anılar, karakterlerin tasviri ve olayların anlatılmasında maskaralık (*farce*) seviyesinde abartılar içeren fragman metinlerdir. Parçalılık ve diyalektik içermeyen zamansızlık, karakterleri, bir türlü ölmeyen “Rambo'nun” ucuz pastiş parodilerine dönüştürmüştür. Giriş

bölümünde özetlenen terörist elebaşı Ramazan Aybi anlatısı “Rambo” pastiş parodisine iyi bir örnek oluşturmaktadır (Amed, 2022).

Örgütsel veya bireysel her iki tür “trajik” hikâyede de “biz”, fedailik gibi feodal değerlerin çeşitli varyasyonlarıyla karakterize edilirken; “onlar” tanımlaması da “işgalci, soykırımcı, sömürgeci” gibi son derece sınırlı kelime repertuarından şematize edilmiştir:

“...soykırımcı ve işgalci Türk devletine karşı direniş saflarında yerini aldı” (Yeni Özgür Politika, 2022b).

“...yoldaşlarımız mücadeleleri ile işgalci Türk devletine halkımızın hiçbir koşul altında boyun eğmeyeceğinin mesajını en net bir biçimde vermişlerdir”

“Sömürgeci Türk devletinin baskı ve katliamlarına tanıklık etti” (Yeni Özgür Politika, 2022b).

5.3. Tematik Analiz

5.3.1. Fedainin Trajik Ölümü ve Moral

Örgütsel ve bireysel anlatılarda baskın içerik “fedainin trajik ölümüdür”. Peñçe-Kilit Operasyonunda kayıplar veren PKK'nın ölen elemanlarının tüm fedakârlıklarına rağmen trajik sonları hikâyeye edilmiştir. “Yiğit, nefer, kahraman” gibi sıfatların yakıştırıldığı ölen teröristlerin hikâyeleri, örgüt için avuntu işlevine koşullamak istenmiştir, bu yönüyle yenilginin yaşandığı bağlama da uyumludur. Örgütün yüksek sayıdaki eleman kaybı, bireysel anlatılardaki geçmiş ölümlerle de ilişkilendirilerek “bunun ilk olmadığı” ama “intikamın alınacağı” duygusu ile telafi edilmeye çalışılmıştır:

“T.C. ordusu bunu çok iyi bilmelidir ki, yalnız bir gerilla olarak kalsak bile ateş topu olup yine de yoldaşlarımızın intikamını alacağız” (Nuda, 2022).

Eski döneme ait eleman kayıplarının hikâyeye edildiği bireysel anlatılardaki “moral” vurgusu dikkat çekicidir. Hikâyelerde sürekli tekrarlanan, geçmişte ölenlerin hiçbir durumda moralini yitirmediği söylemi doğrudan örgütün bugünkü elemanlarına verilen “moral ve motivasyon” mesajıdır. “Davaya ve yoldaşlara sadık” kalınırsa ve moral yüksek tutulursa, “intikam” alınabilecektir:

“Çok çetin savaş koşullarında bu olguları daha da büyütmeyi özellikle de moralimizi korumayı şehitlerimizden öğreniyoruz” (Nuda, 2022).

5.3.2. Örgütün İdeolojik Aygıtı ve Terörist Özne

Althusser'in devlet için söylediğine atfen “örgütün ideolojik aygıtı” işlevini üstlenmiş örgüt anlatımlı ölen terörist hikâyeleri, “öznesini” esas olarak “örgütsel soyluluktan”, tali olarak da “tanıklıktan” çağırılmaktadır (*interpellation*).

Basın bildirilerinde tanıtılan terörist öznenin ya ailesinde veya yakın çevresinde daha önce etkisiz hale getirilmiş bir başka terörist vardır, ya da örgütçe önemli kabul edilen kimi olaylara (Hendek olayları vb.) “tanık” olmuştur. Örgüt için öznesinin öncelikli özelliği örgütsel soyudur ve bu yönüyle hiyerarşide seviye veya-PKK tüm ölenlere hikâye yazmamaktadır-ölen hikâyesinde trajik kahramanlık kazanmaktadır:

“...2016'da Sert'te şehadete ulaşan ağabeyi Çirav Botan'ın (Cemal Oğuz) özgürlük saflarında bulunması, her zaman gerillaya büyük bir ilgi duymasını sağladı... 2014'te Dihe'de gerilla saflarına katıldı” (Yeni Özgür Politika, 2022a).

“...1994'te şehadete ulaşan amcası Şehîd Hogir'in mücadelesini sahiplenerek 2011 yılında gerillaya katıldı” (Yeni Özgür Politika, 2022b).

“...Colemêrg'de dünyaya geldi. Yurtseverlik ölçüleri yüksek bir aile ve çevrede yetişti” (Yeni Özgür Politika, 2022b).

“... Öz yönetim sürecindeki direnişlere tanıklık etti ve direnişe katıldı. Bu süreçte karar verip 2015'te gerillaya katıldı” (Yeni Özgür Politika, 2022a).

Kişilerin yazdığı anılarda ise “özne” yoktur, piyasa işi aksiyon filmlerinin pastiş parodileridir. Fakat anılarda sözde komutanlık rütbesine dair yazılanlar anlamlıdır, “güvenliği öncelikli sağlanacak kişi” olarak nakledilmektedir. Bu anı-hikâyelerdeki hiyerarşik değini ile örgüt içi güç ilişkilerinin yeniden üretilmesi hedeflenmiştir:

“...Hepsinin tek bir kaygısı vardı. O da komutanlarının güvenliğiydi” (Amed, 2022).

PKK'nın “ekolojik feminizm” söyleminin aksine kişi anlatımlı ölen hikâyelerinde kadın teröristler ya salt isim olarak geçmekte, eril sıfatlarla

(yiğitlik vb.) anılmakta veya erkeklerin “çok saygılı olduğu” nesnelere olmaktadır:

“...Heval Rohat saygı abidesiydi, kadın arkadaşlara karşı çok saygılı bir duruşu vardı” (Nuda, 2022).

Çevrecilik namına ise, en fazla, teröristleri tanıtırken “doğaya olan sevgisinin yaşamının bir parçası olduğunu söylerdi” gibi iğreti nitelermeler kullanılmaktadır (Nuda, 2022).

5.4. Referans Analizi

Örneklemedeki hikâyelerde İslamiyet'in kimi seçilmiş kavramlarına (şehitlik gibi), ekolojik feminizme gevşek atıflar görülmektedir. Referansa en düzeysiz örnek popüler kültürün aksiyon türü ve onun figürlerine yapılan çağrışımlı atıflardır.

Anlatı düzeyinde herhangi bir “büyük anlatıya” değil, “bir başka ölen terörist hikâyesine” atıf yapılmaktadır. Kendine özgü (*sui generis*) bir hikâye bir diğer aynı tür hikâyeyi referans göstermektedir. Başka bir ifadeyle performatifliği, diyalojikliği, yapısı ve temalarıyla bir “anti-hikâye” birçok aynı “anti-hikâyeyi” döngüsel olarak çağırmakta yahut anlam, bağlam, zaman, değer, kültür ve kimlik düzeyinde kendini ve tümünü eşitlemekte, tümünden hiçeştirmektedir.

PKK'nın sözde 1976-1984 Şehitler Albümündeki tarihselleştirmelere ve “Demirci Kawa” gibi mitsel söylencelere verilmiş referanslara bakarak mevcut örnekleme “anlatı daralması”, “anlatı tıkanması” ve hatta “anlatının anlamsızlaşması” olarak yorumluyoruz:

“Bizim ülkemizde de tarihin çok eski dönemlerinden bu yana yabancı işgale karşı birçok halk kahramanı adını tarihe geçirmiş, halkımız kahramanlıklar yaratmıştır... Tarihimizdeki Demir Kawa halkımızın işte böyle bir kahramanlık efsanesidir” (PKK, t.y.)

6. HİKAYELERİN ANLAM DÜNYASI: POST-MODERN SÖZLÜ KÜLTÜR

PKK terör örgütünün veya kişilerin ölen terörist hikâyelerinde ortaya çıkan anlam dünyası modernizm öncesine ait “sözlü kültürdür”. “Fedainin trajik ölümünün intikamını almak” için “örgüt soylusundan” yine “fedakârlık, sadakat ve ölüm” talep edilmekte ve başka bir “ölen terörist

hikâyesine trajik kahraman” olma vaat edilmektedir. Hikâyelerin yeniden ürettiği semboller, değerler ve kimlik pre-modern ve hatta feodal niteliktedir.

Sözlü kültürde tarih ve mit iç içedir; anlatılar işitsel, parçalı, tekrarlı, kalıplaşmış, geleneksel ve tutucudur. PKK'nın ölen hikâyeleri, yazılı olmasına rağmen sözlü kültürdeki gibi slogan veya söz öbeklerinin biteviye tekrarına dayalıdır; mitik, fragmante, standardize ve sentetiktir.

Walter J. Ong sözlü kültürlerin hafızaya ve hatırlamaya dayandığını belirtmektedir: “Hatırlayabildiğin şeyi bilirsin” (Ong, 1982, s. 33). Sözlü kültür insanların ne hakkında düşünecekleri hatırlamaya bağlıdır. Dolayısıyla, sözlü kültür yalnızca hatırlamakla kalmamalı, aynı zamanda hatırlama kalıpları aracılığıyla düşüncelerini organize etmelidir. Sözlü kültürde düşünme ve yazma, “hazır sözlü oluşuma göre şekillendirilmiş” (Ong, 1982, s. 34) anımsatıcı kalıplar içinde gerçekleşmektedir. PKK ölen hikâyelerinde hatırlama (ve hatırlatma) kalıplarına örnek olarak sürekli tekrarlanan “yiğit, nefer, kahraman” veya tersinden “işgalci, sömürgeci, soykırımcı” kelimeleri verilebilecektir. Aynı biçimde PKK'nın ölen teröristler için yazdığı “eksikli trajik” hikâyelerin birbirini çağıran aynılığı bu kez türe ilişkin bir hatırlatma kalıbı olarak değerlendirilebilir. PKK elemanlarına ve hedef kitlesine anti-hikâye türüyle, bu türün kalıplaşmış ve biteviye anımsatıcı (*mnemonic*) içeriğiyle sözlü kültürün içinden seslenmektedir.

Ong sözlü kültür anlatılarındaki karakterlerin insan değil “tip”, nadiren üç boyutlu ve anıtsal (*monumental*) olduğunu ifade etmektedir (Ong, 1982, s.70). PKK etkisiz hale getirilen elemanlarını mitik bir tek boyutla tipleştirerek anıtlılaştırmak istemekte ve böylece onları unutulmaz kılmaya çalışmaktadır. Ölen teröristler sözlü kültürün modernizm öncesi niteliklerine uygun biçimde bir çeşit “soyluluktan” ve bir hatırlama / hatırlatma kalıbı olan tanıklıktan çağrılmış ve tipleştirilmiştir.

Sözlü kültürde anlatının biçimi de sıklıkla tekrarlanır ve bir biçimde türleşir. Sözlü anlatıda olaylar kronolojik olarak sıralanmaktan ziyade eklemeli olma eğilimindedir (Ong, 1982, ss. 37-40). PKK'nın gerek basın bildirilerinde yer alan gerekse de anılara dayalı terörist hikâyelerinde karakterler ve olaylar belirli mantıksal sıralamalardan yoksun, bir diğerine eklenerek geçip gitmektedir. Hiçbir karakter bütünlüklü ve hiçbir olay bağlamsal değildir. Yine Ong'a göre sözlü kültürlerde uzun, doruk noktalı anlatılar yoktur; çünkü doruk noktalı olay örgüsü sözlü kültür için doğal

değildir, yaşam ve anlam dünyasıyla uyuşmaz (Ong, 1982, s. 143). Bu nedenle ölen terörist hikâyeleri PKK'nın anlam doğasına uygun nitelikteki tip ve olay parçalarının birbirine eklendiği (fragmente), sentetik bir anti-türdür.

PKK ölen hikâyelerinin örgüt yayınlarda yazılı olması onları sözlü kültür sınırları dışına çıkarmamaktadır. Yazı burada anımsatıcı sözlerin ve tür olmayan türün sürekli biçimde iletilmesinde kullanılan bir araçtan ibarettir. Öte yandan, kendini sürekli biçimde yeniden üreten sözlü kültürün üzerine teyellenmeye çalışılan -geçmişteki Marksist söylemi, şimdi ise-İslamiyet'in mesela şehitlik kavramını; çevrecilik, feminizm gibi brikolaj söylemleri ve elbette "Ramboculuk" öykünmesini de dikkate aldığımızda, ölen terörist hikâyelerinin ve dolayısıyla terörist örgütün anlam dünyasını "Post-Modern Sözlü Kültür" olarak yorumluyoruz.

SONUÇ

Örneklemedeki PKK'nın ölen terörist hikâyeleri Pençe-Kilit Operasyonunun kayıplarının ("fedainin trajik ölümü") "intikamının" alınacağını söyleyen "moral verme" anlatılarıdır.

PKK'nın "ölen öznesi" esas olarak "örgüt soylusu", ikinci seviyede ise "tanıktır".

Terör örgütünün hikâyeleri tarihsellikten kopuk; "büyük anlatılara" değil, bir başka aynı hikâyeye atıp yapan; grotesk ve parçalı metinlerdir.

Feodal değerlerle çağrılan "soylu" örgüt elemanına yine ve yeni bir trajik hikâyede "ölen fedai" rolü vaat edilmektedir.

"Ölen terörist hikâyelerinin" süreç içerisinde daraldığı, tıkanıdığı ve anlamsızlaştığı görülmektedir.

PKK'nın kültürel repertuarı, üzerine serpiştirilmeye çalışılan türlü brikolaj söylemlere rağmen, özdeki "Sözlü Kültürün" post-modern varyasyonu ve dahi imitasyonudur.

PKK'nın kuruluşundan başlayarak belirsiz aralıklarla basılı biçimde yayınlanan sözde şehit albümleri ve en son olarak internet ortamında devam eden sözde şehit künyeleri, anıları, videoları gibi yayınları geniş bir ölen terörist hikâyesi arşivi oluşturması sonucunu doğurmuştur. Bu külliyyatın diyalojik / performatif, tematik, yapısal, referans analizlerinin yapılması ve o

tür hikâyelerin zaman içerisinde nasıl dönüşüm gösterdiğinin analiz edilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Amed, İ. (2022, 12 Aralık). *Dêrşew Kalesi'nin yiğitleri*. Yeni Özgür Politika.
- Archetti, C. (2013). *Understanding terrorism in the age of global media: A communication approach*. Palgrave Macmillan UK.
- Archetti, C. (2015). Terrorism, communication and new media: Explaining radicalization in the digital age. *Perspectives on Terrorism*, 9(1): 49-59.
- Archetti, C. (2017). Narrative wars: Understanding terrorism in the era of global interconnectedness. O'Loughlin, B., Miskimmon, A. Ve Roselle, L. (Ed.), *Forging the World: Strategic Narratives and International Relations* (ss. 218-245). University of Michigan Press.
- Barthes, R. (1977). *Image-music-text*. Heath, S. (Ed.); Heath, S. (Çeviri). Farrar, Straus and Giroux.
- Casebeer, W. D., ve Russell, J. A. (2005). Storytelling and terrorism: Towards a comprehensive "counter-narrative strategy". *Strategic Insights*, 6(3): 1-16.
- Copeland, S. (2018). Telling stories of terrorism: A framework for applying narrative approaches to the study of militant's self-accounts. *Behavioural Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 11(3): 232-253.
- Ferguson, K. (01 Mart 2016). *Countering violent extremism through media and communication strategies*. CVE Kenya. Erişim tarihi: 21 Nisan 2023. https://cve-kenya.org/media/library/Ferguson_2016_Countering_violent_extremism_though_media_and_communication_strategies.pdf
- Fleetwood, J. (2016). Narrative habitus: Thinking through structure/agency in the narratives of offenders. *Crime, Media, Culture*, 12(2): 173-192.
- Glazzard, A. (2017). *Losing the plot: Narrative, counter-narrative and violent extremism*. International Centre for Counter-Terrorism, Erişim tarihi: 21 Nisan 2023. <http://www.jstor.org/stable/resrep29416>
- Heath-Kelly, C. (2010). Critical terrorism studies, critical theory and the "naturalistic fallacy". *Security Dialogue*, 41(3): 235-254.

- Herwaarden, R. v. (2020). *Terrorists as storytellers: An exploration of the counter-narrative approach in counter-terrorism research combined with a literary analysis of "The dust will never settle down" (2007) by Anwar al-Awlaki* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Utrecht Üniversitesi, Utrecht.
- Milliyet. (29 Nisan 2008). *Terör örgütünün "ölüm makinesi" Aybi, Kuzey Irak baskınında öldü*. Milliyet. Erişim tarihi:21 Nisan 2023.<https://www.milliyet.com.tr/gundem/teror-orgutunun-olum-makinesi-aybi-kuzey-irak-baskininda-oldu-522126>
- Nuda, A. (2022, 21 Aralık). *Ateş olacağız, intikam alacağız*. Yeni Özgür Politika.
- Ong, W. J. (1982). *Orality and literacy: The technologizing of the word*. London and New York: Methuen
- PKK. (t.y.). *1976-1984 PKK direniş şehitleri albümü*.
- Polletta, F. (2006). *It was like a fever: Storytelling in protest and politics*. University of Chicago Press.
- Popoveniuc, B. (2014). Self reflexivity. The ultimate end of knowledge. *Procedia –Social and Behavioral Sciences*, 163(0): 204-213.
- Presser, L. (2008). *Been a heavy life: stories of violent men*. University of Illinois Press.
- Riessman, C. K. (2007). *Narrative methods for the human sciences*. SAGE Publications.
- Sandberg, S. (2009). Gangster, victim or both? The interdiscursive construction of sameness and difference in self-presentations. *The British Journal of Sociology*, 60(3): 523-542.
- Sandberg, S. (2022). Narrative Analysis in Criminology. *Journal of Criminal Justice Education*, 33(2): 212-229.
- Sandberg, S., Tutenges, S., ve Pedersen, W. (2019). Drinking stories as a narrative genre: The five classic themes. *Acta Sociologica*, 62(4): 406-419.
- Somers, M. (1994). The narrative constitution of identity: A relational and network approach. *Theory and Society*, 23(60): 605-649.
- Tölölyan, K. (1989). Narrative culture and the motivation of the terrorist. Shotter, J. Ve Gergen, K. J. (Ed.), *Texts of Identity* (ss. 99-118). Sage.

Yeni Özgür Politika. (2022a, 2 Aralık). *İşte o operasyonun kahramanları.* Yeni Özgür Politika.

Yeni Özgür Politika. (2022b, 8 Aralık). *Direnişin 5 neferi.* Yeni Özgür Politika.

WOMEN, GENDER AND TERRORISM: THE CASE OF TÜRKİYE Fatma Anıl ÖZTOP*

ABSTRACT

This article aims to contribute to the discussion on gender and terrorism by exploring the motivations and experiences of women participating in violent extremist organizations. Based on a content analysis method of 41 statements, this article uses Türkiye as a case study. Accordingly, the present study especially analyzes the role of gender in the participation of women in the PKK and ISIS and finds out the intersections between gender and terrorism. The findings reveal that gender plays a significant role in the motivations and in-organization experiences of women who join the PKK and ISIS, however, the specific ways in which their desire for autonomy and empowerment, was expressed differed. In this context, the study challenges the traditional view of women as passive and subservient in these groups and underscores their agency and autonomy in making rational decisions.

Keywords: *Women, Terrorism, Gender, Türkiye, PKK, ISIS.*

KADIN, TOPLUMSAL CİNSİYET VE TERÖRİZM: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

ÖZET

Bu çalışma, şiddet içeren aşırılık yanlısı örgütlere katılan kadınların motivasyonlarını ve deneyimlerini keşfederek toplumsal cinsiyet ve terörizm tartışmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. 41 ifadenin içerik analizi yöntemiyle analiz edildiği bu makalede Türkiye bir vaka çalışması olarak ele alınmaktadır. Buna göre, bu çalışma kadınların özellikle PKK ve İŞİD'e katılımında toplumsal cinsiyetin rolünü analiz etmekte ve toplumsal cinsiyet ile terörizm arasındaki kesişimleri ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın bulguları, toplumsal cinsiyetin PKK ve İŞİD'e katılan kadınların motivasyonlarında ve örgüt içi deneyimlerinde önemli bir rol oynadığını göstermekle birlikte, özerklik ve güçlenme isteklerinin farklı şekillerde ifade edildiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda mevcut çalışma, kadınları terör örgütlerinde pasif ve boyun eğen olarak değerlendiren geleneksel görüşe meydan okumakta ve rasyonel kararlar almada kadınların failliğini ve özerkliğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Kadın, Terörizm, Toplumsal Cinsiyet, Türkiye, PKK, İŞİD.*

* Doç.Dr., Kocaeli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, faoztop@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6755-2876

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 04 Mayıs 2023 / 04 May 2023

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 16 Haziran 2023 / 16 June 2023

INTRODUCTION

The question of agency and autonomy of women in violent extremist organizations has recently become a central topic among terrorism scholars. Existing narratives have predominantly focused on men, thereby limiting the scope of inquiry regarding the roles and agency of women in such groups. However, recent study has adopted a perspective that underscores the agency of women in these organizations and challenges the traditional view of women as passive and subservient. Given the increasing adoption of gender strategies by terrorist organizations, it is imperative that scholars re-evaluate their assumptions about the roles and motivations of women in such groups. While it is emphasized that women involved in violent extremism are brainwashed or coerced into participating, it is more critical that they are rational actors who make strategic decisions based on their agency and autonomy. Therefore, a comprehensive understanding of the multifaceted experiences and motivations of women in violent extremist organizations is important for developing effective counterterrorism policies and strategies.

Considering these concerns, this study seeks to address the following research question: What are the motivations of women who participate in violent extremist organizations, and how do gender dynamics within these groups affect their experiences? This study will use Türkiye as a case study, examining the ways in which gender intersects with politics and violence, and how this shapes women's participation in terrorism. Specifically, it will explore the role of women in the Kurdistan Workers' Party (PKK) and Islamic State of Iraq and Syria (ISIS), and how their participation intersects with traditional gender roles. From this perspective, this study aims to contribute to the literature on terrorism by examining the participation of women in terrorism and analyzing the gender dynamics within terrorist organizations. By providing a nuanced and comprehensive analysis of the role of gender in terrorism, this article aims to contribute to a better understanding of this complex issue and inform the development of effective strategies to address it.

In this context, this study is structured as follows: first, brief information on women; gender, and terrorism, then the methodology is presented, and the intersections of their motivations and experiences with gender which are obtained from their statements, are described in the results. Finally, the study will discuss the implications of its findings, highlighting

the importance of taking a gender-sensitive approach to addressing violent extremism.

1. GENDER, WOMEN AND TERRORISM

To what extent can we assert that violence is an exclusively male domain? Is it accurate to hypothesize that women possess an inherent proclivity towards peace more so than men? To what extent is it reasonable to assume that the absence of men or the presence of women would significantly impact the level of violence or peace in each context? Although these questions pertaining to gender and violence have been extensively discussed across disciplinary boundaries, a significant proportion of the current narratives continues to place primary emphasis on men's participation in violent activities, neglecting the role of women.

These stereotypical narratives surrounding women's involvement in terrorism are deeply rooted in patriarchal assumptions that associate violence with men and reduce women to passive agents (Sjoberg & Gentry, 2007). These narratives often portray women terrorists as either brainwashed or coerced into carrying out violent acts, thereby perpetuating the notion that women are inherently incapable of making their own decisions or taking agency (Goldstein, 2003). By perpetuating such flawed gender assumptions, these narratives convey the notion that women lack the ability to engage in violent activities on their own and those men are the driving force behind their involvement in terrorism (Axelson, 2015; Dowler, 1998; Mahmood, 2019; Sjoberg & Gentry, *Mothers, Monsters, Whores: Women's Violence in Global Politics*, 2007). From this perspective, it can be said that women's participation in terrorist organizations is not solely a result of their personal preferences but is shaped by pervasive stereotypical narratives that attribute their involvement to male motivation and direction (Laster & Erez, 2015). These narratives undermine the agency and autonomy of women, portraying them as passive and incapable of carrying out violent activities on their own, and attributing their actions to the influence of men (Jacques & Taylor, 2009). The portrayal of women engaging in violence as crossing gender boundaries and intruding into male-dominated spheres reflects a deeply ingrained mindset that is shaped by established patterns defining what constitutes appropriate female behavior. This mindset is shaped by cultural, social, and historical factors that have constructed and perpetuated gender norms and expectations about women's roles and conduct in society (Banks,

2019). Furthermore, these narratives often assume that women would not willingly involve themselves in violence if given the choice, discounting any personal or ideological motivations they may possess (Sjoberg & Gentry, 2007). Such portrayals of female terrorists not only disregard the complexity of women's motivations and actions in terrorism, but also perpetuate gendered assumptions that limit their agency and autonomy.

While terrorism is often discussed in the context of men's involvement, there is a significant history of women's active role in terrorist (Nuraniyah, 2018; Bloom & Lokmanoglu, 2023). There are indications of women's involvement in terrorism as both supporters and fighters in countries such as Pakistan, Palestine, Chechnya, Afghanistan, and Syria. Moreover, many terrorist groups rely heavily on women to carry out their activities, and this reliance on women is not a recent trend but rather a longstanding phenomenon (Berko & Erez, 2007).

In this context, women's involvement in terrorism is not a new phenomenon, and history is full of examples of women and terrorism (Bloom & Lokmanoglu, 2023). One illustrative instance of women's involvement in terrorism is the case of Vera Zasulich, who is renowned as Russia's "most famous terrorist". The actions of Zasulich lit the torch for terrorist acts in various regions, particularly in Russia, and even set the tone for women's involvement in terrorism. Zasulich's influence extended beyond her own actions and served as a source of inspiration for many individuals, including those in Russia and Europe, to embrace violent and martyrdom-oriented approaches to achieving their goals (Siljak, 2009; Nagy, 2018). As such, she not only served as an exemplar of female terrorism but also as a reference point for subsequent generations of female terrorists. On the other hand, in contrast to the widely-held view of Zasulich as an inspirational and pioneering figure in the realm of terrorism, an unexpected facet of her story pertains to her trial and subsequent acquittal (Pipes, 2010). The unexpected aspect of Zasulich's narrative was revealed by the cogent argumentation advanced by her legal counsel, Petr Alexandrow, during her Russian trial, which generated significant interest among several Western nations. Alexandrow's narrative, which emphasized Zasulich's empathetic character, was instrumental in interpreting her violent act within an emotional framework, ultimately leading to her acquittal (Pipes, 2010; Szekely, 2020).

While Zasulich's actions had a notable impact, her case serves as a prominent example of how individual interpretations of terrorism, rather than its political aspects, played a central role in shaping her case. This perspective, however, not only reduces women to passive victims or mere appendages of men but also tends to override their agency and independent action. As Sjoberg and Gentry (2008) argue, the narratives surrounding women's involvement in terrorism often highlight the supposed singularity and sexual depravity of violent women, thus perpetuating flawed gender assumptions. This tendency towards inaccurate narratives leads to a perspective that suggests gender is the primary determinant of behavior, further obscuring our understanding of the complex roles that women play in terrorist activities.

However, the variety of armed groups and their unique structures, goals, and methods make it difficult to construct a comprehensive typology of terrorist organizations, which further complicates the understanding of women's contributions. As Ganor (2002) notes, the construction of such a typology is difficult due to the wide range of factors that may affect terrorist organizations, including their motives, demands, organizational structures, operative methods, arenas of operation, and other criteria. However, the complexity of understanding women's contributions in terrorist organizations is further compounded by the tremendous variation in the roles women play across different groups. While in some organizations women are relegated to providing logistical and moral support (Berko & Erez, 2007; Ness C. , 2007; Ness C. D., 2008; Margolin, 2009), in others they hold leadership positions and carry out a range of duties, including the dissemination of propaganda and the execution of actual terrorist attacks (Haner, Cullen, & Benson, 2020; Cragin & Daly, 2009). Indeed, female members of certain groups have become crucial figures in nearly every aspect of their organization's terrorist activity. For instance, women have held significant leadership roles in prominent leftist groups such as Red Army Faction (Bloom, 2011; Nacos, 2004).

However, it is important to recognize that the roles of women within these organizations are not static and may shift as conditions within the group change. As conditions within the group shift, women may transition from primarily providing social support and care for men to assuming more active roles in the fight (Berko & Erez, 2007). This evolution of roles can

further complicate attempts to create a comprehensive typology of terrorist organizations and understand the specific functions of women within them.

On the other hand, the difference in views¹ on this issue is often related to the effectiveness of women. Accordingly, researchers such as Cunningham (2003, p.186) and Strentz (1998), who acknowledge that women are involved in all actions, underline that most women's activity is limited to supportive roles. In contrast, researchers such as Russell and Miller (1977) point out that the status quo increases women's agency. However, regardless of the level of involvement, it is crucial to recognize the agency and rationality of women who choose to participate in violent activities, and to avoid perpetuating gender stereotypes and assumptions in our analysis of their actions.

2. METHODOLOGY

The qualitative research approach was utilized in the present study to examine the data gathered from individuals who were apprehended for their association with terrorist organizations, specifically ISIS and PKK. The data was procured from sources within the law enforcement and judicial systems, with all interviews conducted under the legal framework and guidelines set forth by the Department of Counterterrorism. It is important to emphasize that the data collection process adhered to rigorous ethical standards, with all identifying personal information removed by officials to protect the confidentiality of the participants.

To analyze the data, the author utilized a content analysis (Woodrum , 1984) which involved a two-phase process. The first phase involved the development of a coding scheme based on the research questions and themes identified in the literature. Specifically, the author's coding scheme included categories related to the first theme of "gender and motivations," such as reasons for joining the extremist group, ideological beliefs, and personal grievances. In this framework, the coding theme of "gender and motivations"

¹ Some of these studies are as follows: Jill Steans, *Gender and International Relations: An Introduction*, New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press, 1998, p. 89; J. Ann. Tickner, *Gendering World Politics*, New York: Columbia University Press, 2001, p.49-57; Laura Sjoberg & Caron E. Gentry, "Female Terrorism and Militancy", Richard Jackson (ed.), *Handbook of Critical Terrorism Studies*, Abingdon, UK: Routledge, 2016, p.145–155; Bloom & Lokmanoglu, "From Pawn to Knights"; Nava Nuraniyah, "Not Just Brainwashed: Understanding the Radicalization of Indonesian Female Supporters of the Islamic State", *Terrorism and Political Violence*, 30: 6, 2018, s.890–910; Amira Jadoon, Julia Maria Lodoenb, Charmaine Noelle Willis & Nakissa Puneh Jahanbani, "Breaking the Glass Ceiling? Female Participation in Militant Organizations in Islamic State Affiliates in Southeast Asia", *Terrorism and Political Violence*, 2020; Gentry, & Laura Sjoberg, "Female Terrorism and Militancy", p. 145–155.

aimed to explore the underlying factors and motivations that influenced women, to join a terrorist organization. To ensure a systematic analysis of the data, key phrases were formulated to capture the nuanced aspects of gender-related motivations. For example, key phrases encompassed motivations such as the desire for autonomy, empowerment, gender equality, patriarchy wanted to join, duty, and the challenge to traditional gender roles. For the second theme of "gender and experiences within the organization," the author's coding scheme included categories related to socialization, recruitment tactics, and the role of gender within the group hierarchy. In this framework, the coding theme of "gender and experiences within the organization" aimed to examine the specific experiences of women within the terrorist organization. This coding theme delved into the various dimensions of gender-related experiences, such as combat training, decision-making processes, empowerment strategies, cultural norms, and logistical roles.

On the other hand, within each coding theme, specific sub-themes (e.g. desire for autonomy and empowerment, on practices and gender role expectations) were formulated to represent the nuanced dimensions related to gender and motivations as well as gender and experiences within the organization. For instance, within the "gender and motivations" theme, one of the identified sub-themes was "desire for autonomy and empowerment". This sub-theme captured the participants' motivations for joining the PKK and ISIS, driven by their aspirations to break free from societal constraints and gain a sense of personal autonomy. Within this sub-theme, further sub-categories emerged, such as the desire to challenge traditional gender roles and societal expectations, the quest for personal growth and opportunities, and the longing for equality with men. These sub-categories provided a deeper understanding of the motivations behind women's decision to join these terrorist organizations. In addition, another significant sub-theme that emerged within the "gender and experiences within the organization" theme was "on practices and gender role expectations." This sub-theme aimed to explore the specific practices and expectations related to gender roles within the terrorist organizations studied. It examined how gendered norms and expectations influenced the roles assigned to women and the impact of these practices on their experiences within the organization. Within this sub-theme, sub-categories such as adherence to traditional gender roles, and expectations of domestic responsibilities were identified. This sub-theme

shed light on the societal and cultural factors that shaped the experiences of women within these extremist groups and provided insights into the intersection of gender, cultural norms, and organizational dynamics.

The coding scheme was developed inductively, allowing for new themes to emerge from the data. This means that the categories were not predetermined, but rather were created based on the data that emerged from the interviews and official documents. During the second phase of analysis, the coding scheme was utilized to analyze both the interview transcripts and other relevant documents, while maintaining confidentiality regarding any sensitive information. Once all the data had been coded, the codes were organized into broader categories and themes. This involved grouping similar codes together and identifying overarching patterns in the data. The findings of the content analysis were then interpreted and contextualized within the broader literature on gender and violent extremism. This allowed for a more nuanced understanding of the complex interplay between gender and various aspects of violent extremism. It's important to note that content analysis is a qualitative research method, which means that it does not provide numerical data. Instead, it seeks to uncover patterns and themes within the data to gain a deeper understanding of the phenomenon under investigation. The subjective interpretation of the researchers can also play a role in the analysis, so efforts were made to ensure inter-coder reliability and to be transparent about the coding process.

On the other hand, there are several limitations to this study that should be considered when interpreting the findings. Firstly, the small sample size of 41 women limits the generalizability of the findings. While the sample includes women from both the PKK and ISIS, it is not representative of all women who have been involved in these organizations. Therefore, caution should be exercised when applying the findings to other contexts. Secondly, the use of semi-structured interviews as the primary data collection method may have introduced bias in the responses. Women may have been hesitant to disclose certain information or may have provided socially desirable responses. Thirdly, the reliance on official documents such as police and prosecutor's office reports may have limited the richness and depth of the data. These reports were written for legal purposes and may not capture the full range of experiences and motivations of women who joined these organizations. Finally, the analysis of the data using content analysis is limited by the subjective interpretation of the researcher. While efforts were

made to ensure inter-coder reliability, the coding process is still influenced by the researcher's own biases and perspectives.

3.RESULTS

3.1. Gender and Motivations

The data obtained from the statements suggest that gender plays a significant role in the motivations for joining a terrorist organization. For women in both the PKK and ISIS, their decision to join was influenced by a desire for autonomy and empowerment. However, the specific ways in which this desire was expressed differed between the two terrorist organizations.

In the case of the PKK, the data pointed out that women were motivated to join the organization in order to participate in the struggle for independence and challenge traditional gender roles in their community. The statements showed that many women felt oppressed and marginalized in their society and viewed the PKK to escape these constraints and gain a sense of purpose and belonging. For instance, a former member of the PKK stated that her decision to join the PKK was driven by her desire to challenge the traditional gender roles imposed by her community, which she believed were limiting her personal growth and opportunities, and to participate in the fight for her community's independence, which would allow her to play a significant role in shaping a new society that recognizes and values gender equality.

Furthermore, some former female members also expressed a desire to prove their worth and abilities in a male-dominated environment, as the PKK is known for its narratives on gender equality and female participation in combat. Women, who were deprived of opportunities such as education and employment by the social structure, felt under pressure, especially when they are married off at a young age and then forced to give birth to children and provide for their husbands. One former member stated that she had grown up in a community in which women were expected to prioritize marriage and motherhood over education and career opportunities, and this had always bothered her. She also emphasized that when she listened to the PKK's narratives about gender equality and women's participation, she believed that she should fight for a cause compatible with her own beliefs and values. Here, women were convinced that they could challenge the cultural and

traditional prescriptions that the social structure attributed to them through the PKK.

Women believed that they could challenge the cultural and traditional prescriptions attributed to them through the PKK, which they saw as a tool not only for the liberation of the community to which they belonged but also for their own liberation and emancipation. This feeling, reinforced by a strong sense of duty that was bigger than the life they were living, which allowed them to sacrifice a life that they had previously thought had little meaning. One former member stated that she remembered feeling like her life lacked purpose and meaning before she joined the PKK. And she also emphasized that joining the PKK was a way for her to not only challenge the societal norms that had been placed on her but also to contribute to a cause that was bigger than herself. It was a sense of duty that she couldn't ignore, even if it meant sacrificing the life she had before.

The PKK's strategy of including women in the spheres of activity traditionally reserved for men resonated with women, who saw joining the PKK as a way to break free from the constraints and expectations placed on them by society and their families and to gain autonomy over their lives. The disruption of the traditional structure of gender norms and the interaction between men and women constructed by the PKK within the organization was seen as an opportunity for women. Ultimately, women who joined the PKK believed that they would be included in areas in which they had previously felt excluded, and actively involved in all aspects of life. Thus, their conviction was that by pursuing this path, they would attain equality with men, resist patriarchal oppression, and improve their lives.

In contrast, women who joined ISIS were motivated by a desire to establish a new society based on a strict interpretation of Islamic law. Many women felt a sense of religious duty to join the group and saw it as an opportunity to contribute to the creation of a pure Islamic state. The statements from women who joined ISIS also reveal that some felt a sense of empowerment and agency in their decision to join the ISIS, as they believed they were fighting for a just cause and had a duty to defend their faith and fellow Muslims.

The establishment of the caliphate represented a critical turning point for women who joined ISIS, as they perceived it to be a vital step towards fulfilling their religious obligations of state-building and raising the next

generation. This view was grounded in their understanding of migration (*hijra*) as a necessary component of the process, one that was essential for the preservation and propagation of their faith. Furthermore, these women held a steadfast belief that ISIS represented the true defender and representative of Islam, and as such, they did not consider it a terrorist organization. One former member described how her decision to join ISIS was motivated by a strong sense of religious duty, believing it was her responsibility to help establish an Islamic state governed by Sharia law. For her, joining ISIS was not only a personal choice but also a moral obligation that required sacrifice and commitment.

However, it is worth noting that while the establishment of the caliphate and the religious beliefs it embodied had a significant impact on many women who joined ISIS, it was not the only factor driving them. Some women were also influenced by familial pressure to join, with their fathers or husbands playing a dominant role in their decision-making. For these women, their religious disposition stemmed from a conservative and patriarchal family structure, and they did not have any political aspirations, such as living in a state governed by Sharia law. To them, religion simply meant belief and did not hold any political significance. For instance, one former member explained how her husband had contacted her prior to crossing the Syrian border and informed her of his intentions to take their children with him. She reported feeling pressured by her husband to join them in Syria and, despite initial hesitation, ultimately decided to accompany them out of concern for the safety and well-being of her children.

Despite the various motivations for joining ISIS, some women shared a common desire to escape their difficult living conditions and achieve independence. Some women displayed a distinct inclination towards escaping their current situation and joining ISIS was perceived as a viable means of achieving this goal. The women frequently emphasized the oppressive conditions under which they lived, including domestic violence, and a strong desire for independence. For instance, one former member stated that she had endured a great deal in her life, with little support from her family. She recounted how her mother had been physically abusive towards her during her childhood, and how their relationship was strained as a result. When she finally encountered ISIS, she saw it as a way out of her situation.

Overall, the data suggests that gender plays a complex and multifaceted role in the motivations for joining a terrorist organization. While women in both the PKK and ISIS share a desire for autonomy and empowerment, their specific motivations and expressions of this desire vary significantly depending on the ideological and cultural context of the group.

3.2. Gender and Experiences within the Organization

The data points out that gender figures into a significant role in the experiences of women within these terrorist organizations. In both the PKK and ISIS, women faced gender-specific challenges, including limited opportunities for leadership positions and the expectation to adhere to strict gender roles. However, the nature of these challenges differed between the two organizations.

In the case of the PKK, women, who joined the PKK, stated that the PKK's narratives encourage them to challenge traditional gender roles and play a significant role in empowering them to do so. For instance, one of them described how the PKK's messages about gender equality and women's empowerment motivated her to take on a co-head role in media that she would never have had otherwise. She also explained that the PKK's ideology and teachings helped her to see herself as an equal to men and gave her the confidence to speak out and take on leadership roles within the PKK. Another woman in the PKK stated that the PKK's narratives on gender equality gave her the confidence to pursue education and career opportunities that would have been discouraged in her traditional community. Additionally, it is worth noting that women in the PKK are not only involved in political and ideological training but also receive combat training, which includes weapons training, tactical planning, and physical conditioning. In this context, it became apparent that combat training played a crucial role in their choice to join the PKK, as it not only provided them with a sense of purpose but also allowed them to make significant contributions to their ideological struggle, as evidenced by one former female member who stated, "I wanted to be part of the struggle, and combat training gave me the opportunity to do that." Another woman stated that the training helped her to feel confident and empowered, knowing that she could protect herself and her friends in the event of an attack.

However, this does not mean that gender-based discrimination is absent. While the PKK's narrative promotes the idea of gender equality, the

reality on the ground may not always reflect this rhetoric. Accordingly, all women, who joined the PKK feel that their contributions are overlooked by their male counterparts. This underscores the PKK's commitment to gender equality in theory, though, in practice, there are still obstacles to full participation for women. For instance, one of them noted that while the PKK promotes gender equality in its narrative, there are still instances of discrimination against women. She emphasized that there were instances in which women with qualifications and experience were relegated to lower-ranking positions within the PKK. Another woman in the PKK stated that women's contributions to the PKK are not always recognized or valued. She explained that women were given less important tasks, even if they were equally or more qualified than their male counterparts. Additionally, she noted that women were expected to undergo the same rigorous training as men, yet they faced barriers to their full participation in leadership roles within the PKK. These barriers included cultural attitudes that viewed women as less capable than men in leadership positions, as well as practical obstacles for women who wanted to take on more responsibilities within the PKK.

In terms of ISIS, in the statement of former female members of ISIS, it has been reported that women within the organization played a significant role in the socialization and indoctrination of their children. One of them stated that women who were primarily responsible for household duties, such as homemaking and child-rearing, leveraged their position to instill the values and beliefs of ISIS in their children, in order to shape the next generation of fighters. To facilitate this, they would often organize study groups and religious classes within their homes, where they would discuss and interpret Islamic teachings in accordance with the ideology of ISIS. These women believed that by raising their children to adhere to these values, they were contributing to the larger mission of establishing a society that operated according to Islamic law.

Moreover, while women in ISIS were often relegated to traditional gender roles, many found creative ways to assert their agency and influence within these constraints. For instance, another woman in ISIS noted that although she initially felt limited by her role as a homemaker within the group, she eventually came to see it as a crucial aspect of her contribution to the group's cause. Women who were responsible for homemaking and child-rearing were able to use their position to instill Islamic values in their

children and influence the next generation. Besides, women in ISIS took on additional roles within the organization, such as fundraising or providing logistical support, in order to further support the cause and protect their families. These roles provided women with a sense of purpose and agency, despite the constraints imposed by traditional gender roles.

Furthermore, women in the ISIS were not only involved in socializing and indoctrinating their children but also played an active role in recruiting new members and providing logistical support for the group's operations. Another woman emphasized that women in ISIS would often participate in fundraising activities and provide logistical support, such as sewing bomb vests for ISIS fighters and volunteering to learn how to use weapons.

DISCUSSION

This study contributes to the literature on gender and terrorism in Türkiye by examining the motivations and experiences of women in terrorist organizations, specifically the PKK and ISIS. The findings suggest that women's involvement in terrorist activities cannot be fully understood without considering the broader gendered dynamics of violence and power that shape their experiences. This leads us to an important point: women are not simply passive victims of terrorism. They can also be active participants in terrorist organizations. It is crucial to recognize that women have been involved in terrorist groups as fighters, leaders, and supporters, challenging the notion of women as passive victims of violence. However, women's involvement in these groups may be shaped by patriarchal norms that limit their agency. Therefore, it is crucial to recognize the nuances of women's experiences within terrorist organizations and the broader context in which they operate.

In addition, it is also important to note that the nature of women's experiences within terrorist organizations varies significantly between different groups. For instance, the PKK promotes the idea of gender equality in its narratives, encouraging women to challenge traditional gender roles and play a significant role in their struggle. Women in the PKK receive combat training and are involved in political and ideological training, which allows them to make significant contributions to their cause. However, obstacles to full participation for women still exist, and their contributions are often overlooked by their male counterparts. Although the PKK's

narratives about women have been successful in increasing women's participation in the PKK, in practice they have been contradictory.

One here may ask the question of how the PKK's narratives are related to gender. To explain certain points, dealing with women's liberation and "honor" narratives based on gender equality, the PKK used narratives that criticize the patriarchal order and advocate gender equality (Çağlayan, 2012). The narrative of complete personal sacrifice, including separation from the family and lifelong celibacy, leaving behind all traces of feudal and tribal personality, to become "new men" and "free women," dominates (Grojean, 2014). Thus, in these narratives, the PKK claims to challenge the prevailing patriarchal view of the position of women in society (Tax, 2016). At the same time, the PKK has expressed at every opportunity that the principles of gender equality are applied and expanded within the hierarchical order of the organization.

However, while the PKK claims to promote gender equality, its principles are primarily applied and expanded within the hierarchical order of the organization, raising questions about the party's true intentions regarding women's liberation. This is because it is a fact that terrorist organizations have historically and politically been unable to get rid of the gender norms created by the culture surrounding them. Therefore, it can be said that the approach of terrorist organizations based on gender issues is mostly shaped based on increasing the participation of women in the organization and thus gaining legitimacy by attracting public attention (Tax, 2016). On the one hand, the PKK portrays an image that raises women's consciousness, but on the other hand, it has an understanding that exploits women and their bodies (Çağlayan, 2012). For instance, with its approach to "honor", the PKK has aimed to secure the support of conservative families who are concerned first and foremost with the "honor" of their women. It can be said that the PKK is trying to position itself in a way that protects women's "honor" "with the same entuse as their families" (Szekely, 2020). By reinterpreting the narrative of "honor", the PKK also aims to prevent cultural divisions. After all, if there were no guarantee that the "honor" of the family would not be compromised, the PKK would be culturally separated from the community. Here, the PKK's prohibition of sexual relations within the PKK is one of the effective factors, especially in providing the support of families. The PKK's control over this issue is part of a strategy that aims not only to focus on the struggle, but also to gain the legitimacy and trust of

families (Yılmaz, 2014; Çağlayan, 2020; Özcan, 2007). Besides, it should be noted that the PKK's control on this issue can be seen as a form of patriarchal restraint on women. The PKK's narratives, which allow women to leave their homes by overcoming the "honor" barrier, establishes a new patriarchal control in the public sphere. A similar situation in the "honor" narrative is also in question in the emancipation narrative of women (Marcus, 2007). Similarly, the PKK's emancipation narrative appears more concerned with practical considerations, such as making the employment of women within the PKK acceptable, than an ideological commitment to a radical change in tribal structures (Gökalp, 2010). Therefore, the narratives have an instrumental nature aimed at increasing women's participation in the PKK. Although the PKK's gender-based narratives are full of contradictions, this does not mean that it does not increase women's participation in the organization. In this respect, the remarkable point is that this situation of women who are exposed to and/or believe they are exposed to gender-based inequalities in various ways contributes to their agency (Al-Ali & Taş, 2021). Thus, the current situation shows us that it is important to look at both women's participation in the PKK and, more generally, the PKK's structure and strategy from a gender perspective. In fact, the inclusion of the gender phenomenon in the analysis is not only about women, nor is it related to the inclusion of women in male stream organizations. It's about transforming ways of being and knowing.

In contrast, ISIS has a very different approach to women's participation in terrorism. The participation of women in ISIS is shaped by a complex interplay of traditional social norms and the pursuit of religious ideals. Despite facing pressure to conform to traditional gender roles and norms, women in ISIS have found ways to assert their agency and influence within these constraints. They play a crucial role in socializing and indoctrinating their children, recruiting new members, and providing logistical support for the group's operations. Moreover, women's power within ISIS is often expressed through their ability to transform their husbands into better Muslims, which reinforces traditional gender roles and affirms women's agency within these roles.

However, women's agency within ISIS extends beyond their roles as protectors of the moral order. They are ideologically committed to the ISIS cause. Nonetheless, their participation in extremist groups is not necessarily a rejection of their traditional social roles. Instead, it is an attempt to shape

and negotiate their agency within these roles. Women who have completely internalized Islam and prioritize it ideologically above all else view the construction of the caliphate and living in "right" Islamic conditions as essential, and participation in extremist groups is seen as a way to achieve these ideals and assert their agency in the face of traditional social roles. These women's participation in extremist groups is motivated by a strong sense of obligation to a higher purpose, which contributes to their self-esteem and sense of empowerment. Their pursuit of Islamic ideals becomes an essential component of their identity and self-worth, providing a sense of purpose and belonging that might be lacking in other contexts.

In conclusion, women's involvement in terrorism presents a complex and multifaceted phenomenon that challenges traditional narratives of violence and power. To comprehend the broader gendered dynamics that shape their experiences, it is crucial to understand the motivations of women who participate in terrorist activities. As human motivations are influenced by various internal and external factors, they are inherently dynamic. Furthermore, as women are exposed to changing conditions and ideas, their perceptions of themselves and their environment constantly evolve, leading to a shift in their goals and strategies. The role of traditional gender roles and expectations in shaping women's decision to join terrorist organizations is a complex phenomenon with both enabling and constraining factors at play, particularly in Turkish society.

While gender may influence the choices available to women, it is ultimately the individual who must decide whether to join a terrorist organization. Thus, it is crucial for Turkish authorities to abandon the view of women as domesticated fighters who do not pose a threat to security and focus on improving their policies to address critical points. A holistic approach involving training programs to prevent gender bias across institutional to family structures can challenge harmful narratives about women's participation in terrorist organizations and promote empowerment, particularly in patriarchal societies like Türkiye.

However, gaps still exist in our understanding of the dynamics of agency and motivation within terrorist organizations. To address this, future studies should focus on understanding the factors that contribute to the changing motivations and dynamics of agency development and maintenance, particularly regarding why some women are more susceptible

to radicalization than others. By shedding light on these dynamics, we can better understand the complex interplay of agency and choice in the process of radicalization, leading to more effective strategies for countering violent extremism.

REFERENCE

- Al-Ali, N., & Taş, L. (2021). Kurdish women's struggles with gender equality: from ideology to practice. *Third World Quarterly*, 42(9), pp. 2133-2151.
- Axelson, S. (2015). Gendered struggle for freedom: A Narrative inquiry into female ex-combatants in South Africa. In S. Shekhawat, *emale Combatants in Conflict and Peace: Challenging Gender in Violence and Post-Conflict Reintegration*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Banks, C. (2019). Introduction: Women, gender, and terrorism: gendering terrorism. *Women & Criminal Justice*, 29(4/5), pp.181-187.
- Berko, A., & Erez, E. (2007). Gender, Palestinian women, and terrorism: Women's liberation or oppression? *Studies in Conflict & Terrorism*, 30(6), pp. 493-519.
- Bloom, M. (2011). *Bombshell: Women and terrorism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Pres.
- Bloom, M., & Lokmanoglu, A. (2023). From pawn to knights: The changing role of women's agency in terrorism? *Studies in Conflict & Terrorism*, 46(4), pp. 399-414.
- Cindy, N. D. (tarih yok). In the name of the cause: Women's work in secular and religious terrorism. C. D. Ness içinde, *Female terrorism and militancy: agency, utility, and organization* (pp. 11-35). New York: Routledge.
- Cragin, K., & Daly, S.A. (2009). *Women as terrorists: Mothers, recruiters, and martyrs*. Santa Barbara: Praeger International.
- Cunningham, K. J. (2003). Cross-regional trends in female terrorism. *Studies in Conflict and Terrorism*, 26(3), pp.171-195.
- Çağlayan, H. (2012). From kawa the blacksmith to ishtar the goddess: Gender constructions in ideological-political discourses of the kurdish

- movement in post-1980 Türkiye possibilities and limits. *European Journal of Turkish Studies*, 14, pp.1-28.
- Çağlayan, H. (2020). *Women in the Kurdish movement mothers, Comrades, goddesses*. Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Dowler, L. (1998). And they think i'm just a nice old lady': Women and war in belfast, Northern Ireland. *gender, place and culture: A Journal of Feminist Geography*, 5(2).
- Ganor, B. (2002). Defining terrorism: Is one man's terrorist another man's freedom fighter. *Police Practice and Research: An International Journal*, 3(4), pp.287-304.
- Goldstein, J. S. (2003). *War and gender: How gender shapes the war system and vice versa*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gökalp, D. (2010). A gendered analysis of violence, justice and citizenship: Kurdish women facing war and displacement in Turkey. *Women Studies in International Forum*, pp.561-569.
- Grojean, O. (2014). The production of the new man within the PKK, Également disponible en version française. *European Journal of Turkish Studies*, pp.1-22.
- Haner, M., Cullen, F. T., & Benson, M. L. (2020). Women and the PKK: Ideology, gender, and terrorism. *International Criminal Justice Review*, 30(3), pp.279-301.
- Jacques, K., & Taylor, P. J. (2009). Female terrorism: A review. *Terrorism and Political Violence*, 21(3), pp.499-515.
- Laster, K., & Erez, E. (2015). Sisters in terrorism? Exploding stereotypes. *Women & Criminal Justice*, 25(1-2), pp.83-99.
- Mahmood, S. (2019). Negating stereotypes: Women, gender, and terrorism in Indonesia and Pakistan. *Perspectives on the Future of Women, Gender & Violent Extremism*, pp.11-20.
- Marcus, A. (2007). *Blood and belief: The PKK and the Kurdish fight for independence*. New York: NYU Press.
- Margolin, D. (2009). The changing roles of women in violent islamist groups. In A. Alexander, *Perspectives on the future of women, gender, & violent extremism*. The George Washington University.

- Nacos, B. L. (2004). The portrayal of female terrorists in the media: Similar framing patterns in the news coverage of women in politics and in terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 28(5), pp.435-451.
- Nagy, S. (2018). Vera Zasulich: The legacy of a female terrorist. M. Ilic içinde, *The palgrave handbook of women and gender in twentieth-century Russia and the Soviet Union* (pp. 25-40). Palgrave Macmillan London.
- Ness, C. (2007). The rise in female violence. *Daedalus*, pp.84-93.
- Ness, C. D. (2008). In the name of the cause: women's work in secular and religious terrorism. C. D. Ness içinde, *Female terrorism and militancy: Agency, utility, and organization* (pp. 11-36). New York: Routledge.
- Novellis, A. (2018). The rise of feminism in the PKK: Ideology or strategy? *The Journal of Critical Global South Studies*, 2(1), pp.115-133.
- Nuraniyah, N. (2018). Not just brainwashed: Understanding the radicalization of Indonesian female supporters of the Islamic state. *Terrorism and Political Violence*, 30(6), pp.890-910.
- Özcan, N. A. (2007). *PKK recruitment of female operatives*. 03/ 2023 (accessed) <https://jamestown.org/program/pkk-recruitment-of-female-operatives/>
- Pipes, R. (2010). The trial of Vera Z. *Russian History*, 37, pp.1-85.
- Russell, C. A., & Miller, B. H. (1977). Profile of a terrorist. *Terrorism*, 1(1), pp.17-34.
- Siljak, A. (2009). *Angel of vengeance: The girl who shot the governor of St. Petersburg and sparked the age of assassination*. St. Martin's Publishing Group.
- Sjoberg, L., & Gentry, C. E. (2007). *Mothers, monsters, whores: Women's violence in global politics*. London&New York: ZED Books.
- Sjoberg, L., & Gentry, C. E. (2008). Reduced to bad sex: Narratives of violent women from the Bible to the war on terror. *International Relations*, 22(1), pp.5-23.
- Sjoberg, L. (2009). Feminist interrogations of terrorism/terrorism studies. *International Relations*, 23(1), pp. 69-74.

- Strentz, T. (1998). A terrorist psychosocial profile: Past and present. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 57(4), pp.1-7.
- Szekely, O. (2020). Exceptional inclusion: Understanding the PKK's gender policy. *Studies in Conflict & Terrorism*, pp.1-18.
- Tax, M. (2016). *A road of unforeseen women fight the Islamic States*. New York: Bellevue Literary Press.
- Woodrum, E. (1984). "Mainstreaming" content analysis in social science: Methodological advantages, obstacles, and solutions. *Social Science Research*, 13(1), pp.1-19.
- Yilmaz, K. (2014). *Disengaging from terrorism: Lessons from the Turkish penitents*. New York: Routledge.

AFRİKA'DA TERÖR: BOKO HARAM TERÖR ÖRGÜTÜ VE KADIN TERÖRİSTLER

Buket ÖNAL*

ÖZET

Küresel bir tanımı yapılamayan terörizm, günümüzün en ciddi sorunlarından biri olmaya devam etmektedir. Can ve mal güvenliğini doğrudan tehdit eden terörizmi ortaya çıkartan çok sayıda ve farklı neden olsa da sonuçları her zaman yıkıcı olmuştur. Bu nedenle terörizm, devletlerin ve uluslararası kuruluşların öncelikli meselelerinden biridir. Afrika, günümüzde terörizmle anılan bir kıta olarak öne çıkmaya başlamıştır. Ekonomik, siyasi ve sosyal olumsuzluklar, hem kıtaya özgü terör örgütlerinin doğmasına neden olurken hem de küresel terör örgütlerinin kıtada güçlenmesine zemin hazırlamıştır. Nijerya, özellikle Boko Haram terör örgütünün faaliyetleri nedeniyle, terörizm konusunda kıtada öne çıkan ülkelerden biri olmuştur. Ülkedeki kız çocuklarına ve kadınlara yönelik sansasyonel eylemleri ve onları terör örgütünün çıkarları doğrultusunda kullanmaları örgütü küresel boyutta tanınır yapmıştır. Bu makalede, terörizm, kadın teröristler, Afrika'daki terör örgütleri ve bu örgütlerdeki kadınların rolü anlatılırken, özellikle Nijerya'daki Boko Haram terör örgütündeki kadınların rolü ayrıntılı ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Terörizm, Afrika, Boko Haram, Kadın Teröristler, İntihar Bombacıları.*

TERRORISM IN AFRICA: BOKO HARAM TERRORIST ORGANIZATION AND WOMEN TERRORISTS

ABSTRACT

Terrorism, which cannot be defined globally, continues to be one of the most serious problems of our time. Although there are many and different reasons that cause terrorism, which directly threatens the security of life and property, its results have always been devastating. Because of that, terrorism is one of the priority issues of states and international organizations. Africa has started to come to the forefront as a continent that is known for terrorism today. Economic, political and social negativities both caused the emergence of terrorist groups specific to the continent and paved the way for global terrorist groups to gain strength in the continent. Nigeria has become one of the prominent countries in the continent on terrorism, especially due to the activities of the Boko Haram terrorist organization. The sensational acts against girls and women in the country and the use of these women and girls in line with the interests of the terrorist organization have made the organization known worldwide. In this article, terrorism, female terrorists, terrorist groups in Africa and the role of women in these groups are explained, especially in detail, the role of women in the Boko Haram terrorist organization in Nigeria is discussed.

Keywords: *Terrorism, Africa, Boko Haram, Women Terrorists, Suicide Bombers.*

* Doç.Dr., Kocaeli Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, buket.onal@kocaeli.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9075-257X

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 27 Ocak 2023 / 27 January 2023

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 26 Şubat 2023 / 26 February 2023

GİRİŞ

Çağımızın en ciddi küresel sorunlarından biri de terörizmdir. Hemen hemen her yerde değişen sıklık, yoğunluk veya dinamiklerle ortaya çıkar ve çok büyük insani ve maddi kayıplara neden olur. Bugüne kadar terörizmin evrensel bir tanımı yapılamamıştır. Çünkü kavram sadece bir siyaset aracı değil doğrudan kendisi siyasi bir tartışma aracı konumundadır. Bu nedenle de düşmanın yaptığı şeyin terörizm olduğu konusunda hemfikir olunsa da düşmanın gerçekte kim olduğu konusunda açıkça görüş farklılıkları vardır. İktidarı elinde tutanlar için siyasi muhaliflerinin herhangi bir şiddet eylemi bir terör eylemi olarak tanımlanırken, iktidarı ele geçirmeye çalışanlar, genellikle kendilerinin devlet tarafından terörist şiddetin kurbanı olduklarını iddia etmektedirler. Ayrıca devletlerin uyguladığı şiddet meşru görülüp pek de sorgulanmazken, devlete karşı uygulanan şiddet de özgürlük mücadelesi olarak görülerek meşrulaştırılabilir. Temel sorun, terörizmi devlete dayalı silahlı çatışma, devlet dışı çatışma, tek taraflı şiddet ve nefret suçu gibi diğer siyasi şiddet ve şiddet içeren suç biçimlerinden ayırmanın zor olmasıdır. Politik, dini veya ideolojik nedenlerle korku yaratmak için şiddet kullanımı olarak bilinen terörizmin en genel tanımı; bir topluluğu/hükümeti siyasi, dini veya ideolojik olarak motive edilmiş talepleri kabul etmeye zorlamak için alt ulusal gruplar tarafından kasıtlı aşırı şiddet kullanma tehdididir. Terörist saldırıların failleri hedeflerinin rastgele görünmesini sağlar, böylece herkes kendini risk altında hisseder. Terörizmin temel taktiksel (kısa vadeli) hedefleri, tanıtım ve medyanın ilgisini çekmek, yönetimi istikrarsızlaştırmak, halkların ve devletlerin rasyonel düşüncelerini engellemek ve ekonomilere zarar vermektir. Terörizmin uzun vadeli hedefleri arasında gücün, etkinin ve refahın yeniden dağıtılması vardır. Terörist davranış/eylem bu stratejik hedeflere ulaşmaya hizmet eder ve şiddeti daha soyut hedeflere ulaşmak için bir araç haline getirir (Ritchie, Hasell, Appel ve Roser, 2019; Amable, 2007,174; Krieger ve Meierrieks, 2011,4; Kydd ve Walter, 2006, s.50; Tossoukpe, 2019, s.5). Günümüzde yeni terörizm olarak adlandırılan bir terörizmle karşı karşıyayız. “Minimum emir komuta hatlarıyla gevşek, hücre tabanlı ağlar; yüksek yoğunluklu silahların ve kitle imha silahlarının istendiğinde satın alınması; siyasi olarak belirsiz, dine dayanan veya mistik motivasyonlar; kayıpları en üst düzeye çıkararak asimetrik yöntemler; internetin ustaca kullanımı, medyanın manipüle edilmesi ve önceki terör dalgalarının aksine, hükümetlerden çok sivilleri aktif olarak hedef alması

gibi özelliklere sahip bu yeni dalga terörizmde çocuk askerlerin ve çocuk gelinlerin işe alınması, intihar bombacıları olarak kadın ve çocukların kaçırılması sıklıkla görülmekte ve özellikle kadınlara ve çocuklara yönelik yıkıcı şiddete başvurulmaktadır (Martin, 2017, s.65; Tossoukpe,2019, s.6).

Kadınların terör örgütleri içinde yer almaları yeni bir olay olmasa da örgütler içindeki pozisyonlarında zamanla değişiklikler yaşanmıştır. Önceleri örgüte militan yetiştirme, lojistik ve barınma gibi temel görevleri olan kadınlar, günümüzde terör eylemleri ve çatışma sahalarında ön planda görülmekte ve güvenlik noktalarında fark edilmez olmaları nedeniyle de örgütlerin tercihleri arasına girmektedirler. Kadınların terörizme katılımı, milliyetçi ve solcu grupların, kadınları geleneksel olmayan rollerde kabul etmeye ideolojik olarak daha uygun olduklarından, kadınları diğer gruplardan daha yaygın olarak istihdam etme eğiliminde olmalarıyla başlamıştır. Sağ kanat ve dini motifli terör örgütleri ise çoğunlukla kadınları örgüt içinde ikincil rollere iten ideolojileri benimsemiştir. Bu gruplar arasında erkeklerin egemenliği ve kadınların itaatkârlığı fikri yaygın olduğundan kadınlar, komuta sistemi ve siyasi karar alma süreçlerinin dışında bırakılmıştır. Devlet inşasına odaklanan terörist örgütler için kadınlar, savaşçıları beslemek ve giydirmek, silah taşımak ve yeni askerleri eğitmek gibi temel görevleri yerine getirmektedirken zamanla bu örgütlerin faaliyetleri içinde kadının rolü gittikçe artmıştır. Genel kanı kadınların terör örgütlerine katılımının arttığı ve kadınların her zamankinden daha fazla yüksek profilli saldırı düzenlediği yönündedir. Nitekim yapılan araştırmalara göre, uluslararası teröristlerin %30'undan fazlası kadındır ve 1985'ten bu yana terörist saldırıların %34'ü kadınlar tarafından gerçekleştirilmiştir (Davis, 2008, s.23; Tossoukpe,2019, s.6).

Terör örgütlerine giren ve şiddete başvuran bazı kadın teröristler devrimci düşüncelerden ilham alırken, diğerleri cinsiyet eşitliği duygusunu değerli bir neden olarak görebilir. Din, aynı zamanda kadınları intihar saldırılarına ve terör eylemlerine motive eden en güçlü nedenlerden biridir. Öte yandan, örgüte veya amaca inanma, tecavüz, zorla evlendirme ve sevilen birini kaybetme, kadınları terör olaylarına katılmaya iten kişisel nedenler arasındadır. Küresel terörizmin ilk dalgasında kadınların etkisi, anarşist Vera Zasulich'in Ocak 1878'de St. Petersburg valisi Fyodor Trepov'u vurmasıyla başlamış, daha sonra anarşizm ve devrimci fikirlerle Batı Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'ne yayılmıştır. Tarihin ilk sistematik modern terörist örgütü olan Narodnaya Volya (Halkın İrade)'nin kadın

üyeleri, Vera Figner ve Gesia Gelfman, 1881'de Rus İmparatoru II. Alexander'ın St. Petersburg'da öldürülmesi sırasında önemli bir rol oynamış ve yirminci yüzyılın devrimci ikonları halini almışlardır. Sosyalist Devrimci üyesi olan Rus devrimci Fanya Kaplan da Vladimir Lenin'i öldürmeye çalışarak adını duyurmuş ve bu suikast girişimi sayesinde Kaplan, dünya tarihinin en ünlü kadın suikastçılarından biri olarak anılmıştır. Küresel terörizmin ikinci dalgasında kadınların siyasi motivasyonu “milliyetçilik” ve “sömürge karşıtlığı” olmuştur. Bu dönemde terörizmin olumsuz anlam taşımamasından dolayı terör örgütleri terimin siyasi yükümlülüklerini ortadan kaldırmak için kendilerini “özgürlük savaşçıları” olarak tanımlamışlardır. “Anarşist dalga”da olduğu gibi, “sömürgecilik karşıtı dalga”da da kadınlar aktif rol oynamışlardır. Filistin'de bir Yahudi devleti kurmayı hedefleyen Irgun'un kadın üyelerinden Geulah Cohen; Cezayir'in bağımsızlığını hedefleyen Sosyalist Siyasi Parti Ulusal Kurtuluş Cephesi/FLN'nin kadın üyelerinden Zohra Drif, Dajmila Bouhard ve Samia Lakhdari dönemin bilinen isimlerindedir. Küresel terörizmin üçüncü dalgasında kadınlar, en popüler terörist saldırıları olan adam ve uçak kaçırma olaylarında ön planda olmuştur. İsrail'e karşı mücadele etmek için kurulan Filistin Kurtuluş Halk Cephesi/FHKC'nin üyesi olan Leila Khaled, bir uçağı kaçıran ilk kadın olmuştur. İtalya'yı NATO ve Batı ittifakından ayırmayı hedefleyen Kızıl Tugaylar/BR'ın kurucularından Margherita Cagol ve birçok kadın teröristten oluşan Almanya'nın en tehlikeli sol terörist grubu Baader- Meinhof Çetesi olarak da bilinen Kızıl Ordu Fraksiyonu'nun ideolojik lideri Ulrike Meinhof, suikast ve adam kaçırma ile ünlüdür. Bu dalgada kadınların katılımı siyasal yaşamda artmış ve kadın teröristler devrimci sol topluluklarda baskın liderler haline gelmişlerdir. Küresel terörizmin son dalgasında kadınlar Cihatçı terör örgütlerinin aranan elemanı halini almışlardır. Bu dönemin bilinen kadın teröristlerinden biri 16 yaşında Güney Lübnan'da bir İsrail askeri konvoyuna intihar saldırısı düzenleyen ilk kadın intihar bombacısı Sana'a Mehadli'dir. Filistinli 27 yaşındaki Wafa İdris de İsrail-Filistin çatışmasında ilk kadın intihar bombacısı olmuş onu diğerleri izlemiştir. 1985 ile 2008 yılları arasında kadın intihar bombacıları, 230'dan fazla saldırı gerçekleştirmiştir. Bu dönemin en bilinen terör örgütlerinden biri olan Irak ve Şam İslam Devleti (DAEŞ), çok sayıda terörist yabancı savaşçıya sahip bir örgüttür ve bunların arasında da kadın savaşçıları azımsanmayacak (%13) sayıdadır (Bayar, 2019, ss.24-41; Bloom, 2017; O'conner,2007, s.95).

Kadınların şiddeti normalleştirmede önemli katkısı bulunmaktadır. Örneğin, 1921 ile 1931 arasında Ku Klux Klan'ın (beyaz üstünlükçü örgüt) kadın kanadı yarım milyondan fazla üye çekmiş ve yaygın linç kampanyalarına katılımları, hedeflenen siyasi şiddeti daha kabul edilebilir hale getirmiştir. Kadınların silahlı isyanları, daha fazla bölgeyi kontrol etmekte ve hükümet güçlerine karşı zafer kazanma olasılıkları daha yüksek olmaktadır. Bunun nedeni, kadınların katılımının daha fazla topluluk desteğini alması ve algılanan meşruiyeti arttırmasıdır. Birçok örgütte kadınların katılımı, üyeliği stabilize eder ve kadınların üye olarak kalma olasılığını erkeklerden daha yüksek olduğunu gösterir. Ayrıca kadınlar erkeklerden daha yüksek ağ bağlantısına sahiptir ve bu da onları erkeklere göre örgütün mesajını yaymada daha etkili hale getirmektedir. İtalyan cihatçı Maria Giulia Sergio, nam-ı diğer Fatima, kadınların terör örgütlerindeki aktif rolüne mükemmel bir örnek teşkil etmektedir. Hıristiyan bir aileden gelen Maria, tüm ailesini radikalleştirmeyi başarmış ve onları da kendisine katılmaya ikna etmiştir. Kadınlar, sosyal medyada aşırılık yanlısı mesajların yayılmasında ve Batı ülkelerinden başka kadınları işe almada aktif rol oynamışlardır. Bunların çoğu İngiltere, Fransa, ABD ve diğer Batı ülkelerinden gelen din değiştirmiş kişilerdir. Kadınların intihar saldırılarında daha başarılı olmaları ve eylemlerinin daha ölümcül sonuçlanmaları da kadınları terörist örgütlerde öne çıkaran bir durumdur. Buna rağmen kadınlar, terörizm kurbanı olarak görüldüklerinden terörizmle ilgili suçlardan daha az tutuklama ve ortalamanın altında cezalarla karşılaşmaktadırlar. Bütün bunlar kadınların terör örgütlerince neden tercih edildiklerine de bir cevap niteliğindedir (Bigio ve Vogelstein, 2019, ss.3-6; Zizola, 2019, s.16). Dünyanın her yerinde görülen bu durum Afrika için de geçerlidir. Kıta'da artan terör örgütleri ve eylemleri içinde hem "kurban" hem de "terörist" statüsünde kadınlara çok sayıda rastlanmaktadır.

1. AFRİKA'DAKİ TERÖRİZME GENEL BAKIŞ VE KADINLARIN TERÖRİZME KATILIMLARI

Afrika kıtasında terörizm, iki farklı zamanda orta çıkmıştır. 20.yüzyılın ortalarında II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupalı sömürge güçlerinin zayıflamış durumuna yanıt ve ulusal kurtuluşun çoğu zaman acımasız sömürge yönetimine karşı mücadelesi olarak gelişmiş, Soğuk Savaş sonrası dönemde ve 21.yüzyılda da aşırılık yanlısı ideolojik ve dini hareketlerden doğmuştur. Yerli halkın terör eylemlerine önemli ölçüde katılımı, oldukça özel yerel koşullar tarafından tetiklenmiş ve bu koşulların

tanımladığı operasyonlar alanının ötesine geçmemiştir (Gonzalez-Perez, 2020, s.2; Clapham,2003, s.24).

1.1. Koloni Döneminden Soğuk Savaş Sonuna Kadar Afrika'da Terör Faaliyetleri

Farklı sömürgelerde farklı zamanlarda gerçekleşse de çoğu Afrika devleti 1950'lerde ve 1960'larda bağımsızlığına kavuşmuştur. 20.yüzyılın ilk yarısında öncelikle Kuzey Afrika'nın daha gelişmiş ülkelerinde ve daha iyi eğitilmiş Afrikalıların önderliğinde başlayan milliyetçilik ruhu, Kıta'nın geri kalanına da kademeli olarak yayılmış, ancak bu hareket, II. Dünya Savaşı sonrasına kadar çok az ilerleme kaydetmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra bu hareketlerin hızla ivme kazanmasının nedeni, büyük ölçüde savaşın kendisinden ve etkilerinden kaynaklanmaktadır: Binlerce Afrikalı, Müttefik ordularında savaşmış, bakış açılarını ve uluslararası ilişkiler hakkındaki bilgilerini genişletmiştir. Savaş ayrıca Mihver devletlerinin ırkçı hükümetlerine karşı bir dereceye kadar ırkçılık karşıtı bir savaştır (A Short History of Africa, ss.34-35; A Short History of Africa, ss.36-37).

Milliyetçi duygularla bağımsızlığa yönelik başlayan bu mücadelede ister sömürge hükümetleri ister yerel tabanlı yerleşimci rejimlerden kurtulmak amacıyla olsun, Afrikalılar gerektiğinde terörizm de dahil olmak üzere şiddete başvurmaktan kaçınmamışlardır. Bununla birlikte bu şiddet normalde, kurtuluş mücadelesinin son aşamaları da dahil olmak üzere, beyazların yönettiği çoğu Afrika topraklarında gerilla kontrolüne açık alanın (en azından geçici olarak) bir sonucu olarak gerilla savaşının yörüngesini izlemiştir. Kurtuluş mücadelesi sadece istisnai durumlarda terörizmle sonuçlanmıştır. Bu döneme ait terörist faaliyetlerden biri, İngiliz Kenya Kolonisinde bağımsızlık amacıyla gerçekleştirilmiş olan, 1950'lerin ortasında Kenya'da hem izole beyaz çiftlikleri (sömürge yönetimi çoğunluğu Avrupalı yerleşimcilerden oluşan ve daha sonraları Beyaz Araziler olarak bilinen Rift Vadisi bölgesini kamulaştırarak ele geçirmişti) hem de sömürge rejimiyle ilişkili figürlerini hedef alan Mau Mau (Kenya Kara ve Özgürlük Ordusu-KLFA) isyanıydı. Kenya'da daha önce de isyanlar yaşansa da Mau Mau isyanı, en uzun süreli ve en şiddetlisi olmuştur. Ülkedeki sömürge yönetimine karşı olan militan hareketler Nairobi'deki Kikuyu bölgelerine kaymış ve 9 Ekim 1952 tarihinde sömürgeci yönetimin en önemli destekçilerinden Waruhiu'nun kendi aracının içerisinde vurulması sömürge yönetimine karşı ilk ağır darbe olmuştur. Bu suikastın ardından sömürge yönetimi olağanüstü hâl ilan etmiş, bu dönemde sayıları giderek artan Mau

Mau direnişçileri, Kenya Dağı'nın çevresindeki Aberdares platosu ve çevresindeki ormanlara yerleşmiş ve ormanlık alanlarda da pasif bir destek hattı oluşturmuşlardır. İsyan boyunca İngilizlerin uyguladığı sert politikalar sonucu birçok insan hayatını kaybetmiş, mal varlıkları ellerinden alınmış, ağır şartlarda çalıştırılmış ve çeşitli işkencelere maruz bırakılmışlardır. Mau Mau isyanı sebebiyle Kenya, diğer Afrika ülkelerine göre daha sonra bağımsızlığını kazanmış olsa da (1963) Mau Mau isyanının bu bağımsızlık üzerinde yadsınamaz bir etkisi olmuş, isyan süresince Kenyalıların ve çoğunluğun egemenliği fikri bu dönem içerisinde gelişmiştir (Clapham, 2003, ss.22-23; Okumu, 2007, s.1; Çam,2018).

İkinci örnek Cezayir'de koloni yönetimine karşı başlatılan bağımsızlık sürecinde yaşanmıştır. Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (FLN) 1 Kasım 1954'te başlattığı ayaklanmada FLN'nin silahlı kanadı olan "Milli Kurtuluş Ordusu-ALN" tarafından şehirlere sızılarak, asker ve jandarma merkezlerine saldırılar düzenlenmiştir. Birçok yerleşim yerinin kontrolünü de ele geçiren FLN, halktan da çok büyük destek alarak gücünü kanıtlamıştır. Ancak Fransa ayaklanmaya çok sert cevap vermiş ve 1962'ye kadar sekiz yıl devam eden Cezayir kurtuluş mücadelesi dünyada geniş yankılar uyandırırken, Cezayir halkı bir milyona yakın insanını kaybetmiştir (Nam, 2013, ss.172-173).

Diğer bir örnek de ırkçı baskı ve saldırıların arttığı Güney Afrika Cumhuriyeti'nde Apartheid yönetime karşı giderek büyüyen bir tepki hareketi halini alan Afrika Ulusal Kongresi (ANC)'nin silahlı kanadının Güney Afrika hava kuvvetleri karargâhı ve rejim güç kaynaklarına yönelik başlattıkları terörist saldırılardır. Bu durumda bile, terörizm hem Güney Afrika'daki kasabalarda hem de diğer siyah topluluklarda ve uluslararası sahnede siyasi yollarla sürdürülen bir kampanyanın nispeten küçük bir unsurundan başka bir şey değildir. Bununla birlikte, rejimin beyaz destekçileri arasında güvensizlik bilincinin artmasına önemli ölçüde katkıda bulunduğu ve böylece çok sınırlı doğrudan etkisinin ötesinde bir etkiye sahip olduğunu da söyleyebiliriz (Clapham, 2003, s.23).

Yerli olarak yönetilen bir Afrika devletinin hükümetine karşı yöneltilen terörizmin açık ara en önemli örneği, Etiyopya'da 1974 yılında askeri darbe ile iktidara gelen Komünist rejime karşı şiddetli çatışmaların başlatılmasıdır. Hem Etiyopya Halkın Devrimci Partisi (EPRP) hem de Tüm Etiyopya Sosyalist Hareketi (MEISON), monarşinin kaldırılmasına yol açan 1974 Etiyopya Devrimi'nin coşkulu destekçileri olsa da Etiyopya'nın

kontrolünü ele geçiren askeri cunta sonrası iktidardaki Derg (Sosyalist Etiyopya Geçici Askeri Hükümeti)'in yükselişinin ardından çeşitli gruplar arasında ideolojik çatışmalar başlamıştır. Muhaliflerin “beyaz terörüne” karşılık iktidar güçleri “kızıl terör” ile cevap vermiş ve 1975 ve 1978 yılları arasında Addis Ababa başta olmak üzere ülke genelinde terörist eylemler gerçekleştirilmiştir. Her iki taraf da insan hakları ihlalleri işlenmiş olsa da sivillere yönelik ihlallerin büyük çoğunluğu ve yıkıcı kıtlığa yol açan eylemler hükümet tarafından gerçekleştirilmiştir (Clapham, 2003, s.24).

1.2. Soğuk Savaş Sonrası Afrika'da Terör Faaliyetleri

Soğuk Savaş sonrası Afrika'da daha önce görülmemiş şekilde terör örgütlenmelerinde ve faaliyetlerinde artış yaşanmıştır. Bunun nedenleri çok çeşitlidir ve Kıta'nın farklı yerlerinde farklı nedenler öne çıkmaktadır. Ancak bu çalışmanın ana konusu olmadığından bu çalışmada en genel nedenlerden bahsedilecektir (Clapham, 2003, ss.25-28; Aybar, 2013, ss.17-18; Işık, 2019; Krieger ve Meierrieks, 2011, s.6; Crenshaw, 1981, s.383; Amable,2007, s.175).

Afrika, bağımsızlığa kavuştuktan sonra da özellikle küresel güçler tarafından cetvelle çizilmiş sınırlar nedeniyle yıllardır iç savaşların devam ettiği bir kıta olmuştur. Afrika'daki savaşlar ekonomik, etnik, dinsel, askeri ve jeopolitik nedenlere dayanmaktadır. Bu iç savaşların en kötüsü 1967 ile 1970 arasında yaşanan 2 milyona yakın insanın hayatını kaybettiği Nijerya'daki Biafra Savaşı'dır. Bunun dışında Sudan, Kongo, Angola ve Mozambik'te de uzun yıllar süren iç savaşlar yaşanmıştır. Bu iç savaşlar insanların ölümleri ve binlerce insanın yurtlarını, evlerini terk ederek mülteci durumuna düşmesine sebep olmuştur. Fiziksel olarak yerinden edilmiş bu insanlar, hem yerlerinden edilmelerinin yol açtığı kızgınlık ve yabancılaşma düzeyi nedeniyle hem de sosyal düzenin korunmasında artık pek bir payları olmadığı için, şiddet içeren siyasi eyleme başvurma konusunda daha istekli olmuşlardır.

Bölgede terörizm, bir dizi etno-milliyetçi ve dini çatışmalardan da etkilenmiştir. Bunlardan birkaçı son derece yıkıcı terörizmi yaratmıştır: bunlar arasında Mali'deki Tuareg isyanı, Senegal'in Cassamance bölgesindeki huzursuzluk ve Liberya, Sierra Leone, Fildişi Sahili ve Nijerya'nın petrol bölgelerindeki çatışmalar yer almaktadır. Bu saldırılar, kendilerine ve şikayetlerine dikkat çekmenin bir yolu olarak masum insanları

öldürmek ve sakatlamak için çeşitli şiddet içeren yöntemler kullanan hoşnutsuz grupların ve bireylerin ortak bir eğilimini göstermektedir.

Sömürge dönemi ve sonrasında izlenen yanlış politikalarla yoksullaştırılan yerli halk, küresel ekonomik krizin yarattığı olumsuzluklar karşısında daha da yoksullaşmış ve kıtada, düzenli ve disiplinli küçük askeri birliklerin kolaylıkla kontrol edebileceği savaşlar bu yaygın yoksulluğu arttırmıştır. Bireyler hak ettiklerini düşündükleri ile ekonomik (dağıtım) süreç yoluyla gerçekte aldıkları arasında bir çelişki olduğunda şiddetin ortaya çıkması artmaktadır. Yani kötü yapısal ekonomik koşullar hayal kırıklığı yaratmakta ve bu da şiddeti daha olası hale getirmektedir. Ekonomik yoksunluktan terörizme olan bu bağlantı, terör örgütlerinin hayal kırıklığına uğramış bu kişileri radikalleştirmesini kolaylaştırmıştır. Afrika'da da bu olmuştur. Bunun yanında ağır borç yükleri altında ezilen pek çok Afrika ülkesi ne iç çatışmalarını önleyebilmiş ne de işsizlik, salgın hastalık gibi konularda yeterli olabilmıştır. Tam anlamıyla başarısız devlet durumuna gelen bu ülkelerin (Sahra altı Afrika'da-özellikle Somali'de, ama aynı zamanda Kongo, Liberya, Sierra Leone ve başka yerlerde) otoriteleri terör örgütlerince doldurulmuş, bu onlara ayrıca meşruiyet de kazandırmıştır. İşin ilginç bu ülkeler, kaybettikleri devletin zorlayıcı yetenekleri için dış yardımın bir kısmını geri kazanmanın bir yolu olarak terörü hevesle ilerletmişlerdir.

Artan terörün kaynağında Afrika'nın yeni keşfedilen doğal kaynaklarına sanayii gücü olan gelişmiş ülkelerin bağımlılığı da yatıyor diyebiliriz. Bu devletler, Afrika kıtasına terörü önlemek için gelmiş görülse de terör sahnesinin hazırlayıcısı ve terörden fayda uman odaklar halini almışlardır. Küresel güçler, Afrika halkının iç sorunlarını körükleyip daha sonra taraflardan birini destekleyerek çatışma çıkarmayı amaç edinmişler ve yabancı güçlerin kıtaya taşıdığı özel kuvvetler, istihbarat görevlileri, Dron üsleri terörü yaratmak için birer vasıta olmuşlardır. Bu üslerin bulunduğu ülkeleri düşündüğümüzde (Burkina Faso, Burundi, Kamerun, Çad, Kongo, Güney Sudan, Uganda, Senegal, Tunus, Cibuti) başarısızlıkları ortadadır. Bununla beraber terörden en çok zarar gören Al-Shabaab'ın üslendiği Somali ve Boko Haram'ın yuvalandığı Nijerya Batılı güçlerden terörle mücadelede ne eğitim ne modern silah ne de istihbarat desteği alabilmektedir. Bu noktada asıl amacın bölgedeki çatışma ve terörü önlemek değil ele geçirilmek istenen doğal zenginliklerin korumasıdır diyebiliriz.

Kıta'da başlayıp yayılan ve Arap Baharı olarak bilinen süreç kıtanın askerileşmesine yardımcı olmuş, bu sürecin bir parçası olan Suriye'deki gelişmeler de kıtada terörizmi beslemiştir. Arap Baharı ile bölgede diktatöryel yönetimlerin değişimlerinin yerini “dipten gelen dalgalara” bırakması beklenirken, Tunus, Libya ve Mısır'daki değişimlerin, bunları tetikleyen olayların ve de sonuçların beklendiği gibi birbirleriyle aynı olamayacağı anlaşılmıştır. Sahra-altındaki gelişmeler çok önce başlamış olsa da (Fildişi Sahili'ne Fransa'nın askeri müdahalesi, Kongo'daki savaş, Mali'deki Tuareg isyanları) Arap Baharı Sahra-altı Afrika'nın sertleşmesini hızlandırmıştır.

Özellikle hükümetin yetersiz, yozlaşmış veya hiç olmadığı durumlarda mevcut camilere bağlı dindar genç erkeklere bazı ülkelerdeki dini kurumlarda okumak için burs verilmiş, burada eğitim alan kişiler ülkelere dönerek ya mevcut camilerin kontrolünü ele geçirmeye ya da daha sık olarak Arap destekçilerinin fonlarıyla inşa edilen camilerde görev alarak daha genç ve daha radikal kişileri örgütlemeye çalışmışlardır. Bu camilerin diğer bir fonksiyonu bölge dışındaki İslamcı teröristlerin kendi içinde yerel bağlantılar kurabileceği potansiyel ağlar sağlamasıdır.

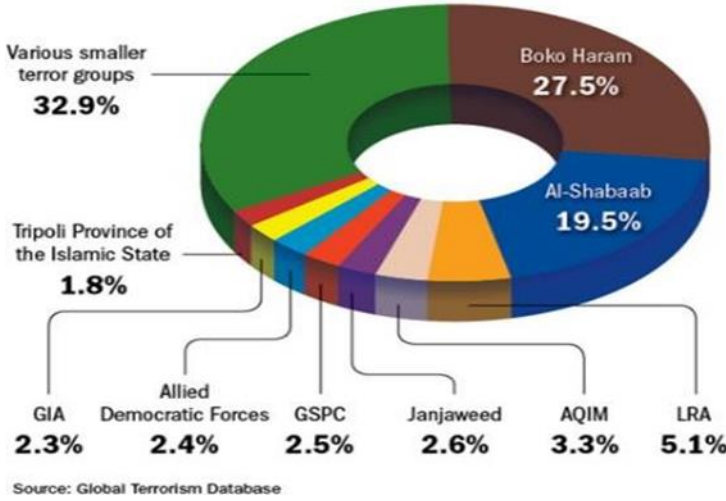
Bunların dışında, terörizmi tetikleyen unsurlar arasında “toplumsal ilişkilere aracılık etmede etkisiz olan sömürge sonrası devlet krizi (yani, Afrika devletinin meşruiyet arayışında barışçıl bir şekilde angaje olma yetersizliği) ve seçkin açgözlülük, yetkilerini kötüye kullanan ve başarısızlığıyla toplumda şiddete yol açan kötü liderler, yurtiçi ve ulus ötesi terörizm arasındaki bağlantılar, ulus ötesi kimlikler, küreselleşme, uluslararası güvenliğin dinamikleri, rekabet ve kimliklerin manipülasyonunu (özellikle etnik ve dini)” sayabiliriz (Okumu, 2007, s.2). Kısaca dış faktörleri bir yana bırakırsak, Afrika kıtasındaki çok sayıda zayıf devlet veya yarı-devlet, geçirgen sınırlar, yaygın yoksulluk, siyasi hayal kırıklığı, dini radikalizm ve baskı, hem iç hem de dış dünyayı besleyebilecek türden yabancılaşma ve radikalizmin bir araya geldiği bir ortam yaratarak terörizmi tetiklemekte ve siyasi şiddete ve aşırılığa son derece elverişli, terörizmi besleyen ve teröristlerin işe alınmasını sağlayan bir ortam sağlamaktadır diyebiliriz (Walt ve Solomon, 2014,s.82).

Bölgede terör saldırılarının yaklaşık %70'e yakınından dokuz örgütün sorumlu olduğu görülmektedir (1997-2015). Bunlar Al-Shabaab; Lord'un Direniş Ordusu-Lord's Resistance Army (LRA); İslami Mağrip'te El Kaide-Al-Qaeda in the Islamic Maghreb (AQIM); Janjaweed; Selefi Vaaz ve Savaş

Grubu-Groupe Salafiste pour la Prédication et le Combat (GSPC); Müttefik Demokratik Güçler-Allied Democratic Forces (ADF); Silahlı İslami Grup-Groupe Islamique Armé (GIA); İslam Devleti'nin Trablus Eyaleti-Islamic State's Tripoli Province ve Boko Haram'dır. Bu dönemdeki tüm saldırıların yaklaşık yüzde 50'ye yakınından sorumlu iki kilit örgüt de Boko Haram ve Al-Shabaab olmuştur (Albuquerque, 2017, s.23; Okumu, 2007, s.1).

Şekil 1. Afrika'da Terör Örgütlerince Gerçekleştirilen Saldırıları (1997-2015)

(Kaynak: ADF, 2019)

1.3. Afrika'da Kadınların Terörizme Katılımları

Afrika'da kadınların terörizme katılımlarının nedenlerinden biri, kendi toplumlarında üstlendikleri geleneksel kısıtlayıcı toplumsal cinsiyet rollerinden kurtulmalarını sağlayacak özgürlüğü terör eylemlerinde bulmalarındır. Örneğin Kenya ve Zimbabve'deki isyanlar, kadınlara yemek pişirme, hemşirelik ve mesaj taşıma gibi geleneksel cinsiyet rollerinin ötesine geçme fırsatı sunmuş, Mau Mau ve Zimbabve Afrika Ulusal Birliği (Zimbabve African National Union/ZANL), kadınları savaşçılar, liderler ve stratejik karar vericiler olarak saflarına kabul etmişlerdir. Bu fırsatlar, daha fazla kadın katılımını teşvik etmiştir. Ancak Cezayir ve Mozambik kadınları, erkek direnişine karşı çok daha sert mücadele etmek zorunda kalmıştır. Milliyetçi bağımsızlık hareketleri içinde bile kadınlar kendilerini “iki sömürgecilikle savaşırken” bulmuşlardır. Cezayir'deki Milli Kurtuluş Ordusu-ALN, kadınların eşitliğini veya bireysel özgürlüğünü kabul etmeyi reddetmiş ve kadın üyeleri öncelikle propaganda olarak kullanarak

kadınların liderlik ve karar alma rollerini yasaklamıştır. Bu nedenle, Fransa'dan kurtuluşun kadınları değil, yalnızca Cezayirli erkekler için kurtuluş anlamına geldiğini fark eden Cezayirli kadınlar, bağımsızlık için harekete geçme motivasyonlarını yitirmişlerdir. Benzer şekilde, Mozambik'in erkek egemen özgürlük hareketi, kadınların eşitliğini reddetmiştir. Kadınlar ve kızlar savaş için askere alınmış ve eğitilmiş olsalar da çoğu geleneksel cinsiyet rolleriyle tutarlı görevlere verilmiştir. Kısaca Mozambik'te kadınların sömürgeciliğin sınırlamalarına meydan okumalarına izin verilse de kendi toplumlarının kısıtlamalarına meydan okumalarına izin verilmemiştir. Bu nedenle, Mozambik kadınları da kurtuluş mücadelesine aktif olarak katılmakta istekli olmamışlardır (Gonzalez- Perez, 2020, ss.15-16).

Soğuk Savaş döneminde terörist hareketlerin failleri konumunda olan Afrika kadınları, Soğuk Savaş sonrası ve 21.yüzyılda daha çok aşırılıkçı grupların kurbanları olmuşlar ve tecavüz, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalmışlardır. Kadınlar hem bundan kurtulmak hem de bunun yarattığı olumsuz psikolojilerin sonucu olarak ortaya çıkan intikam vb. nedenlerle terör örgütlerine katılmayı kabul etmişlerdir (Gonzalez-Perez, 2020, ss.15-16). Son yıllarda, Sahra altı Afrika'da cinsel ve cinsiyete dayalı şiddette istikrarlı bir artış olmuştur. Çünkü siyasi ve güvenlik altyapıları gelişmekte olan çatışmalı toplumlarda, kadınların ve kızların korunmasında büyük bir ihmal vardır. Yalnızca Güney Afrika'da her yirmi altı saniyede bir kadın veya kız çocuğuna tecavüz edildiği ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde de günde yaklaşık 400 tecavüz olduğu tahmin edilmektedir. Bölgede tecavüz kullanımının çatışmada kurumsallaşmış bir savaş silahı haline geldiğine dair kanıtlar vardır. Kenya'da 15-49 yaş arası kadınların %43'ü, Etiyopya'da %59'u ve Tanzanya'da %31'i cinsel istismara uğradığını bildirmiştir. Cinsel şiddete maruz kalmamış kadınlarla karşılaştırıldığında, cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetin kadın mağdurlarının utanç ve travma nedeniyle siyasi şiddet ve teröristliğe katılma olasılıklarının daha yüksektir (Howard, 2011, ss.4-11).

Afrika'da Soğuk Savaş sonrası artan terörist faaliyetler nedeniyle terör örgütleri de militan tabanını arttırmak için kadınların katılımını teşvik etmiş ya da çoğunlukla buna zorlamıştır. Kadınların bu örgütler içindeki rolleri de örgütten örgüte değişiklik göstermektedir. Geleneksel roller dışında propaganda yaymaktan ve ailelerin askere alma konusundaki itirazlarını nasıl yönlendirecekleri konusunda rehberlik etmekten de sorumludurlar.

Erkek savaşçıların eşleri, gelecek nesil savaşçıların anneleri olarak hizmet etmek ve daha fazla erkeği katılmaya teşvik etmekle de görevlidirler. Ayrıca kadınlar fidye talep etmek ve hükümetle esir değişimi için de kullanılmaktadır. Militan rolleri, intihar saldırısı gibi aktif savaş rollerini de içerir ve son zamanlarda bazı terör örgütlerinde (Boko Haram gibi) bu rolleri giderek artmaktadır. Bundaki en önemli avantaj saldırgan olarak görevlendirilen kadınların güvenlik kontrollerinden kolayca geçebilmeleridir. Ancak hala bazı örgütler kadınların operasyonlara veya savaşa katılmadıkları doktriner yaklaşımını sürdürmektedirler. Örneğin, Sahel bölgesinde faaliyet gösteren ve Mali'deki dört terör örgütünün (Ansar Dine, Katiba Macina, Al-Mourabitoun ve İslami Mağrip'te El Kaide) birleşmesi olan İslam ve Müslümanları Destekleme Grubu'nun (JNIM) durumu böyledir (Akanonu, 2020).

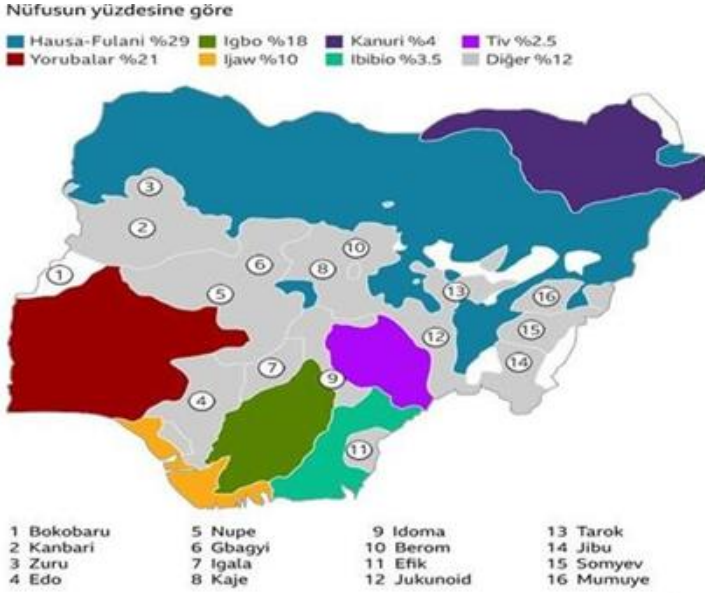
1. NİJERYA'DA TERÖR: BOKO HARAM TERÖR ÖRGÜTÜ VE KADIN TERÖRİSTLERİ

Afrika'nın en fazla nüfusuna sahip olan Nijerya, etnik ve dini farklılıkların da en yoğun yaşandığı ülkelerdendir. Ülkede üç yüzü aşkın etnik grup vardır ve bunlar arasında üçü diğerlerine göre daha ağırlıklıdır: kuzeyde Hausa-Faluni'ler (Müslüman), güney-batıda Yorubalar ve güney-doğuda İgbolar (Hristiyan). Britanya sömürge yönetimi tarafından bir ülke halinde bir araya getirilmeden önce ayrı ayrı birimler olarak yaşayan bu gruplar, bağımsızlık sonrasında da otuz altı eyaletten oluşan federal bir sistemde yönetilmişlerdir. Ülkede baskın Müslümanlık ve Hristiyanlık dışında yerel inançlar da mevcuttur. Bu durum ülkede bu gruplar arasında gerilimi arttırırken yerel bir siyasi kültür ve milli birliğin oluşmasına da engel olmuştur (BBC News Türkçe, 2020).

1901'den 1960'a kadar İngiltere sömürgesi olan Nijerya'nın bağımsızlık sonrası yaşadığı problemlerden biri de demokratikleşme sorunudur. Ülke kırk yıla yakın askeri darbelerle düşürülen yozlaşmış sivil liderliklerce yönetilmiş ve iç savaşlar yaşamıştır. 1999'dan beri demokrasi ile yönetilse de polisin insan hakları ihlalleri, hükümetin yolsuzlukları ve yüksek düzeyde genç işsizliği, ülkede militan örgütlerin yuvalanması ve işe alınması için uygun bir ortam doğurmuştur. Aslında meşruiyet ve kabul edilebilirlik ihtiyacı nedeniyle politikalarını, yasalarını ve emirlerini uygulamak için güç kullanılması ve terörün konuşlandırılmasına göz yumulması sömürge yönetiminden kalan bir gelenektir diyebiliriz. O nedenle Nijerya'da terörizm, sömürge döneminin devlet yaptırımı olan terörizme

dayanmaktadır. Sivilleri hedef alan farklı grupların faaliyetleri, doğası gereği kesinlikle terörist olmakla birlikte, Nijerya'daki hükümet bu etiketi kullanarak, özellikle siyasi muhalifler, sivil toplum grupları ve hükümet muhaliflerini de terörist olarak damgalamaktadır (Gonzalez-Perez, 2020, s.13; Oyeni, 2007, s.43; Oyeni, 2010, s.2).

Harita 1. Nijerya'da Etnik Dağılım (Kaynak: BBC News Türkçe, 2020)

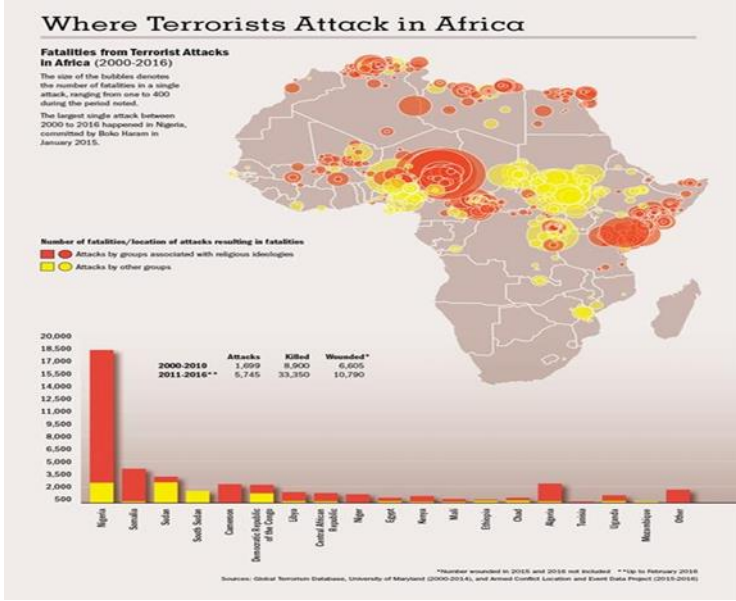
2.1. Nijerya'da Terörizmin Tarihsel Arka Planı

Afrika Kıtasında terör saldırılarına en fazla maruz kalan ülke olan Nijerya'da halklarının ve gruplarının politik, felsefi, ideolojik, ırksal, etnik ve dini çıkarları için ajitasyon yapan gruplara tarihsel süreçte hep rastlanmıştır. Bu tür gruplardan ilki, sömürge yönetiminden de önce var olan çıkar gruplarıdır (Ndinche, Modewa, Aguren, Eso, Akoda ve Ilari vb.). Sömürge yöneticileri bu grupları kolluk kuvvetlerinde, vergi ve harçların tahsilinde ve mevcut topluluk geliştirme projelerinde kullanmışlardır. Sömürge polisinin ve diğer devlet aygıtlarının gelişimini takiben, konumlarını ve prestijlerini daha kurumsallaşmış polis ve kamu hizmeti sistemlerine kaybetmeler de bağımsızlıktan bu yana bu grupların yerel çıkarlar için lobi faaliyetleri yıllar boyunca ulusal gelişmelerin ayrılmaz bir parçası olarak kalmıştır. İkincisi, esasen akrabalık ilişkisine dayanan, kuzey bölgesi, Fernando Po ve Gold Coast dahil olmak üzere Nijerya'nın her

yerinde var olan etnik gruplardır. Etnik dernekler olarak, akrabalık gruplarına, kasabalarına veya köylerine karşı güçlü bir sadakat ve yükümlülüğe dayanmaktadırlar (Calabar Geliştirme Ligi, Owerri Bölge Birliği, Igbira İlerici Birliği, Urhobo Yenidendoğuş Konvansiyonu, Naze Aile Toplantısı, Ngwa Klan Birliği, Ijo Nehirler Halk Birliği, Ijo Kabile Birliği vb.) Üçüncüsü, O'Odua Halk Kongresi (OPC), Arewa Gençlik Danışma Forumu, Egemen Biafra Devleti Gerçekleştirme Hareketi, Anambra Eyaleti Teyakkuz Hizmeti, Abia Eyaleti Teyakkuz Hizmeti, Imo Eyaleti Teyakkuz Hizmeti, Nijer-Delta Gönüllüler Gücü, Ogoni Gençlik, Ijaw Gençlik, Bakassi Erkekleri, Egbesu Erkekleri, Mambilla Milis Grubu gibi gruplardır. Bu gruplar, ülkede birçok insan hakları ihlalleri ve cinayetlerle sonuçlanan eylemlere imza atmışlardır. 1980'lerin ekonomik durgunluğu, düşen emtia fiyatları, OPEC fiyat artışları, özelleştirme, ekonomik liberalizasyon, para devalüasyonu, Soğuk Savaş siyaseti, ticaret engelleri, iç çatışma vb. nedenler, bu grupların büyümesine ve gelişmesine neden olmuştur. Askeri diktatörlük (özellikle Babangida, Abacha ve Abubakar komutasındaki generaller) sadece muhalefeti bastırmakla kalmamış, aynı zamanda hükümet atamalarında, kalkınma projelerinin teşvikinde ve tahsisinde adam kayırmayı da getirmiştir. Bu eğilimler, ülkede suç ve suç faaliyetlerini yaygınlaştırmak için uygun bir ortam hazırlamıştır. Kolluk kuvvetlerinin ülkedeki suç dalgasını ve şiddetli çatışmaları azaltmadaki yetersizliği, devlet dışı aktörlerin güvenlik ve diğer gereklilikleri sağlama tekliflerinde, tartışmalı suç kontrolüne ve kanunla toplum polisliğine neden olmuştur. Bu grupların faaliyetleri devletin zımnı veya fiilen onayına sahip olduğuna dair kanıtlar vardır (Oyeni, 2007, s.44; Oyeni, 2010, ss.4-5).

Hatta bazı eyaletler, suç ve suçla mücadelede zayıf polis sicilinden dolayı en güvenilir güç olarak ya da kampanyanın kritik bir parçası olarak silahlı kanunsuz grupları açıkça onaylamışlardır. Bu grupların siyasetçiler veya siyasi makam sahiplerinin doğrudan desteğiyle yargısız infazlar, yasadışı gözaltılar ve diğer terör eylemleri gerçekleştirdikleri ulusal ve uluslararası insan hakları örgütleri, Nijerya basını ve Nijerya Barosunca sık sık dile getirilmektedir (Oyeni, 2010, s.10).

Harita 2. Afrika'daki Terör Eylemlerindeki Ölümler (2000-2016) (Kaynak: ADF, 2019)

Ekim 1986'da gazeteci Dele Giwa'nın posta ile gönderilen bir bomba ile öldürülmesi, ülkede el yapımı patlayıcılarla ölümlerin başlangıcı olmuş, bundan sonra da terör faaliyetleri devam etmiştir: Demokrasinin ilerlemesi Hareketi, Ekim 1993'te Moshood Kashimawo Olawale Abiola'nın cumhurbaşkanlığı seçiminin iptalini takiben bir Nijerya Havayolları uçağını kaçırmış; Ağustos 1994'te Ilorin Stadyumu'nda şiddetli bir bomba patlatılmış; 1996 ile 1998 yılları arasında o zamanki Nijerya Federal Havacılık Dairesi Güvenlik Şefi Dr Omoshola'nın arabasına bombalı saldırı düzenlenmiş; Lagos Eyaleti eski Askeri Yöneticisi Tuğgeneral MB Marwa'nın eskort arabası saldırıya uğramış ve bunu diğerleri izlemiştir (Omale, 2013, s.97). 2000'li yıllardan itibaren de ülke içindeki terör faaliyetlerinin çoğu tanınmış vaiz ve tebliğcisi Muhammed Yusuf tarafından Yusufiyya İslamiyya Grubu olarak ortaya çıkan Boko Haram'a atfedilmiştir.

2.2. Boko Haram Terör Örgütü

Nijerya'nın en çok bilinen terör örgütü Boko Haram, 2001-2002 arasında Maiduguri'de bir cami ve bir okulu içeren bir İslam dini kompleksi olarak kurulmuş, 2003 yılında Nijerya-Nijer sınırı yakınlarında "Afganistan" lakaplı başka bir üssün kurulduğu Yobe eyaletine genişlemiştir. Boko Haram'ın birincil hedefi, Nijerya devletini devirerek, Nijerya'da katı Şeriat

ilkelerine göre yönetilen bir İslam devleti yaratmaktır. Yusuf'un okulunda Batı eğitimini reddeden ailelerin erkek çocukları gelecekteki cihatçılara dönüştürülmek ve işe almak için eğitilmekteydi. Grubun merkezinin bulunduğu kuzeydoğudaki Maiduguri kenti sakinleri, buraya Boko Haram adını vermişlerdir. Boko Haram adı genellikle "Batı eğitimi yasaktır" olarak çevrilmektedir. Haram, Arapçadan "yasak" ve Hausa dilinde Boko kelimesi de "sahte" anlamına gelse de "Batı eğitimini" (sahte eğitim) ifade etmektedir. İlk birkaç yıl barışçıl geçse de örgütün ideolojisi, Nijerya toplumunun modernleşmesine ve Batılılaşmasına karşı şiddet yanlısı bir Selefi cihatçı fraksiyona dönüştüğü için giderek daha radikal hale gelmiştir. Grup, Kurucusu Muhammed Yusuf'un ölümüne kadar grup Yusufiyya olarak da biliniyordu (Gonzalez-Perez, 2020, s.13; Omale, 2013, s.98; BBC, 2016).

Yusuf'un okulunun bu kadar ilgi görmesinin nedenlerinden en önemlisi ülkenin kuzeyinde yaşanan "ekonomik" sorundur. Ülke petrol kaynakları açısından zengin ve büyük bir ekonomi olsa da kaynak dağılımındaki adaletsizlik beraberinde yoksulluk sorununu da getirmiştir. Petrol kaynaklarının ağırlıklı olarak güneyde yani Hristiyan nüfusun ağırlıklı olduğu bölgede bulunması ve bu bölgenin kuzeyle karşılaştırıldığında daha fazla ekonomik refaha, daha fazla iş imkanlarına, daha fazla okuma yazma oranına vb. sahip olması bölgesel anlamda kutuplaşmayı arttırmıştır. Kuzeyde yaşanan işsizlik, yoksulluk ve okuma yazma oranındaki azlık ve Yusuf'un işsiz ve yoksul gençlere eğitim, yiyecek, barınak ve sosyal tesis sağlayarak işsizliği ve yoksulluğu azaltma iddiası genç nüfus için okulu gözde hale getirmiştir (Duman vd., 2021, ss.85-86).

Harita 3. Boko Haram'ın Nijerya'daki Kontrolündeki Bölge (Kaynak: BBC, 2016)

Küçük bir militan grubu olarak ortaya çıkan Boko Haram, 2009'dan itibaren Nijerya hükümetine karşı asimetrik savaşına başladığında daha fazla önem kazanmış ve Nijerya Polis Merkezi ve Abuja'daki Birleşmiş Milletler (BM) ofisi gibi yüksek profilli hedeflere saldırarak adını daha fazla duyurmuştur. 2009 yılının haziran ayında polisin, grubun yerleşkesine baskın düzenleyerek silahlara ve bomba yapım ekipmanlarına el koyması üzerine intikam saldırıları ve isyanlar sonucu 700'den fazla kişi ölmüş ve okullar, kiliseler, devlet daireleri ve polis karakolları yakılmış, yıkılmıştır. Bu olaylardan sonra Muhammed Yusuf'un tutuklanıp gözaltında ölmesi üzerine, 2010'da Ebubekir Shekau isyancı grubun liderliğini üstlenmiş ve grubun adını Jama'atu Ahlus Sunna Lidda'Awati Wal-Jihad (Çağrı ve Cihad için Sünni Halk Grubu-JAS) olarak değiştirmiştir. Gruba sempatican kazandırma amacıyla kısa bir süre eylemsizlik kararı alan Shekau, daha sonra şiddeti arttırarak grubu terör örgütü haline dönüştürmüştür. Örgüt, en tepede liderin bulunduğu küçük hücreler tarzında örgütlenmiştir. (Gonzalez-Perez, 2020, s.13; CISAC; CTC).

Boko Haram, ölümcül taktiklerini kınayan Müslüman din adamları da dahil olmak üzere sivillere ve yetkililere karşı amansız bir saldırı kampanyası yürütmektedir. 2009'da silahlı çatışma patlak verdiğinden bu yana 20.000'den fazla insanın öldürüldüğü, 1.7 milyon kişinin ülke içinde yerlerinden edildiği veya Kamerun, Çad ve Nijer'e kaçtığı tahmin edilmektedir. BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisinin 2018 verilerine göre, hedef alınan Borno, Adamawa ve Yobe gibi eyaletlerde 7.7 milyondan fazla insan, insani yardıma ihtiyaç duymaktadır ve bunların %50'den fazlası çocuktur. Boko Haram rutin olarak "yumuşak hedeflere" veya daha savunmasız olan askeri olmayan bölgelere saldırmaktadır. 2011 Noel'inde örgüt 5 kiliseye saldırarak 40 sivil öldürmüştü, 2014 yılının Nisan ayında, Chibok'ta bir kız okuluna baskın düzenlenmiş 276 kız kaçırılmıştır. Batılılar da hedef alınmış ve bu kişiler genellikle fidye için kaçırılsalar da öldürülenler de olmuştur. Sivil can ve mala yönelik bu saldırılar, Boko Haram'ın Nijerya hükümetinin meşruiyetini zayıflatma ve halkına devletin onları koruyamadığını gösterme stratejisinin bir parçasıdır. 2012 ve 2013 yıllarında şiddetin yoğunlaşmasından bu yana Nijerya hükümeti, etkilenen başlıca eyaletlerde olağanüstü hâl ilan etmiştir (Tossoukpe, 2019, s.2; Gonzalez-Perez, 2020, s.13).

Askerlerin konuşlandırılması ve kanun koyucu grupların oluşumu sonrası grubun birçoğu ana şehir üsleri olan Maiduguri'den çıkarak

güneydeki geniş Sambisa ormanına ve Kamerun sınırına yakın Mandara Dağları'na çekilmiş ve eylemlerine oradan devam etmiştir. 2013 yılında ABD, küresel bir cihat başlatmak için İslami Mağrip'teki El Kaide gibi diğer militan gruplarla bağlantılar geliştirdiği korkusuyla Boko Haram'ı terör örgütü ilan ederken, Ağustos 2014'te Shekau da Boko Haram'ın kontrolü altındaki bölgelerde bir Halifelik ilan etmiştir. 2015 yılında Boko Haram, DAESH, El-Kaide, El-Şebab ve FARC'ı geride bırakarak, dünyadaki en ölümcül terörist grubu olarak bir ayrıcalık kazanmıştır (BBC,2016).

Ocak 2012'de Müslümanların öldürülmesine karşı çıkan üyeler Boko Haram'dan ayrılarak Ansaru'yu kurmuş ve 2013-2014 yılları arasında Nijerya'nın kuzeyindeki ve komşularındaki yabancılara çok sayıda saldırı düzenlenmiştir. Ansaru'nun saldırıları 2014 yılı civarında durdurulmuş ve 2016'da lideri yetkililerce yakalayarak kampanyası etkin bir şekilde sona erdirilmiştir (CISAC).

Nijerya'nın 2010 ve 2014 yılları arasında örgütle mücadele etmek için yaptığı tek taraflı çabaların yetersizliği üzerine Boko Haram'ın bu faaliyetlerine uzun süre sessiz kalan Afrika Birliği (AU) tehdide yanıt olarak, Ocak 2015'te Boko Haram'ın Nijerya'daki faaliyetlerini kontrol altına almak için bir askeri koalisyonu onaylamış, terörle mücadele operasyonlarını kapsayacak şekilde Çokuluslu Müşterek Görev Gücü'nün (MNJTF) görevini değiştirerek fonlarını artırmıştır. Nijerya ile birlikte Boko Haram'ın saldırılarından en çok etkilenen Çad, Kamerun, Nijer ve Benin, MNJTF'ye 7.500 kişilik asker sözü vermiş ancak koalisyon, Nijerya sınırını ve Çad Gölü bölgesini korumayı amaçlarken, Nijerya içindeki çatışmalara katılmamıştır. Kuvvet, 6 Mart 2015'te konuşlandırılarak hava saldırılarıyla örgütü Kuzey Nijerya'daki bir düzine kasabadan uzaklaştırırsa da örgüt, hem Çad hem de Kamerun'da sınır ötesi olmak üzere sivillere yönelik saldırılarına devam etmiş, hatta Mısır, Libya ve Cezayir'de DAESH'e biat eden cihatçı gruplarla birlikte Ebu Bekir El Bağdadi'ye bağlanarak grubun etkisini Afrika'ya taşımıştır. Sosyal Medyalarında DAESH, Boko Haram'dan İslam Devleti'nin Batı Afrika Eyaleti (ISWAP) olarak bahsetmiştir. Örgütün bölgede uyguladığı insanlık dışı faaliyetlerin yarattığı olumsuzlukları hafifletebilmek için BM gibi hükümetler arası kuruluşlar ve UNICEF, Dünya Gıda Programı gibi sivil toplum örgütleri, Médecins Sans Frontières ve diğer bazı insani yardım kuruluşları çalışmalarını sürdürmektedir (CISAC; Warner vd., 2017, ss.1-2).

Bundan sonra örgüt içinde yetki savaşları başlamıştır. DAEŞ, Ağustos 2016'da Boko Haram'ın kurucusu Muhammed Yusuf'un oğlu Ebu Musab el-Barnawi'yi İslam Devleti'nin Batı Afrika Eyaleti'nin liderliğini üstleneceğini duyurmuş ancak Shekau, kendisinin ve takipçilerinin Barnawi'nin liderliğini tanımayacağını ilan etmiştir. Barnawi 2016'nın sonlarında tutuklansa da Boko Haram, biri ISWAP, diğeri JAS olarak bilinen iki fraksiyon olarak devam etmiştir. Bu durum kısa bir süre saldırıları azaltsa da 2017 yılının başlarında saldırılar tekrar artmış ve örgüt, intihar saldırılarıyla adını daha fazla duyurmaya başlamıştır. İntihar bombalamalarının hızla artması, Ekonomi ve Barış Enstitüsü'nün Boko Haram'ı dünyanın en ölümcül terör örgütü olarak katkıda bulunmuştur. 2018'de de Boko Haram'daki bölünme devam etmiş, Barnawi ISWAP'a, Shekau da JAS'a liderlik etmiştir. JAS, operasyonlarında daha güçlü, daha aktif ve ayrıca daha çok uluslu olsa da ideolojik olarak benzer olan iki grup dışarıdaki medya tarafından genellikle aynı grup muamelesi görmektedir (CISAC; Tossoukpe, 2019, ss.2-3).

Örgütün finans kaynakları arasında Kuzey Nijerya'da ve komşu bölgelerdeki yoksul ve Müslüman üyelerden alınan bağışlar; örgütün üst kademesi olarak değerlendirilen, siyasi elitler, askerler, iş adamları vb. bileşenlerinden oluşan kitlenin yüklü yardımları; insan/kadın kaçakçılığı; yağma, gasp; fidye ve banka soygunlarıdır. Boko Haram üyesince itiraf edildiği üzere, örgütün bir diğer önemli gelir kaynağı AQIM, Suudi Arabistan ve İngiltere'den alınan fonlardır. "Bu fonların bir kısmının menşei bilinmese de bir kısmının İngiltere'de yaşayan Nijeryalılarca sağlandığı söylenebilir. Diğer kısmı ise Suudi Arabistan içerisinde Selefi ve/veya Vahabi oluşumlara verilen parasal desteğin Nijerya'ya aktarılmasıyla elde edilmektedir" (Uluer, 2014, ss.63-67).

2.3. Boko Haram Terör Örgütünün Kadın Teröristleri

Boko Haram, çoğunluğu ekonomik anlamda yoksul genç erkeklerden oluşmakta ve örgütün ülkenin kuzey kesiminde yer alan 19 federe devletin yanında komşu ülkeler Nijer, Çad ve Sudan'dan toplamda 280.000 üyesinin olduğu tahmin edilmektedir (Uluer, 2014, s.63). Örgüt içinde hatırı sayılır kadın bulursa da bu kadınların rolü ve işlevi erkeklerin belirlediği çerçevenin dışına çıkmamaktadır.

Örgütün kadınlara bakışı, ataerkilliğin egemen olduğu, cinsiyet eşitsizliğinin beslendiği ve sürdürüldüğü, kadın ve çocukların geleneklere

dayandırıldığı gibi aşırı kontrol, boyun eğdirme ve tahakküm altında olduğu bir toplumun kadına biçtiği “statü ve rol” çerçevesindedir. İslami hükümlerin katı bir şekilde okunması da kadınların bir mülkiyet olarak kavramsallaştırılmasını teşvik etmiş, toplumdaki rollerini anne olma yetenekleri temelinde sınırlandırmıştır. Terör örgütlerinin güç gösterisi ve sivil nüfusu sindirme kapasitesini göstermesi için bir yol haline getirilmiş olan kadına şiddet, Boko Haram’ın da yöntemlerinden biridir. Örgütün kadınlara karşı tutumundaki aşırılıklar ona diğer terör örgütlerinden ayıran bir özellik kazandırmıştır (Cid, 2019, s.5).

Batılı eğitimini haram gören örgütün hedeflerinden biri de kızların okutulduğu okullardır ve örgütü uluslararası kamuoyuna duyuran da 2014 yılının Nisan ayında, Chibok’ta bir kız okuluna baskın düzenleyerek 276 kızı kaçırmıştır. Kızların 57’si kaçmış, 107’si Nijerya askeri kuvvetlerince kurtulmuş olsa da hala 112’si kayıptır. Kaçırılma olayından sonra #BringBackOurGirls kampanyası başlatılmıştır. Örgüt lideri Shekau’a göre, kızlar okula giderek şeriati ve kadın olarak rollerini çeşitli şekillerde ihlal etmiş olmaktadır. Shekau, tamamen burka giymiş, kaçırılan kızların resimlerinin yer aldığı videolarda kendisini kâfir yaşam tarzından kaçırılan kızların kurtarıcısı olarak konumlandırmıştır (Bring Back Our Girls; Bloom vd., 2016, ss.114-115). Bu kaçırma olayı, ses getirmiş olsa da örgütün kadın ve kız çocuklarını kaçırmaları ilk değildir. Boko Haram’ın yaygın bir uygulaması haline gelen kadın ve çocukların kaçırılması, 2011’de Nijerya hükümetinin Boko Haram’ın saldırılarına misilleme olarak terörist liderlerin yüz kadın ve çocuğunu tutuklanması ile başlamış ve örgüt, kadınları ve kız çocuklarını çok sayıda operasyonel amaç için kullanmaya başladığından beri de artış göstermiştir (Cid, 2019, s.6; Human Rights Watch, 2014; TRT World, 2021).

2.3.1. Örgüt İçinde Kadının Rolü

Birçok aşırılık yanlısı örgüt gibi Boko Haram da kadınlar üzerinden hem stratejik hem de finansal olarak fayda sağlamaktadır. Örgüt, kadın ticaretini hem yeni üyeler kazanmak hem de finanse bir araç olarak kullanmaktadır: kadınlar üzerinden seks kaçakçılığı, cinsel kölelik ve fidye yoluyla gelir elde edilirken aynı zamanda ve kadınları “eş” olarak sunarak binlerce erkeğin ilgisini çekmektedir. Genç kızlar ayrıca örgütte silah, gıda ve para kuryesi olarak kullanılmaktadır (Bigio vd., 2019, s.10; Onuoha vd., 2015, s.2).

Grubun şiddete dönüşmesinden önce de Boko Haram'ın kurucusu Muhammed Yusuf, evlenmek için gerekli sosyal ve ekonomik sermayeyi toplamaya çalışan yerel erkekler için evlilikler düzenlemeye yardımcı olmuş ancak daha sonraki zamanlarda evlilikler cinsel köleliğe dönmüş, kaçırılan kadın ve kızlardan bazıları “evlilik” yoluyla Boko Haram savaşçılara “hediye edilmiştir”. Örgüt, kaçırılan bu kadınlara yalnızca iki alternatif sunmaktadır: zorla evlendirme veya cinsel kölelik. Kaçırılan kızlarla “evlilikler” örgütte birden çok taktik amaca da hizmet etmektedir: kadınların ödül olarak sunulması yoluyla grup uyumunu artırmak ve “evlilik” sonrasında gelişmiş statü aracılığıyla sadakati geliştirmek. Boko Haram, zorla evlendirmeyi kadın ve çocukların İslam'a dönüşlerinin bir yolu olarak göstererek haklı çıkarmaya çalışmakta ve doğan çocukların biyolojik babanın kanını, genlerini ve ideolojisini miras alacağı varsayımına dikkat çekmektedir. Kadın tutsakların bir kısmı da isyancıların ihtiyaçlarına hizmet eden cinsel olmayan şiddete maruz kalmıştır. (Bloom vd., 2016, ss.109-110; Cid, 2019, ss.8-10).

Boko Haram'ın uyguladığı cinsel şiddet, bölge toplumunda kadın saflığının maksimum temsili olan bekaretlerini sürdürdükleri inancıyla terör örgütü için özel bir değer kazanan esas olarak üreme çağı dilimindeki kadınlara ve kızlara yöneliktir. Bu nedenle örgüt, diğer terör örgütlerinde de sıkça görülen “tecavüzü bir savaş silahı olarak kullanmada” Kuzey Nijerya'ya özgü belirli özellikler sergilemiştir; işkence, cezalandırma veya aşağılama amaçlı tecavüze ek olarak, örgütün ideolojisini devam ettirecek yeni nesil aşırılık yanlılarını üretmek için de tecavüzü kullanmak. Örgüt tarafından uygulanan kadına yönelik cinsel şiddet, yalnızca askeri ödüllendirmeyi veya kurbanı incitmeyi amaçlamamakta aynı zamanda güvensizlik mesajlarını yaymak için de kullanılmaktadır. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetle kadınlar ve kız çocukları “namus sahibi” ve erkekler “kendi kadınlarını/namuslarını koruyamadıkları” için utanç duymaktadırlar. Bu şekliyle cinsel şiddet, aileyi ve topluluğu yok etme mekanizmasıdır ve onu terör örgütleri için değerli bir araç haline getirir. Cinsel şiddet uygulamasında kadınların sömürülmesi, yalnızca mağdur ve aileye değil, aynı zamanda sosyal yapıya ve dolayısıyla toplumsal yapıya etki düzeyi göz önüne alındığında, çarpıcı biçimde etkili bir terör taktiği olduğunu kanıtlamaktadır. Cinsel şiddet aynı zamanda savaşçıları sosyalleştirmek, birlik uyumunu teşvik etmek, sivilleri stratejik alanlardan

uzaklaştırmak ve istikrarsızlığı yönlendirmek için taktik bir araç olarak kullanılmaktadır (Bloom vd., 2016, ss.110-113; Cid, 2019, ss.8-10).

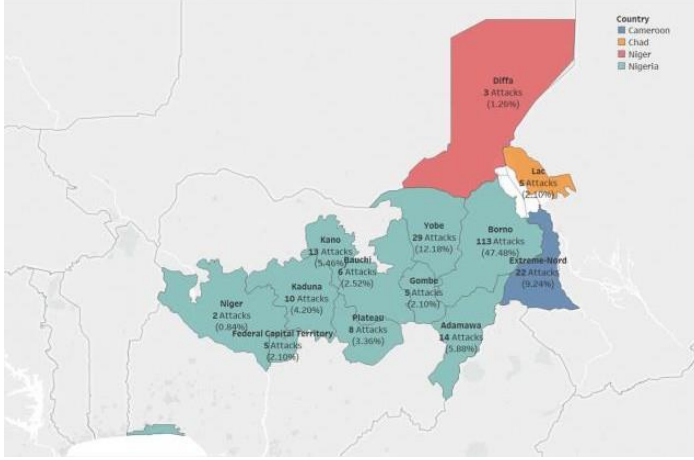
Örgütün kadınlar üzerinden gerçekleştirdiği diğer bir eylem de onları Nijerya hükümeti ile pazarlık kozu olarak kullanmasıdır. Boko Haram, esir kadınları devlet tarafından yakalanan isyancılar ve/veya Boko Haram'la bağlantıları nedeniyle hapsedilen kadın ve çocukların serbest bırakılması karşılığında takas etmeyi teklif etmiş, çoğu zaman da başarılı olmuştur. Ayrıca yankı uyandıran Chibok kızlarının kaçırılmasını Müslüman topluluklara karşı işlenen tacizlerin cezası olarak göstererek, devlet başkanı ve devlet memurlarının eşlerine ve kızlarına yönelik benzer tehditlerde bulunmuştur. Örneğin 2012 yılında, Boko Haram üyeleriyle ilgili 10 kadının gözaltına alınmasına cevaben Shekau, bir video yayınlarak “şu anda kadınlarımızı tuttuğunuz için, sadece bekle ve kendi kadınlarına ... şeriat yasasına göre kendi eşlerine ne olacağını gör” imasında bulunmuştur. Boko Haram'daki kadınlar, hükümetin dikkatini çekmek için değerli hedefler olmasının yanı sıra Müslümanların tasavvur ettiği İslami kuralın bir sembolüdür de. Bu durum grubun kendisini Müslüman kadınların “koruyucusu” ve İslami olmayan aktörlere karşı adalet kaynağı olarak göstermesini sağlamaktadır. Zulüm gören Müslüman kadınların imajı, dürüst Müslüman kadın modeli ve Müslüman kadın sembolü yeni nesil cihatçı savaşılar için değerli propaganda araçları olmuştur (Bloom vd., 2016, s.113).

2.3.2. Boko Haram Örgütünün Kadın İntihar Bombacıları

Bir insanın siyasi, dini vb. motivasyonlu bir amaç için başkalarını öldürme sırasında kendisini öldürdüğü bir süreç olarak tanımlayabileceğimiz intihar saldırısı, etkisine eşlik eden şok ve dehşet nedeniyle terör örgütlerince en çok tercih edilen yöntemlerden biri olmuştur. Diğer saldırılarla karşılaştırıldığında Boko Haram'ın intihar bombalamalarını tercih etmesinin birkaç nedeni vardır. Bu nedenlerden ilki, intihar bombalamalarının düşük mali ve beşeri sermaye maliyetinin olmasıdır. Kısmen yoksulluk sorunu etrafında yürütülen bir isyan için, intihar saldırısı Boko Haram'ın sınırlı mali kaynaklarının kısıtlamaları dahilindedir. İkincisi, intihar saldırıları, 2015'ten beri sıklıkla toprak üzerinde savaşan genç, din odaklı bir örgüt olarak Boko Haram'ın gerçekliğinin sınırlarına uyan bir taktiktir. Üçüncüsü, Boko Haram'ın intihar saldırısı tekniklerini iletişimde olduğu daha deneyimli örgütlerden (El-Kaide, DAESH gibi ve/veya bölgesel ağlar) eğitim alma yoluyla öğrenme kolaylığı olmuştur. Dördüncüsü de intihar saldırılarının

sansasyonel doğası gereği devletin güvenlik sektörünün acizliğini ortaya çıkarmada ve Boko Haram'ın kararlılığını yerel topluluklara iletmede önemli bir yöntem olmasıdır. Bu nedenle de örgüt bu yöntemi çok sıklıkla ve yaygın bir şekilde kullanmıştır (Warner vd., 2017, ss.7-8).

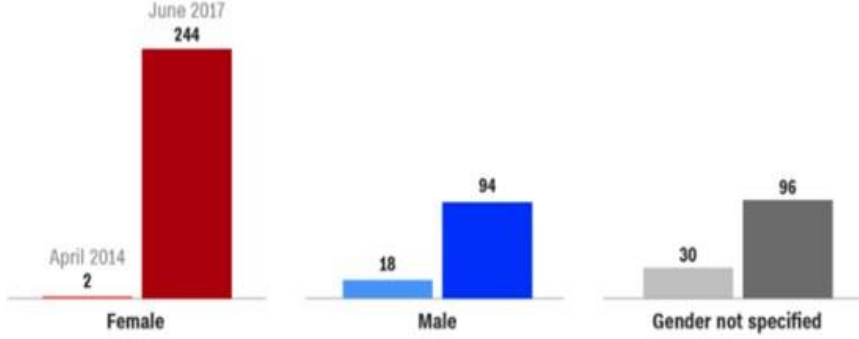
Harita 4. Boko Haram'ın Nijerya ve Komşularında Gerçekleştirdiği İntihar Saldırıları (2011-2017) (Kaynak: Warner vd., 2017, s.13)

Boko Haram'ı farklı kılan özelliklerinden biri de “intihar saldırılarında kadınlar ve çocukları kullanmadaki” benzersizliğidir. Nijerya'nın Olağanüstü Hal ve MNJTF'nin bir parçası olarak şehir merkezlerinde terörle mücadele çabalarının ve güvenlik önlemlerinin artmasının bir sonucu olarak, örgüt, daha az dikkat çeken kadınları (doğaları gereği masum veya tehdit oluşturmayan kişiler olarak ve erkeklerle karşılaştırıldığında aramaya daha az maruz kalırlar) intihar bombacısı olarak seçmektedir. Grubun aktif olduğu ülkelerde bir güvenlik görevlisinin bir kadını denetlemesine izin verilmediğinden (kuzeydoğudaki çoğu güvenlik veya kontrol noktasında erkek güvenlik, askeri veya sivil ortak görev gücü “JTF” bulunmaktadır) bu durum güvenlik güçlerinde bir güvenlik açığı oluşturmakta, bu nedenle de genç kızlar ve hamile kadınların, şüphenin ötesinde (sosyal olarak) oldukları için hedefi gerçekleştirme olasılıkları daha yüksek olmaktadır. Bu nedenle, kadın intihar bombacıları genellikle camiler, pazarlar ve diğer çeşitli halka açık yerler gibi “yumuşak” hedefler için kullanılır. Kadınlar ayrıca dalgalı başörtüsü, peçe veya burka gibi silahları gizleyebilecek kıyafetler giymeleri ve ucuz ve doğrudan hedefe taşınabilen, çantalarında veya çocukları aracılığıyla sırtlarında gizlenmesi de mümkün olan küçük, patlayıcı cihazlar

kullanmalarından ötürü, örgüt için kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasını da sağlamaktadırlar. Örgüt, ucuz bir “emek” ve erkekleri kurtaran bir “araç” olduğu için erkeklerden çok kadın intihar bombacılarına güvenmektedir. Boko Haram, kötü ekonomik geçmişe sahip evli olmayan kadınlara ve kız çocuklarına intihar bombacıları olarak “gönüllü” olmaları için hem kendilerine hem de aileleri olanların ailelerine tazminat olarak küçük miktarlarda para ödemektedir. Aynı zamanda kadınların isyanlar içinde kıdemli liderlik rollerinde nadiren buldukları için, grubun bakış açısından, intihar bombacıları için daha harcanabilir durumdadırlar. Böylece bu “ucuz işçiler”, kadınlardan daha değerli erkek savaşçıları ve üst kademedeki savaşçıları intihar saldırıları yapmaktan “kurtarılabilirlerdir”. Tüm bu avantajlara ek olarak Boko Haram militanlarının ölümleri ile Shekau tarafından işe alınan ve yeni ve hayatta kalan üyelerle yeniden evlenen yüzlerce fakir dul kadının bu amaç için kullanılabilir olması da örgüt için diğer bir avantajdır. Boko Haram’ın bilinen ilk kadın intihar bombacı eylemi, Ocak 2012’de Abuja’daki bir federal bina kompleksine saldırı düzenleyen ancak görevini yerine getiremeden tutuklamayla sonuçlanan eylemdir. Örgütün ilk başarılı intihar saldırısı ise Haziran 2014’te Gombe’deki Vali konutu önünde bomba patlatılmasıyla meydana gelmiş ve bu saldırıda üç asker ölmüştür. O zamandan beri, tarihteki diğer tüm militan örgütlerden daha fazla kadın intihar saldırısı düzenleyen örgüt, Boko Haram olmuş ve bu, örgütün başlıca operasyonel taktiklerinden biri haline gelmiştir. Nijerya’daki Boko Haram intihar saldırılarının yarısından fazlası kadınlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Kadınların intihar bombacısı olarak kullanılması aynı zamanda yüksek bir propaganda değeri taşımaktadır. Pek çok kişinin “zayıf cinsiyet” olarak gördüğü şeye karşı savunma yapamıyor olması hükümeti daha da zayıf göstermekte ve kadın intihar bombacılarının medyanın ilgisini daha çok çekmesinden dolayı bu, propagandayı daha da güçlendirmektedir. Boko Haram’ın isyanları, başarılı işe alım (veya kaçırma) ve kadınların intihar saldırıları düzenleme istekliliğine odaklanan stratejik taktikleri bu başarıyı getirmektedir (Gonzalez-Perez, 2020, s.14; ECCIS, 2019; Tossoukpe, 2019, ss.6-7; The Global Security Initiative; Onuoha vd.,2015, ss.5-6; Nnam, Arua vd., 2018, ss.37-38).

Grafik 1. Boko Haram'ın Kadın İntihar Bombacılarının Eylemleri (2014-2017)
(Kaynak: Tossoukpe, 2019, s.4)

Örgütün intihar bombacısı olarak kullandığı kadın/kızların kimler olabileceğine dair kesin bilgiler olmasa da bunların, Boko Haram savaşçılarının sadece şehitlik için değil, aynı zamanda sorumlu olduklarına inandırıldıkları “kafirlere” karşı intikam almak için beyinleri yıkanmış veya radikalleştirilen çocukları veya dulları olması; örgütün kadın elemanlarınca işe alınan kadın veya kızlar olması; kaçırılan Chibok kızlarından biri tarafından gerçekleştirilmiş, aldatılmış veya böyle bir göreve zorlanmış olması; Boko Haram’ın, kuzey Nijerya’daki topluluklara yönelik sayısız saldırılarında ebeveynlerini öldürdükleri veya Nijerya içindeki ve dışındaki topluluklara yapılan baskınlar sırasında kaçırdıkları kız çocuklar (yetimler) olması ve Boko Haram’ın bu tür çocukları insan kaçakçılığına karışan kartellerden temin ediyor olması muhtemeldir. Nisan 2017 UNICEF raporunda sunulan bilgilere göre, her beş Boko Haram intihar bombacısından biri bir çocuk ve çocuk bombacılarından dörtte üçü kadındır. (Onuoha vd., 2015, s.6; Warner vd., 2017, s.35).

2.3.2.1. Boko Haram terör örgütünde kadın intihar bombacılarının motivasyonu

Dini, misilleme ve intikam motivasyonu dışında örgüt tarafından sömürülenlerin intihar bombacısı olmayı bir kaçış olarak görme motivasyonu da kadın intihar bombacıların motivasyonları arasındadır. Bu üçüncü motivasyon, Nijeryalı kadınlar ve kız çocuklarının intihar bombacısı olmalarını açıklamada ilk akla gelen unsurdur. Çünkü kaçırılan kızlardan savaşçılarla evlenmeleri veya “köle” olmaları istendiğinden evlenmeyi reddeden kızlar, şiddet ve tacizden kaçmak ve canlarını Allah’a vermek için

intihar bombacısı olmak istemektedirler. Dolayısıyla geri dönüşün olmadığını anladıklarında kadınlar hayata karşı ölümü seçmektedirler. “Zayıfların silahı” olarak kabul edilen bu durumda baskıya maruz kalanlar bu taktiği son direniş seçeneği olarak kullanmış ve/veya şehitlik ideolojisi, intihar saldırılarının bir kurtuluş biçimi olarak görülmüştür. İntihar bombacısı kızların çaresizliği ve aileleriyle yeniden bir araya gelme şanslarının düşük olması onları şehit olmaya ve ölümcül saldırıları kabul etmeye eğilimli hale getirmektedir (Tossoukpe, 2019, s.8; Warner vd., 2017, s.29).

Kadınların sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ortamının da intihar bombacıları olma motivasyonlarını etkilediğini söyleyebiliriz. Kadınlar Nijerya’da sosyal, ekonomik ve politik olarak marjinalleşmiş bir nüfusu temsil etmektedir ve bu da onları Boko Haram tarafından işe alım için daha kolay hedef haline getirmektedir. Kendi toplumlarında kadın sünneti, zorla erken evlilik, aile içi şiddet vb. gibi geleneksel uygulamalarla karşılaşan birçok kadın aile kurumunda marjinalleşmeye başlamakta, bunu siyasi, ekonomik ve toplumsal dışlanmaların yarattığı marjinalleşme izlemektedir. Kadınların yetkisiz hale getirilmesi ve marjinalleştirilmesi, genç kadınları şiddet içeren kamusal davranışlara katılımının en temel nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Kadınlar kendilerini ev içinde yaşamaya mahkûm anne, kız kardeş, kız ve eş olmaktan kurtaracak bir fırsat olarak gördüğünden, Boko Haram gibi örgütlerin propagandasının daha kolay hedefi haline gelmektedirler. Böylece örgüte giren marjinalleşmiş yoksul kadınların beyinlerinin yıkanması ve intihar bombacısı olarak hazırlanması da kolaylaşmaktadır. Bu kadınların bazıları aile üyeleri Nijeryalı güçler tarafından öldürüldüğü için, devlet baskısı nedeniyle örgüte katılırken, diğerleri özgürlük ve kaynaklara erişim umuduyla katılmaktadır. (Tossoukpe, 2019, s.7; The Global Security Initiative; Bigio vd., 2019, s.10).

Kadınların Boko Haram saflarına katılmasının bir diğer nedeni de Boko Haram’ın aktif olduğu bölgedeki silahlı çatışmalarda kullanılan cinsel şiddetin bir sonucudur. Kadınları Boko Haram tarafından işe alınmaya karşı savunmasız bırakan şey, tecavüze uğrayanların hem aileleri hem de toplum tarafından evlilik öncesi ilişki yaşadıkları için ötekileştirilmeleridir. Boko Haram’ın en çok kullandığı bu taktikle kadınlar, örgütün bir parçası olmanın ona karşı olmaktan daha güvenli olduğuna inandırılmaktadır. Çatışmalarda dul kalan güçlü bir şekilde marjinalleştirilmiş kadınlar da Boko Haram’ın ideolojisine ve kadınlara yönelik muamelesine ilgi duymaktadırlar. Böylece

bu kadınların önemli bir kısmı örgütte intihar bombacısı adayı halini almaktadır. Boko Haram'ın kadınları intihar bombacısı olarak kullanmasını sağlayan diğer bir yöntem de kadın ve kızların kaçırılmasıdır. Kaçırılan kadın ve kızların ya beyni yıkanılarak ya da zorlanarak bu görevde kullanıldığına dair kanıtlar vardır. Kaçırımların Boko Haram tarafından kadın intihar bombacılarının kullanımındaki artışla aynı zamana denk gelmesi bunu doğrulamaktadır (The Global Security Initiative).

Boko Haram saldırılarının çoğu, genç kızlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu kızların, tecavüz kurbanları ve psikolojik travmaya maruz kalanlar gibi bu seçimi yapması beklenmediği hatta buna zorlandığı ve tehdit edildiği düşünülmektedir. Genç kızların çoğunun eylem anında uyuşturulmuş gibi görünmeleri ve bazı saldırılarda patlayıcının uzaktan patlatılması şiddete gönüllü olmadıklarını güçlendiren unsurlardır. Kadın intihar bombacılarının bu eylemler sırasında tamamen bilinçli ve kontrol altında olduğunu destekleyen çok az kanıt olsa buna gönüllü kadınların olduğu da düşünülmelidir. Çünkü ordu tarafından kurtarılan kadınların birkaç ay sonra Boko Haram'a geri döndüklerine dair hikayeler olduğunu da söylemek lazım (McMaster, 2021; The Global Security Initiative).

SONUÇ

Afrika, açlık, yoksulluk, hastalıklar yanında terörizmle de çok konuşulan bir kıta olmuştur. Soğuk savaş sonrası insanlık dışı eylemleri nedeniyle adını sıklıkla duyduğumuz terör örgütleri arasında Afrika'da konuşlanmış yerel ancak küresel güçlerle bağlantılı terör örgütleri de vardır. Gerek sömürge dönemi gerekse sömürge sonrası bağımsızlık dönemlerinde yaşanan olumsuzluklar, Afrika'nın özel unsurlarıyla birleştiğinde militan ve şiddete başvuran örgütler için uygun bir ortam yaratmış, bu örgütlerin hem kurbanları hem de failleri arasında kadınlar da önemli bir yer almıştır. Kıtanın en kalabalık ve en fazla etnik ve dini grubuna sahip ülkesi olan Nijerya'da da gelişmeler benzer şekilde olmuştur.

Nijerya'da en çok bilinen terör örgütü Boko Haram, 2000'li yıllarda ülkenin ekonomik, sosyal ve toplumsal anlamda sorunlu bölgesinde bir eğitim kurumu olarak kurulmuş ve zamanla eylemleriyle terör örgütü halini almıştır. Batı eğitimine karşı bir tutum içinde olan bu grubun öncelikli hedefi bir İslam Devleti kurmaktır. Bu nedenle de kendi ideolojileri karşısındaki her kişi, kurum ve ülkeye şiddetle karşılık vermektedirler. Boko Haram'ın bu eylemlerinden en çok etkilenenler arasında kadın ve kız çocukları

çoğunluktadır. Zaten sosyal, siyasal, ekonomik, toplumsal ve dini anlamda ikinci sınıf vatandaş muamelesi gören ve ötekileştirilen kadın ve kız çocukları bu örgütün de kurbanlarının başında gelmektedir. Gerek kaçırılarak gerek tecavüz ve cinsel saldırılarla gerek bir mal gibi alınıp satılarak, gerek işkence ve zorlamalarla karşılaşan kadın ve kız çocukları, 2011'den beri de gönüllü ya da gönülsüz örgütün intihar bombacıları olarak ün kazanmışlardır. Örgüt, kadınların erkeklerden daha başarılı olduğu ve ölüm zayıttı olarak daha fazla sonuç elde edildiğini anladığı andan itibaren bu yöntemi sıklıkla kullanmaktadır. Gerçekten de kadın ve kız çocuklarının intihar saldırısında kullanılmasının en yoğun yaşandığı örgüt Boko Haram'dır.

Ülkede ev içinde yaşadıkları sıkışmışlıktan (anne, kız, kız kardeş) daha fazla “özgürlük” arayan; Nijerya yetkililerinin baskısından kurtulmak isteyen ve/veya aileleri Nijerya devlet yetkililerince öldürülen; yaşadıkları cinsel istismar dolayısıyla hamile kaldıklarından aileleri tarafından dışlanan; dul kaldıklarından toplumsal baskı gören; eğitim hakları kaçırılarak elinden alınan; toplumsal ve dini normlar nedeniyle buna mecbur kalan kadınlar ve kız çocukları Boko Haram'ın propagandalarına, beyin yıkama programlarına ve potansiyel intihar bombacısı olmaya açık hale gelmektedirler.

İntihar bombacısı olarak kadın ve kız çocuklarının kullanılmaya başlandığı 2011 yılından itibaren ülkede ve çevre ülkelerde gerçekleştirilen intihar bombalamalarının %50'sinden fazlası kadın ve kız çocukları tarafından gerçekleştirilmiş ve bu, Boko Haram'ı diğer terör örgütlerinden farklılaşmasını sağlayan unsurlardan biri olmuştur. Kadın ve kız çocuklarının çoğunun bu göreve gönüllü olmadığına dair kanıtlar sağ ele geçirilenlerin beyanından anlaşılmakta; onlara kölelik ve ölüm seçeneklerinden farklı bir seçenek sunulmamaktadır. Ayrıca bu bombacıların eylem sırasında uyuşturuldukları da düşünülmektedir. Gönülsüzlüğün bir diğer kanıtı da bir kısım bombaların uzaktan patlatılmasıdır. Diğerlerinin motivasyonu dini olabileceği gibi intikam vb. özel nedenler de olabilmektedir. Örgüt içinde kadınlar ve kız çocuklarının intihar bombalamaları dışında da örgüte katkı sağladıkları bilinmektedir: gelir getirmek (kadın ticareti vb.); evlilik yoluyla örgüt üyelerinin grup uyumunu ve sadakatini arttırmak; kamplarda erkek militanların ihtiyaçlarını karşılamak (cinsel, yemek, temizlik, vb.); yakalanmış ve hapsedilmiş örgüt üyelerinin kurtarılması için takas edilmek; Nijerya devleti yetkililerini aciz ve beceriksiz göstermek; kadın ve kız çocuklarının “kurtarıcı”

propagandasını güçlendirmek ve gelecek örgüt militanlarını dünyaya getirmek vb.

Şimdilik ülkenin kuzeyi ve çevre ülkelerinde (Kamerun, Çad, Nijer ve Benin) etkin olan ancak küresel terör örgütleriyle (DAEŞ, El-Kaide) de bağlantısı olduğu bilinen Boko Haram'ın insanlık dışı eylemleri karşısında küresel güçlerin etkin bir müdahalesi olmadığı gibi hükümetler arası örgütler, sivil toplum ve yardım kuruluşlarının da eylemler sonucu ortaya çıkan sosyal, psikolojik ve ekonomik sorunlara karşı sınırlı yardımları mevcuttur. Yabancı devlet yetkililerinin ve akademisyenlerin örgütlerle mücadele konusunda ortak görüşü; örgütün önemli bir aracı haline gelen kadın ve kız çocuklarını bilinçlendirmek, destek olmak ve örgütü bir kaçış yolu olarak gördükleri tüm olumsuzları ortadan kaldırmaktır. Ancak genelde Afrika, özelde de Nijerya'nın gerçekleri düşünüldüğünde bunun gerçekleşmesi ya imkânsız ya da çok zor gibi görünüyor. Örgütten kaçabilen veya kurtarılan ancak hamile kalmış kadın ve kız çocuklarının daha aile ortamında dışlanması ve aileye tekrar dahil edilmelerinin istenmemesi düşünüldüğünde bu daha anlaşılır olmaktadır

KAYNAKÇA

ADF (Africa Defense Forum) (May 15, 2019). *By The Numbers: Terrorism In Africa*. Erişim tarihi: 12 Nisan 2021. <https://adf-magazine.com/2019/05/by-the-numbers-terrorism-in-africa/>.

Akanonu, C. (2020). *Mythbusting gender roles within violent extremist groups in Africa*. Southern Voice. Erişim tarihi: 9 Nisan 2021. <http://southernvoice.org/mythbusting-gender-roles-within-violent-extremist-groups-in-africa/>.

Albuquerque, A.L. (2017). *Terrorism in Africa: A quantitative analysis*, FOIR, Erişim tarihi: 9 Nisan 2021. <file:///C:/Users/Casper/Downloads/FOIR4398.pdf>

Amable, R.N (2007).The media and domestic terrorism in Africa. Ed: Wafulu Okumu and Anneli Botha, *Domestic terrorism in Africa: defining, addressing and understanding its impact on human security* içinde (ss.174-177).

A Short History of Africa. *The Colonial Period*. Chapter 15: 34-35, Erişim tarihi: 11 Nisan 2021. http://aerocomlab.stanford.edu/jameson/world_history/A_Short_History_of_Africa.pdf.

- A Short History of Africa. *The Africans Become Independent*. Chapter 16: 36-38, Erişim tarihi: 11 Nisan 2021. http://aero-comlab.stanford.edu/jameson/world_history/A_Short_History_of_Africa.pdf.
- Aybar, S. (2013). *Afrika'daki terörün kökü dışarıda*. Panorama. 12: 17-18, Erişim tarihi: 9 Nisan 2021. <https://panorama.khas.edu.tr/uploads/pdf/afrikadaki-terorun-%E2%80%98koku-disarida.pdf>.
- Bayar, Z. (2019). *The role of women in terrorism*, A thesis submitted to the Graduate Faculty in Political Science in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts. The City University of New York.
- BBC (2016). *Who are Nigeria's Boko Haram Islamist group?*. Erişim tarihi: 9 Nisan 2021. <https://www.bbc.com/news/world-africa-13809501>.
- BBC News Türkçe (2020). *Nijerya 60 yaşında: Afrika'nın en kalabalık ülkesi bir arada kalmayı başarabilecek mi?* Erişim tarihi: 4 Nisan 2021. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54393116>.
- Bigio, J. ve Vogelstein, R. (2019). *Women and terrorism hidden threats, forgotten partners*. Discussion Paper. The Council on Foreign Relations (CFR). Erişim tarihi: 12 Nisan 2021. https://www.cfr.org/sites/default/files/report_pdf/Discussion_Paper_Bigio_Vogelstein_Terrorism_OR.pdf.
- Bloom, M. ve Matfess, H. (2016). Women as symbols and swords in Boko Haram's terror. *Features*. 6(1):105- 121.
- Bloom, M. (2017). *Women and terrorism*. POLITICS. Erişim tarihi: 7 Nisan 2021. <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-124>.
- Bring Back Our Girls. Erişim tarihi: 4 Nisan 2021. <https://bringbackourgirls.ng/>.
- CISAC (Center for International Security and Cooperation). *Boko Haram*. Erişim tarihi: 2 Nisan 2021. https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/boko-haram#highlight_text_11853.
- Cid, C.C (2019). Boko Haram and the terror caused through sexual violence. *Opinion Paper*, 59: 1- 18.
- Clapham, C. (2003). Terrorism in Africa: Problems of definition, history and development. *South African Journal of International Affairs*. 10(2): 3-28.

- Crenshaw, M. (1981). The causes of terrorism. *Comparative Politics*, 13(4): 379-399.
- CTC (Counter Terrorism Guide). *Terrorist groups: Boko Haram*. Erişim tarihi: 8 Nisan 2021. https://www.dni.gov/nctc/groups/boko_haram.html.
- Çam, İ.E. (2018). Mau Mau isyanı ve Kenya'nın bağımsızlık süreci. *Afrika Araştırmaları Derneği (AFAM)*. Erişim tarihi: 12 Nisan 2021. <https://afam.org.tr/mau-mau-isyani-ve-kenyanin-bagimsizlik-sureci/ECCIS> (European Centre for Counterterrorism and Intelligence Studies) (2019). *Women suicide bombers in Africa. The new Boko Haram's terrorist tactic*. Erişim tarihi: 9 Nisan 2021. <https://en.europarabct.com/?p=46790>.
- Davis, J. (2008). Gendered terrorism: Women in the Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE). *Minerva Journal of Women and War*, 2(1), 22-38.
- Duman, G. ve Çelik İ.M. (2021). Afrika'nın bölgesel terör sorunu, Boko Haram Üzerine Bir İnceleme. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 9(1): 78-96.
- Gonzalez-Perez, M. (2020). Women, terrorist groups, and terrorism in Africa. Ed: Olajumoke Yacob-Haliso and Toyin Falola. *The palgrave handbook of African women's studies* içinde (ss.1-18).
- Howard, T. (2011). Bombshells with black faces: Examining the intersection between terrorism, state failure and sexual gender based violence in Sub-Saharan Africa. *SSRN Electronic Journal*. Erişim tarihi: 12 Nisan 2021. [file:///C:/Users/Casper/Downloads/SSRN-id1939567%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Casper/Downloads/SSRN-id1939567%20(2).pdf).
- Human Rights Watch (2014). Timeline of Boko Haram women and girls abductions. Erişim tarihi: 9 Nisan 2021, https://features.hrw.org/features/HRW_2014_report/Those_Terrible_Weeks_in_Their_Camp/nigeria_timeline/index.html
- Işık, M. (2019). Afrika'da terörizm ve sessiz savaşlar. *Stratejik Düşünce Enstitüsü*. Erişim tarihi: 1 Nisan 2021. <https://www.sde.org.tr/mithat-isik/genel/afrikada-terorizm-ve-sessiz-savaslar-kose-yazisi-10033>.
- Krieger, T. ve Meierrieks, D. (2011). What causes terrorism? *Public Choice*. 147(1): 3-27.
- Kydd, A.H. ve Walter, B.F. (2006). The strategies of terrorism. *International Security*. 31 (1): 49-80.

- Martin, G. (2017). *Terörizm, kavramlar ve kuramlar*. Çev: İhsan Çapçioğlu ve Bahadır Metin. 1.bas. Adres Yayınları.
- McMaster, G. (2021). *Abducted women's resistance against Boko Haram offers lessons in refusing indoctrination into terrorism: U of A researchers*. Erişim tarihi: 9 Nisan 2021. <https://www.ualberta.ca/folio/2021/02/abducted-womens-resistance-against-boko-haram-offers-lessons-in-refusing-indoctrination-into-terrorism-u-of-a-researchers.html>.
- Nam, M. (2013). İşgalden istiklale cezayir. *Tarih Dergisi*. 55 (2012 / 1): 155-187.
- Nnam, M. U., Arua, M. C. ve Otu, M. S. (2018). The use of women and children in suicide bombing by the Boko Haram terrorist group in Nigeria. *Aggression and Violent Behavior*. 42: 35-42.
- O'Conner, A. S. (2007). Picked last women and terrorism. *Feature*. 44(1): 95-100.
- Okumu, W. (2007). Introduction. Ed: Wafulu Okumu and Anneli Botha. *Domestic terrorism in Africa: defining, addressing and understanding its impact on human security. South Africa: the institute for security studies* içinde (ss.1-3).
- Omale, D.J.O. (2013). Terrorism and counter terrorism in Nigeria: Theoretical paradigms and lessons for public policy. *Canadian Social Science*. 9(3): 96-103.
- Onuoha, F.C. ve George, T. A. (2015). *Boko Haram's use of female suicide bombing in Nigeria*. Report. Al Jazeera Center for Studies. Erişim tarihi: 9 Nisan 2021. <https://studies.aljazeera.net/sites/default/files/articles/reports/documents/20153189319985734-Boko-Harams-Female.pdf>.
- Oyeniya, B. A. (2007). A historical overview of domestic terrorism in Nigeria. Ed: Wafulu Okumu and Anneli Botha. *Domestic terrorism in Africa: Defining addressing and understanding its impact on human security* içinde (ss.43-54).
- Oyeniya, B.A. (2010). Terrorism in Nigeria: Groups, activities, and politics. *International Journal of Politics and Good Governance*. 1(11):1-16.
- Ritchie, H., Hasell, J., Appel, C. ve Roser, M. (2019). *Terrorism. Our world in data*. Erişim tarihi: 7 Nisan 2021. <https://ourworldindata.org/terrorism>.
- The Global Security Initiative. Women in Boko Haram: Understanding female participation in terrorism. Erişim tarihi: 9 Nisan 2021.

<https://www.globsecint.org/home/women-in-boko-haram-understanding-female-participation-in-terrorism>.

- TRT World (2021). Nigeria's mass kidnappings: A timeline. Erişim tarihi: 9 Nisan 2021. <https://www.trtworld.com/africa/nigeria-s-mass-kidnappings-a-timeline-44619>.
- Tossoukpe, Kossiwa. (2019). *Socio-comprehensive analysis on women suicide bombers in Boko Haram*. Victims or agents of political change? DOI: 10.13140/RG.2.2.23500.05768.
- Uluer, A.G (2014). *Nijerya'da silahlı örgütler: Boko Haram ve MEND*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Walt, R. ve Solomon, H. (2014). Histories and spaces of terrorism in Africa: The post-9/11 strategic challenge of Somalia's al Shabab. *Afro Eurasian Studies Journal*. 3(1): 71-99.
- Warner, J. ve Matfess, H. (2017). *Exploding stereotypes: The unexpected operational and demogragraphic characteristics of Boko Haram's suicide bombers*. Combating Terrorism Center at West Point. Erişim tarihi: 12 Nisan 2021. <https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2017/08/Exploding-Stereotypes-1.pdf>.
- Zena, E. (2019). Women and Boko Haram: The paradox of female support to Sharia Law. *E-International Relations*.E-International Relations. Erişim tarihi: 10 Nisan 2021. <https://www.e-ir.info/pdf/77689>.
- Zizola, A. (2019). Women as radicalisers and recruiters. Ed: Zeynep Sütalan, women in terrorism and counterterrorism, workshop report by the NATO. *Centre of Excellence Defence Against Terrorism içinde* (ss.1-76)

Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi

Journal of Terrorism and Radicalization Studies

Cilt/Volume:2 Sayı/Issue:2 Yıl/Year: 2023 Haziran/June

ISSN 2792-0518 (Basılı- Print)

ISSN 2822-2334 (Çevrimiçi- Online)

Söyleşi / Interview

- ❖ Interview with Prof. Alex P. SCHMID: Importance of the Definition of Terrorism / Prof. Alex P. SCHMID ile Söyleşi: Terörizmin Tanımının Önemi
- ❖ Türkiye'de Terörizm ve Terörizmle Mücadelenin 100 Yılı / 100 Years of Terrorism and the Countering Terrorism in Türkiye

Araştırma Makaleleri / Research Articles

- ❖ Türkiye'nin Uluslararası Terörizmle Mücadelerinde Bir Strateji Olarak Diplomatik Yumuşak Dengeleme / Diplomatic Soft Balancing as a Strategy in Türkiye's Fighting International Terrorism
Mehmet ALKANALKA
- ❖ Türkiye ve Fransa'nın Ayaklanmalara Karşı Koyma Yöntemleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz: Şeyh Said ve Büyük Dürzi Ayaklanmaları Örnekleri / A Comparative Analysis of Türkiye and France's Counterinsurgency Methods: Examples of Sheikh Said and The Great Druze Insurgencies
Arman SERT
- ❖ Türkiye'nin Sınır Ötesi Harekâtları ve PKK'nın Propaganda Yayınlarında Söylem: Serxwebun Dergisi Örneği (1992-2022) / Türkiye's Cross-Border Operations and Discourse on PKK's Propaganda Publications: The Case of Serxwebun Magazine (1992-2022)
Çağatay BALCI ve Ferit MALKARA
- ❖ Terör ve Anlatı: PKK'nın Ölen Terörist Hikâyeleri / Terror and Narrative: PKK's Stories of Dead Terrorists
Zafer YILMAZ ve Ahmet GÜVEN
- ❖ Women, Gender and Terrorism: The Case of Türkiye / Kadın, Toplumsal Cinsiyet ve Terörizm: Türkiye Örneği
Fatma Anıl ÖZTOP
- ❖ Afrika'da Terör: Boko Haram Terör Örgütü ve Kadın Teröristler / Terrorism in Africa: Boko Haram Terrorist Organization and Women Terrorists
Buket ÖNAL

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneği
Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization Association

Adres / Address: Beytepe Mah. Kanuni Sultan Süleyman Bulvarı
5387. Cadde No:15A D:58 06800
Çankaya/Ankara
Telefon/Telephone: +90 312 441 11 50
www.tradergisi.com
e-posta/e-mail: editortrad@teram.org